ព្រះ
ត្រៃបិដកបាលី
និង
សេចក្ដីប្រែជាភាសាខ្មែរ
សុត្តន្តបិដក
ខុទ្ទកនិកាយ ពុទ្ធវំស
ចរិយាបិដក
៧៧

បោះពុម្ពលើកទី ១

ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ភ្នំពេញ

ព.ស. ២៥០៧

សុត្តន្តបិដកេ ខុទ្ទកនិកាយស្ស

ពុទ្ធវំសោ

នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ។

រតនចង្កមនកណ្ឌោ

(១) ព្រហ្មា ច លោកាធិបតី សហម្បតី
កតញ្ជលី អនធិវរំ អយាចថ
សន្តីធ សត្តាប្បរជក្ខជាតិកា
ទេសេហិ ធម្មំ អនុកម្បិមំ បជំ ។

ភគវា លោកាធិបតី នរុត្តមោ
កតញ្ជលី ព្រហ្មគណេហិ យាចិតោ
សន្តីធ ធីរប្បរជក្ខជាតិកា
ទេសេតុ ធម្មំ អនុកម្បិមំ បជំ ។

សុត្តន្តបិដក ខុទ្ទកនិកាយ

ពុទ្ធវង្ស

សូមនមស្ការចំពោះព្រះមានព្រះភាគ អរហន្តសម្មាសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ។

រតនចង្កមនកណ្ឌ

[១] គ្រានោះ សហម្បតិព្រហ្ម ជាអធិបតីនៃលោក ធ្វើអញ្ជលីអារាធនាព្រះសម្ពុទ្ធថា ពួកសត្វក្នុងលោកនេះ មានធូលីគឺរាគាទិក្កិលេសក្នុងភ្នែក ស្រាលស្តើងហើយ សូមព្រះអង្គសំដែងធម៌ សូមព្រះអង្គអនុគ្រោះពួកសត្វនេះ ។ ពួកព្រហ្មធ្វើអញ្ជលី អារាធនាព្រះមានព្រះភាគ ជាអធិបតីនៃលោក ខ្ពង់ខ្ពស់ជាងនរជនថា ពួកសត្វក្នុងលោកនេះ មានប្រាជ្ញា មានធូលី គឺរាគាទិក្កិ-លេសក្នុងភ្នែកស្រាលស្តើងហើយ សូមព្រះអង្គសំដែងធម៌ សូមព្រះអង្គអនុគ្រោះពួកសត្វនេះ ។

ទេសេតុ សុគតោ ធម្មំ ទេសេតុ អមតំ បទំ
លោកានុកម្បាយ ធម្មំ ទេសេតុ នាយក(១)។
សម្បន្នវិជ្ជាចរណស្ស តាទិនោ
ជុតិន្ធរស្សន្តិមទេហធារិនោ
តថាគតស្សប្បដិបុគ្គលស្ស
ឧប្បជ្ជិ ការុញ្ញតា សព្វសត្តេ ។
តំ សុត្វា ភគវា សត្ថា ឥទំ វចនមព្រវិ
អបារុតា តេ អមតស្ស ទ្វារា
យេ សោតវន្តោ បមុញ្ចន្តុ សទ្ធំ
វិហឹសសញ្ញី បគុណំ ន ភាសឹ
ធម្មំ បណីតំ មនុជេសុ ព្រហ្មេ ។

១ ឱ. ម. ភគវា លោកាធិបតី នរុត្តមោ . . . ធម្មំ ទេសេតុ នាយកោតិ ឥទំ យេវ គាថាទ្វយំ
[illegible]

សូមព្រះសុគតសំដែងធម៌ សូមសំដែងព្រះនិព្វានឈ្មោះអមតៈ
បពិត្រព្រះនាយក សូមព្រះមានព្រះភាគ សំដែងធម៌ ដើម្បី
អនុគ្រោះដល់សត្វលោកទាំងឡាយ ។
ព្រះតថាគត ទ្រង់បរិបូណ៌ដោយវិជ្ជានិងចរណៈ
ជាតាទិបុគ្គល ទ្រទ្រង់នូវពន្លឺ ទ្រទ្រង់នូវរាងកាយ
ជាទីបំផុត ព្រះអង្គឥតមានបុគ្គលផ្ទឹមបាន ទ្រង់
មានសេចក្ដីករុណា កើតឡើង ក្នុងសត្វទាំងពួង ។
ព្រះមានព្រះភាគ ជាសាស្ដា ទ្រង់ព្រះសណ្ដាប់ពាក្យ
នោះហើយ ក៏ទ្រង់ពោលនូវពាក្យនេះថា
ទ្វារនៃព្រះនិព្វាននោះ បើកហើយ សត្វទាំង
ឡាយណា មានសោតប្បសាទ សត្វទាំងនោះ
ចូរបញ្ចេញនូវសទ្ធាចុះ បពិត្រព្រហ្ម តថាគត
សំគាល់ នូវសេចក្ដីលំបាក បានជាមិន
សំដែងធម៌ ដ៏ឧត្ដម ដែលតថាគតស្ទាត់ហើយ
ចំពោះមនុស្សទាំងឡាយ ។

ភគវា តស្មឹ សមយេ វេនេយ្យានំ អនុគ្គហោ
អជបាលនិគ្រោធម្ហា បាយាសិ មុនិបុង្គវោ ៗ
អនុក្កមេន គមនេន ពារាណសិមុបាគមិ
តស្មឹ ហិ បល្លង្កវរេ និសីទិ ភគវា តទា ៗ
បញ្ចន្នំ វគ្គិយានញ្ច ធម្មចក្កម្បវត្តយិ
ទុក្ខំ ទុក្ខសមុប្បាទំ និរោធំ មគ្គមុត្តមំ ៗ
បវត្តយំ តំ ភគវា ឥសី តេ បញ្ចវគ្គិយា
អដ្ឋារសកោដី តទា ព្រហ្មទេវគណា សហ ៗ
បឋមស្មឹ សន្និបាតេ ធម្មាភិសមយា លភុ
កោណ្ឌញ្ញោ ភទ្ទិយោ វប្បោ មហានាមោ ច អស្សជិ ៗ
វិជិតា តេន បវេន សព្វេបិ អនុបុព្វសោ
អដ្ឋារសកោដី តទា ព្រហ្មទេវគណា សហ ៗ
បឋមស្មឹ សន្និបាតេ សោតាបត្តិផលំ គតា
អនុក្កមេន គមនេន រាជគហមុបសង្កមិ ៗ

សម័យនោះ ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់អនុគ្រោះដល់ពួកវេនេយ្យសត្វ ព្រះអង្គទ្រង់ជាអ្នកប្រាជ្ញដ៏ប្រសើរ ទ្រង់ពុទ្ធដំណើរទៅអំពីដើមអជបាលនិគ្រោធ ៗ ព្រះអង្គស្ដេចចូលទៅកាន់ក្រុងពារាណសី ដោយព្រះពុទ្ធដំណើរ តាមលំដាប់ គ្រានោះ ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់គង់លើបល្ល័ង្កដ៏ប្រសើរនោះឯង ៗ ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ញុំាងធម្មចក្រ គឺទុក្ខសច្ច ១ ទុក្ខសមុទយសច្ច ១ និរោធសច្ច ១ មគ្គសច្ចដ៏ឧត្តម ១ ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ដល់ពួកបញ្ចវគ្គិយភិក្ខុ ៗ លុះព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ញុំាងធម្មចក្រនោះឲ្យប្រព្រឹត្តទៅហើយ គ្រានោះ ពួកឥសីគឺបញ្ចវគ្គិយភិក្ខុទាំងនោះ គឺ កោណ្ឌញ្ញៈ ភទ្ទិយៈ វប្បៈ មហានាម អស្សជិ ព្រមទាំងពួកព្រហ្មនិងទេវតា ១៨ កោដិ ក៏បានត្រាស់ដឹងនូវធម៌ ក្នុងបឋមសន្និបាត ៗ គ្រានោះឯង ពួកបញ្ចវគ្គិយភិក្ខុទាំងអស់ ព្រមទាំងពួកព្រហ្ម និងទេវតា ១៨ កោដិ ដែលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ណែនាំពន្យល់ដោយធម្មចក្រនោះ និងដោយធម៌ដទៃទៀត ក៏បានលុះសោតាបត្តិផល ក្នុងបឋមសន្និបាតនោះ តាមលំដាប់ ៗ ព្រះសាស្ដាស្ដេចទៅកាន់ក្រុងរាជគ្រឹះ ដោយពុទ្ធដំណើរ តាមលំដាប់ ៗ

វេឡុវនមហាវិហារេ វិហាសិ មុនិបុង្គវោ
តំ សុត្វា ពិម្ពិសារោ ច គតវន្តមុបសង្កមិ ។
ឯកាទសនហុតេហេវ បរិវារ មហា អហុ
ទីបគន្ធបុប្ផមាលាទីនិ គហេត្វាមភិបូជយិ ។
តស្មឹ សមាគមេ យេវ កាមាទីនវ ទេសយិ
ទេសនាបរិយោសានេ ភដាឧម្បមុដំ តទា ។
ចតុរាសីតិសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហុ
តំ សុត្វាន បិតា ភជា នវ ទូតានិ បេសយិ ។
នវសហស្សបរិវារេហិ បត្វាន យាចតេ មុនិ
នវសហស្សបរិវារ អរហត្តមុបាគមុំ ។
កាឡុទាយិ បរិយោសានេ ភិក្ខុវេសំ គហេត្វា សោ
សហស្សបរិវារេហិ គតវន្តំ និមន្តយិ ។
និមន្តមធិវាសេត្វា មរោមគ្គំ បដិបជ្ជតិ
វីសតិសហស្សភិក្ខូហិ ធាយាសិ សគេហបុរំ ។

ព្រះពុទ្ធ ជាអ្នកប្រាជ្ញដ៏ប្រសើរ ទ្រង់គង់នៅ ក្នុងវេឡុវនមហាវិហារ ព្រះបាទពិម្ពិសារ ទ្រង់ឮដំណឹងនោះហើយ ក៏ស្ដេចចូលទៅគាល់ព្រះមានព្រះភាគ ។ ព្រះរាជាមានពួកបរិវារច្រើន ចំនួន ១១ ម៉ឺនរូប កាន់ប្រទីប គ្រឿងក្រអូប ធូប និងផ្កាកម្រងជាដើម បូជាព្រះមានព្រះភាគ ។ ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់សម្ដែងទោសនៃកាម ក្នុងទីប្រជុំនោះឯង លុះចប់ទេសនា ព្រះរាជាកើតសេចក្ដីរីករាយ ក្នុងកាលនោះ ។ ពួកសត្វ ៨ ម៉ឺន ៤ ពាន់រូប បានត្រាស់ដឹងធម៌ ព្រះរាជាជាពុទ្ធបិតា លុះឮដំណឹងនោះហើយ ទើបបញ្ជូនទូត ៩ រូបទៅ ។ ទូតទាំងឡាយ ព្រមទាំងបរិវារ ៩ ពាន់ ក៏សូមផ្នួសនឹងព្រះមុនី ពួកទូតទាំងនោះ មានបរិវារ ៩ ពាន់ ក៏បានលុះព្រះអរហត្ត ។ ក្នុងកាលជាខាងក្រោយបំផុត កាឡុទាយីមានបរិវារមួយពាន់ កាន់យកភេទជាភិក្ខុហើយ លោកក៏និមន្តព្រះមានព្រះភាគមក ។ ព្រះពុទ្ធជាសប្បុរសដ៏ប្រសើរ ទ្រង់ទទួលនិមន្តហើយ ក៏ស្ដេចទៅកាន់ផ្លូវ ស្ដេចទៅជាមួយនឹងភិក្ខុពីរម៉ឺនរូប ។

អនុត្តរោ មេឆ កាលេ ឆ   កបិលវត្ថុបុរាគមិ

រោហិណិយា នទីតីរេ   ពាដិហារមកាសិ សោ ។

តស្មឹ បល្លង្កមជ្ឈម្ហិ   និសីទិ សក្យបុង្គវោ

មហាវេស្សន្តរធម្មំ   ទេសេត្វា កកភា បិតុ

ចតុរាសីតិសហស្សានំ   ធម្មាភិសមយោ អហុ(១)។

ឆ ហោតេ(២) ជាតត្តិ សទេវមនុស្សា(៣)

ពុទ្ធោ អយំ តាទិសកោ ជនុត្តមោ

ឥទ្ធិពលំ បញ្ញាពលញ្ច តាទិសំ

ពុទ្ធពលំ លោកហិតស្ស តាទិសំ ។

ឆ ហោតេ(២) ជាតត្តិ សទេវមនុស្សា(៣)

ពុទ្ធោ អយំ ឦទិសកោ(៤) ជនុត្តមោ

ឥទ្ធិពលំ បញ្ញាពលញ្ច ឦទិសំ(៥)

ពុទ្ធពលំ លោកហិតស្ស ឦទិសំ(៥) ។

---

១ ឱ. ម. តំ សុត្វា ភគវា សត្ថា . . . ធម្មាភិសមយោ អហូតិ ឥមា គាថាយោ ន ទិស្សន្តិ ។
២ ឱ. ន ហោ តេតិ ទិស្សតិ ។ ៣ ឱ. ម. សទេវមានុសាតិ ទិស្សតិ ។ ៤ ឱ. ម. ឯទិសកោ ។
៥ ឱ. ម. ឯទិសំ ។

ព្រះអង្គស្តេចទៅកាន់ក្រុងកបិលវត្ថុ ដោយព្រះអំណរ តាមលំដាប់ ទ្រង់ធ្វើបាដិហារិយ៍ត្រង់ឆ្នេរស្ទឹងរោហិណី ។ ព្រះមានព្រះភាគ ជាសក្យៈដ៏ប្រសើរ ទ្រង់គង់ត្រង់កណ្ដាលនៃបល្ល័ង្កនោះ សម្ដែងមហាវេស្សន្តរជាតក ថ្វាយព្រះវរបិតា ពួកសត្វ ៨ ម៉ឺន ៤ ពាន់រូប ក៏បានត្រាស់ដឹងនូវធម៌ ។

ពួកមនុស្សព្រមទាំងទេវតាទុំ មិនបានដឹងដូច្នេះថា ព្រះពុទ្ធអង្គនេះ ទ្រង់ឧត្ដមជាងជនដូចម្ដេច ឫទ្ធិពលនិងបញ្ញាពល តើដូចម្ដេច ពុទ្ធពលរបស់ព្រះសាស្ដា ជាប្រយោជន៍ដល់សត្វលោកដូចម្ដេច ។ ពួកមនុស្សព្រមទាំងទេវតាទុំ មិនបានដឹងដូច្នេះថា ព្រះពុទ្ធអង្គនេះ ទ្រង់ឧត្ដមជាងជនបែបនេះ ឫទ្ធិពលនិងបញ្ញាពល បែបនេះ ពុទ្ធពល របស់ព្រះសាស្ដា ជាប្រយោជន៍សត្វលោក បែបនេះ ។

ហន្ទាហំ ទស្សយិស្សាមិ ឥទ្ធឹ បរមទស្សនំ

ចង្កមំ មាបយិស្សាមិ នភេ រតនមណ្ឌិតំ ។

ភុម្មា មហារាជិកា តាវត្តិសា

យាមា ច ទេវា តុសិតា ច និម្មិតា

បរនិម្មិតា យេបិ ច ព្រហ្មកាយិកា

អានន្ទិតា វិបុលមកំសុ ឃោសំ ។

ឱភាសិតា ច បឋវី សទេវកា

បុថុ ច លោកន្តរិកា អសំវុតា

តមោ ច តិព្វោ វិហតោ តទា អហុ

ទិស្វាន អច្ឆេរកបាដិហីរំ ។

សទេវគន្ធព្វមនុស្សរក្ខសេ

អាភា ឧឡារា វិបុលា អជាយថ

(ព្រះសាស្តាទ្រង់ជ្រាបអធ្យាស្រ័យ នៃមនុស្សនិងទេវតាទាំងនោះដូច្នោះហើយ) ទើបទ្រង់ព្រះចិន្តាថា បើដូច្នោះ តថាគតនឹងសម្តែងនូវឫទ្ធិពលដ៏ប្រសើរ និម្មិតទីចង្ក្រមប្រដាប់ដោយកែវ ក្នុងអាកាស ។

ទេវតាទាំងឡាយណា គឺភុម្មទេវតាក្តី មហារាជិក-ទេវតាក្តី តាវត្តឹសទេវតាក្តី យាមទេវតាក្តី តុសិត-ទេវតាក្តី និម្មានរតីទេវតាក្តី បរនិម្មិតវសវត្តីទេវតាក្តី ព្រហ្មទាំងឡាយណាក្តី ពួកទេវតានិងព្រហ្មទាំងនោះរីករាយហើយ បានធ្វើនូវសម្លេង ឲ្យឮកងរំពងខ្ទរខ្ទារ ។ ផែនដីព្រមទាំងទេវលោក ក៏ភ្លឺព្រោងព្រាត ទាំងពួកសត្វនរក នៅក្នុងលោកន្តរដ៏ច្រើន ក៏ឥតមានអ្វីបិទបាំង ទាំងងងឹតដ៏ខ្លាំងក្លាទៀតសោត ក៏ខ្ចាត់ខ្ចាយចេញក្នុងកាលនោះ គេអាចមើលឃើញនូវបាដិហារ្យដ៏អស្ចារ្យបាន ។ ពន្លឺដ៏ធំទូលាយលើសលុប កើតឡើងដល់ពួកទេវតា គន្ធព្វ មនុស្ស និង រាក្ស ។

ឥមស្មិំ លោកេ បរស្មិំ វា បុនេ
អធោបិ ឧទ្ធំ តិរិយញ្ច វិត្ថតំ ។
សត្តុត្តមោ អនធិវរោ វិនាយកោ
សត្ថា អហុ ទេវមនុស្សបូជិតោ
មហានុភាវោ សតបុញ្ញលក្ខណោ
ទស្សេសិ អច្ឆេរកធាតុកីរិយំ(១) ។

តស្មិំ សមាគមេ សត្ថា អក្កគ្គា ធរេ តលេ
សិនេរុបព្វតំ រម្មំ ចង្កមំ មាបយី ជនេ ។
ទសសហស្សីលោកធាតុ-ទេវតា ជនសន្តិកោ
តថាគតំ ធមស្សុត្វា ពុទ្ធបូជំ ករិស្សុ តេ(២) ។

សោ យាចិតោ ទេវវរេន ចក្ខុមា
អត្ថំ សមេក្ខិត្វា តទា នរុត្តមោ
ចង្កមំ(៣) មាបយិ លោកនាយកោ
សុនិដ្ឋិតំ សព្វរតននិម្មិតំ ។

១ ឱ. អច្ឆរកំធាតុហីរំ ។ ២ ឱ. ម. តស្មិំ សមាគមេ សត្ថា ... ពុទ្ធបូជំ ករិស្សុ តេតិ ឥទំ គាថាទ្វយំ ន ទិស្សតិ ។ ៣ ឱ. ឯត្តុត្តរ តត្ថាតិ ទិស្សតិ ។

ព្រះសាស្តាព្រះអង្គឧត្តមជាងសត្វ មិនមានអ្នកណាមួយប្រសើរលើស តែងដឹកនាំសត្វ ដែលទេវតានិងមនុស្សតែងបូជា មានអានុភាពច្រើន មានបុញ្ញលក្ខណៈច្រើន ទ្រង់សម្តែងបាដិហារិយ៍ជាអស្ចារ្យ ផ្សាយទៅក្នុងលោកទាំងពីរ គឺលោកនេះ និងលោកដទៃផង ក្នុងទិសខាងក្រោម ទិសខាងលើ និងទិសទទឹងផង ។

ព្រះជិនស្រីជាសាស្តាចារ្យ ទ្រង់ហោះទៅឰដ៏ផ្ទៃអាកាស ទ្រង់និម្មិតក្នុងសិនេរុជាទីកែកាយ ឲ្យជាទីចង្ក្រមក្នុងទីប្រជុំនោះ ។ ទេវតាទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុនោះ ក៏បានក្រាបថ្វាយបង្គំព្រះតថាគត ក្នុងសំណាក់នៃព្រះជិនស្រី ហើយធ្វើពុទ្ធបូជា ។

គ្រានោះ ព្រះពុទ្ធមានចក្ខុអង្គនោះ ទ្រង់ឧត្តមជាងនរៈ ដែលទេវតាដ៏ប្រសើរអារាធនាហើយ ក៏ទ្រង់ពិចារណានូវអត្ថ ព្រះលោកនាយក ទ្រង់និម្មិតទីចង្ក្រម គាត់តែងដោយរតនៈទាំងអស់ សម្រេចដោយល្អហើយ ។

ឥទ្ធិ ច អាទេសនានុសាសនី
តិបាដិហីរេ ភគវា វសី អហុ
ចតុត្តមំ មាបយិ លោកនាយកោ
សុនិដ្ឋិតំ សព្វរតននិម្មិតំ ។

ទសសហស្សី លោកធាតុយា សិនេរុបព្វតុត្តមេ ថម្ភេវ
ទស្សេសិ បដិបាដិយា ចង្កមេ រតនាមយេ ។
ទសសហស្សី អតិក្កម្ម ចង្កមំ មាបយី ជិនោ
សព្វសោវណ្ណមយា បស្សេ ចង្កមេ រតនាមយេ ។
តុលាសង្ឃាដានុវត្តា(១) សោវណ្ណផលកត្ថតា
វេទិកា សព្វសោវណ្ណា ទុភតោ បស្សេសុ និម្មិតា ។
មណិមុត្តាវាលុកាកិណ្ណា និម្មិតោ រតនាមយោ
ឱភាសេតិ ទិសា សព្វា សតរំសីវ ឧគ្គតោ ។

១ ម. តុលាសង្ឃាតានុវត្តា ។ ឱ. តុលាសង្ឃាតានុវត្តា ។

ព្រះមានព្រះភាគទ្រង់សម្តែងបាដិហារ្យ ៣
យ៉ាង គឺ ឥទ្ធិបាដិហារ្យ ១ អាទេសនាបាដិ-
ហារ្យ ១ អនុសាសនីបាដិហារ្យ ១ ព្រះ
លោកនាយក ទ្រង់និម្មិតទីចង្ក្រម តាក់តែង
ដោយរតនៈទាំងអស់ សម្រេចល្អហើយ ។

ព្រះអង្គទ្រង់សម្តែង (នូវបាដិហារ្យ) លើទីចង្ក្រម សម្រេចដោយកែវលើភ្នំសិនេរុដ៏ឧត្តម ដោយលំដាប់ ដូចជាសសរនៃលោកធាតុទាំងមួយម៉ឺន ។ ព្រះជិនស្រី ទ្រង់និម្មិតទីចង្ក្រមជាវិការៈនៃមាសសុទ្ធ ត្រង់ខាងនៃទីចង្ក្រមដ៏សម្រេចដោយកែវកន្លងលោកធាតុមួយម៉ឺន ។ ទ្រង់និម្មិតនូវវេទិកាទាំងឡាយ ជាវិការៈនៃមាសសុទ្ធ មានមេដម្បូលនិងផ្លោងប្រព្រឹត្តទៅ ក្រាលដោយក្តារមាស ត្រង់ចំហៀងទាំងសងខាង (នៃគេហចង្ក្រមនិងសុវណ្ណចង្ក្រមនោះ) ។ ព្រះសម្ពុទ្ធទ្រង់និម្មិតគេហចង្ក្រមដ៏គោរពាសដោយខ្សាច់ ជាវិការៈនៃកែវមណីនិងកែវមុក្តា ញុំាងទិសទាំងពួងឲ្យភ្លឺព្រោងព្រាយ ហាក់ដូចជាព្រះអាទិត្យរះឡើង ។

គាថាក្នុងចង្ក្រម

តស្មឹ ចង្កមនេ វរេ ចក្កំ សហស្សារលក្ខណោ
វិរោចមានោ សម្ពុទ្ធោ ចង្កមេ ចង្កមំ ជិនោ ។
ទិព្វំ មន្ទារវំ បុប្ផំ បទុមំ បារិឆត្តកំ
ចង្កមនេ ឱកិរន្តិ សព្វេ ទេវា សមាគតា ។
បស្សន្តិ តំ ទេវសង្ឃា ទសសហស្សី សមាគតា
នមស្សមានា និបតន្តិ តុដ្ឋហដ្ឋា បមោទិតា ។
តាវតិំសា ច យាមា ច តុសិតា ចាបិ ទេវតា
និម្មានរតិនោ ទេវា យេ ទេវា វសវត្តិនោ
ឧទគ្គចិត្តា សុមនា បស្សន្តិ លោកនាយកំ ៕

សទេវកគន្ធព្វមនុស្សរក្ខសា
នាគា សុបណ្ណា អថវាបិ កិន្នរា
បស្សន្តិ តំ លោកហិតានុកម្បកំ
នភេ វ អច្ចុគ្គតចន្ទមណ្ឌលំ ។

ប្រែក្នុងបទពាក្យ

ព្រះសម្ពុទ្ធ ជាអ្នកប្រាជ្ញ ទ្រង់មានលក្ខណៈដ៏ប្រសើរ ១០៨ ប្រការ ទ្រង់រុងរឿងក្នុងទីចង្ក្រមនោះ ព្រះជិនស្រីទ្រង់ចង្ក្រម លើទីចង្ក្រម ។ ទេវតាទាំងអស់មកប្រជុំគ្នាហើយ រោយរាយនូវផ្កាមន្ទារវៈ ផ្កាឈូក និងផ្កាបារិច្ឆត្តកព្រឹក្សជាទិព្វ ក្នុងទីចង្ក្រម ។ ពួកទេវតាមួយម៉ឺនលោកធាតុ ដែលមកប្រជុំគ្នា បានឃើញព្រះមានភាគអង្គនោះ ក៏មានចិត្តត្រេកអរពេកពេក ហើយក្រាបថ្វាយបង្គំ ។ ទេវតាទាំងឡាយណា ជាន់តាវត្តិង្សផង ជាន់យាមៈផង ជាន់តុសិតផង ទេវតាជាន់និម្មានរតីផង ទេវតាជាន់វសវត្តីផង ទេវតាទាំងនោះ មានចិត្តផ្លាតខ្ពស់ ឡើង មានចិត្តរីករាយ មើលមើលព្រះលោកនាយក ។

ពួកទេវតា ពួកគន្ធព្វ ពួកមនុស្ស និងពួករាក្ស
ពួកនាគ ពួកគ្រុឌ ទាំងពួកកិន្នរ ក៏ឃើញព្រះ
សម្ពុទ្ធម្ចាស់ ទ្រង់មានព្រះទ័យអនុគ្រោះ ដោយ
ប្រយោជន៍ ដល់សត្វលោកនោះ ហាក់ដូចជា
មណ្ឌលព្រះចន្ទខ្ពស់ត្រដែត ក្នុងអាកាស ។

អាភស្សរា សុភកិណ្ហា វេហប្ផលា អកនិដ្ឋា ច(១)
សុសុទ្ធសុក្កវត្ថវសនា តិដ្ឋន្តិ បញ្ជលីកតា ។
មុញ្ចន្តិ បុប្ផំ បន បញ្ចវណ្ណិកំ
មន្ទារវំ ចន្ទនចុណ្ណមិស្សិតំ
ភមេន្តិ ចេលានិ ច អម្ពរេ តទា
អហោ ជិនោ លោកហិតានុកម្បកោ ។
តុវំ សត្ថា ច កេតុ ច ធជោ យូបោ ច បាណិនំ
បរាយនោ បតិដ្ឋា ច ទីបោ ច ទ្វិបទុត្តមោ ។
ទសសហស្សិលោកធាតុយា ទេវតាយោ មហិទ្ធិកា
បរិវារេត្វា នមស្សន្តិ តុដ្ឋហដ្ឋា បមោទិតា ។

១ ឱ. ម. តតោ បរំ ទេវិកាតិ ទិស្សតិ ។

ពួកព្រហ្មជាន់អាភស្សរៈផង ជាន់សុភកិណ្ហៈផង ជាន់វេហប្ផលៈផង ជាន់អកនិដ្ឋៈផង ស្លៀកសំពត់សសុទ្ធ ឈរផ្គងអញ្ជលី ។

(ពួកព្រហ្មទាំងនោះ) បញ្ចេញនូវផ្កាមន្ទារវបុស្ប
មានពណ៌ ៥ ដែលលាយដោយលំអិតខ្លឹមចន្ទន៍ផង
បង្វិលគ្រវីសំពត់ទាំងឡាយផង ក្នុងអាកាសក្នុង
កាលនោះ (ហើយពោលថា) អើហ្ន៎ ព្រះ
ជិនស្រី ទ្រង់អនុគ្រោះ ដោយប្រយោជន៍ដល់
សត្វលោក ។

ព្រះអង្គជាសាស្តាផង ជាទង់ផង ជាទង់ជ័យផង ជាប្រាសាទផង ជាទីពឹងប្រព្រឹត្តទៅខាងមុខផង ជាប្រទីបរបស់ពួកសត្វផង ទ្រង់ឧត្តមជាងសត្វជើង ២ ផង ។ ពួកទេវតាក្នុងមួយម៉ឺនលោកធាតុ ដែលមានឫទ្ធិច្រើន មានចិត្តត្រេកអរស្រស់ស្រាយ រីករាយ មកចោមរោម ហើយថ្វាយបង្គំ ។

ទេវតា ទេវកញ្ញា ច បសន្នា តុដ្ឋមានសា
បញ្ចវណ្ណិកបុប្ផេហិ បូជយន្តិ នរាសភំ ។
បស្សន្តិ តំ ទេវសង្ឃា បសន្នា តុដ្ឋមានសា
បញ្ចវណ្ណិកបុប្ផេហិ បូជយន្តិ នរាសភំ ។
អហោ អច្ឆរិយំ លោកេ អព្ភុតំ លោមហំសនំ
ន មេទិសំ ភូតបុព្វំ អច្ឆេរំ លោមហំសនំ ។
សកសកម្ហិ ភវនេ និសីទិត្វាន ទេវតា
ហសន្តិ តា មហាហសិតំ ទិស្វានច្ឆេរកំ នភេ ។
អាកាសដ្ឋា ច ភុម្មដ្ឋា តិណបន្ថនិវាសិនោ(១)
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ តុដ្ឋហដ្ឋា បមោទិតា ។
យេបិ ទីឃាយុកា នាគា បុញ្ញវន្តោ មហិទ្ធិកា
បមោទិតា នមស្សន្តិ បូជយន្តិ នរុត្តមំ ។

---

១ ឱ. តិណបត្ថនិវាសិនោ ។ ម. តិណបត្តនិវាសិនោ ។

ពួកទេវតានិងពួកទេពកញ្ញា មានចិត្តជ្រះថ្លា មានចិត្តត្រេក-អរ បូជាព្រះសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ប្រសើរជាងនរៈ ដោយផ្កាមានពណ៌ ៥ ។ ពួកទេវតាទាំងឡាយ មានចិត្តជ្រះថ្លា មានចិត្តត្រេកអរ ឃើញព្រះអង្គ ក៏នាំគ្នាបូជាព្រះសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ប្រសើរជាងនរៈ ដោយផ្កាមានពណ៌ ៥ (ហើយពោលថា) ឱហ្ន៎! អស្ចារ្យចម្លែកណាស់ គួរឲ្យព្រឺរោម ក្នុងលោក ឯសេចក្តីអស្ចារ្យគួរឲ្យព្រឺរោម បែបនេះ មិនដែលកើតឡើងសោះឡើយ ។ ពួកទេវតាទាំងនោះ អង្គុយក្នុងភព របស់ខ្លួនៗ រីករាយខ្លាំង ព្រោះឃើញនូវសេចក្តីអស្ចារ្យ ក្នុងអាកាស ។ ពួកអាកាសដ្ឋកទេវតា ពួកភុម្មដ្ឋកទេវតា និងពួកទេវតា ដែលនៅអាស្រ័យផ្ទៃស្មៅ និងឈើផ្កា ត្រេកអរស្រស់ស្រាយ រីករាយខ្លាំង នាំគ្នាផ្គងអញ្ជលីនមស្ការ ។ ពួកនាគដែលមានអាយុវែង មានបុណ្យច្រើន មានឫទ្ធិច្រើន ក៏រីករាយ ថ្វាយបង្គំ បូជាព្រះពុទ្ធ ដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ជាងនរៈដែរ ។

សង្គីតិយោ បវត្តន្តិ អម្ពរេ អនិលញ្ជសេ
ចម្មនទ្ធានិ វាទេន្តិ ទិស្វានច្ឆេរកំ លោកេ ។
សង្ខា ច បណវា ចេវ អថោបិ ទេណ្ឌិមា(១) តហំ
អន្តលិក្ខស្មិំ វជ្ជយន្តិ ទិស្វានច្ឆេរកំ លោកេ ។
អព្ភុតោ វត នោ អជ្ជ ឧប្បជ្ជិ លោមហំសនោ
ធុវមត្ថសិទ្ធិំ លភាម ខណោ នោ បដិបាទិតោ ។
ពុទ្ធោតិ តេសំ សុត្វាន បីតិ ឧប្បជ្ជិ តាវទេ
ពុទ្ធោ ពុទ្ធោតិ កថយន្តា តិដ្ឋន្តិ បញ្ជលីកតា ។
ហិង្ការំ សាធុការញ្ច ឧក្កុដ្ឋិ សម្បហំសនំ
បជា ច(២) វិវិធា គគនេ វត្តេន្តិ បញ្ជលីកតា ។

គាយន្តិ សេឡេន្តិ ច វាទយន្តិ ច
ភុជានិ ផោដេន្តិ ច នច្ចយន្តិ ច
មុញ្ចន្តិ បុប្ផំ បន បញ្ចវណ្ណិកំ
មន្ទារវំ ចន្ទនចុណ្ណមិស្សកំ ។

---

១ ឱ. ម. ទិណ្ឌិមា ។ ២ ឱ. បជាយោ ចេត្ថ ។

ចម្រៀងទាំងឡាយប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងអាកាស ជាផ្លូវនៃខ្យល់ ពួកទេវតា ក៏វាយស្គរ ព្រោះឃើញនូវសេចក្ដីអស្ចារ្យ ក្នុងអាកាស ស័ង្ខ ស្រឡៃ សំភោរធំច្រើន ក៏ប្រគំលាន់ឮឡើង ក្នុងកណ្ដាលអាកាស ព្រោះឃើញនូវសេចក្ដីអស្ចារ្យ ក្នុងអាកាស ។ ការព្រឺរោម កើតឡើងដល់ពួកយើង ក្នុងថ្ងៃនេះ ជាឡែកពេកណាស់ហ្ន៎ ពួកយើងបាននូវការសម្រេចប្រយោជន៍ ដ៏ទៀងទាត់ ខណៈឈ្មោះថាពួកយើងបានទាន់ហើយ ។ បីតិក៏កើតឡើង ដល់ទេវតាទាំងនោះ ក្នុងខណៈនោះឯង ព្រោះឮពាក្យថាព្រះពុទ្ធ ទេវតាទាំងនោះ ឈរផ្គងអញ្ជលី ពោលសរសើរថាព្រះពុទ្ធ ៗ ។ ពួកសត្វផ្សេង ៗ ផ្គងអញ្ជលី ញុំាងសំឡេងព្រហឹមអឺងកង សំឡេងសាធុការ សំឡេងហ៊ោឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងកណ្ដាលអាកាស ។

ទេវតាទាំងឡាយ ច្រៀង ហួច ប្រគំ ទះដៃ
រាំ ជម្រុះនូវផ្កាមន្ទារវៈ មានពណ៌ ៥ ដែល
លាយច្រឡំ ដោយលំអិត នៃខ្លឹមចន្ទន៍ ។

[illegible]

យថា តុយ្ហំ មហាវីរ   បាទេសុ ចក្កលក្ខណំ

ធជំ វជិរបដាកំ   វឌ្ឍមានង្កុសាចិតំ ។

រូបេ សីលេ សមាធិម្ហិ   បញ្ញាយ ច អសាទិសោ

វិមុត្តិយា អសមសមោ   ធម្មចក្កប្បវត្តនេ ។

ទសនាគពលំ កាយេ   តុយ្ហំ បាកតិកំ ពលំ

ឥទ្ធិពលេន អសមោ   ធម្មចក្កប្បវត្តនេ ។

ឯវំ សព្វគុណូបេតំ   សព្វង្គសមុបាគតំ

មហាមុនិំ ការុណិកំ   លោកនាថំ នមស្សថ ។

អភិវាទនំ ថោមនញ្ច   វន្ទនញ្ច បសំសនំ

នមស្សនញ្ច បូជញ្ច   សព្វំ អរហសិ តុវំ ។

[illegible]

(ប្រែសេចក្តី) បពិត្រព្រះអង្គមានព្យាយាមធំ លក្ខណៈនៃចក្រ ទង់ជ័យ កែវវជីរ ទង់ជ្រង់ តាក់តែងដោយកង្វេរ កំពុងចំរើនគ្រប់ព្រះបាតាទាំងគូ របស់ព្រះអង្គ ។ ព្រះមានព្រះភាគ ឥតមានបុគ្គលស្មើ ចំពោះព្រះរូបផង សីលផង សមាធិផង ប្រាជ្ញាផង ព្រះអង្គស្មើដោយព្រះពុទ្ធ ដែលមិនមានបុគ្គលស្មើ ចំពោះវិមុត្តិ និងការញ៉ាំងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ។ កម្លាំងក្នុងព្រះកាយនៃព្រះអង្គ ជាកម្លាំងប្រក្រតី ស្មើនឹងកម្លាំងដំរី១០ ព្រះអង្គឥតមានបុគ្គលប្រៀបផ្ទឹមស្មើ ដោយកម្លាំងនៃឫទ្ធិ ក្នុងការញ៉ាំងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ។ អ្នកទាំងឡាយ ចូរនាំគ្នាក្រាបថ្វាយបង្គំនូវព្រះមហាមុនី ព្រះអង្គបរិបូណ៌ដោយគុណទាំងពួង ប្រកបដោយអវយវៈទាំងពួង ទ្រង់មានករុណាជាទីពឹងនៃលោក ។ ព្រះអង្គជាបុគ្គលគួរទទួលនូវកិច្ចទាំងពួង របស់ពួកជន គឺការក្រាបសំពះ ការស្ងើច ការថ្វាយបង្គំ ការសរសើរ ការនមស្ការ និងការបូជា ។

យោ កោចិ លោកេ វន្ទេយ្យោ វន្ទំ ករោន្តិ យេ
សត្ថុសេដ្ឋោ មហាវីរ សទិសោ តេ ន វិជ្ជតិ ។
សារីបុត្តោ មហាបញ្ញោ សមាធិជ្ឈានកោវិទោ
គិជ្ឈកូដេ ឋិតោ យេវ បស្សតិ លោកនាយកំ ។
សុផុល្លំ សាលរាជំវ ចន្ទំវ គគនេ យថា
មជ្ឈន្តិកេវ សុរិយំ ឱលោកេតិ នរាសភំ ។
ជលន្តំ ទីបរុក្ខំវ តរុណសុរិយំវ ឧគ្គតំ
ព្យាមប្បភានុរញ្ជិតំ បស្សតិ លោកនាយកំ ។
បញ្ចន្នំ ភិក្ខុសតានំ កតកិច្ចាន តាទិនំ
ខីណាសវានំ វិមលានំ ខណេន សន្និបាតយិ ។
លោកប្បសាទនំ នាម បាដិហីរំ និទស្សយិ
អម្ហេហិ ឥទ្ធ កត្វាន វន្ទិស្សាម មយំ ជិនំ ។

ជនណាមួយ ក្នុងលោក ដែលគួរគេថ្វាយបង្គំ ឬជនទាំងឡាយណា គួរដល់ការថ្វាយបង្គំ បពិត្រព្រះអង្គមានព្យាយាមធំ ព្រះអង្គជាបុគ្គលប្រសើរបំផុត ជាងជនទាំងអស់នោះ បុគ្គលស្មើនឹងព្រះអង្គមិនមានឡើយ ។ ព្រះសារីបុត្រ មានប្រាជ្ញាច្រើន ជាអ្នកឈ្លាសក្នុងសមាធិនិងឈាន ឋិតនៅលើភ្នំគិជ្ឈកូដ ឃើញព្រះលោកនាយក ។ សំឡឹងមើលព្រះសម្ពុទ្ធទ្រង់ប្រសើរជាងនរៈ ហាក់ដូចជាដើមរាំងភ្នំ ដែលមានផ្កាកែស្គុះស្គាយ ដូចព្រះចន្ទកណ្តាលអាកាស ឬដូចជាព្រះអាទិត្យត្រង់ជាក់ ។ ឃើញព្រះលោកនាយក មានរស្មីផ្សាយចេញមួយព្យាម រុងរឿងដូចឈើប្រទាំទៀប ឬដូចព្រះអាទិត្យស្រទន់ ដែលរះទើបនឹងរះឡើង ។ ខណៈនោះ ព្រះសារីបុត្រ បានប្រជុំពួកភិក្ខុចំនួន ៥០០ រូប ជាអ្នកមានសោឡសកិច្ចធ្វើហើយ ជាតាទិបុគ្គល ជាព្រះខីណាស្រព ប្រាសចាកមន្ទិល ហើយសម្តែងនូវបាដិហារិយៈ ឈ្មោះលោកប្បសាទនៈជា ពួកយើងនឹងទៅក្នុងទីនោះ ហើយថ្វាយបង្គំព្រះជិនស្រី ។

រតនចង្កមនកណ្ឌ

ហន្ទ សព្វេ គមិស្សាម បុច្ឆិស្សាម មយំ ជិនំ
កង្ខំ វិនោទយិស្សាម បស្សិត្វា លោកនាយកំ ។
សាធូតិ តេ បដិស្សុត្វា និបកា សំវុតិន្ទ្រិយា
បត្តចីវរមាទាយ តរមានា ឧបាគមុំ ។
ខីណាសវេហិ វិមលេហិ ទន្តេហិ ឧត្តមេ ទមេ
សារីបុត្តោ មហាបញ្ញោ ឥទ្ធិយា ឧបសង្កមិ ។
តេហិ ភិក្ខូហិ បរិវុតោ សារីបុត្តោ មហាគណី
លីឡន្តោ(១) ទេវោវ គគនេ ឥទ្ធិយា ឧបសង្កមិ ។
ឧក្កាសិតញ្ច ខិបិតញ្ច អជ្ឈុបេក្ខិត្វាន សុព្វតា
សគារវា សប្បតិស្សា សម្ពុទ្ធំ ឧបសង្កមុំ ។
ឧបសង្កមិត្វា បស្សន្តិ សយម្ភុំ លោកនាយកំ
នភេ អច្ចុគ្គតំ ធីរំ ចន្ទំវ គគនេ យថា ។

១ ឱ. កីឡន្តោ ។

រតនចង្កមនកណ្ឌ

លោកទាំងឡាយចូរមក យើងទាំងអស់គ្នា នឹងទៅសាកសួរព្រះជិនស្រី បានជួបព្រះលោកនាយកហើយ នឹងបន្ទោបង់នូវសេចក្តីសង្ស័យ ។ ឯពួកភិក្ខុទាំងនោះ ជាអ្នកមានប្រាជ្ញាចាស់ក្លា សង្រួមឥន្ទ្រិយ ក៏ទទួលព្រមថាសាធុ ហើយប្រដាប់បាត្រនិងចីវរ ដើរទៅជាប្រញាប់ ។ ព្រះសារីបុត្រមានប្រាជ្ញាច្រើន (ឋិតនៅ) ក្នុងការទូន្មានដ៏ឧត្តម ក៏ចូលទៅគាល់ (ព្រះមានព្រះភាគ) ដោយឫទ្ធិ ជាមួយនឹងព្រះខីណាស្រពទាំងឡាយ ដែលជាអ្នកប្រាសចាកមន្ទិល មានឥន្ទ្រិយទូន្មាន ។ ព្រះសារីបុត្រ ដែលមានពួកភិក្ខុទាំងនោះហែហម ជាអ្នកមានពួកដ៏ធំ ចូលទៅដោយឫទ្ធិ ដូចទេវតាកាលលេងសប្បាយលើអាកាស ។ ពួកភិក្ខុទាំងនោះ ជាអ្នកមានវត្តល្អ ប្រកបដោយសេចក្តីគោរព ប្រកបដោយសេចក្តីកោតក្រែង អត់ទ្រាំនូវការក្អកនិងកណ្តាស់ ចូលគាល់ព្រះសម្ពុទ្ធ ។ លុះចូលទៅគាល់ហើយ ក៏បានឃើញព្រះសយម្ភូ ជាលោកនាយក មានព្យាយាម ទ្រង់ហោះទៅឰដ៏អាកាស ហាក់ដូចជាព្រះចន្ទ្រ នាកណ្តាលអាកាស ។

ផលន្តំ និបតន្តិវ — វិជ្ជុ គគនេ យថា
មជ្ឈន្តិកោវ សុរិយំ — បស្សន្តិ លោកនាយកំ ។
បញ្ចភិក្ខុសតា សព្វេ — បស្សន្តិ លោកនាយកំ
រហទមិវ វិប្បសន្នំ — សុផុល្លំ បទុមំ យថា ។
អញ្ជលិំ បគ្គហេត្វាន — តុដ្ឋហដ្ឋា បមោទិតា
នមស្សមានា និបតន្តិ — សត្ថុនោ ចក្កលក្ខណេ ។
សារីបុត្តោ មហាបញ្ញោ — កោរណ្ឌសមសាទិសោ
សមាធិជ្ឈានកុសលោ — វន្ទតិ លោកនាយកំ ។
គជ្ជិតា កាលមេឃោវ — នីលុប្បលសមសាទិសោ
ឥទ្ធិពលេន អសមោ — មោគ្គល្លានោ មហិទ្ធិកោ ។
មហាកស្សបោបិ ច ថេរោ — ឧត្តត្តកនកសន្និភោ
ធុតគុណេ អគ្គនិក្ខិត្តោ — ថោមិតោ សត្ថុវណ្ណិតោ ។
ទិព្វចក្ខូនំ យោ អគ្គោ — អនុរុទ្ធោ មហាគណី
ញាតិសេដ្ឋោ ភគវតោ — អវិទូរេ និសីទតិ ។

ឃើញព្រះលោកនាយក រុងរឿងដូចឈើប្រពាទីប ដូចផ្កាបន្ទាពន្លឺកាល ឬដូចព្រះអាទិត្យត្រង់ថ្ងៃ ។ ភិក្ខុទាំង ៥០០ រូប ឃើញព្រះលោកនាយក ត្រចង់ថ្លាស្អាត ដូចអន្លង់ទឹក ឬដូចផ្កាឈូកដែលរីកស្គុះស្គាយ ក៏ត្រេកអរ ស្រស់ស្រាយ រីករាយ ហើយផ្គងអញ្ជលីក្រាបថ្វាយបង្គំព្រះបាទាដ៏ប្រដាប់ដោយលក្ខណៈនៃចក្រ របស់ព្រះសាស្តា ។ ព្រះសារីបុត្រ មានប្រាជ្ញាច្រើន ប្រាកដស្មើដោយផ្កាស្មៅកន្ទុយដំរី ជាអ្នកឈ្លាសក្នុងសមាធិនិងឈាន ក្រាបថ្វាយបង្គំនូវព្រះលោកនាយក ។ ព្រះមោគ្គល្លានមានឫទ្ធិច្រើន ឥតមានបុគ្គលស្មើ ដោយកម្លាំងនៃឫទ្ធិ ប្រាកដស្មើដោយផ្កាឧប្បលខៀវ ប្រៀបដូចជាកាលមេឃគំរាម ។ ព្រះមហាកស្សបត្ថេរ រុងរឿងដូចជាមាស ដែលព្រះសាស្តាសរសើរ លើកតម្កើងតំកល់ក្នុងឋានៈដ៏ប្រសើរ ខាងធុតង្គគុណ ។ ឯព្រះអនុរុទ្ធ ជាអ្នកប្រសើរ ជាងពួកបុគ្គលមានចក្ខុទិព្វ មានពួកច្រើន ជាអ្នកប្រសើរក្នុងញាតិ បិតនៅក្នុងទីជិតព្រះមានព្រះភាគ ។

អាបត្តិអនាបត្តិយា សមេតិច្ចាយ គោវិទោ

វិនយេ អគ្គនិក្ខិត្តោ ឧបាលិ សត្ថុវណ្ណិតោ ។

សុខុមនិបុណត្ថបដិភាណោ កថិកានំ បវរោ គណី

ឥសិ មន្តានិយា បុត្តោ បុណ្ណោ នាមាតិ វិស្សុតោ ។

ឯតេសំ ចិត្តមញ្ញាយ ឱបម្មកុសលោ មុនិ

កង្ខច្ឆេទោ មហាវីរោ កថេសិ អត្តនោ គុណំ ។

ចត្តារោ តេ អសង្ខេយ្យា កោដិ យេសំ ន នាយតិ

សត្តកាយោ ច អាកាសោ ចក្កវាឡា អនន្តកា

ពុទ្ធញាណំ អប្បមេយ្យំ ន សក្កា ឯតេ វិជានិតុំ ។

កិមេតំ អច្ឆរិយំ លោកេ យំ មេ ឥទ្ធិវិកុព្វនំ

អញ្ញេ ពហូ អច្ឆរិយា អព្ភុតា លោមហំសនា ។

ព្រះឧបាលិ អ្នកឈ្លាសក្នុងអាបត្តិ និងអនាបត្តិ ដឹងអាបត្តិ ទៅកែបាន ដែលព្រះសាស្ដាសរសើរតាំងទុក ជាអ្នកប្រសើរខាងវិន័យ ។ ភិក្ខុជាកូននៃនាងមន្តានី ប្រាកដនាមថា បុណ្ណៈ អ្នកចាក់ធ្លុះនូវអត្ថដ៏ល្អិតល្អន់ ប្រសើរជាងពួកធម្មកថិក ជាអ្នកមានពួក ។ ព្រះមុនី ទ្រង់ឈ្លាសក្នុងពាក្យឧបមា ទ្រង់ជ្រាបនូវចិត្តនៃភិក្ខុទាំងឡាយនុ៎ះ ទ្រង់មានព្យាយាមធំ កាត់នូវសេចក្ដីសង្ស័យ ទ្រង់សំដែងនូវគុណ របស់ព្រះអង្គ ។ ទីបំផុតនៃអសង្ខេយ្យទាំងឡាយណា ដែលបុគ្គលដឹងមិនបាន អសង្ខេយ្យទាំងនោះ មាន ៤ ប្រការ អសង្ខេយ្យទាំងនុ៎ះ គឺ ពួកសត្វ ១ អាកាស ១ ចក្កវាឡមិនមានទីបំផុត ១ ពុទ្ធញាណដែលប្រមាណមិនបាន ១ បុគ្គលមិនអាចដឹងបានឡើយ ។ (ព្រះសាស្ដាទ្រង់ត្រាស់ថា) ការដែលតថាគតធ្វើឫទ្ធិប្លែកៗ ណា ការធ្វើឫទ្ធិប្លែកៗនុ៎ះ នឹងទុកជាហេតុអស្ចារ្យក្នុងលោក ដូចម្ដេចបាន ព្រោះហេតុជាអស្ចារ្យចម្លែកគួរព្រឺរោម ដទៃទៀត នៅមានច្រើន ។

យទាហំ តុសិតេ កាយេ សន្តុសិតោ នាមហំ តទា
ទសសហស្សី សមាគម្ម យាចន្តិ បញ្ជលី មមំ ។
កាលោយំ តេ មហាវីរ ឧប្បជ្ជ មាតុកុច្ឆិយំ
សទេវកំ តារយន្តោ ពុជ្ឈស្សុ អមតំ បទំ ។
តុសិតា កាយា ចវិត្វាន យទា ឱក្កមិ កុច្ឆិយំ
ទសសហស្សី លោកធាតុ កម្បិត្ថ ធរណី តទា ។
យទាហំ មាតុកុច្ឆិតោ សម្បជានោ វ និក្ខមឹ
សាធុការំ បវត្តន្តិ ទសសហស្សី បកម្បថ ។
ឱក្កន្តិ មេ សមោ នត្ថិ ជាតិតោ អភិនិក្ខមេ
សម្ពោធិយំ អហំ សេដ្ឋោ ធម្មចក្កប្បវត្តនេ ។
អហោ អច្ឆរិយំ លោកេ ពុទ្ធានំ គុណមហន្តតា
ទសសហស្សី លោកធាតុ ឆប្បការំ(១) បកម្បថ ។

---
១. ម. ឆព្ពិការំ ។

កាលដែលតថាគត នៅជាទេវបុត្រឈ្មោះសន្តុសិតៈ ក្នុងពួកទេវបុត្រជាន់តុសិត កាលនោះ ទេវតាមួយម៉ឺនលោកធាតុ មកប្រជុំគ្នា ធ្វើអញ្ជលីអារាធនាតថាគតថា បពិត្រព្រះអង្គមានព្យាយាមធំ កាលនេះគួរដល់ព្រះអង្គហើយ សូមព្រះអង្គទ្រង់កើត ក្នុងផ្ទៃនៃព្រះមាតា ចម្លងមនុស្សលោកព្រមទាំងទេវលោក សូមទ្រង់ត្រាស់ដឹងនូវព្រះនិព្វាន ឈ្មោះអមតៈ ។ កាលណា តថាគតច្យុតចាកពួកទេវតាជាន់តុសិត មកចាប់បដិសន្ធិក្នុងផ្ទៃ (នៃមាតា) កាលនោះ លោកធាតុមួយម៉ឺន និងព្រះធរណី ញាប់ញ័រ ។ កាលដែលតថាគតប្រសូតចាកផ្ទៃមាតា ក៏ដឹងខ្លួនច្បាស់លាស់ ពួកទេវតាញុំាងសាធុការឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ លោកធាតុមួយម៉ឺន ញាប់ញ័រ ។ តថាគត មិនមានបុគ្គលស្មើ ក្នុងការចុះកាន់គភ៌ព្រះមាតានៃតថាគតជាបុគ្គលប្រសើរបំផុត ក្នុងការប្រសូតិចាកផ្ទៃមាតា ក្នុងការត្រាស់ដឹង និងការញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ។ ឱ! ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយមានគុណដ៏ធំ ជាអស្ចារ្យក្នុងលោក ពេកណាស់ លោកធាតុមួយម៉ឺន ញាប់ញ័រ អស់វារៈ ៦ លើក ។

រតនចង្កមនកណ្ឌ

ឱភាសោ ច មហា អាសិ អច្ឆេរំ លោមហំសនំ
គគនេ ច តម្ហិ សមយេ លោកជេដ្ឋោ នរាសភោ ៗ
សទេវកំ ទស្សយន្តោ ឥទ្ធិយា ចង្កមី ជិនោ
ចង្កមេ ចង្កមន្តោវ កថេសិ លោកនាយកោ ៗ
អន្តរា ន និវត្តតិ ចតុហត្ថេ ចង្កមេ យថា
សារីបុត្តោ មហាបញ្ញោ សមាធិជ្ឈានកោវិទោ ៗ
បញ្ញាយ បារមិប្បត្តោ បុច្ឆតិ លោកនាយកំ
កីទិសោ តេ មហាវីរ អភិនីហារោ នរុត្តម ៗ
កម្ហិ កាលេ តយា វីរ បត្ថិតា ពោធិមុត្តមា
ទានំ សីលញ្ច នេក្ខម្មំ បញ្ញាវីរិយញ្ច កីទិសំ ៗ
ខន្តិសច្ចមធិដ្ឋានំ មេត្តុបេក្ខា ច កីទិសា
ទសបារមី មហាវីរ កីទិសា លោកនាយក
កថំ ឧបបារមី បុណ្ណា បរមត្ថបារមី កថំ ៗ

រតនចង្កមនកណ្ឌ

កាលបើផែនដីកក្រើកហើយ តាំងពីបច្ចិមទិសខាងត្បូង ក្រើកកេប កំរើកឡើង ៗ សម័យនោះ ព្រះដ៏មានព្រះភាគ ជាបង្អង់ក្នុងលោក ប្រសើរជាងនរៈ ទ្រង់បង្ក្រាបបង្ហាញឲ្យមនុស្ស.លោក ព្រមទាំងទេវលោក មើលឃើញដោយឫទ្ធិ ៗ ព្រះលោកនាយក បង្ក្រមក្នុងទីបង្ក្រម ទ្រង់មានព្រះបន្ទូល ទ្រង់មិនត្រឡប់វិញ ត្រង់កាត់កណ្តាល ហាក់ដូចជាបង្ក្រមក្នុងទីបង្ក្រមប្រហែលនឹងហត្ថ ៗ ព្រះសារីបុត្រមានប្រាជ្ញាច្រើន ទៀតឆ្លាសក្នុងសមាធិនិងឈាន ជាអ្នកដល់នូវបារមីនៃប្រាជ្ញា បានក្រាបបង្គំទូលសួរព្រះលោកនាយកដូច្នេះថា បពិត្រព្រះអង្គមានព្យាយាមធំ ទ្រង់ប្រសើរជាងនរៈ អភិនីហាររបស់ព្រះអង្គតើដូចម្តេច បពិត្រព្រះអង្គមានព្យាយាម ពោធិញាណដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ព្រះអង្គប្រាថ្នា តាំងពីក្នុងកាលណា ៗ ទាន សីល នេក្ខម្មៈ បញ្ញានិងវិរិយៈ តើដូចម្តេច ខន្តិ សច្ចៈនិងអធិដ្ឋាន មេត្តានិងឧបេក្ខា តើដូចម្តេច ៗ បពិត្រព្រះអង្គមានព្យាយាមធំ ជាលោក.នាយក បារមី ១០ តើដូចម្តេច ឧបបារមី ១០ ដែលបរិបូណ៌តើដូចម្តេច បរមត្ថបារមី ១០ ដែលបរិបូណ៌ តើដូចម្តេច ៗ

កាតិកម្មអដ្ឋាយ អធិបតី ច កីទិសា
កីទិសា បារមី ហោន្តិ ធីរ លោកស្មិំ កីទិសា ។
មេត្តា ករុណា មុទិតា ឧបេក្ខា ចាបិ កីទិសា
កីទិសំ ពុទ្ធញ្ញាណំ កេវលំ បរិយ្យាយ(១) ។
តស្ស បុដ្ឋោ វិយាកាសិ(២) ករវីកមធុរគិរោ
និព្វាបយន្តោ ហទយំ ហាសយន្តោ សទេវកំ ។

អតីតពុទ្ធាន ជិនាន ទេសិតំ
និកីឡិតំ ពុទ្ធបរម្បរាគតំ
បុព្វេ និវាសានុគតាយ ពុទ្ធិយា
បកាសយី លោកហិតំ សទេវកេ ។

១ ឧ.ម. កតិកម្មអធិដ្ឋាយ ... កេវលំ បរិយាយតិ ឥមេ គាថា ៤ ទិស្សន្តិ ។ ២ ឧ. វ្យាកាសិ ។

តើអធិបតីទាំងឡាយ តើអធិដ្ឋានខ្ញុំកតិកម្ម ដូចម្តេច បារមីទាំងឡាយ ដូចម្តេច អ្នកប្រាជ្ញទាំងឡាយក្នុងលោក តើដូចម្តេច ។ មេត្តា ករុណា មុទិតា និងឧបេក្ខា តើដូចម្តេច ព្រះពុទ្ធទ្រង់បំពេញពុទ្ធធម៌ ដំពេញះលញ ដូចម្តេច ។ ព្រះពុទ្ធទ្រង់មានព្រះសូរសៀងពីរោះ ដូចជាសត្វករវិក ទ្រង់ញ៉ាំងហឫទ័យ (នៃពួកសត្វ) ឲ្យរលត់ ញ៉ាំងមនុស្សលោក ព្រមទាំងទេវលោក ឲ្យស្រស់ស្រាយ ដែលព្រះសារីបុត្តសាកសួរហើយ ទ្រង់ដោះស្រាយដល់ព្រះសារីបុត្រនោះវិញ ។

ព្រះសម្ពុទ្ធទ្រង់ប្រកាស នូវរឿង(១) ដែលព្រះ
ជិនស្រីជាអតីតពុទ្ធទាំងឡាយ ទ្រង់សម្តែងចង
ទុកហើយ ដែលជាប់តមកតាំងពីព្រះពុទ្ធវង្ស
ជាប្រយោជន៍ ក្នុងលោក ព្រមទាំងទេវលោក
ដោយប្រាជ្ញាដែលប្រព្រឹត្តទៅតាមបុព្វេនិវាស ។

១– រឿងដែលលោកចងទុក គឺ គោត្រ អាយុ ដើមពោធិព្រឹក្ស សាវកសាវិកាសន្និបាត ឧបដ្ឋាក មាតា បិតា បុត្រ ភរិយាជាដើម ។ អដ្ឋកថា ។

បីតិបាមោជ្ជជននំ　សោកសល្លវិនោទនំ
សព្វសម្បត្តិបដិលាភំ　ចិត្តី(១) កត្វា សុណាថ មេ ។
មទនិម្មទនំ សោកនុទំ　សំសារបរិមោចនំ
សព្វទុក្ខក្ខយំ មគ្គំ　សក្កច្ចំ បដិបជ្ជថ ។

រតនចង្កមនកណ្ឌោ និដ្ឋិតោ ។

បឋមោ ទីបង្ករពុទ្ធវំសោ

(២) កប្បេ ច សតសហស្សេ　ចតុរោ ច អសង្ខិយេ
អមរំ នាម នគរំ　ទស្សនេយ្យំ មនោរមំ ។
ទសហិ សទ្ទេហិ អវិវិត្តំ　អន្នបានសមាយុតំ
ហត្ថិសទ្ទំ . អស្សសទ្ទំ　ភេរិសង្ខរថានិ ច ។

---
១ ឱ. ម. ចិត្តិំ ។

អ្នកទាំងឡាយ ចូរតាំងចិត្តប្រុងស្តាប់ (នូវពុទ្ធវង្សទេសនា) របស់តថាគត ជាគ្រឿងញុំាងបីតិនិងបាមោជ្ជៈឲ្យកើត បន្ទោបង់នូវសរ គឺសេចក្តីសោកស្ងាន ជាហេតុបាននូវសម្បត្តិទាំងពួង ។ អ្នកទាំងឡាយចូរប្រតិបត្តិនូវមគ្គ ជាគ្រឿងញុំាញីនូវសេចក្តីស្រវឹង បន្ទោបង់នូវសេចក្តីសោក គាបដោះខ្លួនឲ្យរួចចាកសង្សារ ជាគ្រឿងអស់ទៅ នៃទុក្ខទាំងពួងបាន ដោយគោរពចុះ ។

ចប់ រតនចង្កមនកណ្ឌ ។

ទីបង្ករពុទ្ធវង្ស ទី ១

(២) ក្នុង ៤ អសង្ខេយ្យនិងមួយសែនកប្ប មាននគរឈ្មោះអមរវតី ជានគរគួរពិតពិលរមិលមើល ជាទីរីករាយនៃចិត្ត ជានគរបរិបូណ៌ដោយបាយនិងទឹក តាំងមិនស្ងាត់ដោយមានសំឡេង ១០ យ៉ាង គឺ សំឡេងដំរី សំឡេងសេះ សំឡេងស្គរ សំឡេងស័ង្ខ និងសំឡេងរថ ជាដើម ។

ខាទថ បិវថ ចេវ   អន្នបានេន ឃោសិតំ
នគរំ សព្វង្គសម្បន្នំ   សព្វកម្មមុបាគតំ(១) ។
សត្តរតនសម្បន្នំ   នានាជនសមាកុលំ
សមិទ្ធំ ទេវនគរំវ(២)   អាវាសំ បុញ្ញកម្មិនំ ។
នគរេ អមរវតិយា   សុមេធោ នាម ព្រាហ្មណោ
អនេកកោដិសន្និចយោ   បហូតធនធញ្ញវា ។
អជ្ឈាយកោ មន្តធរោ   តិណ្ណំ វេទាន បារគូ
លក្ខណេ ឥតិហាសេ ច   សធម្មេ បារមឹ គតោ ។
រហោគតោ និសីទិត្វា   ឯវំ ចិន្តេសហំ តទា
ទុក្ខោ បុនព្ភវោ នាម   សរីរស្ស ច ភេទនំ(៣) ។
សម្មោហំ មរណំ ទុក្ខំ   ជរាយ អភិមទ្ទិតំ(៤)
ជាតិធម្មោ ជរាធម្មោ   ព្យាធិធម្មោ(៥) សហំ តទា(៦)
អជរំ អមរំ ខេមំ   បរិយេសិស្សាមិ និព្វុតឹ ។

---

១ ម. សព្វកម្មមុបាគតំ ។ ២ ឱ. ម. ទេវលោកនគរំ ។ ៣ ឱ.ម. សរីរស្ស ភេទនន្តិ ទិស្សតិ ។ ៤ ឱ.ម. ជរំ ពាធិតាទូយំ ឥតិ ។ ៥ ឱ. ព្យាធិធម្មោ ។ ៦ ម. សហំ តទា ។

ទាំងជាទីគគឹកគងដោយសម្លេង ដែលប្រកបដោយបាយ និងទឹកថា ចូរស៊ី ចូរផឹក ជានគរសម្បូណ៌ដោយសព្វ និងគ្រឿងឧបករណ៍ទាំងពួង បរិបូណ៌ដោយការងារគ្រប់យ៉ាង ។ បរិបូណ៌ដោយកែវ ៧ ប្រការ កុះករដោយជនជាតិផ្សេង ៗ សម្រេច (ដោយគ្រឿងបរិភោគ និងឧបភោគទាំងពួង) ដូចជានគរនៃទេវតា ជាទីនៅនៃជនអ្នកមានបុណ្យទាំងឡាយ ។ វេលានោះ មានសុមេធព្រាហ្មណ៍ នៅក្នុងនគរអមរវតី ជាអ្នកសន្សំទុកទ្រព្យដ៏ច្រើនកោដិ មានទ្រព្យ និងស្រូវច្រើន ។ ជាអ្នករៀនមន្ត ចាំទុកមន្ត ដល់នូវត្រើយនៃវេទទាំង ៣ ដល់នូវបារមី ក្នុងលក្ខណៈផង ក្នុងគម្ពីរឥតិហាសៈផង ក្នុងធម៌របស់ព្រាហ្មណ៍ផង ។ កាលនោះ តថាគត នៅក្នុងទីស្ងាត់ ក៏គិតយ៉ាងនេះថា ធម្មតាភពថ្មីទៀត តែងនាំមកនូវសេចក្តីទុក្ខ ការបែកធ្លាយសរីរៈ ក៏នាំមកនូវសេចក្តីទុក្ខដូចគ្នា (សេចក្តីស្លាប់ប្រកបដោយមោហៈ នាំមកនូវទុក្ខ រូបដែលជរាញាំញីហើយ ក៏នាំមកនូវទុក្ខ) អាត្មាអញមានជាតិជាធម្មតា មានជរាជាធម្មតា មានព្យាធិជាធម្មតា អាត្មាអញនឹងស្វែងរកព្រះនិព្វាន ដែលមិនចាស់ មិនស្លាប់ ជាទីក្សេមក្សាន្ត ។

បាលី ទីបង្ករព្យាករ

យន្នូនិមំ បូតិកាយំ   នានាកុណបបូរិតំ
ឆឌ្ឌយិត្វាន គច្ឆេយ្យំ   អនបេក្ខោ អនត្ថិកោ ។
អត្ថិ ហេហិតិ សោ មគ្គោ   ន សោ សក្កា ន ហេតុយេ
បរិយេសិស្សាមិ តំ មគ្គំ   ភវតោ បរិមុត្តិយា ។
យថាបិ ទុក្ខេ វិជ្ជន្តេ   សុខំ នាមបិ វិជ្ជតិ
ឯវំ ភវេ វិជ្ជមានេ   វិភវោ ឥច្ឆិតព្វកោ ។
យថាបិ ឧណ្ហេ វិជ្ជន្តេ   អបរំ វិជ្ជតិ សីតលំ
ឯវំ តិវិធគ្គិ វិជ្ជន្តេ   និព្វានំ ឥច្ឆិតព្វកំ ។
យថាបិ បាបេ វិជ្ជន្តេ   កល្យាណមបិ វិជ្ជតិ
ឯវមេវ ជាតិ វិជ្ជន្តេ   អជាតិ ឥច្ឆិតព្វកំ ។
យថា គូថគតោ បុរិសោ   តឡាកំ ទិស្វាន បូរិតំ
ន គវេសតិ តឡាកំ   ន ទោសោ តឡាកស្ស សោ ។

ទីបង្ករព្យាករ ទី ១

បើដូច្នោះ អាត្មាអញគួរតែលះបង់កាយស្អុយនេះ ដែលពេញដោយសាកសពផ្សេងៗ ជាអ្នកមិនអាឡោះអាល័យ មិនមានសេចក្ដីត្រូវការ ហើយនឹងចេញទៅ ៗ ផ្លូវនោះនឹងមានពិត ផ្លូវនោះ មិនមែនជាមិនមានហេតុទេ បុគ្គលអាចទៅបាន អាត្មាអញនឹងស្វែងរកផ្លូវនោះ ដើម្បីរួចផុតពីភព ៗ កាលបើទុក្ខមាន សុខក៏មាន យ៉ាងណា កាលបើភពមាន ការប្រាសចាកភព បុគ្គលគួរតែប្រាថ្នាគេ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ៗ កាលបើក្ដៅមាន ត្រជាក់ដៃក៏មាន យ៉ាងណា កាលបើភ្លើង ៣ ប្រការមាន ព្រះនិព្វានដែលបុគ្គលគួរប្រាថ្នា ក៏មានយ៉ាងនោះដែរ ៗ កាលបើបាបមាន បុណ្យក៏មាន យ៉ាងណា កាលបើជាតិមាន ព្រះនិព្វានមិនមានជាតិ ដែលបុគ្គលគប្បីប្រាថ្នាក៏មាន យ៉ាងនោះដែរ ៗ បុរសដែលប្រឡាក់លាមក ឃើញស្រះពេញដោយទឹក ហើយមិនស្វែងរកស្រះ ទោសនោះ មិនមែនជាទោសនៃស្រះទេ យ៉ាងណាមិញ

ឯវំ កិលេសមលធោវំ វិជ្ជន្តេ អមតន្តឡេ
ន គវេសតិ តឡាកំ ន ទោសោ អមតន្តឡេ ។
យថា អរីហិ បរិរុទ្ធោ វិជ្ជន្តេ គមនំបថេ
ន បលាយតិ សោ បុរិសោ ន ទោសោ អញ្ជសស្ស សោ ។
ឯវំ កិលេសបរិរុទ្ធោ វិជ្ជមានេ សិវេ បថេ
ន គវេសតិ តំ មគ្គំ ន ទោសោ សិវមញ្ជសេ ។
យថា ព្យាធិតោ បុរិសោ វិជ្ជមានេ តិកិច្ឆកេ
ន តិកិច្ឆាបេតិ តំ ព្យាធិំ ន សោ ទោសោ តិកិច្ឆកេ ។
ឯវំ កិលេសព្យាធីហិ ទុក្ខិតោ បរិបីឡិតោ
ន គវេសតិ អាចរិយំ ន សោ ទោសោ វិនាយកេ ។

កាលបើស្រះ គឺព្រះនិព្វាន មានហើយ បុគ្គលមិនស្វែងរកស្រះសម្រាប់លាង នូវកិលេសជាមន្ទិលចេញទេ ទោសនោះ មិនមែនជាទោសនៃស្រះ គឺនិព្វានទេ គឺជាទោសរបស់បុរស ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ បុរស ដែលត្រូវសត្រូវចាំងឡោយចោមព័ទ្ធហើយ កាលបើផ្លូវសម្រាប់ដើរទៅមាន តែបុរសនោះមិនដើរទៅ ទោសនោះ មិនមែនជាទោសនៃផ្លូវទេ យ៉ាងណា បុគ្គលត្រូវកិលេសរួបរឹតហើយ កាលបើផ្លូវព្រះនិព្វានមាន តែមិនស្វែងរកផ្លូវនោះ ទោសនោះ មិនមែនជាទោស នៃផ្លូវនិព្វានទេ គឺជាទោសរបស់បុគ្គលនោះឯង យ៉ាងនោះដែរ ។ បុរសដែលមានជម្ងឺ កាលបើពេទ្យមាន តែមិនឲ្យពេទ្យនោះព្យាបាលជម្ងឺនោះទេ ទោសនោះ មិនមែនជាទោសនៃពេទ្យទេ យ៉ាងណា បុគ្គលត្រូវជម្ងឺ គឺកិលេសចាំងឡោយ បៀតបៀនហើយ ដល់នូវសេចក្តីទុក្ខ មិនស្វះស្វែងរកអាចារ្យ ទោសនោះមិនមែនជាទោសនៃអាចារ្យទេ គឺជាទោសរបស់បុគ្គលនោះឯង យ៉ាងនោះដែរ ។

បាលីនៃ វិបស្សនាកម្មដ្ឋាន

យន្នូនាហំ បូតិកាយំ   នានាកុណបបូរិតំ
ឆឌ្ឌយិត្វាន គច្ឆេយ្យំ   អនបេក្ខោ អនត្ថិកោ(១)។
យថាបិ កុណបំ បុរិសោ   កណ្ឋេ ពទ្ធំ ជិគុច្ឆិយំ
មោចយិត្វាន គច្ឆេយ្យ   សុខី សេរី សយំវសី ។
ឯវេវិមំ បូតិកាយំ   នានាកុណបសញ្ចយំ
ឆឌ្ឌយិត្វាន គច្ឆេយ្យំ   អនបេក្ខោ អនត្ថិកោ ។
យថា ឧច្ចារដ្ឋានម្ហិ(១)   ករីសំ នរនារិយោ
ឆឌ្ឌយិត្វាន គច្ឆន្តិ   អនបេក្ខា អនត្ថិកា ។
ឯវមេវាហំ ឥមំ កាយំ   នានាកុណបបូរិតំ
ឆឌ្ឌយិត្វាន គច្ឆិស្សំ   វច្ចំ កត្វា យថា កុដឹ ។

វិបស្សនាកម្មដ្ឋាន ទី ១

(បើដូច្នោះ) ត្រូវតែអាត្មាអញ លះបង់កាយស្អុយនេះ ដែលពេញដោយសាកសពផ្សេង ៗ ចេញ គប្បីជាអ្នកមិនមានសេចក្តីអាឡោះអាល័យ មិនមានសេចក្តីត្រូវការឡើយ ហើយចេញទៅ ។ បុរសបានស្រាយសាកសព ដ៏គួរខ្ពើមរអើម ដែលជាប់ពួតក គប្បីជាអ្នកមានសេចក្តីសុខ ទៅតាមទំនើងខ្លួន មានអំណាចខ្លួនឯង យ៉ាងណាមិញ ។ អាត្មាអញត្រូវតែលះបង់កាយស្អុយនេះ ដែលជាទីប្រមូលមក នូវសាកសពផ្សេង ៗ ចេញ ហើយគប្បីជាអ្នកមិនអាឡោះអាល័យ មិនមានសេចក្តីត្រូវការ ចេញទៅ យ៉ាងនោះដែរ ។ បុរសស្ត្រីទាំងឡាយ ទៅបន្ទោបង់នូវករីសៈ ក្នុងបង្គន់ហើយ ឥតមានអាឡោះអាល័យ ឥតមានសេចក្តីត្រូវការ ដើរចេញទៅ យ៉ាងណាមិញ ឯអាត្មាអញ នឹងលះបង់នូវកាយស្អុយនេះ ដែលពេញដោយសាកសពផ្សេង ៗ ចេញទៅ ដូចបុរសស្ត្រីទាំងឡាយ ដែលបន្ទោបង់នូវឧច្ចារៈក្នុងបង្គន់ ដូច្នោះឯង ។

យថាបិ ជជ្ជរំ នាវំ ។ បលុគ្គំ(១) ឧទគាហិនឹ
សាមិកា ឆឌ្ឌយិត្វាន(២) ។ អនបេក្ខា អនត្ថិកា ។
ឯវមេវាហំ ឥមំ កាយំ ។ នវច្ឆិទ្ទំ ធុវស្សវំ
ឆឌ្ឌយិត្វាន គច្ឆិស្សំ ។ ជិណ្ណនាវំ សាមិកា ។
យថា បុរិសោ ចោរេហិ ។ គច្ឆន្តោ ភណ្ឌមាទិយ
ភណ្ឌច្ឆេទភយំ ទិស្វា ។ ឆឌ្ឌយិត្វាន គច្ឆតិ ។
ឯវមេវ អយំ កាយោ ។ មហាចោរសមោ វិយ
បហាយិមំ គមិស្សាមិ ។ កុសលច្ឆេទនាភយា ។
ឯវាហំ ចិន្តយិត្វាន ។ នេកកោដិសតំ ធនំ
នាថានាថានំ ទត្វាន ។ ហិមវន្តំ ឧបាគមឹ ។
ហិមវន្តស្សាវិទូរេ ។ ធម្មិកោ នាម បព្វតោ
អស្សមោ សុកតោ មយ្ហំ ។ បណ្ណសាលា សុមាបិតា ។
ចង្កមំ តត្ថ មាបេសឹ ។ បញ្ចទោសវិវជ្ជិតំ
អដ្ឋគុណសមុបេតំ ។ អភិញ្ញាពលមាហរឹ ។

---

១ ឱ.ម. បលុគ្គំ ។ ២ ឱ. សាមី ឆឌ្ឌេត្វា គច្ឆន្តិ ជាហិត្វកោ ។

ម្ចាស់ទូកទាំងឡាយ តែងលះបង់ទូកចាស់ ដែលពុកផុយលេចចូលទឹក ឥតមានសេចក្ដីអាល័យ ឥតត្រូវការវិញ យ៉ាងណាមិញ អាត្មាអញនឹងលះបង់នូវកាយនេះ ដែលមានរន្ធ ៩ ហូរជានិច្ច ហើយចេញទៅ ដូចជាម្ចាស់ទូកលះបោលទូកចាស់ដូច្នោះឯង ។ បុរសកាលដើរទៅជាមួយនឹងពួកចោរ យកទ្រព្យជាប់ទៅផង ឃើញភ័យអំពីការខូចខាតទ្រព្យ ក៏លះបង់ហើយដើរទៅ យ៉ាងណា កាយនេះ ក៏មានឧបមាស្មើដោយមហាចោរ អាត្មាអញនឹងលះបង់កាយនេះចេញ ព្រោះខ្លាចខូចខាតកុសលធម៌ យ៉ាងនោះដែរ ។ លុះតថាគតគិតឃើញយ៉ាងនេះហើយ ក៏ឲ្យទ្រព្យជាច្រើនរយកោដិ ដល់ពួកជនដែលមានទីពឹង និងពួកជនដែលឥតទីពឹង ហើយចូលទៅកាន់ព្រៃហិមពាន្ត ។ មានភ្នំមួយ ឈ្មោះធម្មិក នៅជិតព្រៃហិមពាន្ត តថាគតធ្វើអាស្រម សាងបណ្ណសាលាក្បែរភ្នំនោះ ។ តថាគត និម្មិតនូវទីសង្រ្កម ដែលប្រាសចាកទោស ៥ ប្រការ នៅក្បែរអាស្រមបទនោះ នាំមកនូវអភិញ្ញាពលៈ ដែលប្រកបដោយគុណ ៨ ប្រការ ។

បឋម ទីបង្ករពុទ្ធវំសោ

សាដកំ បជហិំ តត្ថ នវទោសមុបាគតំ
វាកចីរំ និវាសេសឹ ទ្វាទសគុណមុបាគតំ ។
អដ្ឋទោសសមាកិណ្ណំ បជហិំ បណ្ណសាលកំ
ឧបាគមឹ រុក្ខមូលំ គុណេហិ ទសហុបាគតំ ។
វាបិតំ រោបិតំ ធញ្ញំ បជហិំ និរវសេសតោ
អនេកគុណសម្បន្នំ បវត្តផលមាទិយឹ ។
តត្ថប្បធានំ បទហឹ និសជ្ជដ្ឋានចង្កមេ
អព្ភន្តរម្ហិ សត្តាហេ អភិញ្ញាពលមាបុណឹ ។
ឯវំ មេ សិទ្ធិបត្តស្ស វសីភូតស្ស សាសនេ
ទីបង្ករោ នាម ជិនោ ឧប្បជ្ជិ លោកនាយកោ ។
ឧប្បជ្ជន្តេ ច ជាយន្តេ ពុជ្ឈន្តេ ធម្មទេសនេ
ចតុរោ និមិត្តេ នាទ្ទសំ ឈានរតិសមប្បិតោ ។

ទីបង្ករពុទ្ធវង្ស ទី ១

លះបង់សំពត់សាដក ដែលប្រកបដោយទោស ៩ ប្រការ ក្នុងអាស្រមបទនោះ ស្លៀកសំពត់សម្បកឈើ ដែលប្រកបដោយគុណ ១២ ប្រការវិញ ។ លះបង់បណ្ណសាលា ដែលប្រកបដោយទោស ៨ ប្រការ ចូលទៅកាន់គល់ឈើដែលប្រកបដោយគុណ ១០ យ៉ាង ។ លះបង់ស្រូវដែលគេព្រោះគេដាំ ដោយមិនសេសសល់ កាន់យកផ្លែឈើដែលជ្រុះឯងបរិបូណ៌ដោយគុណច្រើនប្រការ ។ តថាគតផ្គងព្យាយាមក្នុងអាស្រមបទនោះ (ញុំាងយប់និងថ្ងៃឲ្យកន្លងទៅ) ក្នុងទីអង្គុយ ទីឈរ និងទីចង្ក្រម បានលុះអភិញ្ញាពលៈ ក្នុងរវាង ៧ ថ្ងៃ ។ កាលតថាគត សម្រេចអភិញ្ញាហើយ ជាអ្នកមានវសី ក្នុងសាសនានៃតាបស កាលនោះ ព្រះជិនស្រី ព្រះនាមទីបង្ករ ជានាយកនៃលោក ទ្រង់កើតឡើង ។ កាលព្រះពុទ្ធចាប់បដិសន្ធិផង ប្រសូតផង កាលត្រាស់ដឹងផង សំដែងធម្មចក្រផង តថាគតជាអ្នកផ្ចិតស្ងប់ស្ងាត់ ដោយសេចក្ដីត្រេកអរក្នុងឈាន ប៉ុន្តែមិនបានឃើញនូវនិមិត្តទាំង ៤ ឡើយ ។

បច្ចន្តទេសវិសយេ និមន្តេត្វា តថាគតំ
តស្ស អាគមនំ មគ្គំ សោធេន្តិ តុដ្ឋមានសា ។
អហំ តេន សមយេន និក្ខមិត្វា សកស្សមា
ធុនន្តោ វាកចីរានិ គច្ឆាមិ អម្ពរេ តទា ។
វេទជាតំ ជនំ ទិស្វា តុដ្ឋហដ្ឋំ បមោទិតំ
ឱរោហិត្វាន គគនា មនុស្សេ បុច្ឆិ តាវទេ ។
តុដ្ឋហដ្ឋោ បមុទិតោ វេទជាតោ មហាជនោ
កស្ស សោធិយតិ មគ្គោ អញ្ជសំ វដុមាយនំ ។
តេ មេ បុដ្ឋា វិយាកំសុ ពុទ្ធោ លោកេ អនុត្តរោ
ទីបង្ករោ នាម ជិនោ ឧប្បជ្ជិ លោកនាយកោ
តស្ស សោធិយតេ មគ្គោ អញ្ជសំ វដុមាយនំ ។
ពុទ្ធោតិ មម សុត្វាន បីតិ ឧប្បជ្ជិ តាវទេ
ពុទ្ធោ ពុទ្ធោតិ កថយន្តោ សោមនស្សំ បវេទយឹ ។

ពួកមហាជនក្នុងបច្ចន្តប្រទេស មានចិត្តត្រេកអរ និមន្តព្រះតថាគត បាននាំគ្នាដំរះផ្លូវជាវិថីនៃព្រះតថាគតនោះ ។ សម័យនោះឯង តថាគតចេញអំពីអាស្រមរបស់ខ្លួន កាលរលាស់ចីវរសម្បកឈើ ហោះទៅឯអាកាស តថាគតឃើញជនកំពុងតែពេញចិត្តត្រេកអរ ស្រស់ស្រាយ រីករាយ ក៏ចុះអំពីអាកាសហើយសួរមនុស្សទាំងឡាយ ក្នុងខណៈនោះថា មហាជនត្រេកអរ ស្រស់ស្រាយ រីករាយ ពេញចិត្ត ដំរះផ្លូវ គន្លង ប្រឡាយ ដើម្បីអ្នកណា ។ ពួកជនទាំងនោះដែលតថាគតសួរហើយ ក៏ឆ្លើយប្រាប់ថា ព្រះពុទ្ធដ៏ប្រសើរក្នុងលោក ជាព្រះជិនស្រី ព្រះនាមទីបង្ករ ជាលោកនាយកទ្រង់កើតឡើងហើយ ពួកយើងខ្ញុំដំរះផ្លូវ គន្លង ប្រឡាយ ដើម្បីព្រះពុទ្ធទីបង្ករនោះ ។ បីតិកើតឡើងដល់តថាគត ក្នុងខណៈនោះ ព្រោះតែឮពាក្យថាព្រះពុទ្ធ តថាគតទន្ទេញថា ព្រះពុទ្ធ ព្រះពុទ្ធ ដូច្នេះ ហើយក៏បាននាំសោមនស្ស ។

[illegible] ទីបង្ករពុទ្ធវង្ស

តត្ថ បត្តា វិចិន្តេសិំ	តុដ្ឋោ សំវិគ្គមានសោ
ឯធ វីជានិ រោបិស្សំ	ខណោ វេ មា ឧបច្ចគា ។
យទិ ពុទ្ធស្ស សោធេថ	ឯកោកាសំ ទទាថ មេ
អហម្បិ សោធយិស្សាមិ	អញ្ជសំ វដុមាយនំ ។
អទំសុ តេ មមោកាសេ	សោធេតុំ អញ្ជសំ តទា
ពុទ្ធោ ពុទ្ធោតិ ចិន្តេន្តោ	មគ្គំ សោធេមហន្តទា ។
អនិដ្ឋិតេ មមោកាសេ	ទីបង្ករោ មហាមុនិ
ចតូហិ សតសហស្សេហិ	ឆឡភិញ្ញេហិ តាទិហិ
ខីណាសវេហិ វិមលេហិ	បដិបជ្ជិ អញ្ជសំ ជិនោ ។
បច្ចុគ្គមនា វត្តន្តិ	វជ្ជន្តិ ភេរិយោ ពហូ
អាមោទិតា នរមរូ	សាធុការំ បវត្តយុំ ។
ទេវា មនុស្សេ បស្សន្តិ	មនុស្សា បស្សន្តិ ទេវតា
ឧភោបិ តេ បញ្ជលិកា	អនុយន្តិ តថាគតំ ។

ទីបង្ករពុទ្ធវង្ស ទី ១

តថាគតបើកទៅក្នុងប្រទេសនោះ ត្រេកអរ មានចិត្តតក់ស្លុត គិតថា អាត្មាអញនឹងបណ្ដុះពូជកុសល ក្នុងប្រទេសនេះ កុំឲ្យខណៈកន្លងទៅទទេឡើយ ។ (លុះគិតដូច្នេះហើយ ក៏និយាយទៅតបពាក្យថា) បើអ្នកទាំងឡាយជំរះផ្លូវថ្វាយព្រះពុទ្ធ ចូរឲ្យឱកាសមួយដល់អាត្មាផង អាត្មានឹងជំរះផ្លូវប្រឡាយដែរ ។ កាលនោះ ពួកជនទាំងនោះ ក៏ឲ្យឱកាសមួយ ដល់តថាគតដើម្បីជំរះផ្លូវ តថាគតគិតថា ព្រះពុទ្ធព្រះពុទ្ធ ដូច្នេះ ជំរះផ្លូវបណ្ដើរក្នុងឱកាសនោះ ។ កាលដែលឱកាស (ផ្លូវ) របស់តថាគត នៅមិនទាន់សម្រេចនៅឡើយ ស្រាប់តែព្រះជិនស្រីជាអ្នកប្រាជ្ញធំ ព្រះនាមទីបង្ករ ស្ដេចយាងមកតាមផ្លូវ ជាមួយនឹងព្រះខីណាស្រព ៤ សែនរូប សុទ្ធតែជាអ្នកបានអភិញ្ញា ៦ ជាតាទិបុគ្គល ប្រាសចាកមន្ទិល ។ ការក្រោកទទួល (ព្រះសាស្ដា) ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ស្គរទាំងឡាយជាច្រើន ក៏លាន់ឮឡើងគគ្រឹកគគ្រេង ពួកមនុស្សនិងទេវតា ក៏ត្រេកអរ ញុំាងសាធុការឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ។ ពួកទេវតាឃើញពួកមនុស្ស ឯពួកមនុស្សក៏ឃើញពួកទេវតា ទេវតានិងមនុស្សទាំងពីរពួកនេះ បានផ្គងអញ្ជលី ដើរដង្ហែព្រះតថាគត ។

ទេវា ទិព្វេហិ តុរិយេហិ មនុស្សា មានុសេហិ ច
ឧភោបិ តេ វជ្ជយន្តា អនុយន្តិ តថាគតំ ។
ទិព្វំ មន្ទារវំ បុប្ផំ បទុមំ បារិឆត្តកំ
ទិសោទិសំ ឱកិរន្តិ អាកាសេ នភគា(១) មរូ ។
ទិព្វំ ចន្ទនចុណ្ណញ្ច វរគន្ធញ្ច កេវលំ
ទិសោទិសំ ឱកិរន្តិ អាកាសេ នភគា(១) មរូ ។
ចម្បកំ សលលំ នីបំ នាគបុន្នាគកេតកំ
ទិសោទិសំ ឱកិរន្តិ(២) ភូមិតលគតា នរា ។
កេសេ មុញ្ចិត្វាហំ តត្ថ វាកចីរំ ច ចម្មកំ
កលលេ បត្ថរិត្វាន អវកុជ្ជោ និបជ្ជហំ ។
អក្កមិត្វាន មំ ពុទ្ធោ សហ សិស្សេហិ គច្ឆតុ
មា នំ កលលំ អក្កមិត្ថ ហិតាយ មេ ភវិស្សតិ ។

---

១ ឱ. អាកាសេ នភគតា ។ ម. អាកាសេ នភគតា ។ ២ ឱ. ឧក្ខិបន្តិ ។

ពួកទេវតាប្រគំតូរ្យតន្ត្រីទិព្វទាំងឡាយ ពួកមនុស្សក៏ប្រគំតូរ្យ-តន្ត្រីជារបស់មនុស្សទាំងឡាយ ពួកទេវតានិងមនុស្សទាំងពីរក្រុមនេះ ប្រគំភ្លេងដង្ហែព្រះតថាគត ។ ពួកទេវតាដែលបិត-នៅឰដ៏អាកាស ក៏រោយរាយផ្កាមន្ទារពុស្ស ផ្កាឈូក ផ្កាបារិ-ច្ឆត្តកព្រឹក្សជាទិព្វ ឰដ៏អាកាសអំពីទិសតូចទិសធំ ។ ពួកទេវតាដែលបិតនៅឰដ៏អាកាស ក៏រោយរាយលំអិតខ្លឹមចន្ទន៍ទិព្វផង គ្រឿងក្រអូបដ៏ប្រសើរទាំងអស់ផង អំពីទិសតូចទិសធំឰដ៏អា-កាស ។ ពួកមនុស្សដែលបិតនៅលើផែនដី ក៏រោយរាយផ្កាចម្បា ផ្កាស្រល់ ផ្កាកូម ផ្កាខ្ទឹង ផ្កាបុន្នាគ និងផ្កាកាកេស អំពីទិសតូចទិសធំ ។ តថាគត រំសាយសក់ ត្រង់ប្រទេសនោះ ហើយក្រាលចីវរសម្បកឈើ និងកំណាត់ស្បែកលើភក់ ហើយដេកផ្កាប់មុខ (អធិដ្ឋានថា) សូមព្រះពុទ្ធព្រមទាំងពួកសិស្ស ជាន់អាត្មាអញយាងទៅចុះ សូមកុំជាន់ភក់ឡើយ ការមិនជាន់លើភក់នោះ នឹងជាប្រយោជន៍ដល់អាត្មាអញ ។

បាឋក ទីបង្ករពុទ្ធវង្ស

បវរិយំ ចិបន្នស្ស ឃរំ មេ អាសិ ចេតសោ
វឌ្ឍមានោ អហំ អជ្ជ កិលេសេ ឈាបយេ មម ។
គិរិ មេ អញ្ញាតវេសេន ធម្មំ សទ្ធិកាតេជិន
សព្វញ្ញុតំ បាបុណិត្វា មុត្តោ មោចេ(១) សទេវកេ ។
គិរិ មេ ឃោសន តិណ្ណោន បុរិសេន ថាមនស្សិកា
សព្វញ្ញុតំ បាបុណិត្វា សន្តារេស្សំ សទេវកេ ។
ឥមិនា មេ អធិការេន កតេន បុរិសុត្តមេ
សព្វញ្ញុតំ បាបុណាមិ តារេមិ ជនតំ ពហុំ ។
សំសារសោតំ ឆិន្ទិត្វា វិទ្ធំសេត្វា តយោ ភវេ
ធម្មនាវំ សមារុយ្ហ សន្តារេស្សំ សទេវកេ(២) ។

---

១ ខ. ឌ. ពុទ្ធោ ហេស្សន្តិ ឋាយតិ ។ ២ ខ. ជាតោ បរំ មនុស្សត្តំ លិង្គសម្បត្តិ ហេតុ សត្ថារទស្សនំ បព្វជ្ជា គុណសម្បត្តិ អធិការោ ច ឆន្ទតា អដ្ឋធម្មសមោធានា អភិនីហារោ សមិជ្ឈតិ ផលមេ ចាហ ទិស្សន្តិ ។

ទីបង្ករពុទ្ធវង្ស ទី ១

កាលតថាគតដេកលើផែនដី ក៏មានសេចក្តីត្រិះរិះដោយចិត្តយ៉ាងនេះថា បើអាត្មាអញប្រាថ្នាផុតកិលេសទាំងឡាយរបស់អញ ក្នុងថ្ងៃនេះក៏បាន ។ តែជាប្រយោជន៍អ្វី ការអាត្មាអញធ្វើឲ្យជាក់ច្បាស់នូវធម៌ ដោយភេទដែលគេមិនស្គាល់ ក្នុងទីនេះ អាត្មាអញគប្បីដល់នូវសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ជាអ្នកឆ្លងស្រឡះចាកកិលេស ញ៉ាំងលោកព្រមទាំងទេវលោក ឲ្យឆ្លងដោះ (ចាក-សង្សារ) ។ ប្រយោជន៍អ្វីអាត្មាអញជាបុរស សម្តែងកម្លាំងឆ្លងទៅម្នាក់ឯង អាត្មាអញគួរដល់នូវសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ចម្លងមនុស្សលោកព្រមទាំងទេវលោក ។ អាត្មាអញនឹងបានដល់នូវសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ចម្លងប្រជុំជនច្រើន ដោយអធិការនេះដែលអាត្មាអញធ្វើចំពោះព្រះពុទ្ធ ជាបុរសខ្ពង់ខ្ពស់ ។ គឺថា. គឺនឹងកាត់ខ្សែសង្សារ កំចាត់បង់ភពទាំង ៣ ឡើងជិះលើនាវាគឺធម៌ នឹងចម្លងមនុស្សលោក ព្រមទាំងទេវលោក ។

ទីបង្ករោ លោកវិទូ អាហុតីនំ បដិគ្គហោ
ឧស្សីសកេ មំ ឋត្វាន ឥទំ វចនមព្រវិ ។
បស្សថ ឥមំ តាបសំ ជដិលំ ឧគ្គតាបនំ
អបរិមេយ្យ ឥតោ កប្បេ ពុទ្ធោ លោកេ ភវិស្សតិ ។
អហុ(១) កបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ អទ(២) សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមូលមុបេហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។

១ ឱ. អហុ ។ ម. អហោ ។ ២ ឱ.ម. អទា ។

ព្រះពុទ្ធព្រះនាមទីបង្ករ ទ្រង់ជ្រាបច្បាស់នូវលោក ទ្រង់គួរទទួលគ្រឿងបូជាទាំងឡាយ ទ្រង់ឈរក្បែរសីសៈ របស់តថាគត ត្រាស់ពាក្យនេះថា (ម្នាលភិក្ខុទាំងឡាយ) អ្នកទាំងឡាយ ចូរមើលតាបសនេះ ជាជដិល មានតបៈដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ តាបសនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធក្នុងលោក ក្នុងកប្បប្រមាណមិនបាន អំពីកប្បនេះទៅ ។ សត្វនេះ នឹងចេញចាកក្រុងឈ្មោះកបិលវត្ថុ ជាទីរីករាយ តំកល់ព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះ អង្គុយទៀបគល់អជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសដែលនាងសុជាតាថ្វាយក្នុងទីនោះ នឹងចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីនោះ បានទទួលបាយាសទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរាហើយ នឹងត្រឡប់មកតាមផ្លូវដែលគេតាក់តែងយ៉ាងប្រសើរ (អង្គុយ) ទៀបគល់ពោធិព្រឹក្ស លំដាប់នោះ តាបសមានយសធំនេះ ធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌល នឹងបានត្រាស់ដឹងនូវអនុត្តរសម្ពោធិញ្ញាណ ទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។

ឥមស្ស ជនិកា មាតា មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ ពុទ្ធវីជង្កុរោ អយំ ។

ទីបង្ករពុទ្ធវង្ស ទី ១

ព្រះជនិកាមាតា របស់ព្រះពុទ្ធនោះ ទ្រង់មាននាមថាព្រះនាងមាយាទេវី ព្រះបិតាព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ឯព្រះពុទ្ធនេះ នឹងមានឈ្មោះជាព្រះគោតម អគ្គសាវកទាំងពីររូបគឺ កោលិតៈ ១ ឧបតិស្សៈ ១ ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតាំងខ្ជាប់ខ្ជួន ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាកឈ្មោះអានន្ទ នឹងបម្រើព្រះជិនស្រីនេះ ។ អគ្គសាវិកាពីររូបគឺ នាងខេមា ១ ឧប្បលវណ្ណា ១ ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតាំងខ្ជាប់ខ្ជួន ។ ឈើជាទីត្រាស់ដឹងរបស់ព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថាអស្សត្ថព្រឹក្ស ឯឧបាសកជាឧបដ្ឋាកដ៏ប្រសើរពីររូប គឺ ចិត្តៈ ១ ហត្ថាឡវកៈ ១ ។ នាងនន្ទមាតានិងនាងឧត្តរា ជាឧបដ្ឋាយិកាដ៏ប្រសើរ ព្រះគោតមមានយសនោះ មានព្រះជន្ម ១០០ វស្សា ។ ពួកមនុស្សនិងទេវតា លុះឮពាក្យព្យាករណ៍របស់ព្រះពុទ្ធទីបង្ករ ទ្រង់ស្វែងរកគុណដ៏ធំ ឥតមានបុគ្គលស្មើនេះហើយ ក៏រីករាយថា គិតថា សុមេធតាបសនេះ ជាពូជពន្លក នៃព្រះពុទ្ធ ។

ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ　　អប្ផោដេន្តិ(១) ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ　　ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស　　វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ　　ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា　　បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន　　ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។
ឯវមេវ មយំ សព្វេ　　យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ　　ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
ទីបង្ករោ លោកវិទូ　　អាហុតីនំ បដិគ្គហោ
មម កម្មំ បរិកិត្តេត្វា　　ទក្ខិណំ បាទមុទ្ធរិ ។
យេ តត្ថ អាសុំ ជិនបុត្តា　　សព្វេ បទក្ខិណមកំសុ មំ
ទេវា មនុស្សា អសុរា យក្ខា　　អភិវាទេត្វាន បក្កមុំ ។

---
១ ម.ម. អប្ផោដេន្តិ ។

សំឡេងហ៊ោទាំងឡាយ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ពួកលោក ព្រមទាំងទេវលោក ទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុ ទះដៃផង សើចផង ផ្គងអញ្ជលីនមស្ការផង ពោលថា បើពួកយើងឃ្លាតមគ្គផលក្នុងសាសនាព្រះលោកនាថនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត ពួកយើងនឹងបានសម្រេច ក្នុងទីចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះគោតមនេះ ។ ពួកមនុស្សកាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខហើយ តែងកាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ក៏ឆ្លងផុតស្ទឹងធំដែរ យ៉ាងណាមិញ ពួកយើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីនេះហើយ ក្នុងកាលជាអនាគត គង់នឹងបានសម្រេច ក្នុងទីចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះគោតមនេះ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ ព្រះទីបង្ករ ទ្រង់ជ្រាបច្បាស់នូវលោក គួរទទួលគ្រឿងបូជា ទ្រង់សរសើរអំពើរបស់តថាគតហើយ ទ្រង់លើកព្រះបាទខាងស្តាំ ។ សាវ័កទាំងឡាយណា ជាបុត្រនៃព្រះជិនស្រីក្នុងទីនោះ ពួកសាវ័កទាំងនោះ ក៏ធ្វើប្រទក្សិណតថាគត ពួកទេវតា ពួកមនុស្ស ពួកអសុរ ពួកយក្ស ក៏ក្រាបថ្វាយបង្គំតថាគត ហើយចៀសចេញទៅ ។

គាថា និមិត្តបុព្វហេតុ

ទស្សនំ មេ អតិក្កន្តេ សសង្ឃេ លោកនាយកេ
សយនា វុដ្ឋហិត្វាន បល្លង្កំ អាភុជឹ តទា ។
សុខេន សុខិតោ ហោមិ អាមោទេន បមោទិតោ
បីតិយា ច អភិសន្នោ បល្លង្កំ អាភុជឹ តទា ។
បល្លង្កេន និសីទិត្វា ឯវំ ចិន្តេសហំ តទា
វសីភូតោ អហំ ឈានេ អភិញ្ញាបារមិង្គតោ ។
សហស្សិយម្ហិ(១) លោកម្ហិ ឥសយោ នត្ថិ មេ សមា
អសមោ ឥទ្ធិធម្មេសុ អលភឹ ឦទិសំ សុខំ ។
បល្លង្កាភុជនេ មយ្ហំ ទសសហស្សាធិវាសិនោ
មហានាទំ បវត្តេសុំ ធុវំ ពុជ្ឈិស្សសិ ។
យា បុព្វេ ពោធិសត្តានំ បល្លង្កវរមាភុជេ
និមិត្តានិ បទិស្សន្តិ តានិ អជ្ជ បទិស្សរេ ។
សីតំ ព្យបគតំ ហោតិ ឧណ្ហញ្ច ឧបសម្មតិ
តានិ អជ្ជ បទិស្សន្តិ ធុវំ ពុជ្ឈិស្សសិ ។

---
១ ម. ទសសហស្សី ។

និមិត្តបុព្វហេតុ ទី ១

កាលព្រះលោកនាយក ព្រមទាំងព្រះសង្ឃ ផុតខ្សែភ្នែករបស់តថាគតទៅ តថាគតក៏ក្រោកចាកទីដេក ហើយពែនភ្នែនក្នុងកាលនោះ ៗ តថាគតជាអ្នកមានសេចក្ដីសុខ ដោយសេចក្ដីសុខ កើតដោយបាមោជ្ជៈ ជ្រួតជ្រាបដោយបីតិ អង្គុយពែនភ្នែនក្នុងកាលនោះ ៗ តថាគតអង្គុយពែនភ្នែន គិតយ៉ាងនេះ ក្នុងកាលនោះថា អាត្មាអញជាអ្នកស្ទាត់ក្នុងឈាន ដល់នូវត្រើយនៃអភិញ្ញា ៗ ក្នុងលោកធាតុទាំងមួយពាន់ មិនមានពួកឥសី ស្មើដោយអាត្មាអញឡើយ អាត្មាអញឥតមានបុគ្គលស្មើ ក្នុងឥទ្ធិធម៌ទាំងឡាយ អញបាននូវសេចក្ដីសុខបែបនេះ ៗ ក្នុងកាលដែលតថាគត អង្គុយពែនភ្នែនគិតយ៉ាងនេះ ពួកមហាព្រហ្ម ដែលនៅអាស្រ័យក្នុងលោកធាតុមួយម៉ឺន ក៏ញុំាងសម្លេងខ្លាំងឲ្យលាន់ឮថា លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ៗ និមិត្តទាំងឡាយណា ក្នុងកាលជាទីពែនភ្នែន នៃពោធិសត្វទាំងឡាយ ប្រាកដក្នុងកាលមុន និមិត្តទាំងនោះ ក៏ប្រាកដក្នុងថ្ងៃនេះ ៗ ត្រជាក់ក៏ស្ងាត់បាត់ទៅ ក្ដៅក៏ស្ងប់រម្ងាប់ និមិត្តទាំងនោះ ក៏ប្រាកដក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ៗ

ទសសហស្សី លោកធាតុ និស្សទ្ទា ហោន្តិ និរាកុលា
តានិ អជ្ជ បវត្តន្តិ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
មហាវាតា ន វាយន្តិ ន សន្ទន្តិ សវន្តិយោ
តានិ អជ្ជ បវត្តន្តិ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
ថលជា ជលជា(១) បុប្ផា សព្វេ បុប្ផន្តិ តាវទេ
តេបជ្ជ បុប្ផិតា សព្វេ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
លតា វា យទិ វា រុក្ខា ផលំ ធារេន្តិ(២) តាវទេ
តេបជ្ជ ផលិតា សព្វេ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
អាកាសដ្ឋា ច ភុម្មដ្ឋា រតនា ជោតន្តិ តាវទេ
តេបជ្ជ រតនា ជោតន្តិ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
មានុស្សកា ច ទិព្វា ច តុរិយា វជ្ជន្តិ តាវទេ
តេបជ្ជុភោ អភិរវន្តិ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។

---

១ ម.ស. ទកជា ។ ២ ម. ផលធារា ហោន្តិ ទិស្សន្តិ ។

លោកធាតុទាំងមួយម៉ឺន ក៏ឥតមានសំឡេង ឥតវឹកវរ និមិត្តទាំងនោះ ក៏ប្រាកដក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ ខ្យល់ធំទាំងឡាយក៏ឈប់បក់ ស្ទឹងទាំងឡាយក៏ឈប់ហូរ និមិត្តទាំងនោះ ក៏ប្រាកដក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ ផ្កាទាំងពួង ដែលកើតលើគោក កើតក្នុងទឹក ក៏រីកក្នុងខណៈនោះ ផ្កាទាំងអស់នោះ ក៏បញ្ចេញផ្កាក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ វល្លិទាំងឡាយក្ដី ឈើទាំងឡាយក្ដី ទ្រទ្រង់នូវផ្លែ ក្នុងខណៈនោះ វល្លិនិងឈើទាំងអស់នោះ ក៏បញ្ចេញផ្លែក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ កែវទាំងឡាយ ដែលឋិតនៅក្នុងអាកាសក្ដី ឋិតនៅលើផែនដីក្ដី ដែលរុងរឿងក្នុងខណៈនោះ កែវទាំងនោះ ក៏រុងរឿងក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ គ្រឿងតូរ្យតន្ត្រីទាំងឡាយ ជារបស់មនុស្ស និងជាទិព្វ ដែលប្រគំក្នុងខណៈនោះ តូរ្យតន្ត្រីទាំងពីរនោះ ក៏លាន់ឮឡើងក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។

បឋមោ [illegible]

វិចិត្តបុប្ផា គគនេ អភិវស្សន្តិ តាវទេ
តេបិ អជ្ជ បទិស្សន្តិ(១) ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
មហាសមុទ្ទោ អាភុជតិ ទសសហស្សី បកម្បតិ
តេបជ្ជុភោ អភិរវន្តិ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
និរយេ ទសសហស្សេ អគ្គី និព្វន្តិ តាវទេ
តេបជ្ជ និព្វុតា អគ្គី ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
វិមលោ ហោតិ សុរិយោ សព្វា ទិស្សន្តិ តារកា
តេបិ អជ្ជ បទិស្សន្តិ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
អនោវុដ្ឋេន(២) ឧទកំ មហិយា ឧព្ភិជ្ជិ តាវទេ
តំបជ្ជុព្ភិជ្ជតេ មហិយា ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
តារាគណា វិរោចន្តិ នក្ខត្តា គគនមណ្ឌលេ
វិសាខា ចន្ទិមាយុត្តា ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។

---

១ ម. បវស្សន្តិ ។ ២ ឱ. អនោវដ្ឋេន ។

[illegible] ទី ១

ផ្កាដ៏វិចិត្រទាំងឡាយ ព្រោះហេតុអ្វីក៏កើតក្នុងពេលនោះ ផ្កាដ៏វិចិត្រទាំងនោះ ក៏ប្រាកដក្នុងថ្ងៃនេះ លោកទើបបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ មហាសមុទ្រ ក៏ស្រកចុះ លោកធាតុទាំងមួយម៉ឺន ក៏ញាប់ញ័រ ក្នុងខណៈនោះ មហាសមុទ្រនិងលោក-ធាតុទាំងពីរនោះ ក៏លាន់ឮកង់រំពងក្នុងថ្ងៃនេះ លោកទើបបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ ភ្លើងក្នុងនរកទាំងមួយម៉ឺន ក៏រលត់ក្នុងខណៈនោះ ភ្លើងទាំងនោះ ក៏រលត់ក្នុងថ្ងៃនេះ លោកទើបបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ ព្រះអាទិត្យ ប្រាសចាកមន្ទិល ផ្កាយទាំងពួងក៏ប្រាកដ ព្រះអាទិត្យនិងផ្កាយទាំងនោះ ក៏បានប្រាកដក្នុងថ្ងៃនេះ លោកទើបបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ ក្នុងកាលគ្មានភ្លៀង ទឹកក៏ផុសផុលឡើងលើផែនដី ក្នុងខណៈនោះ ទឹកក៏ផុសឡើងលើផែនដី ក្នុងថ្ងៃនេះ លោកទើបបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ ពួកផ្កាយទាំងឡាយក៏រុងរឿង ផ្កាយនក្ខត្ត-ឫក្សទាំងឡាយ ប្រកបដោយព្រះចន្ទវិសាខ (ក៏រុងរឿង) ក្នុងមណ្ឌលនៃអាកាស លោកទើបបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។

ពិលាសយា ទរីសយា និក្ខមន្តិ សកាសយា
តេបជ្ជ អាសយា ឆុទ្ធា ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។

ន ហោតិ អរតិ សត្តានំ សន្តុដ្ឋា ហោន្តិ តាវទេ
តេបជ្ជ សព្វេ សន្តុដ្ឋា ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។

រោគា តទូបសម្មន្តិ(១) ជិឃច្ឆា ច វិនស្សតិ
តានិបជ្ជ បទិស្សន្តិ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។

រាគោ តទា តនុ ហោតិ ទោសោ មោហោ វិនស្សតិ
តេបជ្ជ វិគតា សព្វេ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។

ភយំ តទា ន ភវតិ អជ្ជបេតំ បទិស្សតិ
តេន លិង្គេន ជានាម ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។

---

១ ម.ឆ. តទុបសម្មន្តិ ។

ចំណែកឯពួកសត្វនៅក្នុងរន្ធ ពួកសត្វដេកក្នុងជ្រោះ ក៏ចេញចាកលំនៅរបស់ខ្លួន ពួកសត្វទាំងអស់នោះ ក៏បោះបង់លំនៅចោលក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ៗ សេចក្តីអផ្សុកមិនមានដល់សត្វទាំងឡាយ សត្វទាំងឡាយជាអ្នកត្រេកអរ ក្នុងខណៈនោះ ពួកសត្វទាំងអស់នោះ ជាអ្នកត្រេកអរក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ៗ រោគទាំងឡាយ ដ៏ស្រាល ៗ ក៏ស្ងប់ម្ងាប់ទៅ ទាំងសេចក្តីស្រេកឃ្លានក៏វិនាសទៅ ការស្ងប់រោគ និងការវិនាសសេចក្តីស្រេកឃ្លានទាំងនោះ ក៏ប្រាកដក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ៗ រាគក៏ស្រាកស្រាន្តទៅ ទោសៈ មោហៈ ក៏បាត់បង់ទៅ ក្នុងកាលនោះ រាគនិងកិលេសទាំងអស់នោះ ក៏ប្រាសចេញទៅក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ៗ ឯភ័យមិនមាន ក្នុងកាលនោះ ការមិនមានភ័យនុ៎ះ ក៏ប្រាកដក្នុងថ្ងៃនេះ ព្រោះហេតុនោះ យើងដឹងថា លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ៗ

រជោនុទ្ធំសតិ ឧទ្ធំ អជ្ជេតំ បទិស្សតិ
តេន លិង្គេន ជានាម ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
អនិដ្ឋគន្ធោ បក្កមតិ ទិព្វគន្ធោ បវាយតិ
សោបជ្ជ វាយតិ គន្ធោ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
សព្វេ ទេវា បទិស្សន្តិ ឋបេត្វាន(១) អរូបិនោ
តេបជ្ជ សព្វេ ទិស្សន្តិ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
យាវតា និរយា នាម សព្វេ ទិស្សន្តិ តាវទេ
តេបជ្ជ សព្វេ ទិស្សន្តិ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
កុដ្ដា(២) កវាដា សេលា ច ន ហោន្តាវរណា តទា
អាកាសភូតា តេបជ្ជ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
ចុតិ ច ឧបបត្តិ ច ខណេ តស្មឹ ន វិជ្ជតិ
តានិ អជ្ជ បទិស្សន្តិ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។

---
១ ឱ. ម. ឋបយិត្វា ។ ២ ឱ. ម. កុដ្ដ ។

ទីបង្ករវង្ស ទី ១

ធូលីក៏ខ្ចាត់ខ្ចាយទៅខាងលើ ការខ្ចាត់ខ្ចាយធូលី ក៏ប្រាកដក្នុងថ្ងៃនេះ ព្រោះហេតុនោះ ទើបពួកយើងដឹងថា លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ ក្លិនស្អុយ ក៏ផាត់ចេញ ក្លិនទិព្វ ក៏ផ្សាយទៅ ក្លិនទិព្វនោះ ក៏ផ្សាយចេញក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ ពួកទេវតាទាំងពួង វៀរលែងតែអរូបព្រហ្មចេញ ដែលប្រាកដ ពួកទេវតាទាំងអស់នោះ ក៏ប្រាកដក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ ពួកសត្វនរកទាំងអម្បាលម៉ាន ដែលប្រាកដក្នុងខណៈនោះ ពួកសត្វនរក ទាំងអស់នោះឯង ក៏ប្រាកដក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ ក្នុងកាលនោះ ជញ្ជាំងទាំងឡាយក្ដី សន្ទះទ្វារទាំងឡាយក្ដី ភ្នំទាំងឡាយក្ដី ជាគ្រឿងកាំងមិនមានឡើយ កំពែងសន្ទះទ្វារនិងភ្នំទាំងឡាយនោះ ក៏ក្លាយទៅជាអាកាស (ប្រាកដ) ក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ ចុតិនិងឧប្បត្តិ មិនមាន ក្នុងខណៈនោះ និមិត្តទាំងនោះ ក៏ប្រាកដក្នុងថ្ងៃនេះ លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។

(ឥមេ និមិត្តា ទិស្សន្តិ សម្ពោធត្ថាយ បាណិនំ(១))
ឧស្សហ បគ្គណ្ហ វីរិយំ មា និវត្ត អភិក្កម
មយំបេតំ វិជានាម ធុវំ ពុទ្ធោ ភវិស្សសិ ។
ពុទ្ធស្ស វចនំ សុត្វា ទសសហស្សី ចូភយំ
តុដ្ឋហដ្ឋោ បមោទិតោ ឯវំ ចិន្តេសហំ តទា ។
អទ្វេជ្ឈវចនា ពុទ្ធា អមោឃវចនា ជិនា
វិតថំ នត្ថិ ពុទ្ធានំ ធុវំ ពុទ្ធោ ភវាមហំ ។
យថា ខិត្តំ នភេ លេឌ្ឌុំ(២) ធុវំ បតតិ ភូមិយំ
តថេវ ពុទ្ធសេដ្ឋានំ វចនំ ធុវសស្សតំ ។

១ ឱ. ម. ឥមេ គាថា ៤ ទិស្សន្តិ ។ ២ ឱ. លេឌ្ឌុ ។ ម. លេឌ្ឌុ ។

(និមិត្តទាំងនេះតែងប្រាកដដល់សត្វទាំងឡាយ ដើម្បីត្រាស់ដឹងនូវអនុត្តរសម្ពោធិញ្ញាណ) (ពួកសត្វពោលថា បពិត្រសុមេធតាបស) សូមលោកផ្គងព្យាយាមឲ្យមាំមួនឡើង កុំត្រឡប់ កុំថយក្រោយឡើយ ពួកយើងដឹងច្បាស់នូវហេតុនុ៎ះថា លោកនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ តថាគតលុះឮពាក្យរបស់ជនទាំងពីរពួក គឺព្រះពុទ្ធ និងទេវតា ទាំងមួយម៉ឺនចក្រវាឡហើយ ក៏ត្រេកអរ ស្រស់ស្រាយ រីករាយ គិតក្នុងកាលនោះយ៉ាងនេះថា ធម្មតាព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ មិនដែលមានព្រះពុទ្ធដីកាបែកជាពីរទេ ព្រះជិនស្រីទាំងឡាយមិនដែលមានព្រះពុទ្ធដីកាឥតអំពើទេ ព្រះពុទ្ធដីការបស់ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយមិនដែលឃ្លៀងឃ្លាតទេ គង់អាត្មាអញនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ ។ ដុំដីដែលគេចោលទៅ ឰដ៏អាកាស ទៀងតែធ្លាក់មកលើផែនដីវិញ យ៉ាងណា ពាក្យរបស់ព្រះពុទ្ធដ៏ប្រសើរទាំងឡាយ ក៏ទៀងពិតប្រាកដ យ៉ាងនោះដែរ ។

បាលីគម្ពីរពុទ្ធវង្ស

វិតថំ នត្ថិ ពុទ្ធានំ   ធុវំ ពុទ្ធោ ភវាមហំ
យថាបិ សព្វសត្តានំ   មរណំ ធុវសស្សតំ
តថេវ ពុទ្ធសេដ្ឋានំ   វចនំ ធុវសស្សតំ ៗ
យថា រត្តិក្ខយេ បត្តេ   សុរិយុគ្គមនំ ធុវំ
តថេវ ពុទ្ធសេដ្ឋានំ   វចនំ ធុវសស្សតំ ៗ
យថា និក្ខន្តសយនស្ស   សីហស្ស នទនំ ធុវំ
តថេវ ពុទ្ធសេដ្ឋានំ   វចនំ ធុវសស្សតំ ៗ
យថា អាបន្នសត្តានំ   ភារមោរោបនំ ធុវំ
តថេវ ពុទ្ធសេដ្ឋានំ   វចនំ ធុវសស្សតំ ៗ
ហន្ទ ពុទ្ធករេ ធម្មេ   វិចិនាមិ ឥតោចិតោ
ឧទ្ធំ អធោ ទសទិសា   យាវតា ធម្មធាតុយា ៗ

គម្ពីរពុទ្ធវង្ស ទី ១

ព្រះបន្ទូលរបស់ព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ មិនចេះឃ្លៀងឃ្លាត អាត្មាអញនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធប្រាកដ សេចក្តីស្លាប់របស់សត្វ ទៀងទាត់ប្រាកដ យ៉ាងណា ព្រះបន្ទូលរបស់ព្រះពុទ្ធប្រសើរទាំងឡាយ ទៀងទាត់ប្រាកដ ដូច្នោះដែរ ។ កាលដែលកន្លងអស់ទៅ ព្រះអាទិត្យទៀងតែរះឡើង យ៉ាងណា ព្រះបន្ទូល របស់ព្រះពុទ្ធដ៏ប្រសើរទាំងឡាយ ក៏ទៀងទាត់ប្រាកដ យ៉ាងនោះដែរ ។ សីហៈដែលចេញអំពីដំណេក តែងបន្លឺសម្លេង យ៉ាងណា ព្រះបន្ទូលរបស់ព្រះពុទ្ធដ៏ប្រសើរទាំងឡាយ ក៏ទៀងទាត់ប្រាកដ យ៉ាងនោះដែរ ។ ការសម្រាលគភ៌ នៃស្រីដែលមានគភ៌ធ្ងន់ ជារបស់ទៀងទាត់ យ៉ាងណា ព្រះបន្ទូលរបស់ព្រះពុទ្ធដ៏ប្រសើរទាំងឡាយ ក៏ទៀងទាត់ប្រាកដ យ៉ាងនោះដែរ ។ បើដូច្នោះ អាត្មាអញនឹងជ្រើសរើសរកពុទ្ធការកធម៌ទាំងឡាយ ពីខាងនេះពីខាងនោះ ពីខាងលើ ខាងក្រោម ទិសទាំង ១០ ដរាបដល់ធម្មធាតុ ។

វិចិនន្តោ តទា ទក្ខឹ បឋមំ ទានបារមឹ
បុព្វកេហិ មហេសីហិ អនុចិណ្ណំ មហាបថំ ។
ឥមំ ត្វំ បឋមំ តាវ ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ
ទានបារមិតំ គច្ឆ យទិ ពោធឹ បត្តុមិច្ឆសិ ។
យថាបិ កុម្ភោ សម្បុណ្ណោ យស្ស កស្សចិ
អធោកតោ
វមតេ ឧទកំ និស្សេសំ ន តត្ថ បរិរក្ខតិ ។
តថេវ យាចកេ ទិស្វា ហីនមុក្កដ្ឋមជ្ឈិមេ
ទទាហិ ទានំ និស្សេសំ កុម្ភោ វិយ អធោកតោ ។
ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ យេ ធម្មា ពោធិបាចនា ។
វិចិនន្តោ តទា ទក្ខឹ ទុតិយំ សីលបារមឹ
បុព្វកេហិ មហេសីហិ អាសេវិតនិសេវិតំ ។

កាលនោះ តថាគត កំពុងជ្រើសរើស ក៏ក្រឡេកឃើញទាន-បារមី ជាដំបូង ជាគន្លងធំ ដែលពោធិសត្វទាំងឡាយអំពីបុរាណធ្លាប់សន្សំមក (ហើយខ្ញុំទូន្មានខ្លួនឯងថា ម្នាលសុមេធបណ្ឌិត) អ្នកចូរសមាទាន ធ្វើទានបារមី ជាដំបូងនេះឲ្យមាំមួន បើអ្នកចង់លុះនូវពោធិញ្ញាណ ចូរបំពេញនូវទាន-បារមីចុះ ។ ក្អមដែលមានទឹកពេញ បុគ្គលណាមួយ ផ្កាប់ចុះ ចាក់មិនឲ្យសល់ទឹក ទឹកមិនដក់នៅក្នុងក្អមនោះ យ៉ាងណា អ្នកបើឃើញពួកស្មូមមក ទោះជាថោកទាប ខ្ពង់ខ្ពស់ ម្ធ្យម ចូរឲ្យទាន កុំឲ្យសេសសល់ ឲ្យដូចជាក្អមដែលគេផ្កាប់ដូច្នោះ ។ ពុទ្ធធម៌ទាំងឡាយ មិនមែនមានត្រឹមប៉ុណ្ណោះទេ អាត្មាអញនឹងជ្រើសរើសរកពុទ្ធធម៌ដទៃទៀត ដែលជាធម៌ញ៉ាំងពោធិញ្ញាណឲ្យសម្រេច ។ កាលនោះ តថាគតកំពង់ជ្រើសរើសរក ក៏ឃើញសីលបារមីទី ២ ដែលពោធិ-សត្វទាំងឡាយអំពីបុរាណ ធ្លាប់សេព ធ្លាប់អាស្រ័យមក

បឋមា ទីបន្តគ្រូលោក

ឥមំ ត្វំ ទុតិយំ តាវ ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ
សីលបារមិតំ គច្ឆ យទិ ពោធឹ បត្តុមិច្ឆសិ ។
យថាបិ ចាមរី វាលំ កិស្មិញ្ចិ បដិលគ្គិតំ
ឧបេតិ មរណំ តត្ថ ន វិកោបេតិ វាលធឹ ។
តថេវ ចតូសុ ភូមីសុ សីលានិ បរិបូរយ
បរិរក្ខ សព្វទា សីលំ ចាមរី វិយ វាលធឹ ។
ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ យេ ធម្មា ពោធិបាចនា ។
វិចិនន្តោ តទា ទក្ខឹ តតិយំ នេក្ខម្មបារមឹ
បុព្វកេហិ មហេសីហិ អាសេវិតំ និសេវិតំ ។
ឥមំ ត្វំ តតិយំ តាវ ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ
នេក្ខម្មបារមិតំ គច្ឆ យទិ ពោធឹ បត្តុមិច្ឆសិ ។

ទីបន្តប្រែ ទី ១

(ហើយខ្ញុំទូន្មានខ្លួនឯងថា ម្នាលសុមេធបណ្ឌិត) អ្នកឯងចូរសមាទាន ធ្វើសីលបារមីទី ២ នេះ ឲ្យមាំមួន បើអ្នកចង់ល្មះទៅពោធិញាណ ចូរបំពេញនូវសីលបារមីចុះ ។ សត្វចាមរី (កាលឃើញ) កោមកន្ទុយជាប់នឹងរបស់អ្វីមួយ ស៊ូស្លាប់ក្នុងទីនោះ មិនព្រមផ្តាច់កន្ទុយចោលឡើយ យ៉ាងណាមិញ អ្នកចូរបំពេញនូវសីលទាំងឡាយ ក្នុងភូមិទាំង ៤ ចូររក្សាសីលសព្វកាល ឲ្យដូចជាសត្វចាមរី រក្សាកន្ទុយ យ៉ាងនោះចុះ ។ ពុទ្ធធម៌ទាំងឡាយ មិនមែនមានត្រឹមតែប៉ុណ្ណេះទេ គាត្មា-អញ នឹងជ្រើសរើសរកពុទ្ធធម៌ដទៃទៀត ដែលជាធម៌ញុំាងពោធិញាណឲ្យសម្រេច ។ កាលនោះ តថាគត កំពុងជ្រើសរើសរក ក៏បានឃើញនេក្ខម្មបារមីទី ៣ ដែលពោធិ-សត្វទាំងឡាយ អំពីបុរាណ ធ្លាប់សេព ធ្លាប់អាស្រ័យមក (ហើយខ្ញុំទូន្មានខ្លួនឯងថា ម្នាលសុមេធបណ្ឌិត) អ្នកចូរសមាទាន ធ្វើនេក្ខម្មបារមីទី ៣ នេះ ឲ្យមាំមួន បើអ្នកចង់ល្មះ ទៅពោធិញាណ ចូរបំពេញនូវនេក្ខម្មបារមីចុះ ។

យថា អន្ទុឃរេ បុរិសោ   ចិរំ វុដ្ឋោ ទុក្ខទ្ទិតោ
ន តត្ថ រាគំ ជនេតិ   មុត្តិំយេវ គវេសតិ ។
តថេវ ត្វំ សព្វភវេ   បស្ស អន្ទុឃរេ វិយ(១)
នេក្ខម្មាភិមុខោ ហោហិ   ភវតោ បរិមុត្តិយា ។
ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ   ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ   យេ ធម្មា ពោធិបាចនា ។
វិចិនន្តោ តទា ទក្ខិំ   ចតុត្ថំ បញ្ញាបារមិំ
បុព្វកេហិ មហេសីហិ   អាសេវិតំ និសេវិតំ ។
ឥមំ ត្វំ ចតុត្ថំ តាវ   ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ
បញ្ញាបារមិតំ គច្ឆ   យទិ ពោធិំ បត្តុមិច្ឆសិ ។
យថាបិ ភិក្ខុ ភិក្ខន្តោ   ហីនមុក្កដ្ឋមជ្ឈិមេ
កុលានិ ន វិវជ្ជេន្តោ   ឯវំ លភតិ យាបនំ ។
តថេវ ត្វំ សព្វកាលំ   បរិបុច្ឆំ ពុធំ ជនំ
បញ្ញាបារមិតំ គន្ត្វា   សម្ពោធិំ បាបុណិស្សសិ ។

១ ម.ឆ. អន្ទុឃរេ វិយ ។

បុរសដែលជាប់នៅក្នុងគុក អស់កាលយូរ ត្រូវសេចក្ដីទុក្ខបៀតបៀនហើយ រមែងមិនញុំាងសេចក្ដីត្រេកអរ ឲ្យកើតឡើងក្នុងគុកនោះទេ រមែងស្វែងរកការរួច (ចាកគុកនោះ) យ៉ាងណា អ្នកចូរឃើញនូវភពទាំងអស់ ដូចជាគុកចុះ ចូរបែរមុខទៅរកនេក្ខម្មៈ ដើម្បីរួចចាកភព យ៉ាងនោះដែរ ។ ពុទ្ធធម៌ទាំងឡាយ មិនមែនមានត្រឹមតែប៉ុណ្ណេះទេ អាត្មាអញនឹងជ្រើសរើសរកពុទ្ធធម៌ដទៃទៀត ដែលជាធម៌ញុំាងពោធិញ្ញាណឲ្យសម្រេច ។ កាលនោះ តថាគតកំពុងជ្រើសរើសរក ក៏បានឃើញបញ្ញាបារមីទី ៤ ដែលពោធិសត្វទាំងឡាយអំពីបុរាណធ្លាប់សេព ធ្លាប់អាស្រ័យមក (ហើយខ្ញុំបានទូន្មានខ្លួនឯងថា ម្នាលសុមេធបណ្ឌិត) អ្នកចូរសមាទាន ធ្វើបញ្ញាបារមីទី ៤ នេះ ឲ្យមាំមួន បើអ្នកចង់ដល់នូវពោធិញ្ញាណ ចូរបំពេញនូវបញ្ញាបារមីចុះ ។ ភិក្ខុកាលប្រព្រឹត្តបិណ្ឌបាត មិនវៀរនូវត្រកូលទាំងឡាយ ទោះជាអធម ខ្ពង់ខ្ពស់ ឬមធ្យម រមែងបានចង្ហាន់ ល្មមញុំាងអត្តភាពឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ យ៉ាងណា អ្នកបើសាកសួរជនជាអ្នកប្រាជ្ញ សព្វកាល នឹងដល់នូវបញ្ញាបារមី ហើយបានលុះនូវពោធិញ្ញាណមិនខាន ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។

បាលី វីរិយបារមី

ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ   ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ   យេ ធម្មា ពោធិបាចនា ។
វិចិនន្តោ តទា ទក្ខឹ   បញ្ចមំ វីរិយបារមឹ
បុព្វកេហិ មហេសីហិ   អាសេវិតំ និសេវិតំ ។
ឥមំ ត្វំ បញ្ចមំ តាវ   ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ
វីរិយបារមិតំ គច្ឆ   យទិ ពោធឹ បត្តុមិច្ឆសិ ។
យថាបិ សីហោ មិគរាជា   និសជ្ជដ្ឋានចង្កមេ
អលីនវីរិយោ ហោតិ   បគ្គហិតមនោ សទា ។
តថេវ ត្វំ សព្វភវេ   បគ្គណ្ហ វីរិយំ ទឡ្ហំ
វីរិយបារមិតំ គន្ត្វា   សម្ពោធឹ បាបុណិស្សសិ ។
ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ   ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ   យេ ធម្មា ពោធិបាចនា ។

វីរិយបារមីទី ៥

ពុទ្ធធម៌ទាំងឡាយ មិនមែនតែត្រឹមប៉ុណ្ណេះទេ គង់តែអញ នឹងជ្រើសរើសរកពុទ្ធធម៌ដទៃទៀត ដែលជាធម៌ញ៉ាំងពោធិ-ញាណឲ្យសម្រេច ។ កាលនោះ តថាគតកំពុងជ្រើសរើសរក ក៏បានឃើញវីរិយបារមីទី ៥ ដែលពោធិសត្វទាំងឡាយអំពីបូរាណ ធ្លាប់សេព ធ្លាប់ប្រើមក ហើយទូន្មានខ្លួនឯងថា ម្នាលសុមេធបណ្ឌិត) អ្នកចូរសមាទាន ធ្វើវីរិយបារមីទី ៥ នេះ ឲ្យមាំមួន បើអ្នកចង់លុះទៅពោធិញាណ ចូរបំពេញទៅវីរិយបារមីចុះ ។ សត្វសីហៈជាស្ដេចនៃម្រឹគ មានព្យាយាមមិនរួញរា មានចិត្តផ្គងផ្គងសព្វកាល ក្នុងការអង្គុយ ឈរ ដើរ យ៉ាងណា អ្នកគួរផ្គងផ្គងព្យាយាមឲ្យមាំមួន ក្នុងភពទាំងពួង យ៉ាងនោះចុះ លុះដល់ទៅវីរិយបារមីហើយ នឹងបានសម្រេចពោធិញាណ មិនខានឡើយ ។ ពុទ្ធធម៌ទាំងឡាយ មិនមែនមានត្រឹមប៉ុណ្ណេះទេ គង់តែអញ នឹងជ្រើសរើសរកពុទ្ធ-ធម៌ដទៃទៀត ដែលជាធម៌ញ៉ាំងពោធិញាណឲ្យសម្រេច ។

វិចិនន្តោ តទា ទក្ខិំ ឆដ្ឋមំ ខន្តិបារមឹ
បុព្វកេហិ មហេសីហិ អាសេវិតំ និសេវិតំ ។
ឥមំ ត្វំ ឆដ្ឋមំ តាវ ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ
តត្ថ អទ្វេជ្ឈមានសោ សម្ពោធឹ បាបុណិស្សសិ ។
យថាបិ បឋវី នាម សុចិម្បិ អសុចិម្បិ ច
សព្វំ សហតិ និក្ខេបំ ន ករោតិ បដិឃន្ទយំ ។
តថេវ ត្វម្បិ សព្វេសំ(១) សម្មានាវមានក្ខមោ
ខន្តិបារមិតំ គន្ត្វា សម្ពោធឹ បាបុណិស្សសិ ។
ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ យេ ធម្មា ពោធិបាចនា ។

---
១ ម. ត្វំ សព្វភវេ ។

កាលនោះ តថាគតកំពុងជ្រើសរើសរក ក៏បានឃើញខន្តិបារមីទី ៦ ដែលពោធិសត្វទាំងឡាយ អំពីបុរាណធ្លាប់សេព ធ្លាប់អាស្រ័យមក (ហើយខ្ញុំទូន្មានខ្លួនឯងថា ម្នាលសុមេធបណ្ឌិត) អ្នកចូរសមាទាន ធ្វើនូវខន្តិបារមីទី ៦ នេះ ឲ្យមាំមួន អ្នកកុំមានចិត្តបែកជាពីរ ក្នុងខន្តិបារមីនោះ នឹងបានដល់នូវពោធិញាណ មិនខានឡើយ ។ ធម្មតាផែនដី រមែងអត់ទ្រាំ ចំពោះវត្ថុទាំងពួង ទោះស្អាតក្តី មិនស្អាតក្តី ដែលគេដាក់ចុះហើយ រមែងមិនធ្វើនូវសេចក្តីទាស់ទាក់ និងសេចក្តីក្រេកអរឡើយ យ៉ាងណា ។ អ្នកក៏គួរអត់ទ្រាំ នូវការរាប់អាន និងការមើលងាយ របស់ពួកជនទាំងពួង យ៉ាងនោះដែរ លុះដល់នូវខន្តិបារមីហើយ នឹងបានសម្រេចសម្ពោធិញាណ មិនខានឡើយ ។ ពុទ្ធធម៌ទាំងឡាយ មិនមែនមានត្រឹមប៉ុណ្ណេះទេ អាត្មាអញនឹងជ្រើសរើស រកពុទ្ធធម៌ដទៃទៀត ដែលជាធម៌ញុំាងពោធិញាណ ឲ្យសម្រេច ។

បរមេក ទីបង្គំពុទ្ធកែក

វិចិនន្តោ តទា ធីរោ   សត្តមំ សច្ចបារមី
បុព្វកេហិ មហេសីហិ   អាសេវិតំ និសេវិតំ ។
ឥមំ ត្វំ សត្តមំ តាវ   ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ
តត្ថ អទ្វេជ្ឈវចនោ   សម្ពោធិំ បាបុណិស្សសិ ។
យថាបិ ឱសធី នាម   តុលាភូតា សទេវកេ
សមយេ ឧតុវស្សេ វា   ន វោក្កមតិ វីថិតោ ។
តថេវ ត្វម្បិ សច្ចេសុ   មា វោក្កមសិ វីថិតោ
សច្ចបារមិតំ គន្ត្វា   សម្ពោធិំ បាបុណិស្សសិ ។
ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ   ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ   យេ ធម្មា ពោធិបាចនា ។
វិចិនន្តោ តទា ធីរោ   អដ្ឋមំ អធិដ្ឋានបារមី
បុព្វកេហិ មហេសីហិ   អាសេវិតំ និសេវិតំ ។

ទីបង្គំពុទ្ធវង្ស ទី ១

កាលនោះ តថាគតកំពុងជ្រើសរើសរក ក៏បានឃើញសច្ចបារមីទី ៧ ដែលពោធិសត្វទាំងឡាយអតីតបុរាណ ធ្លាប់សេព ធ្លាប់អាស្រ័យមក (ហើយខ្ញុំនាំខ្លួនឯងថា ម្នាលសុមេធបណ្ឌិត) អ្នកចូរសមាទាន ធ្វើសច្ចបារមីទី ៧ នេះ ឲ្យមាំមួន កុំមានពាក្យបែកជាពីរ ក្នុងសច្ចបារមីនោះ ទើបបានសម្រេចសម្ពោធិញ្ញាណមិនខានឡើយ ។ ធម្មតាផ្កាយព្រឹក ជាដញ្ជីងរបស់លោក ព្រមទាំងទេវលោក រមែងមិនឃ្លាតចាកវិថីក្នុងរដូវទៀង ឬរហូតរដូវឡើយ យ៉ាងណា ។ អ្នកកុំឃ្លាតចាកវិថី ក្នុងសច្ចៈទាំងឡាយ យ៉ាងនោះដែរ លុះដល់ទីសច្ចបារមីហើយ ទើបបានសម្រេចសម្ពោធិញ្ញាណ មិនខានឡើយ ។ ពុទ្ធធម៌ទាំងឡាយ មិនមែនមានត្រឹមប៉ុណ្ណោះទេ កាត្តាអញ នឹងជ្រើសរើសរកពុទ្ធធម៌ដទៃទៀត ដែលជាធម៌ញុំាងពោធិញ្ញាណឲ្យសម្រេច ។ កាលនោះតថាគត កំពុងជ្រើសរើសរក ក៏បានឃើញអធិដ្ឋានបារមីទី ៨ ដែលពោធិសត្វទាំងឡាយ អតីតបុរាណធ្លាប់សេព ធ្លាប់អាស្រ័យមក

ឥមំ ត្វំ អដ្ឋមំ តាវ ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ

តត្ថ ត្វំ និច្ចលោ ហុត្វា សម្ពោធឹ បាបុណិស្សសិ ។

យថាបិ បព្វតោ សេលោ អចលោ សុបតិដ្ឋិតោ

ន កម្បតិ ភុសវាតេហិ សកដ្ឋានេវ តិដ្ឋតិ ។

តថេវ ត្វំ អធិដ្ឋានេ សព្វទា អចលោ ភវ

អធិដ្ឋានបារមឹ គន្ត្វា សម្ពោធឹ បាបុណិស្សសិ ។

ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ

អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ យេ ធម្មា ពោធិបាចនា ។

វិចិនន្តោ តទា ទក្ខឹ នវមំ មេត្តាបារមឹ

បុព្វកេហិ មហេសីហិ អាសេវិតំ និសេវិតំ ។

ឥមំ ត្វំ នវមំ តាវ ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ

មេត្តាយ អសមោ ហោហិ យទិ ពោធឹ បត្តុមិច្ឆសិ ។

(ហើយខ្ញុំទូន្មានខ្លួនឯងថា ម្នាលសុមេធបណ្ឌិត) អ្នកចូរសមាទាន ធ្វើអធិដ្ឋានបារមីទី៨ នេះឲ្យមាំមួន អ្នកកុំញាប់ញ័រក្នុងអធិដ្ឋាន-បារមីនោះ នឹងបានសម្រេចសម្ពោធិញ្ញាណមិនខានឡើយ ។ ភ្នំថ្មឥតកម្រើក តាំងនៅស៊ប់ មិនញ័រ ដោយខ្យល់ដ៏ខ្លាំងក្លា រមែងតាំងនៅ ក្នុងទីរបស់ខ្លួនដដែល យ៉ាងណា អ្នកចូរកុំកម្រើក ក្នុងអធិដ្ឋានបារមី សព្វកាល យ៉ាងនោះដែរ លុះដល់នូវអធិដ្ឋានបារមីហើយ នឹងបានសម្រេចសម្ពោធិញ្ញាណមិនខានឡើយ ។ ពុទ្ធធម៌ទាំងឡាយ មិនមែនមានត្រឹមតែប៉ុណ្ណេះទេ អាត្មាអញ នឹងជ្រើសរើសរកពុទ្ធធម៌ដទៃទៀត ដែលជាគ្រឿងញ៉ាំងពោធិញ្ញាណ ឲ្យសម្រេច ។ កាលនោះ តថាគត កំពុងជ្រើសរើសរក ក៏ឃើញមេត្តាបារមីទី ៩ ដែលពោធិសត្វទាំងឡាយអំពីបូរាណ ធ្លាប់សេព ធ្លាប់អាស្រ័យមក (ហើយខ្ញុំទូន្មានខ្លួនឯងថា ម្នាលសុមេធបណ្ឌិត) អ្នកចូរសមា-ទាន ធ្វើនូវមេត្តាបារមីទី ៩ នេះឲ្យមាំមួន អ្នកចូរកុំឲ្យមានបុគ្គលដទៃស្មើដោយមេត្តា បើអ្នកចង់លុះនូវពោធិញ្ញាណ ។

យថាបិ ឧទកំ នាម   កល្យាណេ បាបកេ ជនេ
សមំ ផរតិ សីតេន   បវាហេតិ រជោមលំ ។
តថេវ ត្វំ ហិតាហិតេ   សមំ មេត្តាយ ភាវយ
មេត្តាបារមិតំ គន្ត្វា   សម្ពោធិំ បាបុណិស្សសិ ។
ន ហេតេ ឯត្តកាយេវ   ពុទ្ធធម្មា ភវិស្សរេ
អញ្ញេបិ វិចិនិស្សាមិ   យេ ធម្មា ពោធិបាចនា ។
វិចិនន្តោ តទា ទក្ខឹ   ទសមំ ឧបេក្ខាបារមឹ
បុព្វកេហិ មហេសីហិ   អាសេវិតំ និសេវិតំ ។
ឥមំ ត្វំ ទសមំ តាវ   ទឡ្ហំ កត្វា សមាទិយ
តុលាភូតោ ទឡ្ហោ ហុត្វា   សម្ពោធិំ បាបុណិស្សសិ ។
យថាបិ បឋវី នាម   និក្ខិត្តំ អសុចិំ សុចឹ
ឧបេក្ខតិ ឧភោបេតេ   កោបានុនយវជ្ជិតា ។

ធម្មតាទឹករមែងផ្សាយព្រួយត្រជាក់ស្មើ ចំពោះជនទាំងល្អទាំងអាក្រក់ រមែងកំចាត់បង់នូវធូលីនិងមន្ទិល យ៉ាងណា ។ អ្នកចូរចំរើនមេត្តាឲ្យស្មើ ចំពោះមិត្រនិងសត្រូវ យ៉ាងនោះដែរ លុះដល់នូវមេត្តាបារមីហើយ នឹងបានសម្រេចសម្ពោធិញ្ញាណមិនខានឡើយ ។ ពុទ្ធធម៌ទាំងឡាយ មិនមែនមានត្រឹមប៉ុណ្ណោះទេ អាត្មាអញនឹងជ្រើសរើសរកពុទ្ធធម៌ដទៃទៀត ដែលជាធម៌ញ៉ាំងពោធិញ្ញាណ ឲ្យសម្រេច ។ កាលនោះ តថាគតកំពុងជ្រើសរើសរក ក៏ឃើញឧបេក្ខាបារមីទី ១០ ដែលពោធិសត្វទាំងឡាយអំពីបុរាណធ្លាប់សេព ធ្លាប់អាស្រ័យមក (ហើយខ្ញុំទូន្មានខ្លួនឯងថា ម្នាលសុមេធបណ្ឌិត) អ្នកចូរសមាទាន ធ្វើឧបេក្ខាបារមីទី ១០ នេះ ឲ្យមាំមួន អ្នកគួរជាបុគ្គលដូចជាជញ្ជីងដ៏មាំមួន នឹងបានសម្រេចពោធិញ្ញាណមិនខានឡើយ ។ ធម្មតាផែនដីតែងព្រងើយកន្តើយ ចំពោះវត្ថុមិនស្អាតក្តី ស្អាតក្តី ដែលគេដាក់ចុះហើយ តែងវៀរចាកសេចក្តីក្រោធនិងសេចក្តីត្រេកអរ ចំពោះវត្ថុទាំងពីរនោះ យ៉ាងណា

ឯវមេវ ត្វំ សុខទុក្ខេ　　តុលាភូតោ សទា ភវ
ឧបេក្ខាបារមិតំ គន្ត្វា　　សម្ពោធិំ បាបុណិស្សសិ ។
ឯត្តកាយេវ តេ លោកេ　　យេ ធម្មា ពោធិបាចនា
តតុទ្ធំ នត្ថិ អញ្ញត្រ　　ទឡ្ហំ តត្ថ បតិដ្ឋហ ។
ឥមេ ធម្មេ សម្មសតោ　　សភាវសរសលក្ខណេ
ធម្មតេជេន វសុធា　　ទសសហស្សី បកម្បថ ។
ចលតិ រវតិ បឋវី　　ឧច្ឆុយន្តំវ បីឡិតំ
តេលយន្តេ យថា ចក្កំ　　ឯវំ កម្បតិ មេទនី ។
យាវតា បរិសា អាសិ　　ពុទ្ធស្ស បរិវេសនេ
បវេធមានា សា តត្ថ　　មុច្ឆិតា សេតិ ភូមិយំ ។
ឃដានេកសហស្សានិ　　កុម្ភីនញ្ច សតា ពហូ
សញ្ចុណ្ណមថិតា តត្ថ　　អញ្ញមញ្ញំ បឃដ្ដិតា ។

អ្នកចូរធ្វើខ្លួនឲ្យដូចជាជញ្ជីង ចំពោះសុខនិងទុក្ខ សព្វកាល យ៉ាងនោះដែរ អ្នកលុះដល់នូវឧបេក្ខាបារមីហើយ នឹងបាន សម្រេចសម្ពោធិញ្ញាណពុំខាន ។ ធម៌ទាំងឡាយណា ជា គ្រឿងញ៉ាំងពោធិញ្ញាណឲ្យសម្រេច ធម៌ទាំងនោះ មានក្នុង លោក ត្រឹមតែប៉ុណ្ណេះ ពុទ្ធការកធម៌ដទៃ ក្រៅអំពីបារមី ១០ នោះ មិនមានទេ អ្នកចូរតាំងនៅក្នុងបារមីធម៌ទាំង ១០ នោះ ឲ្យមាំមួនចុះ ។ កាលតថាគតពិចារណា នូវបារមី-ធម៌ទាំងនេះ ដោយសភាវសារសលក្ខណៈ ផែនដីទាំងមួយ ម៉ឺនលោកធាតុ ក៏ញាប់ញ័រ ដោយតេជះនៃធម៌ ។ ផែនដី ក៏រេកបន្ទឺឡើង ដូចជាឃ្នាបអំពៅដែលត្រូវគេគាប ឬចក្រយន្ត ប្រេង ត្រូវគេគាបហើយ (វិលវិលញ័រ) យ៉ាងណា ផែន ដីក៏ញាប់ញ័រ យ៉ាងនោះដែរ ។ បរិស័ទរបស់ព្រះពុទ្ធ មាន ចំនួនប៉ុន្មាន ក្នុងទីដែលអង្គាស បរិស័ទនោះ ក៏ញាប់ញ័រ ដេកដួលលើផែនដី ក្នុងទីអង្គាសនោះ ។ ឆ្នាំងជាច្រើនពាន់ និងក្អមជាច្រើនរយ ក៏ទង្គិចគ្នាបែកខ្ទេចខ្ទីអស់ ក្នុងទីនោះ ។

គាថា ទីបង្ករពុទ្ធវំសេ

ឧព្វិគ្គា តសិតា ភីតា   ភន្តា ព្យថិតមានសា
មហាជនា សមាគម្ម   ទីបង្ករំ ឧបាគមុំ ។
កឹ ភវិស្សតិ លោកស្ស   កល្យាណំ អថ បាបកំ
សព្វោ ឧបទ្ទុតោ លោកោ   តំ វិនោទេហិ ចក្ខុមា ។
តេសំ តទា សញ្ញាបេសិ   ទីបង្ករោ មហាមុនិ
វិសដ្ឋា ហោថ មា ភាថ   ឥមស្មឹ បថវិកម្បនេ ។
យមហំ អជ្ជ ព្យាកាសឹ   ពុទ្ធោ លោកេ ភវិស្សតិ
ឯសោ សម្មសតី ធម្មំ   បុព្វកំ ជិនសេវិតំ ។
តស្ស សម្មសតោ ធម្មំ   ពុទ្ធភូមិមសេសតោ
តេនាយំ កម្បិតា បថវី   ទសសហស្សី សទេវកេ ។

ទីបង្ករពុទ្ធវំស ទី ១

ពួកមហាជនមានចិត្តខ្វល់តក់ស្លុត ភិតភ័យ ភ្ញាក់ផ្អើល មានចិត្តញាប់ញ័រ មកប្រជុំគ្នាហើយចូលទៅគាល់ព្រះពុទ្ធទីបង្ករ (ហើយទូលសួរថា) បពិត្រព្រះអង្គមានចក្ខុ ហេតុល្អ ឬហេតុអាក្រក់ដូចម្តេច នឹងមានដល់មនុស្សលោក លោកទាំងមូល ត្រូវសេចក្តីអន្តរាយបៀតបៀនហើយ សូមព្រះអង្គទ្រង់មេត្តាប្រោស បន្ទោបង់សេចក្តីអន្តរាយនោះចេញ ។ គ្រានោះ ព្រះមហាមុនីទីបង្ករ ទ្រង់ញុំាងមហាជនទាំងនោះឲ្យយល់ច្បាស់ថា អ្នកទាំងឡាយ ចូរកុំមានសេចក្តីភ្ញៀស កុំខ្លាចចំពោះការញាប់ញ័រផែនដីនេះឡើយ ។ ដ្បិតតថាគតបានព្យាករណ៍ថ្ងៃនេះថា សុមេធបណ្ឌិតនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធក្នុងលោក (ក្នុងកាលជាអនាគត) សុមេធបណ្ឌិតនុះ កំពុងពិចារណាធម៌ ដែលព្រះជិនស្រីអំពីបុរាណធ្លាប់សេពមក ។ កាលសុមេធបណ្ឌិតពិចារណាធម៌ពុទ្ធភូមិ ដោយឥតសេសសល់ ព្រោះហេតុនោះ បានជាផែនដីទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុ ក្នុងលោកព្រមទាំងទេវលោក ញាប់ញ័រ ។

ពុទ្ធស្ស វចនំ សុត្វា | មនោ និព្វាតិ(១) តាវទេ
សព្វេ មំ ឧបសង្កម្ម | បុថុ អភិវន្ទិំសុ ។
សមានយិត្វា ពុទ្ធគុណំ | ទទ្ធុំ កាត្វាន ហោនសំ
ធីបន្តំ ធមស្សិត្វា | អាសនា វុដ្ឋហឹ តទា ។
ទិព្វំ មានុស្សកំ បុប្ផំ | ទេវា មានុសកា ឧភោ
សមោកិរន្តិ បុប្ផេហិ | វុដ្ឋហន្តស្ស អាសនា ។
វេទយន្តិ ច តេ សោត្ថឹ | ទេវា មានុសកា ឧភោ
មហន្តំ បត្ថិតំ តុយ្ហំ | តំ លភស្សុ យថិច្ឆិតំ ។
សព្វីតិយោ វិវជ្ជន្តុ | សោកោ រោគោ វិនស្សតុ(២)
មា តេ ភវត្វន្តរាយោ | ផុស្សុ ចិរំ ពោធិមុត្តមំ ។
យថា សមយេ សម្បត្តេ | បុប្ផន្តិ បុប្ផិនោ ទុមា
តថេវ ត្វំ មហាវីរ | ពុទ្ធញាណេន បុប្ផសិ ។

១ ឱ. ម. និព្វាយិ ។ ២ ឱ. សព្វរោគា វិនស្សន្តុ វិនស្សតុ ។

ចិត្ត (នៃមហាជន) ក៏រលត់ស្ងប់ ក្នុងខណៈនោះភ្លាម ព្រោះបានស្តាប់ព្រះបន្ទូល របស់ព្រះពុទ្ធ ពួកមហាជនទាំងអស់គ្នា ក៏ចូលមករកតថាគត ហើយក្រាបថ្វាយបង្គំម្តងទៀត ។ គ្រានោះ តថាគត សមាទាននូវពុទ្ធគុណ ធ្វើចិត្តឲ្យមាំមួន ក្រាបថ្វាយបង្គំព្រះពុទ្ធទីបង្ករ ហើយក្រោកចាកអាសនៈ ។ ពួកទេវតា ពួកមនុស្ស ទាំងពីរពួក ក៏រោយរាយផ្កាទិព្វ និងផ្កាជារបស់មនុស្ស ចំពោះសុមេធបណ្ឌិត ដែលក្រោកចាកអាសនៈ ។ ពួកទេវតានិងពួកមនុស្ស ទាំងពីរពួកនោះ បាននូវសួស្តី (ពោលថា) តំណែងដ៏ធំដែលលោកប្រាថ្នាហើយ សូមលោកបាន នូវតំណែងនោះ សមគួរតាមប្រាថ្នាចុះ ។ ចង្រៃទាំងពួង ចូរបញ្ចៀសចៀសចេញទៅ សេចក្តីសោកនិងរោគ ក៏ចូរចៀសវាងចេញទៅ សេចក្តីអន្តរាយ កុំបីមានដល់លោកឡើយ សូមលោកបានលុះ នូវសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ ឆាប់ៗ ចុះ ។ កាលដល់រដូវផ្កា ពួកឈើមានផ្កា តែងបញ្ចេញផ្កា យ៉ាងណា បពិត្រតាបសមានព្យាយាមធំ លោកចូរបញ្ចេញផ្កា ដោយពុទ្ធញ្ញាណ យ៉ាងនោះដែរ ។

បឋមា ទីបង្ករពុទ្ធវំសោ

យថា យេ កេចិ សម្ពុទ្ធា បូរយុំ ទសបារមី
តថេវ ត្វំ មហាវីរ បូរយ ទសបារមី ។
យថា យេ កេចិ សម្ពុទ្ធា ពោធិមណ្ឌម្ហិ ពុជ្ឈរេ
តថេវ ត្វំ មហាវីរ ពុជ្ឈស្សុ ជិនពោធិយំ ។
យថា យេ កេចិ សម្ពុទ្ធា ធម្មចក្កំ បវត្តយុំ
តថេវ ត្វំ មហាវីរ ធម្មចក្កំ បវត្តយ ។
បុណ្ណមាយំ យថា ចន្ទោ បរិបុណ្ណោ វិរោចតិ
តថេវ ត្វំ បុណ្ណមនោ វិរោច ទសសហស្សិយំ ។
រាហុមុត្តោ យថា សុរិយោ តាបេន អតិរោចតិ
តថេវ លោកា មុច្ចិត្វា វិរោច សិរិយា តុវំ ។
យថា យា កាចិ នទិយោ ឱសរន្តិ មហោទធិ
ឯវំ សទេវកា លោកា ឱសរន្តិ តវន្តិកេ ។

ទីបង្ករពុទ្ធវង្ស ទី ១

ព្រះសម្ពុទ្ធទាំងឡាយណាមួយ ទ្រង់បំពេញហើយ នូវបារមីទាំង ១០ យ៉ាងណា បពិត្រតាបសមានព្យាយាមធំ លោកចូរបំពេញបារមីទាំង ១០ យ៉ាងនោះ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធទាំងឡាយណាមួយ ទ្រង់ត្រាស់ដឹង ទៀបគល់ពោធិមណ្ឌៈ យ៉ាងណា បពិត្រតាបសមានព្យាយាមធំ លោកចូរត្រាស់ដឹង ទៀបគល់ពោធិមណ្ឌៈ នៃព្រះជិនស្រី យ៉ាងនោះ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធទាំងឡាយណាមួយ ទ្រង់ញ៉ាំងធម្មចក្រ ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ យ៉ាងណា បពិត្រតាបសមានព្យាយាមធំ សូមលោកញ៉ាំងធម្មចក្រ ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ យ៉ាងនោះចុះ ។ ព្រះចន្ទ្រពេញវង់ រមែងរុង-រឿងក្នុងថ្ងៃពេញបូណ៌មី យ៉ាងណា លោកក៏មានចិត្តពេញ ចូររុងរឿងក្នុងលោកធាតុ ទាំងមួយម៉ឺន យ៉ាងនោះ ។ ព្រះអាទិត្យដែលរួចផុតអំពីរាហុ រមែងរុងរឿងដោយកំដៅ យ៉ាងណា លោកចូររួចចាកលោកធម៌ ចូររុងរឿងដោយពុទ្ធសិរី យ៉ាងនោះដែរ ។ ស្ទឹងទាំងឡាយណាមួយ រមែងហូរទៅប្រជុំក្នុងមហាសមុទ្រ យ៉ាងណា ពួកលោកព្រមទាំងទេវលោក ក៏រមែងប្រជុំក្នុងសំណាក់ របស់លោក យ៉ាងនោះដែរ ។

តេហិ បីតិប្បសន្នោ សោ   ទសធម្មេ សមាទិយ
តេ ធម្មេ បរិបូរេន្តោ   បវនំ បាវិសឹ តតោ ។

សុមេធកថា(១) និដ្ឋិតា ។

តតោ តេ ភោជយិត្វាន   សសង្ឃំ លោកនាយកំ
ឧបគញ្ឆុំ សរណំ តស្ស   ទីបង្ករស្ស សត្ថុនោ ។
សរណាគមនេ កញ្ចិ   និវេសេសិ តថាគតោ
កញ្ចិ បញ្ចសុ សីលេសុ   សីលេ ទសវិធេ បរំ ។
កស្សចិ ទេតិ សាមញ្ញំ   ចតុរោ ផលមុត្តមេ
កស្សចិ អសមេ ធម្មេ   ទេតិ សោ បដិសម្ភិទា ។
កស្សចិ វរសមាបត្តិយោ   អដ្ឋ ទេតិ នរាសភោ
តិស្សោ កស្សចិ វិជ្ជាយោ   ឆឡភិញ្ញា បវេច្ឆតិ ។

១ ឱ. សុមេធវត្ថុកថា ។ ម. សុមេធបត្ថនា កថា ។

គ្រានោះ សុមេធបណ្ឌិតនោះ ដែលពួកទេវតានិងមនុស្សទាំងនោះ ស្ញើចសរសើរហើយ ក៏សមាទាននូវបារមីធម៌ទាំង ១០ បំពេញបារមីធម៌ទាំងនោះ ចូលទៅកាន់ព្រៃធំ ។

ចប់ សុមេធកថា ។

គ្រានោះ ពួកឧបាសកឧបាសិកាទាំងនោះ ញុំាងព្រះលោកនាយក ព្រមទាំងព្រះសង្ឃឲ្យឆាន់រួចហើយ ក៏ដល់នូវព្រះសាស្តាទីបង្ករនោះជាទីពឹង ។ ព្រះតថាគត ទ្រង់ញុំាងបុគ្គលខ្លះ ឲ្យតម្កល់នៅក្នុងសរណគមន៍ ញុំាងបុគ្គលខ្លះ ឲ្យតាំងនៅក្នុងសីល ៥ ញុំាងបុគ្គលដទៃទៀត ឲ្យតម្កល់នៅក្នុងសីល ១០ ។ ព្រះអង្គទ្រង់ប្រទានមគ្គ ដល់បុគ្គលខ្លះ ប្រទានផលដ៏ឧត្តមទាំង ៤ ដល់បុគ្គលខ្លះ ប្រទានបដិសម្ភិទា ជាធម៌ឥតមានគូស្មើ ដល់បុគ្គលខ្លះ ។ ព្រះពុទ្ធដ៏ប្រសើរជាងនរៈ ទ្រង់ប្រទានសមាបត្តិ ៨ ដ៏ប្រសើរ ដល់បុគ្គលខ្លះ ប្រទានវិជ្ជា ៣ ដល់បុគ្គលខ្លះ អភិញ្ញា ៦ ដល់បុគ្គលខ្លះ ។

បាលី ទីបង្ករពុទ្ធវង្ស

តេន យោគេន ជនកាយំ និព្វាបេតិ មហាមុនិ
តេន វិត្ថារិកំ អាសិ លោកនាថស្ស សាសនំ ។
មហាបាទបសង្កាសោ ទីបង្ករសនាមកោ
ពហុ ជនំ តារយតិ បរិមោចេតិ ទុគ្គតិំ ។
ពោធនេយ្យជនំ ទិស្វា សតសហស្សេបិ យោជនេ
ខណេន ឧបគន្ត្វាន ពោធេតិ តំ មហាមុនិ ។
បឋមាភិសមយេ ពុទ្ធោ កោដិសតមពោធយិ
ទុតិយាភិសមយេ នាថោ នវុតិកោដិមពោធយិ ។
យទា ច ទេវភវនម្ហិ ពុទ្ធោ ធម្មមទេសយិ
នវុតិកោដិសហស្សានំ តតិយាភិសមយោ អហុ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ ទីបង្ករស្ស សត្ថុនោ
កោដិសតសហស្សានំ បឋមោ អាសិ សមាគមោ ។

ទីបង្ករពុទ្ធវង្ស ទី ១

ព្រះមហាមុនីទ្រង់ទូន្មានពួកជន ដោយន័យជាគ្រឿងប្រកបនោះ ព្រោះហេតុនោះ បានជាសាសនានៃព្រះលោកនាថ ជាគុណជាតដ៏ទូលាយ ។ ព្រះពុទ្ធព្រះនាមទីបង្ករ មានព្រះបាទុកា (ដូចព្រះចន្ទ្រក្នុងថ្ងៃ ១៤ កើត) មានផន្លួនមូល ក៏ដូចតាទុសក ទ្រង់ចម្លងពួកជនច្រើន ឲ្យរួចចាកទុគ្គតិ ។ ព្រះមហាមុនី ទ្រង់ឃើញពួកជនដែលគួរត្រាស់ដឹង បើនៅក្នុងទីមួយសែនយោជន៍ ទ្រង់ចូលទៅជិតហើយញ៉ាំងពួកជននោះឲ្យត្រាស់ដឹងក្នុងខណៈនោះ ។ ក្នុងការត្រាស់ដឹងទី ១ ព្រះពុទ្ធទ្រង់ញ៉ាំងពួកទេវតា ១០០ កោដិ ឲ្យត្រាស់ដឹង ក្នុងការត្រាស់ដឹងទី ២ ព្រះលោកនាថ ទ្រង់ញ៉ាំងពួកទេវតានិងមនុស្ស ៩០ កោដិឲ្យត្រាស់ដឹង ។ កាលណា ព្រះពុទ្ធទ្រង់សំដែងធម៌ក្នុងភពនៃទេវតា កាលនោះ ពួកទេវតា ៩០ ពាន់កោដិ (បានត្រាស់ដឹង) នេះជាការត្រាស់ដឹងទី ៣ ។ ព្រះសាស្ដាទីបង្ករ មានសាវកសន្និបាត (ការជួបជុំសាវ័ក) ៣ លើក គឺ សន្និបាតលើក ទី ១ មានភិក្ខុសង្ឃមួយសែនកោដិ ។

បុន នារទកូដម្ហិ បវិវេកគតេ ជិនេ
ខីណាសវា វិមលា សមឹសុ សតកោដិយោ ។
យម្ហិ កាលេ មហាវីរោ សុទស្សនសិលុច្ចយេ
នវុតិកោដិសហស្សេហិ បវារេសិ មហាមុនិ ។
អហំ តេន សមយេន ជដិលោ ឧគ្គតាបនោ
អន្តលិក្ខម្ហិ ចរណោ បញ្ចាភិញ្ញាសុ បារគូ ។
ទសវីសសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហុ
ឯកទ្វិន្នំ អភិសមយោ គណនាតោ អសង្ខិយោ ។
វិត្ថារិកំ ពាហុជញ្ញំ ឥទ្ធំ ផីតំ អហុ តទា
ទីបង្ករស្ស ភគវតោ សាសនំ សុវិសោធិតំ ។
ចត្តារិ សតសហស្សានិ ឆឡភិញ្ញា មហិទ្ធិកា
ទីបង្ករំ លោកវិទុំ បរិវារេន្តិ សព្វទា ។
យេ កេចិ តេន សមយេន ជហន្តិ មានុសម្ភវំ
អប្បត្តមានសា សេក្ខា គរហិតា ភវន្តិ តេ ។

កាលដែលព្រះជិនស្រី ទ្រង់ចេញទៅក្នុងទីស្ងាត់លើកំពូលភ្នំនារទៈ ពួកព្រះខីណាស្រព ប្រាសចាកមន្ទិលចំនួន ១០០ កោដិ មកប្រជុំគ្នា (នេះជាសន្និបាតលើកទី ២) ។ កាលព្រះមហាមុនី មានព្យាយាមធំ ទ្រង់បវារណាជាមួយនឹងពួកភិក្ខុ ៩០ កោដិ ឯភ្នំសុទស្សនៈ (នេះជាសន្និបាតលើកទី ៣) ។ សម័យនោះ តថាគតជាតាបស មានផ្នួងសក់ មានព្យាយាមដ៏ក្លៀវក្លា ត្រាច់ទៅឯអាកាស ជាអ្នកបានដល់នូវត្រើយនៃអភិញ្ញាទាំង ៥ ។ ពួកសត្វចំនួន ៣ម៉ឺន បានត្រាស់ដឹងនូវសច្ចៈ ការត្រាស់ដឹងរបស់សត្វ នឹងរាប់ថា ១ ឬ ២ រាប់មិនអស់ឡើយ ។ សាសនារបស់ព្រះទីបង្ករ មានព្រះភាគ ជាគុណជាតធំទូលាយ មានជនច្រើន ស្តុកស្តម្ភ សាយភាយ គឺព្រះអង្គទ្រង់ជំរះល្អហើយ ក្នុងកាលនោះ ។ ពួកព្រះខីណា-ស្រព ចំនួន ៤ សែនរូប បានលុះអភិញ្ញា ៦ មានឫទ្ធិច្រើន តែងហែហមព្រះពុទ្ធទីបង្ករ ដែលទ្រង់ជ្រាបច្បាស់នូវលោក សព្វកាល ។ ក្នុងសម័យនោះ ពួកជនណាមួយ ដែលមិនបានលុះព្រះអរហត្ត នៅជាសេក្ខបុគ្គល លះបង់នូវការកើតជាមនុស្ស ពួកជននោះ រមែងត្រូវគេតិះដៀល ។

គាថា ទីបង្ករពុទ្ធវង្ស

សុបុប្ផិតំ បាវចនំ   សោភយិត្វា តាទិនោ
ខីណាសវេហិ វិមលេហិ   ឧបសោភតិ សព្វទា ។

នគរំ រម្មវតី នាម   សុទេវោ នាម ខត្តិយោ
សុមេធា នាម ជនិកា   ទីបង្ករស្ស សត្ថុនោ ។

ទស វស្សសហស្សានិ   អគារំ អជ្ឈាវសី ជិនោ
ហំសា កោញ្ចា មយុរា ច   តយោ បាសាទមុត្តមា ។

តីណិ សតសហស្សានិ   នារិយោ សមលង្កតា
បទុមា នាម សា នារី   ឧសភក្ខន្ធោ នាម អត្រជោ ។

និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា   ហត្ថិយានេន និក្ខមិ
អនូនទសមាសានិ   បធានំ បទហី ជិនោ ។

បធានចារំ ចរិត្វាន   អពុជ្ឈិ មានសំ មុនិ
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ   ទីបង្ករោ មហាមុនិ ។

វត្តិ ចក្កំ មហាវីរោ   នន្ទារាមេ សិរីឃរេ
និសិន្នោ សិរីសមូលម្ហិ   អកា តិត្ថិយមទ្ទនំ ។

ទីបង្ករពុទ្ធវង្ស ទី ១

សាសនា (របស់ព្រះពុទ្ធទីបង្ករនោះ) រីកសាយល្អ ត្រចៀង ដោយពួកព្រះអរហន្ត ខីណាស្រព ជាតាទិបុគ្គល ប្រាសចាកមន្ទិល សព្វកាល ។ នគររបស់ព្រះសាស្ដាព្រះនាមទីបង្ករ ឈ្មោះរម្មវតី ក្សត្រិយ៍ព្រះនាមសុទេវៈ (ជាព្រះបិតា) ព្រះជនិកាព្រះនាមសុមេធា ។ ព្រះជិនស្រី នៅគ្រប់គ្រងផ្ទះ អស់មួយម៉ឺនឆ្នាំ ប្រាសាទដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ មាន ៣ ខ្នង គឺហង្សប្រាសាទ ១ កោញ្ចប្រាសាទ ១ មយុរប្រាសាទ ១ ។ ពួកនារី ៣ សែននាក់ សុទ្ធសឹងតែតាក់តែងយ៉ាងល្អ នារីឈ្មោះបទុមានោះ (ជាមហេសី) ព្រះឱរសព្រះនាមឧសភក្ខន្ធ ។ ព្រះជិនស្រីឃើញនិមិត្តទាំង ៤ ទ្រង់ចេញទៅ (បួស) ដោយយានដំរី ទ្រង់ធ្វើព្យាយាម អស់ ១០ ខែឥតខ្វះ ។ លុះព្រះមុនីមានព្រះទ័យប្រព្រឹត្តព្យាយាមហើយ ក៏បានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ព្រះមហាមុនីទីបង្ករ ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ។ ព្រះជិនស្រីមានព្យាយាមធំ ទ្រង់ញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅក្នុងវត្តនន្ទៈ ទ្រង់គង់នៅទៀបគល់ស្រែស ធ្វើនូវការញាំញីតិត្ថិយ ។

សុមង្គលោ ច តិស្សោ ច អហេសុំ អគ្គសាវកា
សាគតោ នាមុបដ្ឋាកោ ទីបង្ករស្ស សត្ថុនោ ។
នន្ទា ចេវ សុនន្ទា ច អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ បិប្ផលីតិ បវុច្ចតិ ។
តបុស្ស ភល្លិកា នាម អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
សិរិមា សោណា ឧបដ្ឋិកា ទីបង្ករស្ស សត្ថុនោ ។
អសីតិហត្ថមុព្វេធោ ទីបង្ករោ មហាមុនិ
សោភតិ ទីបរុក្ខោវ សាលរាជាវ ផុល្លិតោ ។
បភា វិធាវតិ តស្ស សមន្តា ទសយោជនេ
សតសហស្សវស្សានិ អាយុ តស្ស មហេសិនោ ។
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ
ជោតយិត្វាន សទ្ធម្មំ សន្តារេត្វា មហាជនំ ។
ជលិត្វា អគ្គិក្ខន្ធោវ និព្វុតោ សោ សសាវកោ
សា ច ឥទ្ធិ សោ ច យសោ តានិ ច បាទេសុ ចក្ក-
រតនានិ ។

ព្រះសុមង្គលៈ និងព្រះតិស្សៈ ជាអគ្គសាវក ព្រះសាគតៈជាឧបដ្ឋាករបស់ព្រះសាស្តាទីបង្ករ ។ នាងនន្ទានិងសុនន្ទា ជាអគ្គសាវិកា ពោធិព្រឹក្សរបស់ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ គេហៅថាដើមលៀប ។ ឧបាសកឈ្មោះតបុស្សៈនិងភល្លិកៈជាឧបដ្ឋាកដ៏ប្រសើរ នាងសិរិមានិងនាងសោណា ជាឧបដ្ឋាយិកា របស់ព្រះសាស្តាទីបង្ករ ។ ព្រះមហាមុនីទីបង្ករ មានកំពស់ ៨០ ហត្ថ ល្អដូចឈើប្រចាំទ្វីប ដូចដើមសាលរាជព្រឹក្ស មានផ្កាស្គុះស្គាយ ។ រស្មីរបស់ព្រះអង្គផ្សាយទៅចម្ងាយ ១០ យោជន៍ជុំវិញ ព្រះមហេសីនោះ មានព្រះជន្មមួយសែនឆ្នាំ កាលព្រះអង្គគង់ធរមាននៅឡើយ ទ្រង់ញ៉ាំងព្រះសទ្ធម្មឲ្យរុងរឿង ចម្លងមហាជន ញ៉ាំងប្រជុំជនច្រើនឲ្យឆ្លងផុតសង្សារវដ្ត ។ ព្រះទីបង្ករនោះ ព្រមទាំងសាវកនិព្វានទៅ ដូចគំនរភ្លើងដែលរុងរឿងហើយរលត់ទៅដូច្នោះ ឫទ្ធិនោះក្តី យសនោះក្តី តាំងចក្ររតនៈក្នុងព្រះបាទានោះក្តី ក៏រលត់ទៅ ។

សត្ថុំ សមន្តបាទិកំ ឆទ្ទុរិត្វា សព្វសង្ឃាកតិ
ទីបង្ករោ ជិនោ សត្ថា នន្ទារាមម្ហិ និព្វុតោ ។
តត្ថេវ តស្ស ជិនថូបោ ឆត្តឹសុព្វេធយោជនោ
បត្តចីវរំ បរិក្ខារំ បរិភោគញ្ច សត្ថុនោ
ពោធិមូលេ តទា ថូបោ តិយោជនសមុគ្គតោ(១) ។

ទីបង្ករវំសោ បឋមោ ។

ទុតិយោ កោណ្ឌញ្ញពុទ្ធវំសោ

(៣) ទីបង្ករស្ស អបរេន កោណ្ឌញ្ញោ នាម នាយកោ
អនន្តតេជោ អមិតយសោ អប្បមេយ្យោ ទុរាសទោ ។
ធរណូបមោ ខមនេន សីលេន សាគរូបមោ
សមាធិនា មេរូបមោ ញាណេន គគនូបមោ ។

---

១ ឧ. ម. អយំ បច្ឆិមគាថា ន ទិស្សតិ ។

សម្បត្តិទាំងអស់ គឺរត្នទោះទៅ ធ្លុះ ស្តូបទាំងពួងជារបស់សូម្បីទេវ ព្រះជិនស្រីជាសាស្តាចារ្យ ព្រះនាមទីបង្ករ ទ្រង់បរិនិព្វានក្នុងវត្តនន្ទៈ ។ ព្រះស្តូបរបស់ព្រះជិនស្រីនោះ កំពស់ ៣៦ យោជន៍ (គេសាងទុក) ក្នុងវត្តនន្ទៈនោះឯង ។ គ្រានោះ (ពួកជនកសាង) ព្រះស្តូបកំពស់ ៣ យោជន៍ ទៀបគល់ពោធិព្រឹក្ស (សម្រាប់បញ្ចុះ) បាត្រ និង ចីវរ គ្រឿងបរិក្ខារ និងគ្រឿងប្រើប្រាស់ របស់ព្រះសាស្តា ។

ចប់ ទីបង្ករពុទ្ធវង្ស ទី ១ ។

កោណ្ឌញ្ញពុទ្ធវង្ស ទី ២

(៣) សម័យខាងក្រោយ អំពីព្រះសម្ពុទ្ធទីបង្ករមក ព្រះលោកនាយក ព្រះនាមកោណ្ឌញ្ញៈ ទ្រង់មានតេជៈរកទីបំផុតគ្មាន មានយសរាប់មិនបាន មានគុណប្រមាណមិនបាន មិនងាយបុគ្គលគ្រប់សង្កត់បាន ។ ព្រះអង្គមានការអត់ធន់ប្រៀបដោយធរណី មានសីលៈប្រៀបដោយសាគរ មានសមាធិប្រៀបដោយភ្នំសុមេរុ មានញាណប្រៀបដោយអាកាស ។

ឥន្ទ្រិយពលពោជ្ឈង្គ- មគ្គសច្ចប្បកាសនំ
បកាសេសិ សទា ពុទ្ធោ ហិតាយ សព្វបាណិនំ ។
ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ កោណ្ឌញ្ញេ លោកនាយកេ
កោដិសតសហស្សានំ បឋមាភិសមយោ អហុ ។
តតោ បរំបិ ទេសេន្តេ នរមរូនំ សមាគមេ
នវុតិកោដិសហស្សានំ ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។
តិត្ថិយេ អភិមទ្ទន្តោ យទា ធម្មទេសយិ
អសីតិកោដិសហស្សានំ តតិយាភិសមយោ អហុ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ កោណ្ឌញ្ញស្ស មហេសិនោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។
កោដិសតសហស្សានំ បឋមោ អាសិ សមាគមោ
ទុតិយោ កោដិសហស្សានំ តតិយោ នវុតិកោដិនំ ។
អហំ តេន សមយេន វិជិតាវី នាម ខត្តិយោ
សមុទ្ទអន្តមន្តេន ឥស្សរិយំ(១) វត្តយាមិហំ ។

---
១ ឱ. ឥស្សេរំ ។

ព្រះសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ប្រកាសហើយ នូវការប្រកាសឥន្ទ្រិយពលៈ ពោជ្ឈង្គ និងមគ្គសច្ច ដើម្បីប្រយោជន៍ដល់សព្វសត្វទាំងឡាយ សព្វកាល ។ កាលព្រះកោណ្ឌញ្ញៈ ជាលោកនាយក ទ្រង់សម្តែងធម្មចក្ក ពួកសត្វមួយសែនកោដិ បានសម្រេចមគ្គផល លើកទី១ ។ លំដាប់តអំពីនោះ កាលព្រះអង្គទ្រង់សម្តែងធម៌ ក្នុងសមាគម នៃមនុស្សនិងទេវតា ពួកសត្វ ៩០ ពាន់កោដិ បានសម្រេចមគ្គផល លើកទី ២ ។ កាលព្រះលោកនាយក ទ្រង់សម្តែងធម៌ញាំញីពួកតិរ្ថិយ ពួកសត្វ ៨០ ពាន់កោដិ បានសម្រេចមគ្គផល លើកទី ៣ ។ ព្រះមហេសីកោណ្ឌញ្ញៈ មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក គឺ សន្និបាតទី ១ មានព្រះខីណាស្រព ដែលប្រាសចាកមន្ទិល មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តនឹងធឹង ចំនួនមួយសែនកោដិ សន្និបាតទី ២ មានព្រះខីណាស្រពមួយពាន់កោដិ សន្និបាតទី ៣ មានព្រះខីណាស្រព ៩០ កោដិ ។ ក្នុងសម័យនោះ តថាគតបានកើតជាក្សត្រ មានឈ្មោះថា វិជិតាវី បានញ៉ាំងឥស្សរិយយសឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ រហូតដល់សមុទ្រជាទីបំផុត ។

កោដិសតសហស្សានំ វិមលានំ មហេសិនំ
សហ លោកគ្គនាថេន បាមោជ្ជេន តបស្សិយំ ។
សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ កោណ្ឌញ្ញោ លោក-
នាយកោ

អបរិមេយ្យេ ឥតោ កប្បេ ពុទ្ធោ លោកេ ភវិស្សតិ ។
អហុ កាបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ(១)
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ អទ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ(២)
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ(៣) ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ

១ ឱ. ម. ឥទំ គាថាបាទទ្វយំ ន ទិស្សតិ។ ២ ឱ. ម. សព្វត្ថ ឋានេសុ អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ ។ល។ ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរន្តិ ឥមេ បាឋា ន ទិស្សន្តិ។ ៣ ឱ. ម. អស្សត្ថមូលេ សម្ពុ-ឈយតិ ។

កោណ្ឌញ្ញវគ្គ ទី ២

គង់តបាទទីបង្គំព្រះជិនស្រេច មួយសែនកោដិ ដែលប្រាសចាកមន្ទិល ស្វែងរកគុណដ៏ធំ ព្រមទាំងព្រះសម្ពុទ្ធ ជាទីពឹងដ៏ប្រសើរ របស់សត្វលោក ឲ្យទាន់ស្តាប់ស្តាប់ ដោយម្ហូបចំណីដ៏ថ្លៃថ្លា ។ ព្រះសម្ពុទ្ធ ជាលោកនាយក ព្រះនាមកោណ្ឌញ្ញៈអង្គនោះ ទ្រង់ព្យាករតថាគតថា ក្នុងកប្បរាប់ប្រមាណមិនបាន អំពីកប្បនេះ បុរសនេះ នឹងបានជាព្រះពុទ្ធក្នុងលោក ។ សត្វ (នេះ) នឹងចេញអំពីក្រុងកបិលពស្តុ ជាទីរីករាយ ហើយតាំងសេចក្តីព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វ (នេះ) នឹងអង្គុយទៀបគល់អជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយនឹងចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ នឹងទ្រង់សោយបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយចូលទៅឯគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេបាត់តែងហើយ ។ តអំពីនោះមក សត្វ (នេះ) មានយសច្រើន ធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌលដ៏ប្រសើរ ហើយនឹងត្រាស់ដឹង ទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស (ដើមពោធិ) ។

ឥមស្ស ជនិកា មាតា   មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម   អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច   អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អនាសវា វីតរាគា   សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ   ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច   អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា   សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ   អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ   អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា   អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស   គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ   អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ   ពុទ្ធវីជង្កុរោ អយំ ។

ព្រះមាតាបង្កើត នៃព្រះពុទ្ធនេះ ទ្រង់មានព្រះនាមថា មាយា ព្រះបិតា មានព្រះនាមថាសុទ្ធោទនៈ ឯព្រះពុទ្ធអង្គនេះ មានព្រះនាមថាគោតម ព្រះថេរៈ ឈ្មោះកោលិតៈ១ ឧបតិស្សៈ១ មិនមានអាសវៈ ប្រាសចាកតម្រេក មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈឈ្មោះអានន្ទ នឹងជាឧបដ្ឋាក បម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ ព្រះថេរីឈ្មោះខេមា១ ឧប្បលវណ្ណា១ ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាកតម្រេក មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវិកា ។ ពោធិព្រឹក្សរបស់ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ គេហៅថា អស្សត្ថព្រឹក្ស ឧបាសកជាឧបដ្ឋាកដ៏ប្រសើរ ឈ្មោះចិត្តៈ១ ហត្ថាឡវកៈ១ ។ ឧបាសិកាជាឧបដ្ឋាយិកាដ៏ប្រសើរ ឈ្មោះនន្ទមាតា១ ឧត្តរា១ ព្រះគោតម ដ៏ទ្រង់យសអង្គនោះ មានព្រះជន្មាយុ ១០០ ឆ្នាំ ។ ពួកមនុស្សនិងទេវតា បានស្តាប់ពាក្យរបស់ព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះអង្គមិនមានបុគ្គលស្មើ ទ្រង់ស្វែងរកគុណដ៏ធំនេះហើយ ក៏រីករាយថា បុរសនេះជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។

ទុតិយោ ភាណវារោ

ឧក្កដ្ឋសត្តា វត្តន្តិ | អប្ផោដេន្តិ(១) ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ | ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស | វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ | ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា | បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន | ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។
ឯវមេវ មយំ សព្វេ | យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ | ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាហំ វចនំ សុត្វា | ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ
តមេវ អត្ថំ សាធេន្តោ | មហារជ្ជំ ទទេ អហំ
មហារជ្ជំ ចជិត្វាន(២) | បព្វជឹ តស្ស សន្តិកេ ។
សុត្តន្តំ វិនយញ្ចាបិ | នវង្គំ សត្ថុសាសនំ
សព្វំ បរិយាបុណិត្វាន | សោភយឹ ជិនសាសនំ ។

១ ឱ. ម. អប្ផោដេន្តីតិបិ បាឋោ ។ ២ ឱ. បជហិត្វាន ។

ភាណវារៈ ទី ២

ពួកមនុស្សព្រមទាំងទេវតាមួយម៉ឺន បានទះឡើងហើយស្រែកផង ទះដៃផង សើចផង ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការផងថា បើយើងទាំងឡាយ បើឃ្លាតផុតផលក្នុងសាសនា របស់ព្រះលោកនាថកោណ្ឌញ្ញៈអង្គនេះ គង់នឹងបានជួបចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះគោតមអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខាន ។ ពួកមនុស្សកាលនឹងឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខ គង់នឹងកាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំ យ៉ាងណា យើងទាំងអស់គ្នា បើលះបង់ព្រះជិនស្រីនេះហើយ គង់នឹងបានជួបចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះសាស្តាអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខាន ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ តថាគត បានស្តាប់ឮព្រះតម្រាស់ របស់ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះហើយ ក៏ធ្វើចិត្តឲ្យជ្រះថ្លាក្រៃពេក កាលញ៉ាំងប្រយោជន៍នោះឲ្យសម្រេច បានថ្វាយរាជសម្បត្តិដ៏ធំ ចំពោះព្រះជិនស្រី លុះថ្វាយរាជសម្បត្តិដ៏ធំហើយ ទើបបួសក្នុងសំណាក់របស់ព្រះអង្គ ។ តថាគតបានរៀនព្រះសូត្រ ព្រះវិន័យ និងសត្ថុសាសនាមានអង្គ ៩ ទាំងអស់ ហើយញ៉ាំងសាសនានៃព្រះជិនស្រីឲ្យរុងរឿង ។

ឥត្ថុប្បមត្តោ វិហរន្តោ   និសជ្ជដ្ឋានចង្កមេ
អភិញ្ញាបារមី គន្ត្វា   ព្រហ្មលោកមគញ្ឆហំ ។
នគរំ រម្មវតី នាម   សុនន្ទោ នាម ខត្តិយោ
សុជាតា នាម ជនិកា   កោណ្ឌញ្ញស្ស មហេសិនោ ។
ទស វស្សសហស្សានិ   អគារមជ្ឈេ ច សោ វសិ
រុចិ សុរុចិ សុភោ ច   តយោ បាសាទមុត្តមា ។
តីណិ សតសហស្សានិ   នារិយោ សមលង្កតា
រុចិទេវី នាម សា នារី   វិជិតសេនោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា   រថយានេន និក្ខមិ
អនូនទសមាសានិ   បធានំ បទហី ជិនោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ   កោណ្ឌញ្ញោ ទិបទុត្តមោ
វត្តចក្កោ(១) មហាវីរោ   ទេវានញ្ញ(២) មហាវនេ(៣) ។
ភទ្ទោ ចេវ សុភទ្ទោ ច   អហេសុំ អគ្គសាវកា
អនុរុទ្ធោ នាមុបដ្ឋាកោ   កោណ្ឌញ្ញស្ស មហេសិនោ ។

១. ឱ. ម. វត្តិចក្កំ ។ ២ ឱ. ម. ចសោត្ថោ នគ្គិ ។ ៣ ឱ. ម. នគរុត្តមេ ។

គឺជាគតមិនប្រមាទ កាលនៅក្នុងទីនោះ បានសម្រេចអភិញ្ញាបារមី ក្នុងទីអង្គុយនិងទីចង្ក្រម ក៏បានទៅកើតក្នុងព្រហ្មលោក ។ ព្រះពុទ្ធព្រះនាមកោណ្ឌញ្ញៈ ទ្រង់ស្វែងរកគុណដ៏ធំ មាននគរឈ្មោះរម្មវតី មានព្រះបិតា ព្រះនាមសុនន្ទៈ ព្រះមាតាព្រះនាមនាងសុជាតាទេវី ។ ព្រះអង្គគង់នៅក្នុងកណ្ដាលផ្ទះ អស់មួយម៉ឺនឆ្នាំ មានប្រាសាទដ៏ប្រសើរសម្រាប់ព្រះអង្គ មាន ៣ គឺ រុចិប្រាសាទ ១ សុរុចិប្រាសាទ ១ សុភប្រាសាទ ១ ។ នារី ៣ សែន មានគ្រឿងប្រដាប់សមរម្យ នារីជាភរិយានោះព្រះនាមរុចិទេវី មានព្រះរាជបុត្រ ១ ព្រះអង្គព្រះនាមវិជិតសេន ។ ព្រះជិនស្រីទ្រង់ឃើញនិមិត្ត ៤ យ៉ាង ទ្រង់ចេញដោយរថយាន ទៅតាំងសេចក្តីព្យាយាម អស់១០ខែឥតខ្វះ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមកោណ្ឌញ្ញៈ មានព្រះទ័យស្ងប់ស្ងាប់ ព្រះអង្គឧត្តមជាងសត្វទ្វេបាទ មានចក្រប្រព្រឹត្តទៅ មានព្យាយាមច្រើន ត្រូវមហាព្រហ្មអារាធនា ក្នុងមហាវន របស់ពួកទេវតា ។ ព្រះថេរៈឈ្មោះភទ្ទៈ ១ សុភទ្ទៈ ១ ជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈឈ្មោះអនុរុទ្ធជាឧបដ្ឋាករបស់ព្រះពុទ្ធកោណ្ឌញ្ញៈ ទ្រង់ស្វែងរកគុណដ៏ធំ ។

តិស្សា ច ឧបតិស្សា ច អហេសុំ អគ្គសាវិកា
សាលកល្យាណិកា ពោធិ កោណ្ឌញ្ញស្ស មហេ-
សិនោ ។

សោណោ ច ឧបសោណោ ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋាកា
នន្ទា ចេវ សិរិមា ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
សោ អដ្ឋាសីតិហត្ថានិ អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ
សោភតិ ឧឡុរាជាវ សុរិយោ មជ្ឈន្តិកេ យថា ។
វស្សសតសហស្សានិ អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
ខីណាសវេហិ វិមលេហិ វិចិត្តា អាសិ មេទនី
យថា គគនំ ឧឡុភិ ឯវំ សោ ឧបសោភថ ។
តេបិ នាគា អប្បមេយ្យា អសង្ខោភា ទុរាសទា
វិជ្ជុបាតំវ ទស្សេត្វា និព្វុតា តេ មហាយសា ។

ភិក្ខុនី ឈ្មោះតិស្សា ១ ឧបតិស្សា ១ ជាអគ្គសាវិកា សាល-កល្យាណីព្រឹក្សជាពោធិ របស់ព្រះពុទ្ធកោណ្ឌញ្ញៈ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណធំ ។ ឧបាសក ឈ្មោះសោណៈ ១ ឧបសោ-ណៈ ១ ជាអគ្គុបដ្ឋាក ឧបាសិកាឈ្មោះនន្ទា ១ សិរិមា ១ ជាអគ្គុបដ្ឋាយិកា ។ ព្រះមហាមុនីអង្គនោះ មានកំពស់ ៨៨ ហត្ថ ទ្រង់ល្អល្អះដូចព្រះចន្ទ្រ ពុំនោះសោត ដូចព្រះអាទិត្យក្នុងវេលាថ្ងៃត្រង់ ។ ព្រះអង្គមានព្រះជន្មាយុ មួយសែនឆ្នាំជាកំណត់ ទ្រង់ឋិតនៅ អស់កាលដរាបនោះ ទ្រង់ញុំាងប្រជុំជនជាច្រើនឲ្យឆ្លង (ចាកវដ្តសង្សារ) ។ ផែនដីដ៏វិចិត្រ ដោយព្រះខីណាស្រពទាំងឡាយ ដែលអស់មន្ទិលព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់រុងរឿងដូចមេឃ ដែលល្អដោយពួកផ្កាយ ។ ព្រះនាគទ្រ ទាំងអម្បាលនោះ មានគុណប្រមាណមិនបាន មានសន្តានមិនកម្រើក បុគ្គលចូលទៅរកបានដោយកម្រ សម្តែងនូវឫទ្ធិ ដូចការធ្លាក់ចុះនៃផ្លេក-បន្ទោរ ព្រះអរហន្តដ៏មានយសធំទាំងនោះ និព្វានហើយ ។

សា ច អតុលិយា ជិនស្ស ឥទ្ធិ ញាណបរិភាវិតា
សមាធិ
សព្វំ សមន្តរហិតំ ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារាតិ ។
កោណ្ឌញ្ញោ សិរិនកេ(១) ពុទ្ធោ ចន្ទារាមម្ហិ(២) និព្ពុតោ
តត្ថេវ ចេតិយោ តស្ស សត្តយោជនមុស្សិតោតិ ។

កោណ្ឌញ្ញពុទ្ធវំសោ ទុតិយោ ។

តតិយោ មង្គលពុទ្ធវំសោ

(៤) កោណ្ឌញ្ញស្ស អបរេន មង្គលោ នាម នាយកោ
តមំ លោកេ និហន្ត្វាន ធម្មោក្កមភិធារយិ ។
អតុលាសិ បភា តស្ស ជិនេហញ្ញេហិ ឧត្តរិ
ចន្ទសុរិយប្បភំ ហន្ត្វា ទសសហស្សី វិរោចតិ ។
សោបិ ពុទ្ធោ បកាសេសិ ចតុរោ សច្ចុត្តមេ
តេ តេ សច្ចរសំ បិត្វា វិនោទេន្តិ មហាតមំ ។

១ ឱ. ម. បវរេ ។ ២ ឱ. ម. បន្ទារាមម្ហិ ។

ចំណែកឫទ្ធិ របស់ព្រះជិនស្រីនោះ ជាគុណរកស្មើរប្រៀបពុំបាន សមាធិមានញាណអប់រំហើយ របស់ទាំងអស់ វិនាសសូន្យទៅ សង្ខារទាំងពួង ជារបស់ទទេតែ ។ ព្រះកោណ្ឌញ្ញ-សម្ពុទ្ធ ព្រះអង្គទ្រង់ទ្រង់សិរី ទ្រង់បរិនិព្វានក្នុងចន្ទារាម ពួកមហាជនបានបញ្ចុះ (ព្រះអដ្ឋិ) របស់ព្រះអង្គនោះ ក្នុងចេតិយមានកម្ពស់ ៧ យោជន៍ ក្នុងចន្ទារាមនោះឯង ។

ចប់ កោណ្ឌញ្ញពុទ្ធវង្ស ទី ២ ។

មង្គលពុទ្ធវង្ស ទី ៣

(៤) កាលខាងក្រោយ អំពីព្រះសម្ពុទ្ធកោណ្ឌញ្ញៈមក ព្រះលោកនាយកព្រះនាមមង្គលៈ ទ្រង់កំចាត់បង់ងងឹតក្នុងលោក ព្រះអង្គទ្រង់ទ្រង់ទូងទង់គឺព្រះធម៌ ។ ពន្លឺរបស់ព្រះអង្គឥតប្រៀបបាន ជាពន្លឺលើសលុបជាងព្រះជិនស្រីដទៃ គ្របសង្កត់ពន្លឺព្រះចន្ទនិងព្រះអាទិត្យ រុងរឿងអស់មួយម៉ឺនលោកធាតុ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់ប្រកាសសច្ចៈ៤ដ៏ប្រសើរ ពួកសត្វនោះៗ បានផឹករសសច្ចៈ ហើយកំចាត់ងងឹតធំគឺមោហៈ ។

បត្វាន ពោធិមតុលំ	បឋមេ ធម្មទេសនេ
កោដិសតសហស្សានំ	បឋមាភិសមយោ(១) អហុ ។
សុរិន្ទទេវភវនេ	ពុទ្ធោ ធម្មមទេសយិ
តទា កោដិសតសហស្សានំ	ទុតិយាភិសមយោ អហុ
យទា សុនន្ទោ ចក្កវត្តិ	សម្ពុទ្ធមុបសង្កមិ
តទា អាហនិ សម្ពុទ្ធោ	ធម្មភេរឹ វរុត្តមំ ។
សុនន្ទស្សានុចរា ជន(២)	តទាសុំ នវុតិកោដិយោ
សព្វេ តេ និរវសេសា	អហេសុំ ឯហិភិក្ខុកា ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ	មង្គលស្ស មហេសិនោ
កោដិសតសហស្សានំ	បឋមោ អាសិ សមាគមោ ។
កោដិសតសហស្សានំ	ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ
តតិយេ នវុតិកោដីនំ	តតិយោ អាសិ សមាគមោ ។

---

១ ម. ធម្មាភិសមយោ ។ ២ ឱ. ម. សុនន្ទស្សានុចរា ជនតាតិ ទិស្សតិ ។

មង្គលពុទ្ធវង្ស ទី ៣

ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ បានដល់នូវពោធិញ្ញាណ ជាគុណឥតថ្លឹងបាន កាលសម្ដែងធម៌ជាដំបូង ពួកសត្វមួយសែនកោដិ បានសម្រេចមគ្គផល លើកទី ១ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធទ្រង់សម្ដែងធម៌ក្នុងសុរិន្ទទេវភព កាលនោះ ពួកសត្វមួយសែនកោដិ បានសម្រេចមគ្គផល លើកទី ២ ។ កាលព្រះបាទសុនន្ទចក្រពត្តិ ទ្រង់ចូលទៅគាល់ព្រះសម្ពុទ្ធ កាលនោះ ព្រះសម្ពុទ្ធទ្រង់វាយស្គរ គឺព្រះធម៌ដ៏ប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់ ។ កាលនោះ ពួកជនដែលតាមហែព្រះបាទសុនន្ទៈ មានចំនួន ៩០ កោដិ ជនទាំងអស់នោះ បានជាឯហិភិក្ខុ ឥតសេសសល់ (លើកទី ៣) ព្រះមង្គលសម្ពុទ្ធ ព្រះអង្គស្វែងរកគុណដ៏ធំ មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក គឺ សន្និបាតលើកទី ១ មានព្រះខីណាស្រពមួយកោដិ សន្និបាតលើកទី ២ មានព្រះខីណាស្រព មួយសែនកោដិ សន្និបាតលើកទី ៣ មានព្រះខីណាស្រព ៩០ កោដិ ។

វីណាសភនំ វិមានំ   តទា អាសិ សមាគមោ(១)

អហំ តេន សមយេន   សុរុចិ នាម ព្រាហ្មណោ ។

អជ្ឈាយកោ មន្តធរោ   តិណ្ណំ វេទាន បារគូ

តមហំ ឧបសង្កម្ម   សរណំ គន្ត្វាន សត្ថុនោ ។

សម្ពុទ្ធប្បមុខំ សង្ឃំ   គន្ធមាលេន បូជយឹ

បូជេត្វា គន្ធមាលេន   គវបានេន តប្បយឹ ។

សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ   មង្គលោ ទិបទុត្តមោ

អបរិមេយ្យេ ឥតោ កប្បេ   អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។

អហុ កាបិលវ្ហយា រម្មា   និក្ខមិត្វា តថាគតោ(២)

បធានំ បទហិត្វាន   កត្វា ទុក្ករការិកំ ។

---

១ ឱ. ទុតិយោ កោដិសហស្សានំ   តតិយោ នវុតិកោដិនំ
វីណាភនំ វិមានំ   តទា អាសិ សមាគមោតិ ទិស្សតិ ។
ម. ទុតិយោ កោដិសតសហស្សានំ   តតិយោ នវុតិកោដិនំ
វីណាសភនំ វិមានំ   តទា អាសិ សមាគមោតិ ទិស្សតិ ។
២ ឱ. ម. សព្វត្ថ ហំសេសុ តំ គាថាបាទទ្វយំ ន ទិស្សតិយេវ ។

សមាគមក្នុងកាលនោះ សុទ្ធតែព្រះវីណាស្រព ប្រាសាទ មង្គល សម័យនោះ តថាគតជាព្រាហ្មណ៍ ឈ្មោះសុរុចិ ។ តថាគតអ្នករៀនមន្ត ចាំមន្ត ដល់ត្រើយនៃវេទទាំង ៣ ចូលទៅគាល់ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ហើយបានដល់ព្រះសាស្តាជាទីពឹង ។ តថាគតបានបូជាព្រះសង្ឃ មានព្រះពុទ្ធជាប្រធាន ដោយគ្រឿងក្រអូប និងផ្កាកម្រង លុះបូជាដោយគ្រឿងក្រអូប និងផ្កាកម្រងហើយ ក៏ញុំាងព្រះភិក្ខុសង្ឃឲ្យឆ្អែតស្កប់ស្កល់ ដោយទឹកដោះគោ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមមង្គលនោះ ព្រះអង្គឧត្តមជាងសត្វជើងពីរ ទ្រង់ទំនាយតថាគតថា ក្នុងរាប់កប្បប្រមាណមិនបាន អំពីកប្បនេះទៅ បុរសនេះនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ។ សត្វនេះ នឹងចេញអំពីក្រុងកបិលពស្តុ ជាទីរីករាយ តាំងសេចក្តីព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។

អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ   និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ   នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ   បាយាសំ អទ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន   ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា   ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ   ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា   មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម   អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
អនាសវា វីតរាគា   សន្តចិត្តា សមាហិតា
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច   អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា ។
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ   ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច   អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា   សន្តចិត្តា សមាហិតា ។

សត្វ (នេះ) នឹងអង្គុយនៀបគល់អជបាលព្រឹក្ស ក្រោយមកទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ទ្រង់សោយបាយាសនៀបច្រាំងស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយចូលទៅជិតគល់នៃពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរដែលគេតាក់តែង ។ លំដាប់អំពីនោះទៅ ព្រះជិនស្រី មានយសច្រើន នឹងធ្វើប្រទក្សិណនូវពោធិមណ្ឌៈដ៏ប្រសើរ ហើយនឹងត្រាស់ដឹងនៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះមាតាបង្កើតរបស់ព្រះពុទ្ធអង្គនេះ នឹងមានព្រះនាមថា មាយា ព្រះបិតាព្រះនាមថា សុទ្ធោទនៈ ឯបុរសនេះជាព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ។ ព្រះថេរៈឈ្មោះកោលិតៈ ១ ឧបតិស្សៈ ១ ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងបានជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈឈ្មោះអានន្ទ នឹងបានជាឧបដ្ឋាក បម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ ព្រះថេរីឈ្មោះខេមា ១ ឧប្បលវណ្ណា ១ ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងបានជាអគ្គសាវិកា ។

ពោធិ តស្ស ភគវតោ   អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ   អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា   អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស   គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ   អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ   ពុទ្ធពីជង្កុរោ អយំ ។
ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ   អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ   ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស   វិរជ្ជិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ   ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា   បដិតិត្ថំ វិរជ្ជិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន   ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។

ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង របស់ព្រះមានព្រះភាគ អង្គនោះ គេហៅថា អស្សត្ថព្រឹក្ស (ដើមពោធិ៍) ។ ឧបាសកឈ្មោះចិត្ត ១ ហត្ថាឡវកៈ ១ នឹងបានជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ ឧបាសិកាឈ្មោះ នន្ទមាតា ១ ឧត្តរា ១ នឹងបានជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះគោតម មានយសនោះ ទ្រង់មានព្រះជន្មាយុ ១០០ ឆ្នាំ ។ ពួកមនុស្ស និងទេវតា បានឮព្រះពុទ្ធដីកានេះ របស់ព្រះពុទ្ធមិនមានបុគ្គលស្មើ ស្វែងរកគុណដ៏ធំហើយ ក៏មានចិត្តរីករាយថា បុរសនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។ ពួកមនុស្ស ព្រមទាំងទេវតា មួយម៉ឺនលោកធាតុ មានសំឡេងហ៊ោផង ទះដៃផង សើចផង ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការផងថា យើងទាំងឡាយ បើឃ្លាតមគ្គផល ក្នុងសាសនា របស់ព្រះលោកនាថនេះ គង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះសាស្តានេះ ក្នុងកាលជាអនាគត មិនខាន ។ ពួកមនុស្សកាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខ គង់កាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំ យ៉ាងណា ។

តតិយោ មង្គលពុទ្ធវំសោ

សិរៈមវ៌ យយំ សត្ថា   យថិ បុត្តាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ   ហេស្សាម សម្ពុទ្ធោ អយំ ៗ
តស្សាបិ វចនំ សុត្វា   ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ
ឧត្តរឹ វត្តមធិដ្ឋាសឹ   ទសបារមិបូរិយា ៗ
តថា បរិព្រូហន្តោ   សម្ពោធិបរិបត្តិយា
ពុទ្ធេ ទត្វាន មំ គេហំ   បព្វជឹ តស្ស សន្តិកេ ៗ
សុត្តន្តំ វិនយញ្ចាបិ   នវង្គំ សត្ថុសាសនំ
សព្វំ បរិយាបុណិត្វាន   សោភយឹ ជិនសាសនំ ៗ
តត្ថប្បមត្តោ វិហរន្តោ   ព្រហ្មំ ភាវេត្វា ភាវនំ
អភិញ្ញាសុ បារមឹ គន្ត្វា   ព្រហ្មលោកមគញ្ឆហំ ៗ
នគរំ ឧត្តរំ នាម   ឧត្តរោ នាម ខត្តិយោ
ឧត្តរា នាម ជនិកា   មង្គលស្ស មហេសិនោ ៗ

មង្គលពុទ្ធវង្ស ទី ៣

យើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីអង្គនេះ គង់នឹងបាន សម្រេចចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះសាស្តាអង្គនេះ ក្នុងកាលជា អនាគតមិនខាន យ៉ាងនេះ ។ តថាគត បានស្តាប់ព្រះ តម្រាស់ របស់ព្រះពុទ្ធនោះហើយ ក៏ធ្វើចិត្តជ្រះថ្លាក្រៃពេក បានអធិដ្ឋានវត្តតទៅទៀត ដោយការបំពេញបារមី ១០ ។ ក្នុងកាលនោះ តថាគតចំរើនបីតិ ថ្វាយផ្ទះរបស់តថាគត ចំ-ពោះព្រះពុទ្ធ ហើយបួសក្នុងសំណាក់ព្រះអង្គ ដើម្បីសម្រេច ពោធិញ្ញាណដ៏ប្រសើរ ។ តថាគតបានរៀនព្រះសូត្រ ព្រះ វិន័យ និងសត្ថុសាសនាមានអង្គ៩ ទាំងអស់ ហើយញុំាងសា-សនានៃព្រះជិនស្រីឲ្យល្អរុងរឿង ។ តថាគតមិនប្រមាទ កាល នៅក្នុងទីនោះ ចំរើនព្រហ្មវិហារ បានសម្រេចអភិញ្ញាបារមី ហើយក៏បានទៅកើត ក្នុងព្រហ្មលោក ។ ព្រះមង្គលសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណធំ មាននគរឈ្មោះឧត្តរៈ មហាក្សត្រ ព្រះនាមឧត្តរៈ ជាព្រះបិតា ព្រះមាតា ព្រះនាមឧត្តរា ។

នវ វស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ
យសវា សុចិមា សិរិមា តយោ បាសាទមុត្តមា ។
សមត្តឹសសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
យសវតី នាម នារី សីវលោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា អស្សយានេន និក្ខមិ
អនូនអដ្ឋមាសានិ បធានំ បទហី ជិនោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ មង្គលោ លោកនាយកោ
វត្តចក្កោ មហាវីរោ ចរេសិ ទិបទុត្តមោ ។
សុទេវោ ធម្មសេនោ ច អហេសុំ អគ្គសាវកា
បាលិតោ នាមុបដ្ឋាកោ មង្គលស្ស មហេសិនោ ។
សីវលា ច អសោកា ច អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ នាគរុក្ខោតិ វុច្ចតិ ។
នន្ទោ ចេវ វិសាខោ ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
អនុឡា ចេវ សុមនា ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។

ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់នៅគ្រប់គ្រងដំណាក់ អស់ ៩ ពាន់ឆ្នាំ មានប្រាសាទ ៣ ដ៏ល្អឧត្តម គឺ យសវប្រាសាទ ១ សុចិមប្រាសាទ ១ សិរិមប្រាសាទ ១ មានពួកនារី ៣ ហ្មឺននាក់ មានខ្លួនប្រដាប់សមរម្យ នារីជាភរិយា ឈ្មោះយសវតី មានព្រះរាជបុត្រ ឈ្មោះសីវលៈ ។ ព្រះជិនស្រីទ្រង់ឃើញនិមិត្ត ៤ ហើយទ្រង់ចេញទៅ ដោយយានសេះ តាំងសេចក្ដីព្យាយាម អស់ ៨ ខែឥតខ្វះ ។ ព្រះលោកនាយក ព្រះនាមមង្គលៈ មានព្រះទ័យស្ងប់រម្ងាប់ ទ្រង់មានចក្រប្រព្រឹត្តទៅ មានព្យាយាម ទ្រង់ប្រសើរជាងសត្វទ្វេបាទ ត្រូវមហាព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបស្ដេចត្រាច់ទៅ គឺសម្ដែងធម៌ ។ ព្រះថេរៈ ឈ្មោះសុទេវៈ ១ ធម្មសេនៈ ១ ជាអគ្គសាវ័ក ព្រះថេរៈឈ្មោះបាលិតៈ ជាឧបដ្ឋាករបស់ព្រះមង្គលសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ ។ ព្រះថេរីឈ្មោះសីវលា ១ អសោកា ១ ជាអគ្គសាវិកា ដើមឈើត្រាស់ដឹង របស់ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ហៅថានាគព្រឹក្ស (ដើមខ្លឹម) ។ ឧបាសកឈ្មោះនន្ទៈ ១ វិសាខៈ ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ឧបាសិកាឈ្មោះអនុឡា ១ សុមនា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។

តតិយោ មង្គលពុទ្ធវំសោ

អដ្ឋាសីតិរតនានិ   អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ
តតោ និទ្ធាវតី រំសិ   អនេកសតសហស្សិយោ ។
នវុតិ វស្សសហស្សានិ   អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ   តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
យថាបិ សាគរេ ឩម្មិ(១)   ន សក្កា តេ គណេតុយេ
តថេវ សាវកា តស្ស   ន សក្កា តេ គណេតុយេ ។
យាវ អដ្ឋាសិ សម្ពុទ្ធោ   មង្គលោ លោកនាយកោ
ន តស្ស សាសនេ អត្ថិ   សកិលេសមរណំ តទា ។
ធម្មោក្កំ ធារយិត្វាន   សន្តារេត្វា មហាជនំ
ជលិត្វា ធូមកេតូវ   និព្វុតោ សោ មហាយសោ ។
សង្ខារានំ សភាវត្តំ   ទស្សយិត្វា សទេវកេ
ជលិត្វា អគ្គិក្ខន្ធោវ   សុរិយោ អត្ថង្គតោ យថា ។
ឧយ្យានេ វេស្សរេ នាម   ពុទ្ធោ និព្វាយិ មង្គលោ
តត្ថេវ តស្ស ជិនថូបោ   តឹសយោជនមុគ្គតោ ។

មង្គលពុទ្ធវំសោ តតិយោ ។

១ ឱ.ម. ឩម្មី ។

មង្គលពុទ្ធវង្ស ទី ៣

ព្រះមហាមុនីទ្រង់មានកម្ពស់ ៨៨ ហត្ថ រស្មីច្រើនសែន ផ្សាយចេញអំពីកាយព្រះអង្គ ។ ព្រះជន្មាយុរបស់ព្រះអង្គ ៩ ហ្មឺនឆ្នាំ ជាកំណត់ ព្រះអង្គទ្រង់ឋិតនៅដរាបនោះ ញុំាងពួកជនច្រើនឲ្យឆ្លង (វដ្តសង្សារ) ។ រលកក្នុងសាគរ គេមិនអាចរាប់បាន យ៉ាងណាមិញ សាវ័កទាំងឡាយរបស់ព្រះអង្គ ក៏គេមិនអាចរាប់បាន យ៉ាងនោះដែរ ។ ព្រះមង្គលសម្ពុទ្ធ ជាលោកនាយក ទ្រង់បានឋិតនៅ ដរាបណា មរណៈប្រកបដោយកិលេស មិនមានក្នុងសាសនានៃព្រះអង្គ ដរាបនោះ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធទ្រង់មានយសច្រើនអង្គនោះ ទ្រង់ទ្រង់នូវគប់ភ្លើងគឺព្រះធម៌ ហើយញុំាងមហាជនឲ្យឆ្លង ដ៏រុងរឿងដូចជាផ្កាយដុះកន្ទុយ ទ្រង់បរិនិព្វាន ។ ព្រះសម្ពុទ្ធទ្រង់សម្តែង នូវសភាពប្រែប្រួល នៃសង្ខារ ដល់ពួកមនុស្ស ព្រមទាំងទេវតា រុងរឿងដូចគំនរភ្លើង ពុំនោះសោតដូចព្រះអាទិត្យដែលរៀបនឹងអស្តង្គត ។ ព្រះមង្គលសម្ពុទ្ធ ទ្រង់បរិនិព្វាន ក្នុងឧទ្យានឈ្មោះវេស្សរៈ ព្រះស្តូបរបស់ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ មានកំពស់ ៣០ យោជន៍ មាននៅក្នុងទីនោះឯង ។

ចប់ មង្គលពុទ្ធវង្ស ទី ៣ ។

ចតុត្ថោ សុមនពុទ្ធវំសោ

(១) មង្គលស្ស អបរេន សុមនោ នាម នាយកោ
សព្វធម្មេហិ អសមោ សព្វសត្តានមុត្តមោ ។
តទា អមតភេរិយោ(១) អាហនិ មេខលេ បុរេ
ធម្មសង្ខសមាយុត្តំ(២) នវង្គំ ជិនសាសនំ ។
វិជិនិត្វា កិលេសេ សោ បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ
មាបេសិ នគរំ សត្ថា សទ្ធម្មបុរវុត្តមំ ។
និរន្តរំ អកុដិលំ ឧជុំ វិបុលវិត្ថតំ
មាបេសិ សោ មហាវីថឹ សតិបដ្ឋានវរុត្តមំ ។
ផលេ ចត្តារិ សាមញ្ញេ ចតស្សោ បដិសម្ភិទា
ឆឡភិញ្ញដ្ឋសមាបត្តី បសារេសិ តត្ថ វីថិយំ ។
យេ អប្បមត្តា អខិលា ហិរិវីរិយេហុបាគតា
តេ តេ ឥមេ គុណវរេ អាទិយន្តិ យថា សុខំ ។

១ ឱ. ស៊ី. តទា អមតភេរី ។ ម. តទា អមតភេរី សោ ។ ២ ធម្មសង្ខសមាយុត្តំ អដ្ឋកថាយំ ទិស្សតិ ។

សុមនពុទ្ធវង្ស ទី ៤

(១) កាលខាងក្រោយ អំពីព្រះមង្គលសម្ពុទ្ធមក ព្រះលោកនាយក ព្រះនាមសុមនៈ រកបុគ្គលស្មើគ្មានដោយធម៌ទាំងពួង ព្រះអង្គឧត្តមជាងសព្វសត្វ ។ កាលនោះ ព្រះអង្គទ្រង់វាយស្គរ គឺអមតៈ ប្រកបដោយស័ង្ខ គឺធម៌ជាសាសនារបស់ព្រះជិនស្រីមានអង្គ ៩ ក្នុងមេខលបុរី ។ ព្រះសាស្ដាអង្គនោះ ទ្រង់ឈ្នះកិលេស ហើយសម្រេចនូវសម្ពោធិញាណដ៏ប្រសើរ ទ្រង់សាងនគរជាបុរី គឺព្រះសទ្ធម្មដ៏ប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់ ។ ព្រះអង្គទ្រង់សាងផ្លូវធំ មិនមានចន្លោះ ជាផ្លូវមិនវៀច ជាផ្លូវត្រង់ មានទទឹងដ៏ធំទូលាយ គឺសតិប្បដ្ឋាន ដ៏ប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់ ។ ព្រះអង្គទ្រង់លាតសាមញ្ញផល ៤ បដិសម្ភិទា ៤ អភិញ្ញា ៦ សមាបត្តិ ៨ ក្នុងផ្លូវនោះ ។ ពួកសត្វណាមិនមានសេចក្ដីប្រមាទ មិនរឹងរូស ប្រកបដោយសេចក្ដីខ្មាសបាប និងសេចក្ដីព្យាយាម ពួកសត្វនោះ ៗ តែងកាន់យកគុណដ៏ប្រសើរទាំងនេះ តាមសប្បាយ ។

ពុទ្ធវំសេ សុមនពុទ្ធវំសោ

ឃរមេសី ភេទ យោគេន ឧក្ករដ្ឋ មហាជនំ
តោសេសិ បឋមំ សត្ថា កោដិសតសហស្សិយោ ។
យម្ហិ កាលេ មហាវីរោ ឱវទិ តិត្ថិយេ គណេ
កោដិសតសហស្សានំ(១) ទុតិយេ ធម្មទេសនេ ។
យទា ទេវ មនុស្សា ច សមគ្គា ឯកមានសា
និរោធបញ្ហំ បុច្ឆិំសុ សំសយញ្ចាបិ មានសំ ។
តទាបិ ធម្មទេសនេ និរោធបរិទីបនេ
នវុតិកោដិសហស្សានំ តតិយាភិសមយោ អហុ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ សុមនស្ស មហេសិនោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។
វស្សំ វុដ្ឋស្ស ភគវតោ អភិឃុដ្ឋេ បវារណេ
កោដិសតសហស្សេហិ បវារេសិ តថាគតោ ។

១ ម. កោដិសហស្សាភិសមយំ ឥតិ ទិស្សតិ ។

សុមនពុទ្ធវង្ស ទី ៤

ព្រះសាស្តា ទ្រង់ប្រោសប្រដៅមហាជន ដោយសេចក្តីព្យាយាម នោះ យ៉ាងនេះឯង បានញ៉ាំងសត្វ មួយសែនកោដិ ឲ្យត្រាស់ដឹង លើកទី ១ ។ ព្រះសាស្តា មានព្យាយាមច្រើន ទ្រង់ឲ្យទូន្មានពួកតិរ្ថិយ ក្នុងកាលណា កាលនោះ សត្វមួយសែនកោដិ (បានសម្រេចគុណវិសេស) ក្នុងធម្មទេសនា លើកទី ២ ។ ពួកទេវតានិងមនុស្ស មានសេចក្តីព្រមព្រៀងគ្នា មានចិត្តស្រួលបួល សួរប្រស្នា ក្នុងនិរោធផង សេចក្តីសង្ស័យផង សេចក្តីប្រាថ្នាក្នុងចិត្តផង ក្នុងកាលណា កាលនោះ ពួកសត្វ ៩០ ពាន់កោដិ បានសម្រេចមគ្គផល លើកទី ៣ ក្នុងធម្មទេសនាជាគ្រឿងបំភ្លឺនូវនិរោធ ។ ព្រះសុមនសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក ដែលសុទ្ធតែជាពួកព្រះខីណាស្រព ប្រាសចាកមន្ទិល មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ ជាអ្នកមានចិត្តនឹងធឹង ។ កាលព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ចេញវស្សាហើយ កាលភិក្ខុសង្ឃប្រកាសបវារណាហើយ ព្រះតថាគត ទ្រង់បវារណា ដោយភិក្ខុចំនួនមួយសែនកោដិ (នេះជាសន្និបាត លើកទី ១) ។

តតោ បរំ សន្និបាតេ វិមលេ កញ្ចនបព្វតេ
នវុតិកោដិសហស្សានំ ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ ។
យទា សក្កោ ទេវរាជា ពុទ្ធទស្សនុបាគមិ
អសីតិកោដិសហស្សានំ តតិយោ អាសិ សមាគមោ ។
អហំ តេន សមយេន នាគរាជា មហិទ្ធិកោ
អតុលោ នាម នាមេន ឧប្បន្នកុសលសញ្ចយោ ។
តទាហំ នាគភវនា និក្ខមិត្វា សញាតិភិ
នាគានំ ទិព្វតុរិយេហិ សសង្ឃំ ជិនមុបដ្ឋហឹ ។
កោដិសតសហស្សានិ អន្នបានេន តប្បយឹ
បច្ចេកទុស្សយុគំ ទត្វា សរណំ តមុបាគមឹ ។
សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ សុមនោ លោកនាយកោ
អបរិមេយ្យេ ឥតោ កប្បេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។

ក្នុងការប្រជុំដទៃអំពីនោះមក បានសន្និបាតលើកទី ២ នៃព្រះខីណាស្រព ៩០ ពាន់កោដិ លើកញ្ចនបព៌តមិនមានមន្ទិល ។ កាលសក្កទេវរាជចូលមកគាល់ព្រះសម្ពុទ្ធ ជាសន្និបាតលើកទី ៣ របស់ព្រះខីណាស្រព ៨០ ពាន់កោដិ ។ ក្នុងសម័យនោះ តថាគត កើតជាស្ដេចនាគ មានឫទ្ធិច្រើន មានឈ្មោះថា អតុលៈ ជាអ្នកសន្សំកុសល ។ កាលនោះ តថាគតចេញអំពីភពនាគ ជាមួយនឹងពួកញាតិ បានទៅបម្រើព្រះជិនស្រី ព្រមទាំងព្រះសង្ឃ ដោយតន្ត្រីជាទិព្វរបស់នាគ ។ តថាគត បានញុំាងព្រះភិក្ខុសង្ឃ មួយសែនកោដិ ឲ្យឆាន់ស្កប់ស្កល់ ដោយបាយទឹក ហើយថ្វាយសំពត់មួយគូ ៗ មួយអង្គ ហើយយកព្រះភិក្ខុសង្ឃនោះជាទីពឹង ។ ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមសុមនៈ ជាលោកនាយកអង្គនោះ ទ្រង់ព្យាករតថាគតថា ក្នុងកប្បមានប្រមាណមិនបាន អំពីកប្បនេះ នាគរាជនេះនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ។ សត្វនេះ នឹងចេញអំពីក្រុងកបិលពស្តុជាទីរីករាយ ទៅតម្កល់សេចក្ដីព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។

អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ   និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ   នេរញ្ជរមុបាគមិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ   បាយាសំ អទិ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន   ពោធិមូលម្ហិ ឃាគមិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា   ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ   ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ
ឥមស្ស ជនិកា មាតា   មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម   អយំ ហេស្សតិ គោតមោ
អនាសវា វីតរាគា   សន្តចិត្តា សមាហិតា
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច   អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ   ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។

សត្វនេះ នឹងអង្គុយទៀបគល់អជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ទ្រង់សោយបាយាស ទៀបច្រាំងស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយស្តេចចូលមក ទៀបគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដែលគេតាក់តែងដ៏ប្រសើរ ។ លំដាប់តពីនោះមក ព្រះសម្ពុទ្ធមានយសច្រើនអង្គនោះ ទ្រង់ធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌដ៏ប្រសើរ ហើយនឹងត្រាស់ដឹង ទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះមាតាបង្កើត របស់ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតាព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ឯនាគកជនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ។ ព្រះថេរៈឈ្មោះកោលិតៈ ១ ឧបតិស្សៈ ១ ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ មិនមានរាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវ័ក ព្រះថេរៈឈ្មោះអានន្ទ នឹងជាឧបដ្ឋាក បម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។

ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ ពុទ្ធវីជង្កុរោ អយំ ។
ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទី តរន្តា បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន ឧត្តរន្តិ មហានទី ។

ព្រះថេរីឈ្មោះខេមា ១ ឧប្បលវណ្ណា ១ ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ មិនមានរាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាត់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវិកា ។ ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថាអស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ឧបាសកឈ្មោះចិត្ត ១ ហត្ថាឡវកៈ ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ ឧបាសិកាឈ្មោះនន្ទមាតា ១ ឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះគោតមត្រង់មានយសអង្គនោះ នឹងមានព្រះជន្ម ១០០ ឆ្នាំ ។ ពួកមនុស្សនិងទេវតា បានស្ដាប់ពុទ្ធដីកានេះ របស់ព្រះមហេសី មិនមានបុគ្គលស្មើ ហើយក៏រីករាយថា នាគពជនេះ នឹងជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។ ពួកមនុស្ស ព្រមទាំងទេវតាមួយម៉ឺនលោកធាតុ ស្រែកហោះឡើងផង ទះដៃផង សើចផង ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការផងថា យើងទាំងឡាយ បើនឹងឃ្លាតមគ្គផលក្នុងសាសនា នៃព្រះលោកនាថអង្គនេះ គង់នឹងបានសម្រេចចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះសាស្ដាអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខាន ។ ពួកមនុស្សកាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខ គង់គាប់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំ យ៉ាងណា ។

ឯវមេតំ មយំ សុត្វា យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាបិ វចនំ សុត្វា ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ
ឧត្តរឹ វត្តមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា ។
មេខលំ នាម នគរំ សុទត្តោ នាម ខត្តិយោ
សិរិមា នាម ជនិកា សុមនស្ស មហេសិនោ ។
នវ វស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ
ចន្ទោ សុចន្ទោ វដំសោ តយោ បាសាទមុត្តមា ។
តេសដ្ឋិសតសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
វដំសកី នាម នារី អនូបមោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា ហត្ថិយានេន និក្ខមិ
អនូនទសមាសានិ បធានំ បទហី ជិនោ ។

យើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីអង្គនេះ គង់នឹងបានសម្រេចក្នុងទីចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះសាស្ដាអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខាន ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ តថាគតបានស្ដាប់ព្រះតម្រាស់ របស់ព្រះសម្ពុទ្ធនោះហើយ ក៏ធ្វើចិត្តឲ្យជ្រះថ្លាក្រៃពេក បានអធិដ្ឋានទូវវត្តតទៅទៅទៀត ដោយការបំពេញបារមី ១០ ។ ព្រះសុមនសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ស្វែងរកគុណដ៏ធំ មាននគរឈ្មោះមេខលៈ មានមហាក្សត្រព្រះនាមសុទត្តៈ ជាព្រះបិតា មានព្រះមាតាព្រះនាម សិរិមា ។ ព្រះអង្គគ្រប់គ្រងព្រះរាជដំណាក់ អស់ ៩ ពាន់ឆ្នាំ មានប្រាសាទដ៏ប្រសើរ ៣ គឺ ចន្ទប្រាសាទ ១ សុចន្ទប្រាសាទ ១ វដំសប្រាសាទ ១ ។ ពួកនារី ៦៣ សែននាក់ មានរូបប្រដាប់សមរម្យ នារី (ជាអគ្គមហេសី) ព្រះនាមវដំសកី ព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមអនូបមៈ ។ ព្រះជិនស្រីឃើញនិមិត្ត ៤ ហើយទ្រង់ចេញបព្វជ្ជា ដោយយានដំរី ទ្រង់តាំងសេចក្ដីព្យាយាម អស់ ១០ ខែឥតខ្វះ ។

ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ សុមនោ លោកនាយកោ
វត្តចក្កោ មហាវីរោ មេខលេ បុរុត្តមេ ។
សរណោ ភាវិតត្តោ ច អហេសុំ អគ្គសាវកា
ឧទេនោ នាមុបដ្ឋាកោ សុមនស្ស មហេសិនោ ។
សោណា ច ឧបសោណា ច អហេសុំ អគ្គសាវិកា
សោបិ ពុទ្ធោ អសមសមោ នាគមូលេ អពុជ្ឈថ ។
វរុណោ ចេវ សរណោ ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
ចាលា ច ឧបចាលា ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
ឧច្ចត្តនេន សោ ពុទ្ធោ នវុតិហត្ថមុគ្គតោ
កញ្ចនគ្ឃិកសង្កាសោ ទសសហស្សី វិរោចតិ ។
នវុតិ វស្សសហស្សានិ អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។

ព្រះលោកនាយក ព្រះនាមសុមនៈ មានព្រះទ័យស្ងប់រម្ងាប់ ទ្រង់មានចក្រប្រព្រឹត្តទៅ មានព្យាយាមធំ ត្រូវព្រហ្មអារាធនា ក្នុងមេខលបុរីដ៏ប្រសើរខ្ពង់ខ្ពស់ ។ ព្រះថេរៈឈ្មោះសរណៈ ១ ភាវិតត្តៈ ១ ជាអគ្គសាវ័ក ព្រះថេរៈឈ្មោះឧទេន ជាឧបដ្ឋាក របស់ព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមសុមនៈ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ ។ ព្រះថេរីឈ្មោះសោណា ១ ឧបសោណា ១ ជាអគ្គសាវិកា ព្រះសម្ពុទ្ធនោះ ស្មើដោយព្រះពុទ្ធ ដែលឥតមានបុគ្គលស្មើ ទ្រង់បានត្រាស់ដឹង ទៀបគល់នាគព្រឹក្ស ។ ឧបាសកឈ្មោះវរុណៈ ១ សរណៈ ១ ជាអគ្គុបដ្ឋាក ឧបាសិកាឈ្មោះចាលា ១ ឧបចាលា ១ ជាអគ្គុបដ្ឋាយិកា ។ ឯព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់មានកំពស់ ៩០ ហត្ថ មានលំអនៃព្រះរូប ប្រហែលដូចគ្រឿងបូជាមាស ទ្រង់រុងរឿងក្នុងមួយហ្មឺនលោកធាតុ ។ ព្រះជន្មាយុ (របស់ព្រះអង្គ) ៩ ហ្មឺនឆ្នាំជាកំណត់ ព្រះអង្គទ្រង់ឋិតនៅដរាបនោះ ទ្រង់ញ៉ាំងប្រជុំជនច្រើន ឲ្យឆ្លង (វដ្តសង្សារ) ។

ចតុត្ថោ សុមនពុទ្ធវំសោ

តារិសីយេ តាយិត្វា   ពោធនេយ្យេ អពោធយិ
បរិនិព្វាយិ សម្ពុទ្ធោ   ឧឡុរាជាវ អត្ថមិ ។
តេ ច ខីណាសវា ភិក្ខូ   សោ ច ពុទ្ធោ អសាទិសោ
អតុលំ បភំ ទស្សយិត្វា   និព្វុតា តេ មហាយសា ។
តញ្ច ញាណមតុលិយំ   តានិ ច អតុលិយានិ រតនានិ
សព្វំ សមន្តរហិតំ   ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារា ។
សុមនោ យសធរោ ពុទ្ធោ   អង្គារាមម្ហិ និព្វុតោ
តត្ថេវ តស្ស ជិនថូបោ   ចតុយោជនមុគ្គតោ ។

សុមនពុទ្ធវំសោ ចតុត្ថោ ។

សុមនពុទ្ធវង្ស ទី ៤

ព្រះសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ចម្លងពួកសត្វដែលគួរចម្លង ទ្រង់បានដាស់តឿនពួកសត្វដែលគួរដាស់តឿន ហើយទ្រង់បរិនិព្វាន ដូចព្រះចន្ទ្រអស្តង្គត ។ ភិក្ខុទាំងឡាយនោះ ជាព្រះខីណាស្រពក្តី ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះក្តី ទ្រង់មិនមានបុគ្គលណាស្មើ ទ្រង់បញ្ចេញរស្មីឥតថ្លឹងថ្លែងបាន ព្រះខីណាស្រព មានយសច្រើនទាំងនោះ និព្វានហើយ ។ ព្រះញាណនោះ ជាគុណឥតមានអ្វីថ្លឹងបានផង រតនៈទាំងនោះ ឥតមានអ្វីថ្លឹងបានផង របស់ទាំងអស់នេះវិនាសសូន្យទៅ សង្ខារទាំងពួង ជារបស់ទទេពិត ។ ព្រះសុមនសម្ពុទ្ធ ទ្រទ្រង់យស ទ្រង់បរិនិព្វានក្នុងអង្គារាម ព្រះស្តូបរបស់ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ មានកំពស់ ៤ យោជន៍ ប្រតិស្ឋានទៅក្នុងអារាមនោះ ។

ចប់ សុមនពុទ្ធវង្ស ទី ៤ ។

បញ្ចមោ រេវតពុទ្ធវំសោ

(៦) សុមនស្ស អបរេន　　រេវតោ នាម នាយកោ
អនុបមោ អសទិសោ　　អតុលោ ឧត្តមោ ជិនោ ។
សោបិ ធម្មំ បកាសេសិ　　ព្រហ្មុនា អភិយាចិតោ
ខន្ធធាតុវវត្ថានំ　　អប្បវត្តំ ភវាភវេ ។
តស្សាភិសមយា តីណិ　　អហេសុំ ធម្មទេសនេ
គណនាយ ន វត្តព្វោ　　បឋមាភិសមយោ អហុ ។
យទា អរិន្ទមំ រាជំ　　វិនេសិ រេវតោ មុនិ
តទា កោដិសហស្សានំ　　ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។
សត្តាហំ បដិសល្លានា　　វុដ្ឋហិត្វា នរាសភោ
កោដិសតំ នរមរូនំ　　វិនេសិ ឧត្តមេ ផលេ ។

រេវតពុទ្ធវង្ស ទី ៥

(៦) កាលខាងក្រោយ អំពីព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមសុមនៈមក មានព្រះលោកនាយក ព្រះនាមរេវតៈ មិនមានបុគ្គលប្រៀប មិនមានបុគ្គលស្មើ មិនមានបុគ្គលថ្លឹងបាន ព្រះអង្គឧត្តម ទ្រង់ឈ្នះពួកមារ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ លុះមហាព្រហ្មអារាធនាហើយ ទ្រង់ប្រកាសធម៌ ដ៏កំណត់ដោយខន្ធនិងធាតុ ជាធម៌មិនប្រព្រឹត្តទៅក្នុងភពតូចភពធំ ។ ក្នុងការសម្តែងធម៌នៃព្រះរេវតសម្ពុទ្ធនោះ មានការត្រាស់ដឹងមគ្គផល ៣ លើក គឺការត្រាស់ដឹងលើកទី ១ មិនគប្បីពោលដោយការរាប់ចំនួនបាន ។ ព្រះមហាមុនី ព្រះនាមរេវតៈ ទ្រង់ទូន្មានព្រះបាទអរិន្ទមៈ ក្នុងកាលណា កាលនោះ ពួកសត្វមួយពាន់កោដិ បានត្រាស់ដឹងមគ្គផល លើកទី ២ ។ ព្រះនរាសភៈ ទ្រង់ក្រោកចាកទីពួនសម្ងំ អស់ ៧ ថ្ងៃ ហើយទូន្មានពួកមនុស្សនិងទេវតាមួយរយកោដិ (ឲ្យតាំងនៅ) ក្នុងផលដ៏ឧត្តម លើកទី ៣ ។

បញ្ចមោ រេវតពុទ្ធវំសោ

សន្និបាតា តយោ អាសុំ   រេវតស្ស មហេសិនោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ   សុវិមុត្តាន តាទិនំ ។
អតិក្កន្តគណនបថា   បឋមា យេ សមាគតា
កោដិសតសហស្សានំ   ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ ។
យោ សោ បញ្ញាយ អសមោ   តស្ស ចក្កានុវត្តកោ
សោ តទា ព្យាធិតោ អាសិ   បត្តោ ជីវិតសំសយំ ។
តស្ស គិលានបុច្ឆាយ   យេ តទា ឧបគតា មុនី
កោដិសតសហស្សានំ(១) តតិយោ អាសិ សមាគមោ ។
អហំ តេន សមយេន   អតិទេវោ នាម ព្រាហ្មណោ
ឧបគន្ត្វា រេវតំ ពុទ្ធំ   សរណំ តស្ស គញ្ឆហំ ។
តស្ស សីលំ សមាធិញ្ច   បញ្ញាគុណមនុត្តរំ
ថោមយិត្វា យថាថាមំ   ឧត្តរិយំ អទាសហំ ។

១ ឱ. កោដិសតសហស្សា អរហន្តោ ។ ម. កោដិសហស្សា អរហន្តោ ។

ពាក្យប្រែ ទី ៥

ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមរេវតៈ ទ្រង់ស្វែងរកគុណធំ មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក សុទ្ធតែជាព្រះខីណាស្រព ប្រាសចាកមន្ទិល មានព្រះទ័យរួចស្រឡះដោយប្រពៃ មានចិត្តនឹងធឹង គឺ សន្និបាតលើកទី ១ កន្លងផុតផ្លូវនៃការរាប់ (រាប់ពុំបាន) សន្និបាតលើកទី ២ មានព្រះអរហន្តមួយសែនកោដិ ។ ព្រះអគ្គសាវកអង្គណា រកបុគ្គលស្មើគ្មានដោយប្រាជ្ញា ជាអ្នកប្រព្រឹត្តតាមធម្មចក្រ នៃព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ កាលនោះ ព្រះអគ្គសាវកនោះ មានព្យាធិ ដល់នូវការសង្ស័យក្នុងជីវិត ។ កាលនោះ ពួកព្រះអរហន្តចូលទៅគាល់ព្រះមុនី ដើម្បីសាកសួរអាពាធ របស់ព្រះអគ្គសាវកនោះ មានចំនួនមួយសែនកោដិ នេះជាសន្និបាតលើកទី ៣ ។ សម័យនោះ តថាគតកើតជាព្រាហ្មណ៍ ឈ្មោះអតិទេវៈ បានចូលទៅគាល់ព្រះរេវតសម្ពុទ្ធ ហើយបានយកព្រះអង្គជាទីពឹង ។ តថាគតបានសរសើរសីល សមាធិ និងបញ្ញា គុណដ៏ប្រសើររបស់ព្រះអង្គ ហើយបានថ្វាយសំពត់ឧត្តរាសង្គៈ តាមកម្លាំង ។

សោ បិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ រេវតោ លោកនាយកោ
អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មិំ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ អទិ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។

ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមរេវតៈ ជាលោកនាយកអង្គនោះ ទ្រង់ព្យាករថា ក្នុងកប្បរាប់ប្រមាណមិនបាន អំពីកប្បនេះទៅ ព្រាហ្មណ៍នេះនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ។ សត្វនេះនឹងចេញអំពីក្រុងកបិលពស្តុជាទីរីករាយ ហើយតាំងសេចក្តីព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះនឹងអង្គុយ ទៀបគល់អជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ទ្រង់សោយបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយចូលទៅទៀបគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេបានតាក់តែង ។ លំដាប់អំពីនោះមក ព្រះទ្រង់យសធំ ទ្រង់ធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌដ៏ប្រសើរ ហើយនឹងត្រាស់ដឹង ទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះមាតាបង្កើតនៃព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតាព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ព្រាហ្មណ៍នេះ នឹងបានជាព្រះពុទ្ធព្រះនាមគោតម ។

បញ្ចមោ បរិវគ្គោ

អនាសវា វីតមលា　　សន្តចិត្តា សមាហិតា

កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច　　អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា

អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ　　ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។

ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច　　អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា

អនាសវា វីតមលា　　សន្តចិត្តា សមាហិតា ។

ពោធិ តស្ស ភគវតោ　　អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ

ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ　　អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។

នន្ទមាតា ច ឧត្តរា　　អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា

អាយុ វស្សសតំ តស្ស　　គោតមស្ស យសស្សិនោ ។

ឥទំ សុត្វាន វចនំ　　អសមស្ស មហេសិនោ

អាមោទិតា នរមរូ　　ពុទ្ធពីជង្កុរោ អយំ ។

បរិវគ្គទី ៥

ព្រះថេរៈ ឈ្មោះកោលិតៈ ១ ឧបតិស្សៈ ១ ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាកកគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវ័ក ព្រះថេរៈឈ្មោះអានន្ទ នឹងជាឧបដ្ឋាកបម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ ព្រះថេរី ឈ្មោះខេមា ១ ឧប្បល-វណ្ណា ១ ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាកកគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវិកា ។ ដើមស្រឡប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថាអស្សត្ថព្រឹក្ស ឧបាសកឈ្មោះចិត្តៈ ១ ហត្ថាឡវកៈ ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ ឧបាសិកាឈ្មោះនន្ទមាតា ១ ឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះគោតម ត្រង់យសអង្គនោះ មានព្រះជន្ម ១០០ ឆ្នាំ ។ ពួកមនុស្សនិងទេវតា បានស្ដាប់ព្រះពុទ្ធដីកានេះ របស់ព្រះសម្ពុទ្ធ មិនមានបុគ្គលស្មើ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំហើយ ត្រេកអរថា ព្រាហ្មណ៍នេះ នឹងបានជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។

ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។
ឯវមេវ មយំ សព្វេ យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាហំ វចនំ សុត្វា ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា ។
ភជាមិ តំ ពុទ្ធធម្មំ សេវិត្វា អនុព្រូហយឹ
អាហរិស្សាមិ តំ ធម្មំ យំ មយ្ហំ អភិបត្ថិតំ ។

ពួកមនុស្សព្រមទាំងទេវតា មួយម៉ឺនលោកធាតុ ស្រែកហៅឡើងផង ទះដៃផង សើចផង ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការផង ថា ពួកយើងបើឃ្លាតផល ក្នុងសាសនារបស់ព្រះលោកនាថអង្គនេះ គង់នឹងបានសម្រេចចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះសាស្តាអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខាន ។ ពួកមនុស្សកាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខ គង់កាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំ យ៉ាងណា ។ យើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីអង្គនេះ គង់នឹងបានជួបក្នុងចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះសាស្តាអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខាន យ៉ាងនោះដែរ ។ តថាគតបានស្តាប់ព្រះតម្រាស់ របស់ព្រះសម្ពុទ្ធនោះហើយ ក៏ធ្វើចិត្តឲ្យត្រេកអរក្រៃពេក បានអធិដ្ឋានវត្តតទៅទៀត ដើម្បីការបំពេញបារមី ១០ ។ កាលនោះ តថាគតនឹកឃើញ ហើយបានសេពពុទ្ធការកធម៌នោះ ទាំងបានបំពេញនូវពុទ្ធការកធម៌នោះ តាមគួរដល់សេចក្តីប្រាថ្នានៃតថាគត ។

បច្ចុយោ វេស្សភូវំសោ

នគរំ សុជញ្ញកំ នាម វិបុលោ នាម ខត្តិយោ
វិបុលា នាម ជនិកា វេស្សភុស្ស មហេសិនោ ។
ឆព្វស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសី សោ
សុចសុទ្ធោ ច រតនគ្ឃី អាវេឡោ ច វិភូសិតោ
បុញ្ញកម្មាភិនិព្វត្តា តយោ បាសាទមុត្តមា ។
តេត្តឹសសតសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
សុចិត្តា នាម នារី វរុណោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា រថយានេន និក្ខមិ
អនូនសត្តមាសានិ បធានំ បទហី ជិនោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ វេស្សភូ លោកនាយកោ
វត្តចក្កោ មហាវីរោ អរុណារាមេ វសី ជិនោ ។

វេស្សភូវង្ស ទី ៨

ព្រះវេស្សភូសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ស្វែងរកគុណដ៏ធំ មានទីក្រុង ឈ្មោះ សុជញ្ញក: មានព្រះមហាក្សត្រព្រះនាមវិបុល: ជាព្រះបិតា មានព្រះមាតា ព្រះនាមវិបុលា ។ ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់នៅគ្រប់គ្រងព្រះរាជដំណាក់អស់ ៦ ពាន់ឆ្នាំ ប្រាសាទដ៏ប្រសើរ ដែលកើតដោយបុញ្ញកម្ម មាន ៣ គឺ សុចសុទ្ធប្រាសាទ ១ រតនគ្ឃីប្រាសាទ ១ អាវេឡប្រាសាទ ១ ដែលគេស្អិតស្អាងហើយ ។ ពួកនារី ៣៣ សែននាក់ មានរូបតាក់តែងសមរម្យ ឯនារីជាអគ្គមហេសី ព្រះនាមសុចិត្តា មានព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមវរុណ: ។ ព្រះជិនស្រី ទ្រង់ឃើញនិមិត្ត ៤ យ៉ាង ហើយទ្រង់ចេញបព្វជ្ជា ដោយរថយាន ហើយតាំងសេចក្តីព្យាយាម អស់ ៧ ខែគត់ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ព្រះនាមវេស្សភូ: ជាលោកនាយក មានព្រះទ័យស្ងប់ល្ងាប់ ទ្រង់ញុំាងចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ទ្រង់មានព្យាយាមច្រើន ទ្រង់ឈ្នះមារ ត្រូវមហាព្រហ្មអារាធនាហើយ ទ្រង់គង់នៅក្នុងអរុណារាម ។

វរុណោ ព្រហ្មទេវោ ច   អហេសុំ អគ្គសាវកា
សម្ភវោ នាមុបដ្ឋាកោ   រេវតស្ស មហេសិនោ ។
ភទ្ទា ចេវ សុភទ្ទា ច   អហេសុំ អគ្គសាវិកា
សោបិ ពុទ្ធោ អសមសមោ   នាគមូលេ អពុជ្ឈថ ។
វរុណោ ច សរកោ ច   អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
បាលា ច ឧបបាលា ច   អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
ឧច្ចត្តនេន សោ ពុទ្ធោ   អសីតិហត្ថមុគ្គតោ
ឱភាសេតិ ទិសា សព្វា   ឥន្ទកេតុវ ឧគ្គតោ ។
តស្ស សរីរេ និព្វត្តា   បភាមាលា អនុត្តរា
ទិវា វា យទិ វា រត្តឹ   សមន្តា ផរតិ យោជនំ ។
សដ្ឋិវស្សសហស្សានិ   អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ   តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។

ព្រះថេរៈឈ្មោះវរុណៈ ១ ព្រហ្មទេវៈ ១ ជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈឈ្មោះសម្ភវៈ ជាឧបដ្ឋាក របស់ព្រះរេវតសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ ។ ព្រះថេរី ឈ្មោះភទ្ទា ១ សុភទ្ទា ១ ជាអគ្គសាវិកា ឯព្រះសម្ពុទ្ធឥតមានបុគ្គលស្មើអង្គនោះ ទ្រង់បានត្រាស់ដឹង ទៀបដើមខ្ទឹង ។ ឧបាសកឈ្មោះវរុណៈ ១ សរកៈ ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ឧបាសិកាឈ្មោះបាលា ១ ឧបបាលា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់មានកំពស់ព្រះអង្គ ៨០ ហត្ថ ទ្រង់ញុំាងទិសទាំងពួង ឲ្យភ្លឺរុងរឿង ដូចទង់ជ័យរបស់ព្រះឥន្ទ្រ ដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ ។ កម្រងរស្មីដ៏ប្រសើរ កើតក្នុងសរីរៈនៃព្រះអង្គ ផ្សាយចេញមួយយោជន៍ជុំវិញ ទាំងថ្ងៃទាំងយប់ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ មានព្រះជន្មាយុ ៦ ហ្មឺនឆ្នាំ ជាកំណត់ ទ្រង់ឋិតនៅអស់កាលដរាបនោះ ទ្រង់ញុំាងប្រជុំជនច្រើនឲ្យឆ្លង (ចាកវដ្តសង្សារ) ។

ទស្សយិត្វា ពុទ្ធពលំ   អមតំ លោកេ បកាសយំ

និព្វាសិ អនុបាទានោ   យថគ្គុបាទានសង្ខយា ។

សោ ច កាយោ រតននិភោ   សោ ច ធម្មោ អសាទិសោ

សព្វំ សមន្តរហិតំ   ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារា ។

រេវតោ យសធរោ ពុទ្ធោ   និព្វុតោ សោ មហាបុញ្ញោ

ធាតុវិត្ថារិកំ អាសិ   តេសុ តេសុ បទេសតោ ។

រេវតពុទ្ធវំសោ បញ្ចមោ ។

ឆដ្ឋោ សោភិតពុទ្ធវំសោ

[១] រេវតស្ស អបរេន   សោភិតោ នាម នាយកោ

សមាហិតោ សន្តចិត្តោ   អសមោ អប្បដិបុគ្គលោ

ព្រះសម្ពុទ្ធទ្រង់សម្តែងកម្លាំងនៃព្រះពុទ្ធ ហើយទ្រង់ប្រកាសអមតធម៌ ក្នុងលោក ព្រះអង្គមិនមានសេចក្តីប្រកាន់ ទ្រង់បរិនិព្វាន ព្រោះអស់ឧបាទាន ដូចភ្លើងដែលអស់កំញម ។ ព្រះកាយរបស់ព្រះអង្គនោះ មានពណ៌ដូចកែវ ព្រះធម៌របស់ព្រះអង្គ មិនមានអ្វីស្មើដូចនេះ របស់ទាំងអស់នោះសូន្យទៅ សង្ខារទាំងពួងទទេពិត ។ ព្រះរេវតសម្ពុទ្ធ ទ្រទ្រង់យសអង្គនោះ ទ្រង់មានបុណ្យច្រើន ទ្រង់បរិនិព្វានហើយ ព្រះធាតុរបស់ព្រះអង្គ បានសាយកាយទៅ ក្នុងប្រទេសនោះ ដោយចំណែកៗ ។

ចប់ រេវតពុទ្ធវង្ស ទី ៥ ។

សោភិតពុទ្ធវង្ស ទី ៦

[១] កាលខាងក្រោយអំពីព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមរេវតៈមក មានព្រះលោកនាយកព្រះនាមសោភិតៈ មានព្រះហឫទ័យតាំងខ្ជាប់ មានព្រះហឫទ័យស្ងប់ មិនមានបុគ្គលស្មើ មិនមានបុគ្គលប្រៀបផ្ទឹម ។

សោ ជិនោ សកគេហម្ហិ មានសំ វិនិវត្តយិ
បត្វាន កេវលំ ពោធឹ ធម្មចក្កំ បវត្តយិ ។
យាវ ឧទ្ធំ អវីចិតោ ភវគ្គា ចាបិ ហេដ្ឋតោ
ឯត្ថន្តរេ ឯកបរិសា អហោសិ ធម្មទេសនេ ។
តាយ បរិសាយ សម្ពុទ្ធោ ធម្មចក្កំ បវត្តយិ
គណនាយ ន វត្តព្វោ បឋមាភិសមយោ អហុ ។
តតោ បរំ ទេសេន្តេ នរមរូនំ សមាគមេ
នវុតិកោដិសហស្សានំ ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។
បុនាបរំ រាជបុត្តោ ជយសេនោ នាម ខត្តិយោ
អារាមំ រោបយិត្វាន ពុទ្ធេ និយ្យាទយី តទា ។
តស្ស យាគំ បកិត្តេន្តោ ធម្មំ ទេសេសិ ចក្ខុមា
តទា កោដិសហស្សានំ តតិយាភិសមយោ អហុ ។

ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ទ្រង់ញ៉ាំងចំណងក្នុងព្រះទ័យឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងព្រះដំណាក់របស់ព្រះអង្គ ទ្រង់បានសម្រេចសម្ពោធិញ្ញាណដោយសព្វគ្រប់ ហើយទ្រង់សម្តែងព្រះធម្មចក្រ ។ ខាងលើ រាប់អំពីអវិចិនរកឡើងទៅ ខាងក្រោម រាប់អំពីភវគ្គព្រហ្មចុះមក ក្នុងចន្លោះនេះ ពេញដោយបរិស័ទតែមួយក្នុងការសម្តែងធម្មទេសនា ។ កាលព្រះសម្ពុទ្ធ ទ្រង់សម្តែងព្រះធម្មចក្រ ដល់បរិស័ទនោះ ការត្រាស់ដឹងធម៌លើកទី ១ គេមិនគប្បីពោលដោយការរាប់ចំនួនបានឡើយ ។ លំដាប់អំពីនោះមកទៀត កាលព្រះសម្ពុទ្ធ ទ្រង់សម្តែងធម៌ក្នុងទីសមាគម នៃមនុស្សនិងទេវតា មានពួកបរិស័ទ ៩ ម៉ឺនកោដិ ត្រាស់ដឹងធម៌ លើកទី ២ ។ មួយវិញទៀត កាលនោះ ព្រះរាជបុត្រ ជាក្សត្រ ព្រះនាមជយសេន ដាំសួនថ្វាយព្រះសម្ពុទ្ធ ។ ព្រះចក្ខុមសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ប្រកាសការបូជានៃព្រះបាទជយសេននោះ ហើយសម្តែងធម្មទេសនា ក្នុងកាលនោះ មានបរិស័ទមួយពាន់កោដិ ត្រាស់ដឹងធម៌ លើកទី ៣ ។

គាថា សោភិតត្ថេរ

សន្និបាតា តយោ អាសុំ សោភិតស្ស មហេសិនោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។
ឧគ្គតោ នាម សោ រាជា ទានំ ទេតិ ឧត្តមេ
តម្ហិ ទានេ សមាគញ្ឆុំ អរហន្តា សតកោដិយោ ។
បុនាបរំ បូគគណោ ទានំ ទេតិ ឧត្តមេ
តទា នវុតិកោដីនំ ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ ។
ទេវលោកេ វសិត្វាន យទា និក្ខមី ជិនោ
តទា អសីតិកោដីនំ តតិយោ អាសិ សមាគមោ ។
អហំ តេន សមយេន សុជាតោ នាម ព្រាហ្មណោ
តទា សសាវកំ ពុទ្ធំ អន្នបានេន តប្បយឹ ។

សោភិតពុទ្ធវង្ស ទី ៦

ព្រះសោភិតសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ស្វែងរកគុណដ៏ធំ មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក ដែលសុទ្ធតែជាព្រះខីណាស្រព ប្រាសចាកមន្ទិល មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តនឹងធឹង គឺកាលព្រះរាជាព្រះនាមឧគ្គតៈអង្គនោះ ទ្រង់ថ្វាយទានចំពោះព្រះសម្ពុទ្ធថ្លៃថ្លាជាទីនរជន ក្នុងវេលាថ្វាយទាននោះ មានអរហន្តមួយរយកោដិ និមន្តមកប្រជុំគ្នា (នេះជាសន្និបាតលើកទី ១) ។ មួយវិញទៀត មានពួកបរិស័ទថ្វាយទាន ចំពោះព្រះសម្ពុទ្ធថ្លៃថ្លាជាទីពួកនរជន ក្នុងកាលនោះ មានពួកបរិស័ទ ៩០ កោដិ (មកប្រជុំគ្នា) នេះជាសន្និបាតលើកទី ២ ។ ព្រះជិនស្រីទ្រង់គង់ក្នុងទេវលោក ហើយស្តេចចុះ ចាកទេវលោក ក្នុងកាលណា កាលនោះ មានពួកបរិស័ទ ៨០ កោដិ (មកប្រជុំគ្នា) នេះជាសន្និបាតលើកទី ៣ ។ សម័យនោះ តថាគតកើតជាព្រាហ្មណ៍ឈ្មោះសុជាតៈ កាលនោះ តថាគតនិមន្តព្រះពុទ្ធព្រមទាំងសាវ័ក ឲ្យឆ្អែតស្កប់ស្កល់ ដោយបាយនិងទឹក ។

សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ សោភិតោ លោកនាយកោ
អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ អទ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមូលមុបេហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម អយំ ហេស្សតិ គោតមោ

ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមសោភិតៈ ជាលោកនាយកអង្គនោះ ទ្រង់ព្យាករតថាគតថា ក្នុងកប្បប្រមាណមិនបាន អំពីកប្បនេះទៅ ព្រាហ្មណ៍នេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ។ សត្វនេះ នឹងចេញអំពីក្រុងកបិលពស្តុជាទីរីករាយ ហើយតាំងសេចក្តីព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះ នឹងអង្គុយនៅទៀបគល់នៃអជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ បានសោយបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយចូលទៅគង់ទៀបគល់នៃពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេចាត់ចែងហើយ ។ លំដាប់អំពីនោះមក ព្រះជិនស្រី ទ្រង់យសធំអង្គនោះ ទ្រង់ធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌលដ៏ប្រសើរ ហើយនឹងបានត្រាស់ដឹងទៀបគល់នៃអស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះមាតាបង្កើត របស់ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ នឹងមានព្រះនាមថាមាយា ព្រះបិតាព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ព្រាហ្មណ៍នេះ នឹងបានជាព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ។

ឆដ្ឋោ សោភិតពុទ្ធវំសោ

អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ ពុទ្ធពីជង្កុរោ អយំ ។

សោភិតពុទ្ធវង្ស ទី ៦

ព្រះថេរៈឈ្មោះកោលិតៈ ១ ឧបតិស្ស ១ មិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈឈ្មោះអានន្ទ នឹងជាឧបដ្ឋាក បម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ ព្រះថេរីឈ្មោះខេមា ១ ឧប្បលវណ្ណា ១ មិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវិកា ។ ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹងនៃព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ គេហៅថា អស្សត្ថព្រឹក្ស ឧបាសកឈ្មោះចិត្តៈ ១ ហត្ថាឡវកៈ ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ ឧបាសិកាឈ្មោះនន្ទមាតា ១ ឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះគោតមប្រកបដោយយសអង្គនោះ មានព្រះជន្ម ១០០ ឆ្នាំ ។ ពួកមនុស្សនិងទេវតា លុះបានស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកានេះ របស់ព្រះសោភិតសម្ពុទ្ធ ឥតមានបុគ្គលស្មើ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ ហើយក៏រីករាយថា ព្រាហ្មណ៍នេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។

ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ   អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ   ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស   វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ   ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទីតរន្តា   បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន   ឧត្តរន្តិ មហានទី ។
ឯវមេវ មយំ សព្វេ   យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ   ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាបិ វចនំ សុត្វា   ហដ្ឋោ សំវិគ្គមានសោ
តមេវត្ថមនុប្បត្តិយា   ឧគ្គំ ធិតិមកាសហំ ។
សុធម្មំ នាម នគរំ   សុធម្មោ នាម ខត្តិយោ
សុធម្មា នាម ជនិកា   សោភិតស្ស មហេសិនោ ។
នវវស្សសហស្សានិ(១)   អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ(២)
កុមុទោ នឡិនោ បទុមោ   តយោ បាសាទមុត្តមា ។

---

១ ឱ. នវវស្សសហស្សានិ ។ ម. ទសវស្សសហស្សានិ ។ ២ ឱ. ម. អជ្ឈាវសិ ។

ពួកមនុស្សស្រែកហ៊ោរំពងឡើង ក្នុងមួយម៉ឺនលោកធាតុ ព្រមទាំង ស្រែកហ៊ោផង ទះដៃផង សើចផង ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការផង ថា ពួកយើង បើនឹងឃ្លាតមគ្គផល ក្នុងសាសនារបស់ព្រះលោកនាថនេះ គង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះសាស្តាអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត មិនខាន ។ ពួកមនុស្សកាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខ គង់កាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំ យ៉ាងណា ។ យើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីអង្គនេះទៅ គង់នឹងបានសម្រេចចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ ចំណែកតថាគត លុះបានស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីការបស់ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ក៏មានចិត្តត្រេកអរ មានចិត្តតក់ស្លុត ហើយបានធ្វើនូវព្យាយាមឲ្យខ្ពង់ខ្ពស់ ដើម្បីសម្រេចប្រយោជន៍នោះ ។ ព្រះសោភិតសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ មាននគរឈ្មោះសុធម្មៈ ព្រះមហាក្សត្រព្រះនាមសុធម្មៈ ជាព្រះបិតា ព្រះមាតា ព្រះនាមសុធម្មា ព្រះសោភិតសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់គ្រប់គ្រងដំណាក់ អស់ ៩ ពាន់ឆ្នាំ ប្រាសាទដ៏ប្រសើរមាន ៣ គឺ កុមុទប្រាសាទ ១ នឡិនប្រាសាទ ១ បទុមប្រាសាទ ១ ។

តិចត្តារិ(១) សហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
មខិលា នាម សា(២) នារី សីហោ នាមាសិ អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា បាសាទេនាភិនិក្ខមិ
សត្តាហំ បធានចារំ ចរិត្វា បុរិសុត្តមោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ សោភិតោ លោកនាយកោ
វត្តចក្កោ មហាវីរោ សុធម្មុយ្យានមុត្តមេ ។
អសមោ ច សុនេត្តោ ច អហេសុំ អគ្គសាវកា
អនោមោ នាមុបដ្ឋាកោ សោភិតស្ស មហេសិនោ ។
នកុលា ច សុជាតា ច អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពុជ្ឈមានោ ច សោ ពុទ្ធោ នាគមូលេ អពុជ្ឈថ ។
រម្មោ ចេវ សុនេត្តោ(៣) ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
នកុលា ចេវ ចិត្តា ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។

---

១ ឱ. អសត្តតិ ។ ម. សត្តតឹស ។ ២ ឱ. សមង្គី នាម សា ។ ម. សា មខិលា នាម ។
៣ ឱ. ម. សុទត្តោ ។

ពួកនារី ៤ ម៉ឺននាក់ ប្រដាប់តាក់តែងលំអ ស្រីជាអគ្គ-មហេសី ឈ្មោះមខិលា មានព្រះរាជបុត្រ ឈ្មោះសីហៈ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ជាងបុរស ទ្រង់ឃើញនិមិត្ត ៤ យ៉ាង ហើយស្តេចចេញទៅទ្រង់ព្រះផ្នួស ដោយប្រាសាទ ទៅប្រព្រឹត្តបធាន-ចារៈ អស់ ៧ ថ្ងៃ ។ ព្រះសោភិតសម្ពុទ្ធជាលោកនាយក មានព្រះទ័យស្ងប់រម្ងាប់ ទ្រង់មានចក្រប្រព្រឹត្តទៅ មានព្យាយាមច្រើន ត្រូវមហាព្រហ្មអារាធនាហើយ ក៏ទ្រង់សម្តែងធម៌ក្នុងឧទ្យានដ៏ប្រសើរ ។ ព្រះថេរៈ ឈ្មោះអសមៈ ១ សុនេត្តៈ ១ ជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈ ឈ្មោះអនោមៈ ជាឧបដ្ឋាករបស់ព្រះសោភិតសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ស្វែងរកគុណដ៏ធំ ។ ព្រះថេរី ឈ្មោះនកុលា ១ សុជាតា ១ ជាអគ្គ-សាវិកា ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ កាលត្រាស់ដឹង ទ្រង់ត្រាស់ក្រោមដើមនាគ ។ ឧបាសកឈ្មោះរម្មៈ ១ សុទត្តៈ ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ឧបាសិកា ឈ្មោះនកុលា ១ ចិត្តា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។

អឌ្ឍបញ្ញាសរតនំ អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ
ឱភាសេតិ ទិសា សព្វា សតរំសីវ ឧគ្គតោ ។
យថា សុផុល្លំ បវនំ នានាគន្ធេហិ ធូបិតំ
តថេវ តស្ស បាវចនំ សីលគន្ធេហិ ធូបិតំ ។
យថាបិ សាគរោ នាម ទស្សនេន អតប្បិយោ
តថេវ តស្ស បាវចនំ សវនេន អតប្បិយំ ។
វស្សសតសហស្សានិ អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
ឱវាទំ អនុសិដ្ឋិញ្ច ទត្វាន សេសកេ ជនេ
ហុតាសនោវ តាបេត្វា និព្វុតោ សោ សសាវកោ ។
សោ ច ពុទ្ធោ អសមសមោ តេ ច សាវកា ពលប្បត្តា
សព្វំ សមន្តរហិតំ ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារាតិ ។

ព្រះមហាមុនី ខ្ពស់ឡើងកំពស់ ៥០ ហត្ថ ទ្រង់ញ៉ាំងទិសទាំងពួងឲ្យភ្លឺរន្ទាលរឿង ដូចព្រះអាទិត្យរះឡើង ។ ព្រៃធំដែលមានផ្កាណាស់ល្អ ដែលអប់ដោយក្លិនក្រអូបផ្សេង ៗ យ៉ាងណា ពាក្យប្រដៅ របស់ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ តែងអប់ដោយក្លិនក្រអូបគឺសីល ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ ធម្មតាសាគរ តែងតែមិនឆ្អែត ដោយការមើលមើល យ៉ាងណា ពាក្យប្រដៅរបស់ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ គេមិនឆ្អែត ដោយការស្ដាប់ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ ព្រះអង្គមានព្រះជន្ម ៩ ហ្មឺនឆ្នាំជាកំណត់ ព្រះអង្គគង់នៅដរាបអស់កាលប៉ុណ្ណោះ ទ្រង់ញ៉ាំងប្រជុំជនឲ្យឆ្លង (វដ្ដសង្សារ) ។ ព្រះអង្គព្រមទាំងសាវ័ក ទ្រង់ឲ្យឱវាទ និងការប្រៀនប្រដៅចំពោះជនដ៏សេស ហើយញ៉ាំងជនទាំងនោះ ឲ្យមានព្យាយាមដុតកំដៅកិលេសដូចភ្លើង រួចបរិនិព្វាន ។ ព្រះសម្ពុទ្ធស្មើ ដោយព្រះពុទ្ធ ឥតមានបុគ្គលស្មើអង្គនោះក្ដី ពួកសាវ័កទាំងនោះ ដែលដល់នូវកម្លាំងក្ដី របស់ទាំងអស់នេះ ក៏បាត់សូន្យទៅ សង្ខារទាំងពួង ជារបស់ទទេពិត ។

សោភិតោ វរសម្ពុទ្ធោ សីហារាមម្ហិ និព្វុតោ

ធាតុវិត្ថារិកំ អាសិ តេសុ តេសុ បទេសតោតិ ។

សោភិតពុទ្ធវំសោ ឆដ្ឋោ ។

សត្តមោ អនោមទស្សិពុទ្ធវំសោ

(១) សោភិតស្ស អបរេន សម្ពុទ្ធោ ទិបទុត្តមោ

អនោមទស្សី អមិតយសោ តេជស្សី ទុរតិក្កមោ ។

សោ ឆេត្វា ពន្ធនំ សព្វំ វិទ្ធំសេត្វា តយោ ភវេ

អនិវត្តិគមនំ មគ្គំ ទេសេសិ ទេវមានុសេ ។

សាគរោវ អសង្ខោភោ បព្វតោវ ទុរាសទោ

អាកាសោវ អនន្តោ សោ សាលរាជាវ ផុល្លិតោ ។

ព្រះសោភិតសម្ពុទ្ធប្រសើរ ទ្រង់បរិនិព្វាន ក្នុងសីហារាម ព្រះធាតុ (របស់ព្រះអង្គ) សាយភាយទៅ ក្នុងប្រទេសនោះ តាមចំណែក ៗ ។

ចប់ សោភិតពុទ្ធវង្ស ទី ៦ ។

អនោមទស្សិពុទ្ធវង្ស ទី ៧

(១) កាលជាខាងក្រោយ អំពីព្រះសោភិតសម្ពុទ្ធមក មានព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមអនោមទស្សី ព្រះអង្គប្រសើរជាងសត្វទ្វិបាទ ទ្រង់មានយសរាប់មិនបាន ទ្រង់មានតេជះ ទ្រង់គម្របុគ្គលកន្លងបាន ។ ព្រះសម្ពុទ្ធទ្រង់កាត់ចំណងទាំងអស់ កំចាត់បង់ភពទាំង ៣ ហើយសម្តែងផ្លូវសម្រាប់ដើរឆ្ពោះទៅរកនិព្វាន មិនត្រឡប់វិញ ចំពោះទេវតានិងមនុស្ស ។ ព្រះអនោមទស្សីអង្គនោះ ទ្រង់មិនរំភើប ដូចជាសាគរ គេគ្របសង្កត់បានដោយក្រ ដូចជាភ្នំ ទ្រង់មានគុណរកទីបំផុតគ្មាន ដូចជាអាកាស មានព្រះកាយរីកពេញ ដូចជាស្តេចឈើ ។

ទស្សនេន ច តំ ពុទ្ធំ   តោសិតា ហោន្តិ បាណិនោ
ព្យាហរន្តំ គិរំ សុត្វា   អមតំ បាបុណន្តិ តេ ។
ធម្មាភិសមយោ តស្ស   ឥទ្ធោ ផីតោ តទា អហុ
កោដិសតានិ អភិសមឹសុ   បឋមេ ធម្មទេសនេ ។
តតោ បរំ អភិសមយេ   វស្សន្តេ ធម្មវុដ្ឋិយោ
អសីតិកោដី អភិសមឹសុ   ទុតិយេ ធម្មទេសនេ ។
តតោ បរំ ហិ វស្សន្តេ   តប្បយន្តេ ច បាណិនំ
អដ្ឋសត្តតិកោដីនំ   តតិយាភិសមយោ អហុ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ   តស្សាបិ ច មហេសិនោ
អភិញ្ញាពលប្បត្តានំ   បុប្ផិតានំ វិមុត្តិយា ។
អដ្ឋសតសហស្សានំ   សន្និបាតោ តទា អហុ
បហីនមទមោហានំ   សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។

ពួកសត្វ គ្រាន់តែឃើញព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ក៏មានសេចក្តីត្រេកអរ សត្វទាំងនោះ លុះបានស្តាប់មធុរវាចា ដែលលាន់ឮ ក៏បានដល់អមតនិព្វាន ។ កាលនោះ ការត្រាស់ដឹងធម៌របស់ព្រះអង្គ ក៏ទូលាយផ្សាយទៅ ចំនួនពួកសត្វ ១០០ កោដិ បានត្រាស់ដឹងក្នុងការសំដែងធម៌ លើកទី ១ ។ លំដាប់អំពីនោះមក កាលព្រះសម្ពុទ្ធបង្អុរចុះ នូវភ្លៀងគឺធម៌ ក្នុងអភិសម័យ ពួកសត្វ ៨០ កោដិ បានត្រាស់ដឹង ក្នុងការសំដែងធម៌ លើកទី ២ ។ តអំពីនោះមកទៀត កាលព្រះសម្ពុទ្ធ ទ្រង់បង្អុរចុះគ្រាប់ភ្លៀង គឺធម៌ ទ្រង់ញុំាងពួកសត្វឲ្យឆ្អែតស្កប់ស្កល់ (ដោយធម៌) ពួកសត្វ ៧៨ កោដិ បានសម្រេចមគ្គផល លើកទី ៣ ។ ព្រះមហេសីអង្គនោះ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក ដែលសុទ្ធតែជាព្រះអរហន្ត បានសម្រេចអភិញ្ញាពលៈ រីកពេញដោយវិមុត្តិ គឺសន្និបាតលើកទី ១ កាលនោះ មានព្រះអរហន្ត ៨ សែន ដែលមានសេចក្តីស្រវឹង និងសេចក្តីវង្វេង លះបង់ហើយ មានសន្តានស្ងប់ស្ងាប់ ជាអ្នកមានចិត្តនឹងធឹង ។

សត្តមោ អនោមទស្សីពុទ្ធវំសោ

សត្តសតសហស្សានំ ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ
អនង្គណានំ វិរជានំ ឧបសន្តាន តាទិនំ ។
ឆន្នំ សតសហស្សានំ តតិយោ អាសិ សមាគមោ
អភិញ្ញាពលប្បត្តានំ និព្វុតានំ តបស្សិនំ ។
អហំ តេន សមយេន យក្ខោ អាសឹ មហិទ្ធិកោ
នេតានំ យក្ខកោដីនំ វសវត្តិម្ហិ ឥស្សរោ ។
តទាបិ តំ ពុទ្ធវរំ ឧបគន្ត្វា មហេសិនំ
អន្នបានេន តប្បេសឹ សសង្ឃំ លោកនាយកំ ។
សោបិ មំ តទា ព្យាកាសិ វិសុទ្ធនយនោ មុនិ
អបរិមេយ្យឥតោ កប្បេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កាបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។

អនោមទស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ៧

សន្និបាតលើកទី ២ មានព្រះអរហន្ត ៧ សែន ដែលមិនមានទីទួលគឺកិលេស ប្រាសចាកធូលីគឺកិលេស ទាំងមានសន្តានស្ងប់ស្ងាត់ មានចិត្តនឹងធឹង ។ សន្និបាតលើកទី ៣ មានព្រះអរហន្ត ៦ សែន ដែលបានសម្រេចអភិញ្ញាពលៈ មានទុក្ខរលត់ហើយ មានព្យាយាមដុតកំដៅកិលេស ។ សម័យនោះ តថាគតកើតជាយក្ស មានឫទ្ធិច្រើន ជាធំជាងពួកយក្សច្រើនកោដិ គង់នៅវសវត្តីទេវលោក ។ កាលនោះ តថាគតបានចូលទៅគាល់ព្រះសម្ពុទ្ធប្រសើរអង្គនោះ ព្រះអង្គស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ ហើយអង្គាសព្រះលោកនាយក ព្រមទាំងព្រះសង្ឃឲ្យឆ្អែតស្កប់ស្កល់ ដោយបាយនិងទឹក ។ ឯព្រះមុនីអង្គនោះ ទ្រង់មានព្រះនេត្របរិសុទ្ធ ទ្រង់ព្យាករតថាគតថា ក្នុងកប្បមានប្រមាណមិនបាន អំពីកប្បនេះទៅ យក្សនេះនឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ។ សត្វនេះ នឹងចេញចាកក្រុងកបិលពស្តុជាទីរីករាយ ហើយតាំងសេចក្តីព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។

អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ អទិ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។

សត្វនេះ នឹងគង់នៅទៀបគល់នៃអជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ រួចហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីគន្ធនោះ ទ្រង់សោយបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយក៏ចូលទៅ ឯគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេតាក់តែងហើយ ។ តអំពីនោះមក ព្រះជិនស្រី មានយសច្រើន ទ្រង់ធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌៈដ៏ប្រសើរ ហើយបានត្រាស់ដឹង ទៀបគល់នៃអស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះមាតាបង្កើតនៃព្រះសម្ពុទ្ធនេះ នឹងមានព្រះនាមថាមាយា ព្រះបិតាព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ យក្សនេះ នឹងបានជាព្រះពុទ្ធព្រះនាមគោតម ។ ព្រះថេរៈ ឈ្មោះកោលិតៈ ១ ឧបតិស្សៈ ១ មិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈឈ្មោះអានន្ទ នឹងជាឧបដ្ឋាក បម្រើព្រះជិនស្រីគន្ធនេះ ។ ព្រះថេរីឈ្មោះខេមា ១ ឧប្បលវណ្ណា ១ មិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវិកា ។

សត្តមោ អភិបត្តសម្ពុទ្ធវង្ស

ពោធិ តស្ស ភគវតោ   អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ   អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា   អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស   គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ   អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ   ពុទ្ធវីជង្កុរោ អយំ ។
ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ   អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ   ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស   វិរជ្ជិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ   ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា   បដិតិត្ថំ វិរជ្ជិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន   ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។

អភិបត្តសម្ពុទ្ធវង្ស ទី ៧

ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង របស់ព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថាអស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ឧបាសកឈ្មោះចិត្តៈ ១ ហត្ថាឡវកៈ ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ ឧបាសិកាឈ្មោះនន្ទមាតា ១ ឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះគោតមដ៏ទ្រង់យសអង្គនោះ មានព្រះជន្មាយុ ១០០ ឆ្នាំ ។ ពួកមនុស្សនិងទេវតា លុះបានស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកានេះ របស់ព្រះអសមមហេសី មិនមានបុគ្គលស្មើ ទ្រង់ស្វែងរកគុណដ៏ធំហើយ ក៏មានចិត្តរីករាយថា យក្សនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។ ពួកមនុស្សព្រមទាំងទេវតា មួយហ្មឺនលោកធាតុ នាំគ្នាស្រែកហ៊ោផង ទះដៃផង សើចផង ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការផងថា ពួកយើង បើនឹងឃ្លាតមគ្គផលក្នុងសាសនា របស់ព្រះលោកនាថអង្គនេះ គង់នឹងបានសម្រេចចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះសាស្តានេះ ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខាន ។ ពួកមនុស្ស កាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខ គង់កាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំ យ៉ាងណា ។

ឯវមេវ មយំ សព្វេ យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ

អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។

តស្សាបិ វចនំ សុត្វា ភិយ្យោ ចិត្តមានសោ

ឧត្តរឹ វត្តមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា ។

នគរំ ចន្ទវតី នាម យសវា នាម ខត្តិយោ

មាតា យសោធរា នាម អនោមទស្សិស្ស សត្ថុនោ ។

ទសវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ

សិរិ ឧបសិរិ វឌ្ឍោ តយោ បាសាទមុត្តមា ។

តេវីសតិសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា

សិរិមា នាម សា នារី ឧបសាលោ នាម អត្រជោ ។

និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា សិវិកាយាភិនិក្ខមិ

អនូនទសមាសានិ បធានំ បទហី ជិនោ ។

ពួកយើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីអង្គនេះ គង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រព្រះពុទ្ធអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខាន ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ ចំណែកតថាគត លុះបានស្ដាប់ព្រះពុទ្ធដីកា របស់ព្រះអនោមទស្សីអង្គនោះ ក៏មានចិត្តត្រេកអរ មានចិត្តតក់ស្លុត បានអធិដ្ឋាន នូវវត្តតទៅទៀត ដោយការបំពេញបារមីទាំង ១០ ។ ព្រះសាស្ដា ព្រះនាមអនោមទស្សី មាននគរឈ្មោះចន្ទវតី មហាក្សត្រព្រះនាមយសវា ជាព្រះបិតា ព្រះមាតា ព្រះនាមយសោធរា ។ ព្រះអនោមទស្សីអង្គនោះ ទ្រង់នៅគ្រប់គ្រងព្រះរាជដំណាក់ អស់មួយម៉ឺនឆ្នាំ ប្រាសាទដ៏ប្រសើរ មាន ៣ គឺ សិរីប្រាសាទ ១ ឧបសិរីប្រាសាទ ១ វឌ្ឍប្រាសាទ ១ (សម្រាប់ព្រះអង្គ) ។ ពួកនារី ២ ម៉ឺន ៣ ពាន់នាក់ មានរូបប្រដាប់សមរម្យ នារីជាអគ្គមហេសីនោះ ព្រះនាមសិរិមា មានព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមឧបសាលៈ ។ ព្រះជិនស្រីទ្រង់បានឃើញនូវនិមិត្ត ៤ យ៉ាង ហើយស្ដេចចេញទៅដោយវ (គ្រែស្នែង) ទ្រង់តាំងសេចក្ដីព្យាយាម អស់ ១០ ខែឥតខ្វះ ។

សង្ខេបោ អនោមទស្សីពុទ្ធវំសោ

ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ អនោមទស្សី មហាមុនិ
វត្តេសិ ចក្កំ មហាវីរោ សុទស្សនុយ្យានមុត្តមេ ។
និសភោ ច អនោមោ ច អហេសុំ អគ្គសាវកា
វរុណោ នាមុបដ្ឋាកោ អនោមទស្សិស្ស សត្ថុនោ ។
សុន្ទរី ច សុមនា ច អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ អជ្ជុនោតិ បវុច្ចតិ ។
នន្ទិវឌ្ឍោ សិរិវឌ្ឍោ អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
ឧប្បលា ច បទុមា ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
អដ្ឋបណ្ណាសរតនំ អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ
បភា និទ្ធាវតី តស្ស សតរំសីវ ឧគ្គតោ ។
វស្សសតសហស្សានិ អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។

អនោមទស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ៧

ព្រះអនោមទស្សីមហាមុនី មានព្រះទ័យស្ងប់ស្ងាប់ មានព្យា-យាមច្រើន ដែលព្រហ្មអារាធនាហើយ ទ្រង់សម្តែងធម្មចក្រក្នុងសុទស្សនឧទ្យានដ៏ឧត្តម ។ ព្រះថេរៈ ឈ្មោះនិសភៈ ១ អនោមៈ ១ ជាអគ្គសាវ័ក ឯព្រះថេរៈ ឈ្មោះវរុណៈ ជាឧបដ្ឋាក របស់ព្រះសាស្តា ព្រះនាមអនោមទស្សីនោះ ។ ព្រះថេរី ឈ្មោះសុន្ទរា ១ សុមនា ១ ជាអគ្គសាវិកា ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ហៅថាអ-ជ្ជុនព្រឹក្ស (ដើមអង្គ្រង) ។ ឧបាសក ឈ្មោះនន្ទិវឌ្ឍៈ ១ សិរិ-វឌ្ឍៈ ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ឧបាសិកា ឈ្មោះ ឧប្បលា ១ បទុមា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។ ព្រះមហាមុនី មានកំពស់ ៥៨ ហត្ថ ពន្លឺនៃព្រះអង្គផ្សាយចេញទៅ ដូចព្រះអាទិត្យរះឡើង ។ ព្រះអង្គមានព្រះជន្មាយុ មួយសែនឆ្នាំ ជាកំណត់ ទ្រង់ឋិតនៅអស់កាលដរាបនោះ ទ្រង់ញ៉ាំងប្រជុំជនច្រើនឲ្យឆ្លង (វដ្តសង្សារ) ។

សុផុល្លិតំ ជាវចនំ អរហន្តេហិ តាទិហិ

វីតរាគេហិ វិមលេហិ សោភតិ ជិនសាសនំ។

សោ ច សត្ថា អមិតយសោ យុគានិ តានិ អតុលិយានិ

សព្វំ សមន្តរហិតំ ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារាតិ ។

អនោមទស្សី ជិនោ សត្ថា ធម្មារាមម្ហិ និព្វុតោ

តត្ថេវ តស្ស ជិនថូបោ ឧព្ពេធោ បន វីសតិ។

អនោមទស្សិពុទ្ធវំសោ សត្តមោ ។

អដ្ឋមោ បទុមពុទ្ធវំសោ

[១] អនោមទស្សិស្ស អបរេន សម្ពុទ្ធោ ទ្វិបទុត្តមោ

បទុមោ នាម នាមេន អសមោ អប្បដិបុគ្គលោ ។

ពាក្យជាប្រធាន គឺសាសនា ល្អហើយ ដោយពួកអរហន្ត ជាតាទិបុគ្គល ប្រាសចាករាគៈ ប្រាសចាកមន្ទិល សាសនា របស់ព្រះជិនស្រី ល្អរុងរឿង ។ ឯព្រះសាស្ដាអង្គនោះ មាន យសរាប់មិនបានក្ដី គូនៃសាវ័កទាំងនោះ មានគុណថ្លឹងមិន បានក្ដី របស់ទាំង (នោះ) វិនាសសូន្យទៅ សង្ខារទាំងពួង ជារបស់ទទេពិត ។ ព្រះជិនស្រី ជាសាស្ដា ព្រះនាម អនោមទស្សី ទ្រង់បរិនិព្វានក្នុងធម្មារាម ឯព្រះស្តូបបញ្ចុះព្រះ ធាតុ របស់ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ មានកំពស់ ២០ យោជន៍ ប្រតិស្ឋានទៅក្នុងអារាមនោះ ។

ចប់ អនោមទស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ៧ ។

បទុមពុទ្ធវង្ស ទី ៨

[១] ក្នុងកាលខាងក្រោយ អំពីព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមអនោម-ទស្សីមក មានព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមបទុមៈ ទ្រង់ឧត្ដមជាង សត្វជើងពីរ ឥតមានបុគ្គលស្មើ ឥតមានបុគ្គលប្រៀបផ្ទឹម ។

តស្សាបិ អសមំ សីលំ   សមាធិបិ អនន្តកោ
អសង្ខេយ្យំ ញាណវរំ   វិមុត្តិបិ អនូបមា ។
តស្សាបិ អតុលតេជស្ស   ធម្មចក្កប្បវត្តនេ
អភិសមយា តយោ អាសុំ   មហាតមបវាហនា ។
បឋមាភិសមយេ ពុទ្ធោ   កោដិសតមពោធយិ
ទុតិយាភិសមយេ ធីរោ   នវុតិកោដិមពោធយិ ។
យទា ច បទុមោ ពុទ្ធោ   ឱវទិ សកមត្រជំ
តទា អសីតិកោដីនំ   តតិយាភិសមយោ អហុ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ   បទុមស្ស មហេសិនោ
កោដិសតសហស្សានំ   បឋមោ អាសិ សមាគមោ ។
កឋិនត្ថារសមយេ   ឧប្បន្នេ កឋិនចីវរេ
ធម្មសេនាបតត្ថាយ   ភិក្ខូ សិព្វិំសុ ចីវរំ ។

សីលនៃព្រះអង្គ ឥតមានសីលនៃបុគ្គលដទៃស្មើ ទាំងសមាធិក៏រកទីបំផុតគ្មាន ព្រះញាណដ៏ប្រសើរ ទីរាប់ពុំបាន ទាំងវិមុត្តិក៏មិនមានឧបមា ។ កាលដែលព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមបទុមៈ ព្រះអង្គនោះ មានតេជៈថ្លឹងមិនបាន ទ្រង់ញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ មានការត្រាស់ដឹងធម៌បីលើក ដែលជាគ្រឿងបន្សាត់បង់ នូវងងឹតដ៏ធំ ។ គឺព្រះពុទ្ធ ទ្រង់ញុំាងសត្វ ១០០ កោដិ ឲ្យត្រាស់ដឹង ក្នុងការត្រាស់ដឹងទី ១ ព្រះពុទ្ធជាអ្នកប្រាជ្ញ ទ្រង់ញុំាងសត្វ ៩០ កោដិ ឲ្យត្រាស់ដឹង ក្នុងការត្រាស់ដឹងទី ២ ។ មួយទៀត ព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមបទុមៈ ទ្រង់ទូន្មានព្រះឱរសរបស់ព្រះអង្គ ក្នុងកាលណា កាលនោះ ពួកសត្វ ៨០ កោដិ ត្រាស់ដឹង លើកទី ៣ ។ ព្រះពុទ្ធព្រះនាមបទុមៈ ជាមហេសី មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក គឺសន្និបាតលើកទី ១ មានភិក្ខុមួយសែនកោដិ ។ កាលកឋិនចីវរកើតឡើងហើយ ក្នុងសម័យជាទីក្រាលកឋិន ភិក្ខុទាំងឡាយ បានដេរនូវចីវរ ដើម្បីប្រយោជន៍ព្រះធម្មសេនាបតី ។

តទា តេ វិមលា ភិក្ខូ ឆឡភិញ្ញា មហិទ្ធិកា
តីណិ សតសហស្សានិ សមឹសុ អបរាជិតា ។
បុនាបរំ សោ នរាសភោ បវនេ វសិំ ឧបាគមិ
តទា សមាគមោ អាសិ ទ្វិន្នំ សតសហស្សានំ ។
អហំ តេន សមយេន សីហោ អាសិំ មិគាភិភូ
វិវេកមនុព្រូហន្តំ បវនេ អទ្ទសំ ជិនំ ។
វន្ទិត្វា សិរសា បាទេ កត្វាន តំ បទក្ខិណំ
តិក្ខត្តុំ អភិនាទិត្វា សត្តាហំ ជិនមុបដ្ឋហំ ។
សត្តាហំ វរសមាបត្តិយា វុដ្ឋហិត្វា តថាគតោ
មនសា ចិន្តយិត្វាន កោដិភិក្ខូ សមានយិ ។
តទាបិ សោ មហាវីរោ តេសំ មជ្ឈេ វិយាករិ
អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។

ក្នុងកាលនោះ ភិក្ខុអស់៣សែនរូបនោះ សុទ្ធតែប្រាសចាកមន្ទិល មានអភិញ្ញា ៦ មានឫទ្ធិច្រើន ជាអ្នកមិនចាលចាញ់ បានមកប្រជុំគ្នា នេះជាសន្និបាតលើកទី ២ ។ មួយវិញទៀត ព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមបទុមុត្តរៈនោះ ទ្រង់ប្រសើរជាងពួកនរៈ ស្តេចចូលទៅកាន់លំនៅក្នុងព្រៃធំ ក្នុងកាលនោះ មានភិក្ខុ ២ សែនរូបជួបជុំគ្នា នេះជាសន្និបាតលើកទី ៣ ។ សម័យនោះ តថាគត កើតជាសត្វសីហៈ គ្របសង្កត់លើពួកម្រឹគ បានឃើញព្រះជិនស្រី ព្រះអង្គកំពុងចំរើននូវវិវេក ក្នុងព្រៃធំ ។ តថាគតបានថ្វាយបង្គំនូវព្រះបាទទាំងគូ ដោយសិរ្ស: ហើយធ្វើប្រទក្សិណព្រះអង្គ រួចបន្លឺឡើងនូវសីហនាទ អស់ ៣ ដង បានបម្រើព្រះជិនស្រី អស់ ៧ ថ្ងៃ ។ ព្រះតថាគតទ្រង់ចេញចាកសមាបត្តិដ៏ប្រសើរ អស់ ៧ ថ្ងៃ ហើយទ្រង់ព្រះចិន្តាដោយព្រះហឫទ័យ រួចទ្រង់ប្រមូលមក នូវភិក្ខុចំនួនមួយកោដិ ។ កាលនោះ ព្រះមហាវីរៈនោះ ទ្រង់ព្យាករក្នុងកណ្តាលភិក្ខុសង្ឃ ទាំងមួយកោដិនោះថា ក្នុងកប្បប្រមាណមិនបាន អំពីកប្បនេះ សត្វសីហៈនេះ នឹងបានជាព្រះពុទ្ធ ។

អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា | និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន | កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ | និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ | នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ | បាយាសំ អទិ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន | ពោធិមូលមុបេហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា | ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ ។
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ | ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ៕
ឥមស្ស ជនិកា មាតា | មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម | អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ៕
អនាសវា វីតរាគា | សន្តចិត្តា សមាហិតា
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច | អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ | ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។

សត្វនេះ នឹងចេញចាកក្រុងដ៏មានទីត្រេកអរ ឈ្មោះកបិលពស្តុ ហើយតម្កល់សេចក្តីព្យាយាម នឹងធ្វើនូវទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះ នឹងអង្គុយទៀបគល់នៃអជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ នឹងសោយនូវបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយស្តេចចូលទៅ ទៀបគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរដែលគេជម្រះហើយ ។ លំដាប់នោះ ព្រះពុទ្ធមានយសធំ ទ្រង់ធ្វើនូវការប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌៈ ដ៏ប្រសើរ ហើយនឹងត្រាស់ដឹង ទៀបគល់នៃអស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះមាតាបង្កើតនៃព្រះពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតាព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនេះ នឹងមានព្រះនាមគោតម ។ ព្រះកោលិតៈ ១ ព្រះឧបតិស្សៈ ១ នឹងបានជាអគ្គសាវក សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតាំងមាំ ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាកៈឈ្មោះអានន្ទ នឹងបម្រើនូវព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។

ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច　អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា　សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ　អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ　អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា　អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស　គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ　អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ　ពុទ្ធពីជំ កិរ អយំ ។
ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ　អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ　ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស　វិរជ្ជិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ　ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។

ព្រះនាងខេមា ១ ព្រះនាងឧប្បលវណ្ណា ១ មិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតាំងមាំ នឹងជាអគ្គសាវិកា ។ ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹងនៃព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ហៅថាអស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ឧបាសកឈ្មោះចិត្តគហបតី ១ ឈ្មោះហត្ថាឡវកគហបតី ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ នាងនន្ទមាតា ១ នាងឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះជន្មាយុនៃព្រះគោតម មានយសអង្គនោះ កំណត់ ១០០ ឆ្នាំ ។ ទេវតានិងមនុស្សទាំងឡាយ លុះបានស្តាប់នូវព្រះបន្ទូលនេះ របស់ព្រះពុទ្ធព្រះនាមមហេសី ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ រកបុគ្គលស្មើគ្មាន ក៏មានចិត្តត្រេកអរថា សត្វសីហៈនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។ សំឡេងហោអឺងឡើង ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ឯមនុស្សព្រមទាំងទេវតា ទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុ ក៏ទះដៃសើច ផ្គងអញ្ជលីនមស្ការថា បើពួកយើងឃ្លាតមគ្គផល ក្នុងសាសនានៃព្រះលោកនាថនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត ពួកយើងនឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះភាគអង្គនេះពុំខាន ។

យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។
ឯវមេវ មយំ សព្វេ យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាបិ វចនំ សុត្វា ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា ។
ចម្បកំ នាម នគរំ អសមោ នាម ខត្តិយោ
អសមា នាម ជនិកា បទុមស្ស មហេសិនោ ។
ទសវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈ សោ វសិ(១)
នន្ទា វសុ យសុត្តរា(២) តយោ បាសាទមុត្តមា ។
តេត្តឹសសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
ឧត្តរា នាម សា នារី រម្មោ នាមាសិ អត្រជោ ។

---

១ ឱ. ម. អជ្ឈ សោ វសីតិ ទិស្សតិ ។ ២ ឱ. នន្ទា ច សុយសា ឧត្តរាតិ ទិស្សតិ ។ ម. នន្ទា សុយសុត្តរាតិ ទិស្សតិ ។

មនុស្សទាំងឡាយ កាលឆ្លងទន្លេស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ត្រង់ទីចំពោះមុខ គង់ឆ្លងតាមកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងទន្លេស្ទឹងធំបានដែរ យ៉ាងណា យើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត ពួកយើងគង់នឹងសម្រេចក្នុងទីចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះតថាគតនេះ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ ឯតថាគតលុះបានឮព្រះបន្ទូល នៃព្រះសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ព្រះនាមបទុមៈនោះហើយ ក៏ញ៉ាំងចិត្តឲ្យជ្រះថ្លាក្រៃលែង បានអធិដ្ឋាននូវវត្តដ៏លើសលុប ដោយការបំពេញនូវបារមីទាំង ១០ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមបទុមៈ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ មាននគរឈ្មោះចម្បកៈ មានមហាក្សត្រ ព្រះនាមអសមៈជាបិតា មានព្រះមាតាព្រះនាមអសមា ។ ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមបទុមៈនោះ នៅគ្រប់គ្រងផ្ទះអស់មួយម៉ឺនឆ្នាំ ប្រាសាទដ៏ប្រសើរ មាន ៣ ខ្នង គឺនន្ទប្រាសាទ១ វសុប្រាសាទ១ យសុត្តរប្រាសាទ១ ។ មាននារីបីម៉ឺនបីពាន់រូប សុទ្ធតែតែងល្អ ឯនារីជាអគ្គមហេសីនោះ ឈ្មោះនាងឧត្តរា មានព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមរម្មៈ ។

និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា   រថយានេន និក្ខមិ
អនូនអឌ្ឍមាសានិ(១)   បធានំ បទហី ជិនោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ   បទុមោ លោកនាយកោ
វត្តចក្កោ មហាវីរោ   ធនញ្ជុយ្យានមុត្តមេ ។
សាលោ ច ឧបសាលោ ច   អហេសុំ អគ្គសាវកា
វរុណោ នាមុបដ្ឋាកោ   បទុមស្ស មហេសិនោ ។
រាធា ចេវ សុរាធា ច   អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ   មហាសោណោតិ វុច្ចតិ ។
សភិយោ ចេវ អសមោ ច   អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
រុចិ ច នន្ទិមាតា ច   អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
អដ្ឋបណ្ណាសរតនំ   អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ
បភា និទ្ធាវតី តស្ស   អសមា សព្វសោ ទិសា ។

---

១ ម. អនូនកំ អឌ្ឍមាសេតិ ទិស្សតិ ។

ព្រះជិនស្រី ទ្រង់បានឃើញនូវនិមិត្ត ៤ យ៉ាង ហើយស្ដេចចេញមហាភិនិក្រម ដោយយានគឺរថ ទ្រង់តម្កល់នូវព្យាយាម អស់ ៨ ខែគត់ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមបទុមៈ ជាលោកនាយក ជាមហាវីរៈ ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបទ្រង់ញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងឧទ្យានដ៏ប្រសើរ ឈ្មោះធនញ្ជៈ ។ ភិក្ខុឈ្មោះសាលៈ ១ ឈ្មោះឧបសាលៈ ១ ជាអគ្គសាវក ភិក្ខុឈ្មោះវរុណៈ ជាឧបដ្ឋាករបស់ព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមបទុមៈ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណធំ ។ ព្រះនាងរាធា ១ ព្រះនាងសុរាធា ១ ជាអគ្គសាវិកា ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ហៅថា មហាសោណៈ (ដើមស្រម៉) ។ ឧបាសកឈ្មោះសភិយៈ ១ ឈ្មោះអសមៈ ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ឧបាសិកាឈ្មោះ រុចិ ១ ឈ្មោះនន្ទិមាតា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។ ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមបទុមៈ ជាមហាមុនី ទ្រង់មានកំពស់ ៥៨ ហត្ថ កាំរស្មីនៃព្រះមហាមុនីអង្គនោះ រែងផ្សាយចេញសព្វទិស ដ៏ឥតមានអ្វីស្មើ ។

អដ្ឋមោ បទុមពុទ្ធវំសោ

ចន្ទប្បភា សុរិយប្បភា រតនគ្គិមណិប្បភា
សព្វាបិ តា ហតា ហោន្តិ បត្វា ជិនប្បភុត្តមំ ។
វស្សសតសហស្សានិ អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
បរិបក្កមានសេ សត្តេ ពោធយិត្វា អសេសតោ
សេសញ្ញេ(១)អនុសាសេត្វា និព្វុតោ សោ សសាវកោ ។
ឧរគោវ តចំ ជិណ្ណំ វុត្តបត្តំវ បាទបោ
ជហិត្វា សព្វសង្ខារេ និព្វុតោ សោ យថា សិខី ។
បទុមោ ជិនវរោ សត្ថា ធម្មារាមម្ហិ និព្វុតោ
ធាតុវិត្ថារិកំ អាសិ តេសុ តេសុ បទេសតោតិ ។

បទុមពុទ្ធវំសោ អដ្ឋមោ ។

១ ឱ. សេសកេ ។

បទុមពុទ្ធវង្ស ទី ៨

រស្មីព្រះចន្ទ រស្មីព្រះអាទិត្យ រស្មីកែវមណី រស្មីទាំងអស់នោះ ក៏សាបសូន្យទៅ ព្រោះប៉ះនឹងពន្លឺរបស់ព្រះជិនស្រីដ៏ឧត្តម ។ ព្រះជន្មាយុ (របស់ព្រះមហាមុនីនោះ) មួយសែនឆ្នាំជាកំណត់ ព្រះមហាមុនីអង្គនោះ កាលទ្រង់ព្រះជន្មនៅដរាបនោះ ទ្រង់ញុំាងប្រជុំជនច្រើនឲ្យឆ្លង (ចាកសង្សារ) ។ ព្រះមហាមុនីអង្គនោះ ទ្រង់ញុំាងសត្វដែលមានឥន្ទ្រិយចាស់ក្លា ឲ្យត្រាស់ដឹងមិនមានសេសសល់ ទ្រង់ប្រៀនប្រដៅសត្វទាំងឡាយ ដែលសេសសល់ ទ្រង់បរិនិព្វានទៅ ជាមួយនឹងសាវ័ក ។ ព្រះមហាមុនីអង្គនោះ ទ្រង់លះបង់នូវសង្ខារទាំងពួង ដូចជាពស់ដែលលះបង់នូវសំណកចាស់ ឬដូចជាដើមឈើដម្រុះនូវស្លឹកចាស់ ហើយទ្រង់បរិនិព្វានទៅ ដូចជាអណ្តាតប្រទីបផុតព្ធោះ ។ ព្រះសាស្តាព្រះនាមបទុមៈ ជាព្រះជិនស្រីដ៏ប្រសើរ ទ្រង់បរិនិព្វាន ក្នុងធម្មារាម មានព្រះធាតុផ្សាយទៅ ក្នុងប្រទេសនោះ ៗ ។

ចប់ បទុមពុទ្ធវង្ស ទី ៨ ។

នវមោ នារទពុទ្ធវំសោ

(១០) បទុមស្ស អបរេន សម្ពុទ្ធោ ទិបទុត្តមោ
នារទោ នាម នាមេន អសមោ អប្បដិបុគ្គលោ ។
សោ ពុទ្ធោ ចក្កវត្តិស្ស ជេដ្ឋោ ទយិតឱរសោ
អាមុត្តមណាភរណោ(១) ឧយ្យានំ ឧបសង្កមិ ។
តត្ថាសិ រុក្ខោ វិបុលោ អភិរូបោ ព្រហា(២) សុចិ
តមជ្ឈបត្វា និសីទិ មហាសោណស្ស ហេដ្ឋតោ ។
តត្ថ(៣) ញាណវរុប្បជ្ជិ អនន្តំ វជិរូបមំ
តេន វិចិនិ សង្ខារេ ឧក្កុជ្ជមវកុជ្ជកំ ។
តត្ថ សព្វកិលេសានិ អសេសមភិវាហយិ
បាបុណិ កេវលំ ពោធឹ ពុទ្ធញាណេ ច ចុទ្ទស ។

១ ឱ. អាមុត្តមណិកុណ្ឌលោ ។ ម. អាមុត្តមណិភរណោ ។ ២ ឱ. ព្រហ្មា ។ ៣ ឱ. តស្ស ។

នារទពុទ្ធវង្ស ទី ៩

(១០) ក្នុងកាលជាខាងក្រោយ នៃព្រះពុទ្ធព្រះនាមបទុមៈមក មានព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមនារទៈ ទ្រង់ឧត្តមជាងសត្វជើងពីរ ឥតមានបុគ្គលស្មើ ឥតមានបុគ្គលប្រៀបផ្ទឹម ។ ព្រះអង្គនោះ ជាព្រះរាជបុត្រច្បង ជាព្រះរាជឱរសជាទីស្រឡាញ់របស់ស្ដេចចក្រពត្តិ ទ្រង់បានពាក់នូវកែវមណី និងគ្រឿងអាភរណៈ ហើយស្ដេចចូលទៅកាន់ឧទ្យាន ។ ក្នុងឧទ្យាននោះ មានឈើមួយដើម ឈ្មោះមហាសោណព្រឹក្ស ជាឈើសមរម្យ ធំ ល្អស្អាត ព្រះសម្ពុទ្ធស្ដេចទៅដល់នូវដើមឈើនោះហើយ ទ្រង់គង់ខាងក្រោមនៃឈើនោះ ។ ព្រះញាណប្រសើររកទីបំផុតគ្មាន មានឧបមាដូចជាកែវពេជ្រ បានកើតឡើង (ដល់ព្រះអង្គ) ក្នុងទីនោះ ព្រះអង្គពិចារណានូវសង្ខារទាំងឡាយ ដោយព្រះញាណនោះ ដូចជាបុគ្គលដែលផ្កាប់ផ្ងារឡើងនូវភាជនៈ ។ ក្នុងទីនោះ ព្រះអង្គទ្រង់បន្សាត់បង់នូវកិលេសទាំងពួង មិនឲ្យសេសសល់ ហើយបានសម្រេចនូវពោធិញ្ញាណទាំងអស់ផង នូវពុទ្ធញាណទាំង ១៤ ផង ។

បាបុណិត្វាន សម្ពោធឹ ធម្មចក្កំ បវត្តយិ
កោដិសតសហស្សានំ បឋមាភិសមយោ អហុ ។
មហាទោណំ នាគរាជំ វិនយន្តោ មហាមុនិ
បាដិហេរំ តទា កាសិ ទស្សយន្តោ សទេវកេ ។
តទា ទេវមនុស្សានំ តម្ហិ ធម្មប្បកាសនេ
នវុតិកោដិសហស្សានិ តរឹសុ សព្វសំសយំ ។
យម្ហិ កាលេ មហាវីរោ ឱវទិ សកអត្រជំ
អសីតិកោដិសហស្សានំ តតិយាភិសមយោ អហុ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ កោណ្ឌញ្ញស្ស មហេសិនោ
កោដិសតសហស្សានំ បឋមោ អាសិ សមាគមោ ។
យទា ពុទ្ធោ ពុទ្ធគុណំ សនិទានំ បកាសយិ
នវុតិកោដិសហស្សានិ សមឹសុ វិមលា តទា ។

លុះព្រះអង្គសម្រេចនូវពោធិញ្ញាណហើយ ទើបទ្រង់បន្លឺនូវធម្មចក្រ សត្វមួយសែនកោដិ បានត្រាស់ដឹងជាដំបូង ។ ព្រះមហាមុនីទូន្មាននាគស្តេចនាគ ឈ្មោះមហាទោណៈ ក្នុងកាលនោះ ទ្រង់ពន្យល់ទៅពួកមនុស្សព្រមទាំងទេវតា ហើយទ្រង់ធ្វើនូវបាដិហារ្យ ។ ក្នុងកាលនោះ ទេវតានិងមនុស្សទាំងឡាយ ៩០ ពាន់កោដិ បានឆ្លងផុតនូវសេចក្តីសង្ស័យទាំងអស់ ក្នុងការប្រកាសនូវព្រះធម៌នោះ នេះជាការត្រាស់ដឹងទី ២ ។ ព្រះមហាវីរៈ ទ្រង់ទូន្មាននូវបុត្របង្កើតរបស់ព្រះអង្គ ក្នុងកាលណា (កាលនោះ) ពួកសត្វចំនួន ៨០ កោដិ បានត្រាស់ដឹង ក្នុងលើកទី ៣ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមនោះ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក គឺសន្និបាតលើកដំបូង មានពួកព្រះអរហន្តប្រមាណមួយសែនកោដិ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធទ្រង់ប្រកាសពុទ្ធគុណ ព្រមទាំងនិទានក្នុងកាលណា កាលនោះ ព្រះអរហន្តប្រមាណ ៩០ ពាន់កោដិ ប្រាសចាកមន្ទិល មកប្រជុំគ្នា នេះជាសន្និបាតលើកទី ២ ។

យទា វេរោចនោ នាគោ ទានំ ទទាតិ សត្ថុនោ
តទា សមឹសុ ជិនបុត្តា អសីតិសតសហស្សិយោ ។
អហំ តេន សមយេន ជដិលោ ឧគ្គតាបនោ
អន្តលិក្ខចរោ អាសិ បញ្ចាភិញ្ញាសុ បារគូ ។
តទាហំ អសមសមំ សសង្ឃំ សបរិជនំ
អន្នបានេន តប្បេត្វា ចន្ទនេនាភិបូជយិំ ។
សោបិ មំ តទា ព្យាកាសិ នារទោ លោកនាយកោ
អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ ពុទ្ធោ លោកេ ភវិស្សតិ ។
អហុ កាបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។

នាគកន់ឈ្មោះវេរោចនៈ បានថ្វាយទានដល់ព្រះសាស្តា ក្នុងកាលណា កាលនោះ ពួកសាវ័កជាបុត្តនៃព្រះជិនស្រី ប្រមាណ ៨០ សែន បានមកប្រជុំគ្នា (នេះជាសន្និបាតលើកទី ៣) ។ សម័យនោះ តថាគតជាតាបស មានជដ៏សក់ មានព្យាយាមក្លៀវក្លា បានដល់ត្រើយ នៃអភិញ្ញាទាំង ៥ ត្រាច់ទៅតាមអាកាសបាន ។ គ្រានោះ តថាគតបានញ៉ាំងព្រះសម្ពុទ្ធ ដែលស្មើដោយព្រះពុទ្ធមិនមានបុគ្គលស្មើ ព្រមទាំងព្រះសង្ឃ និងជនជាបរិស័ទ ឲ្យឆ្អែតស្កប់ស្កល់ ដោយបាយនិងទឹក ហើយបូជាដោយខ្លឹមចន្ទន៍ ។ គ្រានោះ ព្រះនារទៈ ជាលោកនាយកអង្គនោះ ទ្រង់បានព្យាករតថាគតថា ក្នុងកប្ប ប្រមាណមិនបាន អំពីកប្បនេះទៅ តាបសនេះ នឹងបានជាព្រះពុទ្ធ ក្នុងលោក ។ សត្វនេះនឹងចេញចាកក្រុងកបិលពស្តុ ជាទីគួររីករាយ តម្កល់នូវសេចក្តីព្យាយាម ហើយធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះនឹងគង់នៅទៀបគល់នៃអជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ រួចចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។

នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ អទិ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមូលម្ហិ ឧបាគមិ ។
គតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។

ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ទ្រង់សោយនូវបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយស្ដេចចូលមកទៀបគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរដែលគេតាក់តែងហើយ ។ លំដាប់នោះ ព្រះពុទ្ធទ្រង់មានយសធំ នឹងធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌៈ ដ៏ប្រសើរ ហើយនឹងត្រាស់ដឹង ទៀបគល់នៃអស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះមាតាបង្កើតរបស់ព្រះពុទ្ធនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតាព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ព្រះពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមគោតម ។ ព្រះកោលិតៈ ១ ព្រះឧបតិស្សៈ ១ មិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតាំងមាំ នឹងជាអគ្គសាវក ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាកឈ្មោះអានន្ទៈ នឹងបំរើព្រះជិនស្រីនេះ ។ នាងខេមា ១ នាងឧប្បលវណ្ណា ១ មិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ ទាំងមានចិត្តតាំងមាំ នឹងជាអគ្គសាវិកា ។

ពោធិ តស្ស ភគវតោ អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ ពុទ្ធពីជង្កុរោ អយំ ។
ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។

ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះពុទ្ធព្រះអង្គនោះ ហៅថាអស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ឧបាសក ឈ្មោះចិត្តគហបតី ១ ឈ្មោះហត្ថឡវកគហបតី ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ នាងនន្ទមាតា ១ នាងឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។ ព្រះជន្មាយុរបស់ព្រះគោតមមានយសអង្គនោះ កំណត់ ១០០ ឆ្នាំ ។ ទេវតានិងមនុស្សទាំងឡាយ លុះបានស្តាប់ព្រះបន្ទូលនេះ របស់ព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះអង្គមិនមានបុគ្គលស្មើ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណធំ ក៏ត្រេកអរថា ជដិលនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។ សំឡេងហ៊ោ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ មនុស្សព្រមទាំងទេវតា ទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុ ក៏ទះដៃ សើចក្អាកក្អាយ ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការថា បើពួកយើងនឹងឃ្លាតមគ្គផល ក្នុងសាសនានៃព្រះលោកនាថអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត ពួកយើងគង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះគោតមអង្គនេះ ។ មនុស្សទាំងឡាយ កាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតនូវកំពង់ចំពោះមុខ គង់កាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំបានដែរ យ៉ាងណាមិញ ។

ឋត្វាន ឋយិំ សព្វេ   យតិ មុញ្ចាមិ ជិនំ ។
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ   ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាហំ វចនំ សុត្វា   ភិយ្យោ ហាសេត្វាន មានសំ
អធិដ្ឋហឹ វតំ ឧគ្គំ   ទសបារមិបូរិយា ។
នគរំ ធញ្ញវតី នាម   សុទេវោ នាម ខត្តិយោ
អនោមា នាម ជនិកា   នារទស្ស មហេសិនោ ។
នវវស្សសហស្សានិ   អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ(១)
ជិតោ វិជិតាភិរាមោ   តយោ បាសាទមុត្តមា ។
តិចត្តារិ សហស្សានិ   នារិយោ សមលង្កតា
វិជិតសេនា នាម សា នារី   នន្ទុត្តរោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា   បទសា គមនេន និក្ខមិ
សត្តាហំ បធានចារំ   អចរិ បុរិសុត្តមោ ។

១ ឱ.ម. អជ្ឈ សោ វសីតំ ទស្សន្តិ ។

បើយើងទាំងអស់គ្នា បាត់ព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ក្នុងពេលជាអនាគត ពួកយើងនឹងនឹងបានប្រសប ត្រូវចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះតថាគតអង្គនេះ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ តថាគតបានឮព្រះពុទ្ធដីកា នៃព្រះពុទ្ធអង្គនោះហើយ ក៏ញ៉ាំងចិត្តឲ្យរីករាយ ដោយក្រៃលែង បានអធិដ្ឋានវត្ត ដ៏លើសលុប ដោយការបំពេញទសបារមីទាំង ១០ ។ ព្រះពុទ្ធព្រះនាមនារទៈ ទ្រង់ស្ដេចកើតឡើងនគរដ៏ធំ មាននគរឈ្មោះធញ្ញវតី មហាក្សត្រព្រះនាមសុទេវៈ ជាព្រះបិតា ព្រះមាតា ព្រះនាមអនោមា ។ ព្រះនារទៈនោះ នៅគ្រប់គ្រងផ្ទះ អស់ ៩ ពាន់ឆ្នាំ ប្រាសាទដ៏ប្រសើរមាន ៣ ខ្នង គឺ ជិតប្រាសាទ ១ វិជិតប្រាសាទ ១ អភិរាមប្រាសាទ ១ ។ មាននារី ៤៣ ពាន់រូប សុទ្ធសឹងស្អិតស្អាងល្អ ព្រះនារី (ដែលជាអគ្គមហេសី) នោះ ព្រះនាមវិជិតសេនា ឯព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមនន្ទុត្តរៈ ។ ព្រះពុទ្ធជាបុរសឧត្ដមដ៏ប្រសើរ ទ្រង់ទតឃើញ ទូតនិមិត្តទាំង ៤ ហើយស្ដេចចេញមហាភិនិស្ក្រម ដោយការយាងទៅដោយព្រះបាទផ្ទាល់ ហើយទ្រង់ប្រព្រឹត្តព្យាយាម អស់ ៧ ថ្ងៃ ។

ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ នារទោ លោកនាយកោ

វត្តចក្កោ មហាវីរោ ធនញ្ជយុយ្យានមុត្តមេ ។

ភទ្ទសាលោ ជិតមិត្តោ អហេសុំ អគ្គសាវកា

វាសេដ្ឋោ នាមុបដ្ឋាកោ នារទស្ស មហេសិនោ ។

ឧត្តរា ផគ្គុនី ចេវ អហេសុំ អគ្គសាវិកា

ពោធិ តស្ស ភគវតោ មហាសោណោតិ វុច្ចតិ ។

ឧគ្គរិន្ទោ វសភោ ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា

ឥន្ទវរី ច គណ្ឌី ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។

អដ្ឋាសីតិរតនានិ អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ

កញ្ចនគ្ឃិកសង្កាសោ ទសសហស្សី វិរោចតិ ។

ព្រះនារទៈជាលោកនាយក ជាមហាវីរបុរស ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបទ្រង់ញ៉ាំងធម្មចក្រ ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងឧទ្យានដ៏ប្រសើរ ឈ្មោះធនញ្ជ័យ ។ ភិក្ខុឈ្មោះភទ្ទសាលៈ ១ ឈ្មោះជិតមិត្តៈ ១ ជាអគ្គសាវក ភិក្ខុឈ្មោះវាសេដ្ឋៈ ជាឧបដ្ឋាក របស់ព្រះសម្ពុទ្ធនារទៈ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ ។ នាងឧត្តរា ១ នាងផគ្គុនី ១ ជាអគ្គសាវិកា ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ គេហៅថា មហា-សោណព្រឹក្ស ។ ឧបាសកឈ្មោះឧគ្គរិន្ទៈ ១ ឈ្មោះវសភៈ ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ឧបាសិកាឈ្មោះឥន្ទវរី ១ ឈ្មោះគណ្ឌី ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។ ព្រះមហាមុនី ទ្រង់មានកំពស់ ៨៨ ហត្ថក្រពុំ មានព្រះរូប ស្មើដោយគ្រឿងបូជា ជាវិការៈនៃមាស បានញ៉ាំងលោកធាតុតាំងមួយម៉ឺន ឲ្យភ្លឺរុងរឿង ។

តស្ស ព្យាមប្បភាកាយោ និទ្ធាវតិ ទិសោទិសំ
និរន្តរំ ទិវារត្តិ យោជនំ ផរតេ សទា ៗ
ន កេចិ តេន សមយេន សមន្តា យោជនេ ជនា
ឧក្កា បទីបេ ឧជ្ជលេន្តិ ពុទ្ធរស្មីហិ ឱត្ថតា ៗ
នវុតិវស្សសហស្សានិ អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ៗ
យថា ឧឡុហិ គគនំ វិចិត្តំ ឧបសោភតិ
តថេវ សាសនំ តស្ស អរហន្តេហិ សោភតិ ៗ
សំសារសោតំ តរណាយ សេសកេ បដិបន្នកេ
ធម្មសេតុំ ទឡ្ហំ កត្វា និព្វុតោ សោ នរាសភោ ៗ
សោ ច ពុទ្ធោ អសមសមោ តេ ច ខីណាសវា
អតុលតេជា
សព្វំ សមន្តរហិតំ ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារា ៗ

ព្រះកាយរបស់ព្រះអង្គ មានរស្មីប្រមាណមួយព្យាម តែងផ្សាយទៅកាន់ទិសតូចទិសធំ តែងផ្សាយទៅកាន់ទីប្រមាណ ១ យោជន៍ ទាំងថ្ងៃទាំងយប់ ជានិរន្តរ៍ សព្វ ៗ កាល ។ សម័យនោះ ជនទាំងឡាយពួកខ្លះ នៅក្នុងទីប្រមាណមួយយោជន៍ជុំវិញ ត្រូវរស្មីទាំងឡាយនៃព្រះពុទ្ធ គ្របសង្កត់ហើយ មិនបាច់អុជភ្លើងគប់ ឬអុជភ្លើងប្រទីបទាំងឡាយឡើយ ។ ព្រះជន្មាយុកំណត់ ប្រាំបួនសែនឆ្នាំគត់ កាលទ្រង់ព្រះជន្មាយុនៅដរាបនោះ តែងញ៉ាំងប្រជុំជនដ៏ច្រើនឲ្យឆ្លងផុតសង្សារ ។ អាកាសដ៏វិចិត្រ រុងរឿងដោយផ្កាយទាំងឡាយ យ៉ាងណា សាសនា របស់ព្រះនារទៈអង្គនោះ ក៏រុងរឿងដោយព្រះអរហន្តទាំងឡាយ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ ព្រះពុទ្ធព្រះនាមនារទៈ ប្រសើរជាងពួកនរៈអង្គនោះ ទ្រង់ធ្វើស្ពាន គឺព្រះធម៌ឲ្យមាំ ដើម្បីបង្ហូនពួកជនទាំងឡាយដ៏សេស ដែលកំពុងដើរទៅ ដើម្បីឆ្លងនូវខ្សែទឹក គឺសង្សារ ហើយបរិនិព្វាន ។ ព្រះពុទ្ធស្មើដោយព្រះពុទ្ធ ដែលគ្មានបុគ្គលស្មើអង្គនោះក្តី ព្រះខីណាស្រពទាំងឡាយ មានតេជះថ្លឹងពុំបាន ទាំងអម្បាលនោះក្តី ក៏និព្វានបាត់បង់អស់ របស់ទាំងពួងគឺ អន្តរធានអស់ ទេហ្ន៎ ! សង្ខារទាំងពួង ជារបស់សោះសូន្យពិត ។

នារទោ ជិនវសភោ   និព្វុតោ សុទស្សនេ បុរេ
តត្ថេវ ថូបវរោ   ចតុយោជនមុគ្គតោតិ ។

នារទពុទ្ធវំសោ នវមោ ។

ទសមោ បទុមុត្តរពុទ្ធវំសោ

(១១) នារទស្ស អបរេន   សម្ពុទ្ធោ ទិបទុត្តមោ
បទុមុត្តរោ នាម ជិនោ   អក្ខោភោ សាគរូបមោ ។
មណ្ឌកប្បោវ សោ អាសិ   យម្ហិ ពុទ្ធោ អជាយថ
ឧស្សន្នកុសលា ជនតា   តម្ហិ កប្បេ អជាយថ ។
បទុមុត្តរស្ស ភគវតោ   បឋមេ ធម្មទេសនេ
កោដិសតសហស្សានំ   ធម្មាភិសមយោ អហុ ។
តតោបរំបិ វស្សន្តេ   តប្បយន្តេ ច បាណិនេ
សត្តតឹសសតសហស្សានំ   ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។

ព្រះនារទៈ ជាព្រះជិនស្រីដ៏ប្រសើរ ទ្រង់បរិនិព្វានក្នុងព្រះនគរសុទស្សនបុរី ព្រះស្តូបដ៏ប្រសើរ មានកម្ពស់ប្រមាណ ៤ យោជន៍ ។

ចប់ នារទពុទ្ធវង្ស ទី ៩ ។

បទុមុត្តរពុទ្ធវង្ស ទី ១០

(១១) ក្នុងកាលខាងក្រោយ អំពីព្រះពុទ្ធព្រះនាមនារទៈមក មានព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមបទុមុត្តរៈ ទ្រង់ឧត្តមជាងសត្វជើងពីរ ទ្រង់ឈ្នះមារ ទ្រង់មិនរំភើប ឧបមាដូចសាគរ ។ ព្រះពុទ្ធនេះទ្រង់កើតឡើង ក្នុងកប្បណា កប្បនោះ ឈ្មោះមណ្ឌកប្ប ប្រជុំជនមានកុសលដុះឡើងហើយ កើតក្នុងកប្បនោះ ។ កាលព្រះមានព្រះភាគ ព្រះនាមបទុមុត្តរៈ ទ្រង់សម្តែងនូវព្រះធម៌ជាដំបូង សត្វទាំងឡាយ ប្រមាណមួយសែនកោដិ ក៏បានត្រាស់ដឹងនូវមគ្គនិងផល ។ លំដាប់តអំពីនោះមក កាលព្រះបរមសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមបទុមុត្តរៈ ទ្រង់បង្អុរចុះនូវធម៌ ទ្រង់ញុំាងពួកសត្វ ឲ្យឆ្អែតស្កប់ស្កល់ ពួកសត្វប្រមាណ ៣ ម៉ឺន ៧ ពាន់ បានត្រាស់ដឹងក្នុងលើកទី ២ ។

យម្ហិ កាលេ មហាវីរោ អានន្ទំ ឧបសង្កមិ
បិតុ សន្តិកំ ឧបគន្ត្វា អាហនិ អមតទុន្ទុភឹ ។
អាហតេ អមតភេរិម្ហិ វស្សន្តេ ធម្មវុដ្ឋិយា
បញ្ញាសសតសហស្សានំ តតិយាភិសមយោ អហុ ។
ឱវាទកោ វិញ្ញាបកោ តារកោ សព្វបាណិនំ
ទេសនាកុសលោ ពុទ្ធោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ បទុមុត្តរសត្ថុនោ
កោដិសតសហស្សានំ បឋមោ អាសិ សមាគមោ ។
យទា ពុទ្ធោ អសមសមោ វសិ វេភារបព្វតេ
នវុតិកោដិសហស្សានំ ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ ។
បុន ចារិកំ បក្កន្តេ
គាមនិគមរដ្ឋតោ
អសីតិកោដិសហស្សានំ តតិយោ អាសិ សមាគមោ ។

ក្នុងកាលណា ព្រះមហាវីរបុរស ស្ដេចចូលទៅរកព្រះអានន្ទជាព្រះបិតា លុះស្ដេចចូលទៅកាន់សំណាក់ព្រះបិតាហើយ ទ្រង់វាយស្គរ គឺអមតធម៌ ។ កាលស្គរ គឺអមតធម៌ ដែលព្រះអង្គទ្រង់វាយហើយ ភ្លៀងគឺធម៌ក៏ធ្លាក់ចុះ (ក្នុងកាលនោះ) ពួកសត្វប្រមាណ ៥ លាន បានត្រាស់ដឹងក្នុងលើកទី ៣ ។ ព្រះពុទ្ធទ្រង់ឈ្លាសក្នុងទេសនា ទ្រង់ទូន្មានពន្យល់ ចម្លងនូវសត្វទាំងពួង បានចម្លងហើយនូវប្រជុំជនជាច្រើន ។ ព្រះសាស្ដាព្រះនាមបទុមុត្តរៈ មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក គឺសន្និបាតលើកទី ១ មានព្រះខីណាស្រព ប្រមាណមួយសែនកោដិ ។ កាលណា ព្រះសម្ពុទ្ធ ស្មើដោយព្រះអតីតពុទ្ធ រកបុគ្គលស្មើគ្មាន ទ្រង់គង់នៅលើភ្នំវេភារបព៌ត (ក្នុងកាលនោះ) ជាសន្និបាតលើកទី ២ មានព្រះខីណាស្រព ប្រមាណ ៩០ ពាន់កោដិ ។ កាលព្រះសម្ពុទ្ធ ចៀសចេញចាកស្រុក ចាកនិគមនិងដែន ទៅកាន់ចារិកម្ដងទៀត នេះជាសន្និបាតលើកទី ៣ មានព្រះខីណាស្រពប្រមាណ ៨០ ពាន់កោដិ ។

អហំ តេន សមយេន ជដិលោ នាម រដ្ឋិកោ
សម្ពុទ្ធប្បមុខំ សង្ឃំ សភត្តំ ទុស្សមទាសហំ ។
សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ សង្ឃមជ្ឈេ និសីទិយ
សតសហស្សេ ឥតោ កប្បេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ អទិ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។

សម័យនោះ តថាគតជាជដិល អ្នកនៅក្នុងដែន តថាគត បានថ្វាយសំពត់ព្រមទាំងភត្ត ដល់ព្រះសង្ឃ មានព្រះពុទ្ធជាប្រធាន ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់គង់នៅក្នុងកណ្ដាលនៃភិក្ខុសង្ឃ ហើយទ្រង់ព្យាករតថាគតថា ក្នុងកប្បទីមួយសែនអំពីកប្បនេះ ជដិលនេះ នឹងបានជាព្រះពុទ្ធមួយអង្គ ។ សត្វនេះ នឹងចេញចាកក្រុងកបិលពស្តុ ជាទីត្រេកអរ តម្កល់នូវព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះនឹងអង្គុយទៀបគល់នៃអជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ នឹងចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ទ្រង់សោយបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយស្ដេចចូលទៅ ទៀបគល់នៃពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេតាក់តែង ។ លំដាប់នោះ ព្រះសម្ពុទ្ធទ្រង់មានយសធំ ធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌៈដ៏ប្រសើរ ហើយនឹងត្រាស់ដឹង ទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។

ទេសនាពុទ្ធវង្ស

ឥមស្ស ជនិកា មាតា មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ ពុទ្ធពីជំ កិរ អយំ ។

ទេសនាពុទ្ធវង្ស ទី ២០

ព្រះមាតាបង្កើតនៃព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតា ព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ឯព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមគោតម ។ ព្រះកោលិតៈ ១ ព្រះឧបតិស្សៈ ១ ជាអគ្គសាវក សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតាំងមាំ ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាកឈ្មោះអានន្ទ ទីនឹងបម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ នាងខេមា ១ នាងឧប្បលវណ្ណា ១ ជាអគ្គសាវិកា សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតាំងមាំ ។ ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹងនៃព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថាអស្សត្ថព្រឹក្ស ឧបាសកឈ្មោះចិត្តគហបតី១ ឈ្មោះហត្ថាឡវកគហបតី១ ទីនឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ នាងនន្ទមាតា ១ នាងឧត្តរា ១ ទីនឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះជន្មាយុរបស់ព្រះគោតម ដ៏មានយសអង្គនោះ កំណត់ ១០០ ឆ្នាំ ។ ទេវតា និងមនុស្សទាំងឡាយ លុះបានស្តាប់ព្រះបន្ទូលនេះនៃព្រះសម្ពុទ្ធ រកបុគ្គលស្មើគ្មាន ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ ហើយក៏ត្រេកអរថា ៈ ជដិលនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។

ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ   អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ   ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស   វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ   ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា   បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន   ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។
ឯវមេវ មយំ សព្វេ   យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ   ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាបិ វចនំ សុត្វា   ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋហឹ
អកាសឹ ឧក្កំ(១) ទឡ្ហំ ធិតឹ   ទសបារមិបូរិយា ។
ព្យាហតា តិត្ថិយា សព្វេ   វិមនា ទុម្មនា តទា
ន តេសំ កេចិ បរិចរន្តិ   រដ្ឋតោ និច្ឆុភន្តិ តេ ។

១ ឱ. ឧគ្គំ ។

សម្លេងហ៊ោក៏ប្រព្រឹត្តទៅ មនុស្សគ្រប់ទាំងទេវតា ទាំងព្រហ្ម ហ្មឺនលោកធាតុ ក៏ទះដៃសើចក្អាកក្អាយ ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការ ថា បើពួកយើងឃ្លាតមគ្គផលក្នុងសាសនា នៃព្រះលោកនាថអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត ពួកយើងគង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រព្រះគោតមនេះ ។ មនុស្សទាំងឡាយ កាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ ក្នុងទីចំពោះមុខ គង់កាន់យកនូវកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងនូវស្ទឹងធំបានដែរ យ៉ាងណា ។ យើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត គង់បានសម្រេចក្នុងទីចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះគោតមនេះ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ តថាគតបានឮព្រះបន្ទូល នៃព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះហើយ បានអធិដ្ឋានវត្តដ៏លើសលុបឡើងទៅ បានធ្វើនូវព្យាយាម ដ៏ខ្ជាប់ខ្ជួន មាំមួន ដោយការបំពេញនូវបារមីទាំង ១០ ។ ក្នុងកាលនោះ តិរ្ថិយទាំងពួងអាក់អន់តូចចិត្ត វិនាសខ្ចាត់ខ្ចាយ បរិស័ទពួកខ្លះនៃតិរ្ថិយទាំងនោះ មិនបំរើតិរ្ថិយទាំងនោះ ក៏នាំគ្នាបៀតបៀនបណ្ដេញចាកដែនទៅ ។

សព្វេ តត្ថ សមាគន្ត្វា   ឧបគច្ឆុំ ពុទ្ធសន្តិកេ

ត្វំ នាថោ មហាវីរ   សរណំ ហោហិ ចក្ខុមា ។

អនុកម្បកោ ការុណិកោ   ហិតេសី សព្វបាណិនំ

សម្បត្តេ តិត្ថិយេ សព្វេ   បញ្ចសីលេ បតិដ្ឋហិ ។

ឯវំ និរាកុលំ អាសិ   សុញ្ញំ តិត្ថិយេហិ តំ

វិចិត្តំ អរហន្តេហិ   វសីភូតេហិ តាទិហិ ។

ជុតំ ហិំសវតី ឈាយ   រាជឡោ ឈាយ ខត្តិយោ

តិត្ថិយទាំងពួង មកប្រជុំគ្នាក្នុងទីនោះ ហើយក្រាបចូលទៅកាន់សំណាក់ នៃព្រះពុទ្ធ (ហើយពោលថា) បពិត្រព្រះមហាវីរៈ សូមព្រះអង្គជាទីពឹងពុំនាក់ (នៃយើងខ្ញុំទាំងឡាយ) បពិត្រព្រះអង្គមានចក្ខុ សូមព្រះអង្គជាទីពឹង ។ ព្រះពុទ្ធទ្រង់អនុគ្រោះ ទ្រង់ប្រកបដោយករុណា ទ្រង់ស្វែងរកប្រយោជន៍ ដល់សត្វទាំងពួង ទ្រង់ញុំាងតិត្ថិយទាំងអស់ ដែលមកប្រជុំហើយ ឲ្យឋិតនៅ ក្នុងសីល ៥ ។ សាសនា (របស់ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមបទុមុត្តរៈនោះ) មិនកើវ ជាសាសនាសូន្យ ចាកពួកតិត្ថិយយ៉ាងនេះ សាសនានោះ វិចិត្រហើយដោយព្រះ

តីណិ សតសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
វសុលទត្តា នាម(១) នារី ឧត្តរោ នាម(២) អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា បាសាទេនាភិនិក្ខមិ
សត្តាហំ បធានចារំ អចរិ បុរិសុត្តមោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ បទុមុត្តរោ វិនាយកោ
វត្តចក្កោ មហាវីរោ មិថិលុយ្យានមុត្តមេ ។
ទេវលោ ច សុជាតោ ច អហេសុំ អគ្គសាវកា
សុមនោ នាមុបដ្ឋាកោ បទុមុត្តរស្ស សត្ថុនោ ។
អមិតា អសមា ចេវ អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ សលឡោតិ បវុច្ចតិ
អមិតោ(៣)ចេវ តិស្សោ ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
ហត្ថា ចេវ សុចិត្តា ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។

---

១ ឱ. ម. វសុទត្តា នាម ។ ២ ម. ឧត្តមោ ។ ៣ ឱ. ម. វិតិណ្ណោ ។

មាននារីបីមួនពាន់ តាក់តែងខ្លួន ឯនារីដែលជាអគ្គមហេសី ឈ្មោះវសុលទត្តា ព្រះរាជបុត្រព្រះនាមឧត្តរៈ ។ ព្រះជិនស្រី ប្រសើរជាងបុរស ទ្រង់ឃើញនូវនិមិត្តទាំង ៤ យ៉ាង ហើយ ស្តេចចេញទៅ ដោយប្រាសាទ ទ្រង់ប្រព្រឹត្តសេចក្តីព្យាយាម អស់៧ថ្ងៃ ។ ព្រះបទុមុត្តរសម្ពុទ្ធ ជានាយក ជាមហាវីរបុរស ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបទ្រង់ញ៉ាំងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងឧទ្យានដ៏ប្រសើរ ឈ្មោះមិថិលា ។ ភិក្ខុឈ្មោះទេវិល ១ ឈ្មោះសុជាតៈ ១ ជាអគ្គសាវក ភិក្ខុឈ្មោះសុមនៈ ជាឧបដ្ឋាក របស់ព្រះសាស្តាព្រះនាមបទុមុត្តរៈ ។ ភិក្ខុនីឈ្មោះអមិតា ១ ឈ្មោះអសមា ១ ជាអគ្គសាវិកា ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹងនៃព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ហៅថា សលឡព្រឹក្ស (ដើមស្រល់) ។ ឧបាសកឈ្មោះអមិតៈ ១ ឈ្មោះតិស្សៈ ១ ជាអគ្គុបដ្ឋាក ឧបាសិកាឈ្មោះហត្ថា ១ សុចិត្តា ១ ជាអគ្គុបដ្ឋាយិកា ។

ទសមោ បទុមុត្តរពុទ្ធវំសោ

អដ្ឋបញ្ញាសរតនំ អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ
កញ្ចនគ្ឃិយសង្កាសោ ទ្វត្តឹសវរលក្ខណោ ។
កុដ្ដា(១) កវាដា ភិត្តី ច រុក្ខា នគសិលុច្ចយា
ន តស្សាវរណំ អត្ថិ សមន្តា ទ្វាទសយោជនេ ។
វស្សសតសហស្សានិ អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
សន្ទស្សេត្វា ពហុជនំ(២) ឆិន្ទិត្វា សព្វសំសយំ
ជលិត្វា អគ្គិក្ខន្ធោវ និព្វុតោ សោ សសាវកោ ។
បទុមុត្តរោ ជិនោ ពុទ្ធោ នន្ទារាមម្ហិ និព្វុតោ
តត្ថេវ តស្ស ថូបវរោ ទ្វាទសុព្វេធយោជនោតិ ។

បទុមុត្តរពុទ្ធវំសោ ទសមោ ។

---

១ ឱ. ម. កុដា ។ ២ ឱ. ម. ពហុជនេ ។

បទុមុត្តរពុទ្ធវំស ទី ១០

ព្រះសម្ពុទ្ធមហាមុនី ទ្រង់មានកំពស់ ៥៨ ហត្ថក្រពុំ មានព្រះកាយដ៏ល្អល្អះ ប្រាកដស្មើដោយគ្រឿងបូជា ជាវិការៈនៃមាស មានលក្ខណៈដ៏ប្រសើរ ៣២ ប្រការ ។ ទ្វារក្តី គន្លឹះទ្វារក្តី ជញ្ជាំងក្តី ឈើក្តី ភ្នំក្តី ជាគ្រឿងកំបាំង នៃព្រះសម្ពុទ្ធនោះ ក្នុងទីប្រមាណ ១២ យោជន៍ជុំវិញ មិនមានឡើយ ។ ព្រះជន្មាយុមានកំណត់ មួយសែនឆ្នាំ កាលព្រះសម្ពុទ្ធនោះ ទ្រង់ព្រះជន្មាយុនៅដរាបនោះ ទ្រង់ញុំាងប្រជុំជនច្រើន ឲ្យឆ្លង (ចាកសង្សារ) លុះទ្រង់បង្រៀនជនជាច្រើនហើយ កាត់នូវសេចក្តីសង្ស័យទាំងពួង ហើយបរិនិព្វាន ជាមួយនឹងសាវ័ក ដូចជាគំនរភ្លើងដែលឆេះរុងរឿង ហើយរលត់ទៅដូច្នោះ ។ ព្រះពុទ្ធជិនស្រី ព្រះនាមបទុមុត្តរៈ ទ្រង់បរិនិព្វានក្នុងនន្ទារាម ព្រះស្តូបដ៏ប្រសើរ របស់ព្រះអង្គ មានកំពស់ ១២ យោជន៍ (ដែលគេសាងហើយ) ក្នុងនន្ទារាមនោះ ។

ចប់ បទុមុត្តរពុទ្ធវំស ទី ១០ ។

ឯកាទសមោ សុមេធពុទ្ធវំសោ

(១៤) បទុមុត្តរស្ស អបរេន សុមេធោ នាម នាយកោ
ទុរាសទោ ឧគ្គតេជោ សព្វលោកុត្តមោ មុនិ ។
បសន្ននេត្តោ សុមុខោ ព្រហា ឧជុ បតាបវា
ហិតេសី សព្វសត្តានំ ពហូ មោចេសិ ពន្ធនា ។
យទា ពុទ្ធោ អនុប្បត្តោ កេវលំ ពោធិមុត្តមំ
សុទស្សនម្ហិ នគរេ ធម្មចក្កំ បវត្តយិ ។
តស្សាបិ អភិសមយា តីណិ អហេសុំ ធម្មទេសនេ
កោដិសតសហស្សានំ បឋមាភិសមយោ អហុ ។
បុនាបរំ កុម្ភកណ្ណំ យក្ខំ សោ ទមយី ជិនោ
នវុតិកោដិសហស្សានំ ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។

សុមេធពុទ្ធវង្ស ទី ១១

(១៤) ក្នុងកាលជាខាងក្រោយ អំពីព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមបទុមុត្តរៈមក មានព្រះពុទ្ធព្រះនាមសុមេធៈ ព្រះអង្គជានាយក គេគ្របសង្កត់បានដោយក្រ ទ្រង់មានព្រះតេជៈដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ ជាព្រះជិនស្រី ដ៏ប្រសើរឧត្តមជាងលោកទាំងមូល ។ ព្រះអង្គមានព្រះនេត្រថ្លាស្អាត មានព្រះភក្ត្រល្អល្អះ មានព្រះសរីរៈធំ មានព្រះសរីរៈត្រង់ល្អ មានព្រះតេជះ ទ្រង់ស្វែងរកប្រយោជន៍ដល់សត្វទាំងពួង ទ្រង់ញ៉ាំងសត្វទាំងឡាយច្រើន ឲ្យរួចចាកចំណង ។ កាលណា ព្រះពុទ្ធទ្រង់បានដល់នូវពោធិញ្ញាណដ៏ឧត្តមសព្វគ្រប់ហើយ ទ្រង់ញ៉ាំងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងនគរឈ្មោះសុទស្សនៈ ។ ក្នុងការសម្តែងធម៌ទេសនានៃព្រះពុទ្ធព្រះនាមសុមេធៈអង្គនោះ មានការត្រាស់ដឹង ៣ លើក គឺការត្រាស់ដឹងទី១ មានពួកសត្វមួយសែនកោដិ ។ តមកទៀត ការត្រាស់ដឹងទី ២ មានពួកសត្វប្រមាណ ៩០ ពាន់កោដិ ក្នុងគ្រាដែលព្រះជិនស្រី ទ្រង់ទូន្មានយក្ស ឈ្មោះកុម្ភកណ្ណៈ ។

ឯកាទសមោ សុមេធពុទ្ធវំសោ

បុនាបរំ អមិតយសោ ចតុសច្ចំ បកាសយិ
អសីតិកោដិសហស្សានំ តតិយាភិសមយោ អហុ ។

សន្និបាតា តយោ អាសុំ សុមេធស្ស មហេសិនោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ សន្តចិត្តាន តាទិនំ

សុទស្សនំ នគរេ ឧបគញ្ឆិ ជិនោ យទា
តទា ខីណាសវា ភិក្ខូ សមឹសុ សតកោដិយោ ។

បុនាបរំ ទេវកូដេ ភិក្ខូនំ កឋិនត្ថតេ
តទា នវុតិកោដីនំ ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ ។

បុនាបរំ ទសពលោ យទា ចរតិ ចារិកំ
តទា អសីតិកោដីនំ តតិយោ អាសិ សមាគមោ ។

អហំ តេន សមយេន ឧត្តរោ នាម មាណវោ
អសីតិកោដិយោ មយ្ហំ ឃរេ សន្និចិតំ ធនំ ។

សុមេធពុទ្ធវង្ស ទី ១១

តមកទៀត ការត្រាស់ដឹងទី ៣ មានពួកសត្វ ៨០ ពាន់កោដិ ក្នុងគ្រាដែលព្រះពុទ្ធ មានយសរាប់មិនបាន ទ្រង់ប្រកាសនូវសច្ចៈ ៤ ប្រការ ។ ព្រះសុមេធមហេសី មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក ដែលសុទ្ធតែជាព្រះខីណាស្រព ប្រាសចាកមន្ទិល មានចិត្តស្ងប់ស្ងាត់ មានចិត្តនឹងធឹង គឺក្នុងកាលដែលព្រះជិនស្រី ស្ដេចចូលទៅក្នុងនគរសុទស្សនៈ មានភិក្ខុជាព្រះខីណាស្រព ១០០ កោដិ បានមកប្រជុំ (នេះសន្និបាតលើកទី ១) ។ តមកទៀត សន្និបាតលើកទី ២ មានភិក្ខុប្រមាណ ៩០ កោដិ (មកប្រជុំ) ក្នុងពេលក្រាលកឋិនលើភ្នំទេវកូដ ។ តមកទៀត សន្និបាតលើកទី ៣ មានភិក្ខុប្រមាណ ៨០ កោដិ មកប្រជុំ ក្នុងកាលព្រះទសពលស្ដេចទៅកាន់ចារិក ។ សម័យនោះ តថាគតកើតជាមាណពឈ្មោះឧត្តរៈ តថាគតបានសន្សំទ្រព្យទុកក្នុងផ្ទះ ប្រមាណ ៨០ កោដិ ។

គោវលំ សង្គំ ឥត្វាន   សសផ្ជេ លោកនាយកោ
សរណំ តស្ស ឧបគញ្ឆ   បព្វជ្ជំ អភិកេចយី ។
សោបិ មំ តទា ព្យាកាសិ   គាកេន្ទ្រ អនុមោទនំ
តឹសកប្បសហស្សម្ហិ   អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា   និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន   កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មិំ   និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ   នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ   បាយាសំ អទិ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន   ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា   ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ   ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា   មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម   អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។

គជាគតថ្វាយទ្រព្យទាំងអស់ ដែលមានរបស់របរ ដល់ព្រះលោកនាយក ព្រមទាំងព្រះវង្ស ហើយបានយកព្រះលោកនាយកនោះជាទីពឹង បានពេញចិត្តចំពោះបព្វជ្ជា ។ គ្រានោះ ព្រះអង្គទ្រង់ធ្វើនូវអនុមោទនា ហើយព្យាករគេថាគតថា ក្នុងកប្បទី ៣០ ពាន់ មាណពនេះ នឹងបានជាព្រះពុទ្ធ (មួយអង្គ) សត្វនេះ នឹងចេញចាកក្រុងកបិលពស្តុ ជាទីកពយ ហើយតម្កល់នូវព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះ នឹងគង់ឰយនៅ ទៀបគល់អជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ នឹងសោយបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយស្តេចចូលទៅ ទៀបគល់នៃពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេតាក់តែងហើយ ។ លំដាប់នោះ ព្រះមានយសធំ នឹងធ្វើប្រទក្សិណ នូវពោធិមណ្ឌដ៏ប្រសើរ ហើយនឹងត្រាស់ដឹង ទៀបគល់នៃអស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះមាតាបង្កើតរបស់ព្រះសត្វទ្រង់អង្គនេះ នឹងមានព្រះនាមមាយា ព្រះបិតាព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ព្រះពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមគោតម ។

ឯកាទសមោ សុមេធកថា

អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា

កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា

អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។

ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា

អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។

ពោធិ តស្ស ភគវតោ អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ

ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។

នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា

អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។

ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ

អាមោទិតា នរមរូ ពុទ្ធវីជង្កុរោ អយំ ។

សុមេធគាថា ទី ១១

ព្រះកោលិតៈ ១ ព្រះឧបតិស្សៈ ១ ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាកតម្រេក មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវក ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាកឈ្មោះអានន្ទ នឹងបម្រើនូវព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ។ នាងខេមា ១ នាងឧប្បលវណ្ណា ១ ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាកតម្រេក មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវិកា ។ ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង របស់ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ហៅថាអស្សត្ថព្រឹក្ស ឧបាសកឈ្មោះចិត្តគហបតី ១ ហត្ថាឡវកគហបតី ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ ឧបាសិកាឈ្មោះនន្ទមាតា ១ ឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះជន្មាយុព្រះគោតម មានយសនោះ មានកំណត់ ១០០ ឆ្នាំ ។ ទេវតានិងមនុស្សទាំងឡាយ លុះបានស្តាប់នូវព្រះបន្ទូលនេះ នៃព្រះមហេសី មិនមានបុគ្គលស្មើ ក៏មានចិត្តត្រេកអរថា មាណពនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។

ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ   អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ   ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស   វិរជ្ជិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ   ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទី តរន្តា   បដិតិត្ថំ វិរជ្ជិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន   ឧត្តរន្តិ មហានទី ។
ឯវមេវ មយំ សព្វេ   យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ   ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាហំ វចនំ សុត្វា   ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ
ឧត្តរឹ វត្តមធិដ្ឋាសឹ   ទសបារមិបូរិយា ។
សុត្តន្តំ វិនយញ្ចាបិ   នវង្គំ សត្ថុសាសនំ
សព្វំ បរិយាបុណិត្វាន   សោភយឹ ជិនសាសនំ ។
តត្ថប្បមត្តោ វិហរន្តោ   និសជ្ជដ្ឋានចង្កមេ
អភិញ្ញាបារមឹ បត្វា   ព្រហ្មលោកមគញ្ឆហំ ។

សំឡេងហ៊ោក៏ប្រព្រឹត្តទៅ មនុស្សព្រមទាំងទេវតា ក្នុងម៉ឺនលោកធាតុ ក៏ទះដៃសើចក្អាកក្អាយ ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការថា បើពួកយើងនឹងឃ្លាតមគ្គផល ក្នុងសាសនានៃព្រះលោកនាថអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត ពួកយើងនឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះតថាគតនេះ ។ មនុស្សទាំងឡាយ កាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ទៅចំពោះមុខ គង់កាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំបានដែរ យ៉ាងណា ។ ពួកយើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត គង់បានសម្រេច ក្នុងទីចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះតថាគតនេះ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ តថាគត បានស្តាប់ព្រះបន្ទូល នៃព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនេះហើយ បានញុំាងចិត្តឲ្យជ្រះថ្លាក្រៃលែង បានអធិដ្ឋានវត្តដ៏លើសលុប ដោយការបំពេញនូវបារមី ១០ ។ តថាគតបានរៀននូវព្រះសូត្រ ព្រះវិន័យ និងសត្ថុសាសនៈ ដែលមានអង្គ ៩ ទាំងអស់ ហើយញុំាងសាសនានៃព្រះជិនស្រីឲ្យល្អរុងរឿង ។ តថាគតជាអ្នកមិនប្រមាទ ក្នុងសាសនានោះ កាលតថាគតនៅ ក្នុងទីអង្គុយ ទីឈរ នឹងទីដើរ ក៏បានដល់អភិញ្ញាបារមី ហើយទៅកើតក្នុងព្រហ្មលោក ។

សុទស្សនំ នាម នគរំ សុទត្តោ នាម ខត្តិយោ
សុទត្តា នាម ជនិកា សុមនស្ស មហេសិនោ ។
នវវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ
សុចន្ទោ កញ្ចនោ សិរិវឌ្ឍោ តយោ បាសាទមុត្តមា ។
តិសោឡសសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
សុមនា នាម សា នារី បុនព្វោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា ហត្ថិយានេន និក្ខមិ
អនូនកំ អឌ្ឍមាសំ បធានំ បទហី ជិនោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ សុមនោ លោកនាយកោ
វត្តិចក្កោ មហាវីរោ សុទស្សនុយ្យានមុត្តមេ ។
សរណោ ច សព្វកាមោ ច អហេសុំ អគ្គសាវកា
សាគរោ នាមុបដ្ឋាកោ សុមនស្ស មហេសិនោ ។

សុមនពុទ្ធវង្ស ទី ៤

ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមសុមនៈ ជាបរមសាស្ដា មានព្រះនគរឈ្មោះ សុទស្សនៈ ព្រះបរមក្សត្រ ព្រះនាមសុទត្តៈ ជាព្រះបិតា ព្រះមាតាបង្កើត ព្រះនាមសុទត្តា ។ ព្រះសុមនសម្ពុទ្ធនោះ ទ្រង់នៅគ្រប់គ្រងផ្ទះ អស់៩ពាន់ឆ្នាំ ប្រាសាទដ៏ប្រសើរ មាន ៣ ខ្នង គឺសុចន្ទប្រាសាទ ១ កញ្ចនប្រាសាទ ១ សិរិវឌ្ឍ-ប្រាសាទ ១ ។ មាននារីប្រមាណ ១៦ ពាន់រូប សុទ្ធសឹងតែ តាក់តែងល្អហើយ ឯនារីដែលជាអគ្គមហេសីនោះ ព្រះនាម សុមនា ព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមបុនព្វៈ ។ ព្រះជិនស្រីទ្រង់ ឃើញនូវនិមិត្ត ៤ យ៉ាង ហើយស្ដេចចេញទៅដោយហត្ថិ-យាន ទ្រង់តម្កល់ព្យាយាម អស់កន្លះខែគត់ ។ ព្រះលោក-នាយក ព្រះនាមសុមនៈ ជាមហាវីរៈ ត្រូវព្រហ្មអារាធនា ហើយ ទ្រង់ញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងឧទ្យានដ៏ប្រសើរ ឈ្មោះសុទស្សនៈ ភិក្ខុឈ្មោះសរណៈ ១ ឈ្មោះសព្វកាមៈ ១ ជាអគ្គសាវក របស់ព្រះសុមនៈ ដែលទ្រង់ស្វែងរក នូវគុណដ៏ធំអគ្គនោះ ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាក ឈ្មោះសាគរៈ ។

ភគោ ចេវ សុភគោ ច អហេសុំ អគ្គសាវកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ និម្ពរុក្ខោតិ(១) វុច្ចតិ ។
ឧបវេលោ ចេវ យសវោ ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
យសា នាម សិវិកា ច(២) អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
អដ្ឋាសីតិរតនានិ អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ
ឱភាសេតិ ទិសា សព្វា ចន្ទោ តារគណេ យថា ។
ចក្កវត្តិមណី នាម យថា តបតិ យោជនំ
តថេវ តស្ស រតនំ សមន្តា ផរតិ យោជនំ ។
ចត្តាលីសសហស្សានិ អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
តេវិជ្ជាឆឡភិញ្ញាហិ ពលប្បត្តេហិ តាទិហិ
សមាកុលមិទំ អាសិ អរហន្តេហិ សាសនំ ។

១ ឧ. ម. មហានិម្ពោតិ ។ ២ ឧ. ម. យសោធរា សិវលា ចាតិ ទិស្សតិ ។

ភិក្ខុពីរ ឈ្មោះភគោ ១ ឈ្មោះសុភគោ ១ ជាអគ្គសាវក ដើម សម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថា និម្ព-ព្រឹក្ស (ដើមស្ដៅ) ។ ឧបាសកឈ្មោះ ឧបវេល: ១ ឈ្មោះ យសវ: ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ឧបាសិកាឈ្មោះយសា ១ ឈ្មោះ សិវិកា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។ ព្រះមហាមុនី ទ្រង់មានកំពស់ ៨៨ ហត្ថក្រពុំ ទ្រង់ញុំាងទិសទាំងពួងឲ្យភ្លឺ ដូចព្រះចន្ទ្រ រុង-រឿងកណ្ដាលពួកផ្កាយ ។ កែវមណីរបស់ស្ដេចចក្រពត្តិ ភ្លឺរុង-រឿងអស់ទីប្រមាណមួយយោជន៍ យ៉ាងណា តេជៈ គឺពន្លឺនៃ ព្រះមានព្រះភាគនោះ តែងផ្សាយទៅកាន់ទីប្រមាណមួយ យោជន៍ជុំវិញ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ ព្រះជន្មាយុមានកំ-ណត់៤ ម៉ឺនឆ្នាំគត់ ព្រះសុគតអង្គនោះ កាលទ្រង់ព្រះជន្មាយុ នៅដរាបនោះ តែងញុំាងប្រជុំជនច្រើនឲ្យឆ្លងពាកសង្សារ ។ ព្រះសាសនានេះ កុះករដោយពួកព្រះអរហន្ត ដែលមាន វិជ្ជា ៣ និងអភិញ្ញា ៦ ដល់នូវកម្លាំង ជាតាទិបុគ្គល ។

តេបិ សព្វេ អមិតយសា វិប្បមុត្តា និរូបធី

ញាណាលោកំ ទស្សយិត្វា និព្វុតា តេ មហាយសា ។

សុមេធោ ជិនវរោ ពុទ្ធោ មេធារាមម្ហិ និព្វុតោ

ធាតុវិត្ថារិកំ អាសិ តេសុ តេសុ បទេសតោ ។

សុមេធពុទ្ធវំសោ ឯកាទសមោ ។

ទ្វាទសមោ សុជាតពុទ្ធវំសោ

(១៣) តត្ថេវ មណ្ឌកប្បម្ហិ សុជាតោ នាម នាយកោ

សីហហនុ ឧសភក្ខន្ធោ អប្បមេយ្យោ ទុរាសទោ ។

ចន្ទោវ វិមលោ សុទ្ធោ សតរំសីវ បតាបវា

ឯវំ សោភតិ សម្ពុទ្ធោ ជលន្តោ សិរិយា សទា ។

បាបុណិត្វាន សម្ពុទ្ធោ កេវលំ ពោធិមុត្តមំ

សុមង្គលម្ហិ នគរេ ធម្មចក្កំ បវត្តយិ ។

ព្រះអរហន្តទាំងពួងនោះ សឹងតែមានយសរកប្រមាណមិនបាន សុទ្ធតែ រួចផុតហើយ មិនមានឧបធិទាំងអស់ ព្រះអរហន្តទាំងនោះ បាន យសធំ បានសម្តែងនូវពន្លឺ គឺព្រះញាណ ហើយនិព្វានទៅ ។ ព្រះពុទ្ធព្រះនាមសុមេធៈ ជាព្រះជិនស្រីប្រសើរ ទ្រង់និព្វាន ក្នុង មេធារាម ព្រះធាតុផ្សាយទៅក្នុងប្រទេសទាំងឡាយនោះ ៗ ។

ចប់ សុមេធពុទ្ធវំស ទី ១១ ។

សុជាតពុទ្ធវំស ទី ១២

(១៣) ក្នុងមណ្ឌកប្បនោះឯង មានព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធជានាយក ព្រះនាមសុជាតៈ ទ្រង់មានព្រះហនុ ដូចជាចង្កានៃរាជសីហៈ ទ្រង់មានព្រះស្មា ដូចជា-កនៃគោឧសភៈ ទ្រង់មានព្រះគុណ ប្រមាណមិនបាន គេគ្របសង្កត់មិនបាន ។ ព្រះសម្ពុទ្ធបរិសុទ្ធ ប្រាសចាកមន្ទិល ដូចជាព្រះចន្ទ្រ មានតេជះ ដូចជាព្រះអាទិត្យ គឺរុងរឿងដោយព្រះសិរី សព្វៗកាល យ៉ាងនេះ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ដល់នូវពោធិញ្ញាណ ដ៏ប្រសើរសព្វគ្រប់ហើយ ទ្រង់ញុំាង ព្រះធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងព្រះនគរ ឈ្មោះសុមង្គលៈ ។

នេសេន្តោ បវរំ ធម្មំ សុជាតោ លោកនាយកោ
អសីតិកោដី អភិសមឹសុ បឋមេ ធម្មទេសនេ ។
យទា សុជាតោ អមិតយសោ ទេវេ វស្សំ ឧបាគមិ
សត្តតិំសសតសហស្សានំ ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។
យទា សុជាតោ អសមោ ឧបគច្ឆិ បិតុ សន្តិកំ
សដ្ឋិសតសហស្សានំ តតិយាភិសមយោ អហុ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ សុជាតស្ស មហេសិនោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។
អភិញ្ញាពលប្បត្តានំ អប្បត្តានំ ភវាភវេ
សដ្ឋិសតសហស្សានិ បឋមំ សន្និបតឹសុ តេ ។
បុនាបរំ សន្និបាតេ តិទិវោរោហណេ ជិនេ
បញ្ញាសសតសហស្សានំ ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ ។

កាលព្រះលោកនាយក ព្រះនាមសុជាតៈ ទ្រង់សំដែងនូវធម៌ដ៏ប្រសើរ សត្វទាំងឡាយចំនួន ៨០ កោដិ បានសម្រេចមគ្គផល ក្នុងព្រះធម្មទេសនាជាដំបូង ។ កាលណា ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមសុជាតៈ ទ្រង់មានយសរាប់មិនបាន ស្តេចចូលទៅកាន់ព្រះវស្សាក្នុងទេវលោក កាលនោះ ការត្រាស់ដឹងនូវធម៌លើកទី ២ មានពួកសត្វ ៣៧ សែន ។ កាលណា ព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមសុជាតៈ រកបុគ្គលស្មើគ្មាន ស្តេចចូលទៅកាន់សំណាក់ព្រះរាជបិតា កាលនោះ ការត្រាស់ដឹងនូវធម៌ទី ៣ មានពួកសត្វ ៦០ សែន ។ ព្រះសុជាតមហេសីមានសាវកសន្និបាត ៣ លើក ដែលសុទ្ធតែជាព្រះខីណាស្រព ប្រាសចាកមន្ទិល មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ ជាតាទិបុគ្គល ជាអ្នកដល់នូវអភិញ្ញានិងពលៈ ជាអ្នកមិនដល់ (នូវការកើត) ក្នុងភពតូចនិងភពធំ គឺព្រះអរហន្តទាំងនោះ ប្រមាណ ៦០ សែន បានមកប្រជុំ ជាសន្និបាតលើកដំបូង ។ តមកទៀត ការប្រជុំក្នុងកាលដែលព្រះជិនស្រី ទ្រង់ចុះចាកទេវលោក នេះជាសន្និបាតលើកទី ២ មានព្រះខីណាស្រព ចំនួន ៥០ សែន ។

ព្រះសុជាតពុទ្ធវង្ស

ឧបសង្កម្ម ចតុសតំ(១)   តស្ស យោ អគ្គសាវកោ
ចតូហិ សតសហស្សេហិ   សមុក្កុំ ឧបសង្កមិ ។
អហន្តេន សមយេន   ចតុទីបម្ហិ ឥស្សរោ
អន្តលិក្ខចរោ អាសឹ   ចក្កវត្តិ មហព្វលោ ។
ចតុទីបេ មហារដ្ឋំ   រតនេ សត្ត ឧត្តមេ
ពុទ្ធេ និយ្យាទយិត្វាន   បព្វជឹ តស្ស សន្តិកេ ។
អារាមិកា ជនបទេ   ឧដ្ឋានំ បដិបិណ្ឌិយ
ឧបនេន្តិ ភិក្ខុសង្ឃស្ស   បច្ចយំ សយនាសនំ ។
សោបិ មំ តទា(២) ព្យាកាសិ   ទសសហស្សម្ហិ ឥស្សរោ
តិំស កប្បសហស្សម្ហិ   អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា   និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន   កត្វា ទុក្ករការិកំ ។

---

១ ឱ. ឧបសង្កម្មន្តោ ទវិសតំ ។ ម. ឧបសង្កម្មន្តោ ឆាតសតំ ។ ២ ឱ. ម. ពុទ្ធោ ។

អគ្គសាវកណា របស់ព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមសុជាតៈនោះ បាន ចូលទៅគាល់ព្រះសម្ពុទ្ធ ដើម្បីប្រយោជន៍នោះ អគ្គសាវកនោះ បានចូលទៅគាល់ព្រះសម្ពុទ្ធ មួយអន្លើដោយភិក្ខុ ប្រមាណ ៤ សែនរូប (នេះជាសន្និបាតលើកទី ៣) ។ សម័យនោះ តថាគតជាស្តេចចក្រពត្តិ មានកម្លាំងច្រើន ជាធំក្នុងទ្វីបទាំង ៤ អាចហោះទៅក្នុងអាកាសបាន ។ តថាគតបានថ្វាយនូវកែវ-សម្បត្តិជាច្រើនក្នុងទ្វីបទាំង ៤ នូវកែវដ៏ឧត្តមទាំង ៧ ប្រការ ចំពោះព្រះពុទ្ធ ហើយបួសក្នុងសំណាក់ នៃព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ។ ពួកអារាមិកជនទាំងឡាយ ក្នុងជនបទ បានប្រមូលមកនូវស្បៀងអាហារ ជាបច្ច័យ ទីដេក ទីអង្គុយ ហើយនាំចូលទៅថ្វាយដល់ភិក្ខុសង្ឃ ។ កាលនោះ ព្រះសុជាតសម្ពុទ្ធនោះ ទ្រង់ព្យាករថាតថាគតជា ក្នុងទីបំផុតនៃកប្ប ៣០ ពាន់ ស្តេចចក្រពត្តិអង្គនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ជាធំក្នុងមួយម៉ឺនលោកធាតុ ។ សត្វនេះ នឹងស្តេចចេញចាកក្រុងកបិលពស្តុ ជាទីរីករាយ ហើយតម្កល់នូវព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។

អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ   និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ   នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ   បាយាសំ អទ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន   ពោធិមូលមុបេហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា   ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ   ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា   មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម   អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
អនាសវា វីតរាគា   សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច   អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ   ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច   អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា   សន្តចិត្តា សមាហិតា ។

សត្ថានេះ នឹងអង្គុយនៅទៀបគល់ដើមអជបាលព្រឹក្ស ទទួលនូវបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ នឹងសោយនូវបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយស្តេចចូលទៅ ទៀបគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេតាក់តែង ។ លំដាប់នោះ ព្រះមានយសធំ ធ្វើប្រទក្សិណ នូវពោធិមណ្ឌៈដ៏ប្រសើរ ហើយត្រាស់ដឹងទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះមាតាបង្កើត របស់ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតាព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ព្រះពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមគោតម ។ ព្រះកោលិតៈ ១ ព្រះឧបតិស្សៈ ១ ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាកតម្រេក មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវក ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាក ឈ្មោះអានន្ទ នឹងបម្រើនូវព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ នាងខេមា ១ នាងឧប្បលវណ្ណា ១ មិនមានអាសវៈ ប្រាសចាកតម្រេក មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវិកា ។

ពុទ្ធវំសោ សុមេធពុទ្ធវំសោ

ពោធិ តស្ស ភគវតោ អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ ពុទ្ធពីជង្កុរោ អយំ ។
ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។

សុមេធពុទ្ធវង្ស ទី ១២

ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង របស់ព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថា អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ឧបាសកឈ្មោះចិត្តគហបតី ១ ឈ្មោះហត្ថក-អាឡវកគហបតី ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ នាងនន្ទមាតា ១ នាងឧត្តរា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះជន្មាយុនៃព្រះគោតម ដ៏ប្រសើរ យសអង្គនោះ មានកំណត់ ១០០ឆ្នាំ ។ មនុស្ស និងទេវតាទាំងឡាយ លុះបានស្តាប់ព្រះបន្ទូលនេះ នៃព្រះពុទ្ធឯកបុគ្គល ស្មើគ្មាន ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ ហើយត្រេកអរថា ស្តេចចក្រពត្តិអង្គនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។ សម្រែកហ៊ោ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ពួកមនុស្ស ព្រមទាំងទេវតា ទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុ ក៏ទះដៃសើចគ្រាកគ្រាយ ធ្វើអញ្ជលី នមស្ការថា បើពួកយើងឃ្លាងមគ្គផល ក្នុងសាសនា នៃព្រះលោកនាថអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត ពួកយើងទាំងអស់គ្នា គង់បានសម្រេច ក្នុងទីចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះគោតមនេះពុំខាន ។ ពួកមនុស្សកាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាងកំពង់ក្នុងទីចំពោះមុខ គង់កាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំបានដែរ យ៉ាងណា

ឃាតេវ មយំ សព្វេ យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាហំ វចនំ សុត្វា ភិយ្យោ ហាសំ ជនេសហំ
អធិដ្ឋហឹ វតំ ឧគ្គំ ទសបារមិបូរិយា ។
សុត្តន្តំ វិនយញ្ចាបិ នវង្គំ សត្ថុសាសនំ
សព្វំ បរិយាបុណិត្វាន សោភយឹ ជិនសាសនំ ។
តត្ថប្បមត្តោ វិហរន្តោ ព្រហ្មំ ភាវេត្វា ភាវនំ
អភិញ្ញាសុ បារមឹ គន្ត្វា ព្រហ្មលោកមគញ្ឆហំ ។
សុមង្គលំ នាម នគរំ ឧគ្គតោ នាម ខត្តិយោ
មាតា បភាវតី នាម សុជាតស្ស មហេសិនោ ។
នវវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសី សោ
សិរី ឧបសិរី ចន្ទោ តយោ បាសាទមុត្តមា ។

ពួកយើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត គង់នឹងបានសម្រេច ក្នុងទីចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះតថាគតនេះ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ តថាគតបានស្តាប់នូវព្រះបន្ទូល នៃព្រះពុទ្ធនោះហើយ បានញ៉ាំងសេចក្តីរីករាយឲ្យកើតដោយក្រៃលែង ហើយបានអធិដ្ឋាន នូវវត្តដ៏លើសលុប ដោយការបំពេញនូវបារមីទាំង ១០ ។ តថាគតបានរៀននូវព្រះសូត្រផង ព្រះវិន័យផង សត្ថុសាសនាដែលមានអង្គ ៩ ទាំងអស់ផង ហើយបានញ៉ាំងសាសនានៃព្រះជិន-ស្រី ឲ្យល្អរុងរឿង ។ កាលតថាគត នៅក្នុងសាសនានោះជាអ្នកមិនមានប្រមាទ បានចំរើននូវភាវនាដ៏ប្រសើរ ហើយបានដល់នូវបារមី ក្នុងអភិញ្ញាទាំងឡាយ ហើយទៅកើតក្នុងព្រហ្មលោក ។ ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមសុជាតៈ ទ្រង់ស្វែងនូវគុណដ៏ធំ មានព្រះនគរឈ្មោះសុមង្គលៈ ព្រះមហាក្សត្រព្រះនាមឧគ្គតៈ ជាព្រះបិតា ព្រះមាតា ព្រះនាមបភាវតី ។ ព្រះសុជាតសម្ពុទ្ធនោះ ទ្រង់នៅគ្រប់គ្រងផ្ទះ អស់ ៩ ពាន់ឆ្នាំ ប្រាសាទដ៏ប្រសើរ (របស់ព្រះពុទ្ធនោះ) មាន ៣ ខ្នង គឺ សិរីប្រាសាទ ១ ឧបសិរីប្រាសាទ ១ ចន្ទប្រាសាទ ១ ។

តេវីសតិសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
សិរីនន្ទា នាម នារី ឧបសេនោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា អស្សយានេន និក្ខមិ
អនូននវមាសានិ បធានំ បទហី ជិនោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ សុជាតោ លោកនាយកោ
វត្តចក្កោ មហាវីរោ សុមង្គលុយ្យានមុត្តមេ ។
សុទស្សនោ សុទេវោ ច អហេសុំ អគ្គសាវកា
នារទោ នាមុបដ្ឋាកោ សុជាតស្ស មហេសិនោ ។
នាគា នាគសមាលា ច អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ មហាវេឡូតិ វុច្ចតិ ។
សោ ច រុក្ខោ ឃនក្ខន្ធោ(១) អច្ឆិទ្ទោ ហោតិ បត្តិកោ
ឧជុ វំសោ ព្រហា ហោតិ ទស្សនេយ្យោ មនោរមោ ។

១ ឱ. ម. ឃនរុចិរោ ។

សុជាតពុទ្ធវង្ស ទី ១២

មាននារីប្រមាណ ២ ម៉ឺន ៣ ពាន់នាក់ សុទ្ធសឹងតែតាក់តែងល្អហើយ ឯនារីដែលជាអគ្គមហេសី ព្រះនាមសិរីនន្ទា ព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមឧបសេនៈ ។ ព្រះជិនស្រីទ្រង់ឃើញនូវនិមិត្ត ៤ យ៉ាង ហើយស្ដេចចេញទៅដោយយានសេះ តម្កល់នូវព្យាយាម អស់ ៩ ខែគត់ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមសុជាតៈ ជាលោកនាយក ជាមហាវីរៈ ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបទ្រង់ញ៉ាំងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងឧទ្យានដ៏ប្រសើរ ឈ្មោះសុមង្គលៈ ។ ភិក្ខុឈ្មោះសុទស្សនៈ ១ ឈ្មោះសុទេវៈ ១ ជាអគ្គសាវក ភិក្ខុឈ្មោះ នារទៈ ជាឧបដ្ឋាកនៃព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមសុជាតៈ ទ្រង់ស្វែងរកគុណធំ ។ ភិក្ខុនីឈ្មោះនាគា ១ ឈ្មោះនាគសមាលា ១ ជាអគ្គសាវិកា ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថា មហាវេឡុព្រឹក្ស (ដើមឫស្សីធំ) ។ ឫស្សីនោះ មានដើមតាន់ មិនមានប្រហោង មានស្លឹកច្រើន ជាឫស្សីមានដើមត្រង់ មានដើមធំ គួររមិលមើល ជាទីរីករាយនៃចិត្ត ។

ឯកក្ខន្ធោ បវឌ្ឍិត្វា តតោ សាខា បភិជ្ជតិ
យថា សុពន្ធោ មោរហត្ថោ ឯវំ សោភតិ សោ ទុមោ ។
ន តស្ស កណ្ដកា ហោន្តិ នាបិ ឆិទ្ទំ មហា អហុ
វិត្ថិណ្ណសាខោ អវិរឡោ សន្ទច្ឆាយោ មនោរមោ ។
សុទត្តោ ចេវ ចិត្តោ ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
សុភទ្ទា ចេវ បទុមា ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
បញ្ញាសរតនោ អាសិ ឧច្ចត្តនេន[១] សោ ជិនោ
សព្វាការវរូបេតោ សព្វគុណមុបាគតោ ។
តស្ស បភា អសមសមា និច្ឆរតិ សមន្តតោ
អប្បមាណោ អតុលិយោ ឧបមេហិ អនូបមោ ។
នវុតិវស្សសហស្សានិ អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។

---

១ ឱ. ម. ឧច្ចត្តនេ ។

ជាឫស្សីតែមួយដើម លូតលាស់ឡើងហើយ ទើបបែកចែកចេញអំពីដើមនោះជា ៥ មែក ឫស្សីនោះជាឈើល្អ ដូចជាបាច់នៃកន្ទុយក្ងោក ដែលគេចងល្អហើយដូច្នោះ ។ ឫស្សីនោះ ជាឫស្សីឥតបន្លា ឥតប្រហោង មានមែកក្រាស់ត្រសុំត្រសាយ ដេរដាសដោយមែក មានម្លប់ត្រជាក់ ជាទីត្រេកអរនៃចិត្ត ។ ឧបាសកឈ្មោះ សុទត្តៈ ១ ឈ្មោះចិត្តៈ ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ឧបាសិកាឈ្មោះនាងសុភទ្រា ១ នាងបទុមា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋា-យិកា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ មានកំពស់ ៥០ ហត្ថក្រាំ ទ្រង់ប្រកបដោយអាការប្រសើរគ្រប់យ៉ាង ទ្រង់ប្រកបដោយគុណទាំងពួង ។ រស្មីនៃព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ស្មើដោយស្មើនៃព្រះពុទ្ធ ដែលមិនមានបុគ្គលស្មើ តែងផ្សាយចេញទៅគ្រប់ទិសជុំវិញ ព្រះសម្ពុទ្ធនោះ មានព្រះគុណប្រមាណមិនបាន មានព្រះគុណថ្លឹងមិនបាន មិនមានឧបមា ដោយសេចក្តីឧបមាទាំងឡាយឡើយ ។ ព្រះជន្មាយុ មានកំណត់ ៩០ ពាន់ឆ្នាំគត់ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ កាលគង់ព្រះជន្មាយុនៅដរាបនោះ តែងញុំាងប្រជុំជនជាច្រើន ឲ្យឆ្លង (វាតសង្សារ) ។

យថាបិ សាគរេ ឩម្មិ គគនេ តារកា យថា
ឯវំ តទា បាវចនំ អរហន្តេហិ ចិត្តិតំ ។
[តេវិជ្ជាឆឡភិញ្ញេហិ(១) ពលប្បត្តេហិ តាទិហិ
សមាកុលមិទំ អាសិ អរហន្តេហិ តាទិភិ]
សោ ច ពុទ្ធោ អសមសមោ គុណានិ ច តានិ
អតុលិយានិ
សព្វំ សមន្តរហិតំ ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារា ។
សុជាតោ ជិនវរោ ពុទ្ធោ សេលារាមម្ហិ និព្វុតោ
តត្ថេវ ចេតិយោ សត្ថុ តីណិ គាវុតមុគ្គតោតិ ។

សុជាតពុទ្ធវំសោ ទ្វាទសមោ ។

តេរសមោ បិយទស្សិពុទ្ធវំសោ

[១៤] សុជាតស្ស អបរេន សយម្ភូ លោកនាយកោ
ទុរាសទោ អសមសមោ បិយទស្សី មហាយសោ ។

១ តេវិជ្ជេហិ ឆឡភិញ្ញេហិ យុត្តរេវ ។

ក្នុងកាលនោះ សាសនារបស់ព្រះពុទ្ធនោះ វិចិត្រដោយព្រះអរហន្តទាំងឡាយ ដូចជារលកក្នុងសាគរ ឬដូចជាផ្កាយក្នុងអាកាស ។ សាសនានោះ កុះករដោយព្រះអរហន្តទាំងឡាយ ដែលមានវិជ្ជា៣ មានអភិញ្ញា៦ លោកដល់នូវកម្លាំង ជាតាទិបុគ្គល ។ ព្រះសម្ពុទ្ធនោះ ស្មើដោយព្រះពុទ្ធ រកបុគ្គលស្មើគ្មាន គុណទាំងឡាយនោះ ជាគុណថ្លឹងពុំបាន ធម្មជាតទាំងពួង ក៏អន្តរធានអស់ទៅហ្ន៎ សង្ខារទាំងពួង ជារបស់សោះសូន្យទទេ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមសុជាតៈ ជាព្រះជិនស្រីប្រសើរ បរិនិព្វានក្នុងសេលារាម ព្រះចេតិយរបស់ព្រះសាស្តា មានកំពស់ ៣ គាវុត (ដែលគេសាង) ក្នុងសេលារាមនោះ ។

ចប់ សុជាតពុទ្ធវង្ស ទី ១២ ។

បិយទស្សិពុទ្ធវង្ស ទី ១៣

(១៤) ក្នុងកាលជាខាងក្រោយ នៃព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមសុជាតៈមក មានព្រះពុទ្ធទ្រង់ព្រះនាមបិយទស្សី ជាសយម្ភូ ជាលោកនាយក ទ្រង់មានយសច្រើន គេគ្របសង្កត់បានដោយក្រ ព្រះអង្គស្មើដោយព្រះពុទ្ធដែលឥតមានបុគ្គលស្មើ ។

សោបិ ពុទ្ធោ អមិតយសោ   អាទិច្ចោវ វិរោចតិ
និហន្ត្វាន តមំ សព្វំ   ធម្មចក្កំ បវត្តយិ ។
តស្សាបិ អតុលតេជស្ស   អហោសិ អភិសមយា តយោ
កោដិសតសហស្សានំ   បឋមាភិសមយោ អហុ ។
សុទស្សនោ ទេវរាជា   មិច្ឆាទិដ្ឋិមរោចយិ
តស្ស ទិដ្ឋិំ វិនោទេន្តោ   សត្ថា ធម្មមទេសយិ ។
ជនសន្និបាតោ អតុលោ   មហា សន្និបតិ តទា
នវ[1]កោដិសហស្សានំ   ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។
យទា ទោណមុខំ ហត្ថឹ   វិនេតិ នរសារថិ
អសីតិកោដិសហស្សានំ   តតិយាភិសមយោ អហុ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ   តស្សាបិ បិយទស្សិនោ
កោដិសតសហស្សានំ   បឋមោ អាសិ សមាគមោ ។

[1] ឱ. ម. នវុតិ ។

ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់មានយសប្រមាណមិនបាន ទ្រង់រុងរឿងដូចជាព្រះអាទិត្យ ទ្រង់កំចាត់បង់នូវងងឹតទាំងពួង ទ្រង់ញ៉ាំងធម្មចក្រទាំងពួងឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ។ ព្រះពុទ្ធនោះ មានតេជះថ្លឹងមិនបាន មានការត្រាស់ដឹង ៣ លើក គឺការត្រាស់ដឹងទី ១ មានពួកសត្វមួយសែនកោដិ ។ ទេវរាជព្រះនាមសុទស្សនៈ គាប់ព្រះទ័យនឹងមិច្ឆាទិដ្ឋិ ព្រះសាស្តា កាលទ្រង់បន្ទោបង់នូវទិដ្ឋិ នៃសុទស្សនទេវរាជនោះ ទ្រង់បានសំដែងធម៌ ។ ក្នុងកាលនោះ ការប្រជុំជនច្រើនថ្លឹងមិនបាន ជាការប្រជុំធំ ឈ្មោះថាត្រាស់ដឹងទី ២ មានពួកសត្វ ៩ ពាន់កោដិ ។ ក្នុងកាលណា ព្រះពុទ្ធ ព្រះអង្គជាសារថី ទូន្មាននូវនរៈ ទ្រង់ទូន្មានដំរី ឈ្មោះទោណមុខៈ ក្នុងកាលនោះ ឈ្មោះថាត្រាស់ដឹងទី ៣ មានពួកសត្វ ៨០ កោដិ ។ ព្រះបិយទស្សីអង្គនោះ មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក គឺ សន្និបាតលើកទី ១ មានពួកព្រះអរហន្តមួយសែនកោដិ ។

តតោ បរំ នវុតិកោដី សម្មឹសុ ឯកតោ មុនី
តតិយេ សន្និបាតម្ហិ អសីតិកោដិយោ អហុ ។
អហំ តេន សមយេន កស្សបោ នាម មាណវោ(១)
អជ្ឈាយកោ មន្តធរោ តិណ្ណំ វេទាន បារគូ ។
តស្ស ធម្មំ សុណិត្វាន បសាទំ ជនយឹ អហំ
កោដិសតសហស្សេហិ សង្ឃារាមំ អមាបយឹ ។
តស្ស ទត្វាន អារាមំ ហដ្ឋោ សំវិគ្គមានសោ
សរណេ បញ្ចសីលេ ច ទឡ្ហំ កត្វា សមាទយឹ ។
សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ សង្ឃមជ្ឈេ និសីទិយ
អដ្ឋារសេ កប្បសតេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កាបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។

១ ម. ម. ព្រាហ្មណោ ។

តពីនោះមក ព្រះខីណាស្រពទាំងឡាយ ជាអ្នកប្រាជ្ញចំនួន ៩០ កោដិ បានមកប្រជុំព្រមគ្នាជាមួយគ្នា នេះជាសន្និបាតលើកទី ២ ក្នុងសន្និបាតលើកទី ៣ មានព្រះខីណាស្រព ៨០ កោដិ ។ សម័យនោះ តថាគតកើតជាមាណព ឈ្មោះកស្សប ជាអ្នកស្វាធ្យាយមន្ត ចងចាំមន្ត ដល់នូវត្រើយនៃត្រៃវេទ ។ តថាគត បានស្ដាប់ធម៌ របស់ព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមបិយទស្សីនោះ ហើយ បានញ៉ាំងសេចក្ដីជ្រះថ្លា ឲ្យកើតឡើង តថាគត បានសាងនូវសង្ឃារាម ដោយទ្រព្យប្រមាណមួយសែនកោដិ ។ តថាគត បានថ្វាយអារាម ដល់ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ហើយមានចិត្តរីករាយ មានចិត្តសង្វេគ បានសមាទានសរណគមន៍ និងសីល ៥ ឲ្យមាំមួន ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់គង់ក្នុងកណ្ដាលសង្ឃហើយ ទ្រង់ព្យាករតថាគតថា មាណពនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ក្នុងកប្បទី ១.៨០០ ។ សត្វនេះ នឹងចេញចាកក្រុងកបិលពស្ដុ ជាទីរីករាយ ទៅតម្កល់ការព្យាយាម ហើយធ្វើទុក្ករកិរិយា ។

អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ អទិ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ ។
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។

សត្វនេះ នឹងអង្គុយទៀបគល់ នៃអជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយទ្រង់ចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ នឹងទ្រង់សោយនូវបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយស្តេចចូលទៅ ទៀបគល់នៃពោធិព្រឹក្សតាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេតាក់តែងហើយ ។ លំដាប់នោះព្រះមានយសធំ នឹងធ្វើប្រទក្សិណ នូវពោធិមណ្ឌដ៏ប្រសើរហើយត្រាស់ដឹង ទៀបគល់នៃអស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះមាតាបង្កើតនៃព្រះពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតាព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ព្រះពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមគោតម ។ ភិក្ខុឈ្មោះកោលិតៈ ១ ឧបតិស្សៈ ១ ជាអគ្គសាវក ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ អស់រាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតាំងមាំ ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាក ឈ្មោះអានន្ទ នឹងបម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ។ នាងខេមា ១ នាងឧប្បលវណ្ណា ១ ជាអគ្គសាវិកា ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ អស់រាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតាំងមាំ ។

ពោធិ តស្ស ភគវតោ អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ ពុទ្ធវីជង្កុរោ អយំ ។
ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។

ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគនោះ គេហៅថា អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ឧបាសកឈ្មោះចិត្តគហបតី ១ ឈ្មោះហត្ថឡវកគហបតី ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ ឧបាសិកា ឈ្មោះនន្ទមាតា ១ ឧត្តរា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះជន្មាយុនៃព្រះគោតម មានយសអង្គនោះ មានកំណត់ ១០០ ឆ្នាំ ។ ទេវតានិងមនុស្សទាំងឡាយ លុះបានស្តាប់នូវព្រះបន្ទូលនេះ នៃព្រះមហេសី គេប្រៀបស្មើគ្មាន ក៏ត្រេកអរថា មាណពនេះជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។ សម្លេងហ៊ោក៏ប្រព្រឹត្តទៅ មនុស្សនិងទេវតា ទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុ ក៏ទះដៃសើចក្អាកក្អាយ ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការថា បើពួកយើង នឹងឃ្លាតមគ្គផល ក្នុងសាសនា នៃព្រះលោកនាថអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត ពួកយើងគង់បានសម្រេចមគ្គផល ចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះគោតមនេះ មិនខាន ។ មនុស្សទាំងឡាយ កាលនឹងឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតនូវកំពង់ ក្នុងទីចំពោះមុខហើយ គង់កាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំបានដែរ យ៉ាងណា ។

សុត្តន្តបិដក ខុទ្ទកនិកាយ ពុទ្ធវំស

ឯវមេវ មយំ សព្វេ   យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ   ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាបិ វចនំ សុត្វា   ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ
ឧត្តរឹ វត្តមធិដ្ឋាសឹ   ទសបារមិបូរិយា ។
សុធញ្ញំ នាម នគរំ   សុទត្តោ នាម ខត្តិយោ
សុចន្ទា នាម ជនិកា   បិយទស្សិស្ស សត្ថុនោ ។
នវវស្សសហស្សានិ   អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ
សុនិម្មលវិមលគិរិគុហា   តយោ បាសាទមុត្តមា ។
តេត្តឹសតិសហស្សានិ   នារិយោ សមលង្កតា
វិមលា នាម សា នារី   កញ្ចនវេឡុ អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា   រថយានេន និក្ខមិ
ឆមាសំ បធានចារំ   អចរិ បុរិសុត្តមោ ។

សុត្តន្តបិដក ខុទ្ទកនិកាយ ពុទ្ធវំស

យើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីអង្គនេះហើយ ក្នុងកាលជាអនាគត ពួកយើងនឹងបានសម្រេច ក្នុងទីចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះតថាគតអង្គនេះ គឺយ៉ាងនេះនោះឯង ។ លុះតថាគតបានស្តាប់ព្រះបន្ទូល នៃព្រះពុទ្ធអង្គនេះហើយ បានញុំាងចិត្តឲ្យជ្រះថ្លាដោយក្រៃលែង ហើយអធិដ្ឋានវត្តលើសលុប ដោយការបំពេញនូវបារមីទាំង ១០ ។ ព្រះសាស្តា ព្រះនាមបិយទស្សី មានព្រះនគរឈ្មោះសុធញ្ញៈ មានព្រះមហាក្សត្រព្រះនាមសុទត្តៈ ជាព្រះបិតា មានព្រះមាតា ព្រះនាមសុចន្ទា ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់នៅគ្រប់គ្រងផ្ទះ អស់៩ពាន់ឆ្នាំ ប្រាសាទដ៏ប្រសើរមាន ៣ ខ្នង គឺសុនិម្មលប្រាសាទ ១ វិមលប្រាសាទ ១ គិរិគុហាប្រាសាទ ១ ។ មាននារីប្រមាណ ៣៣ ពាន់នាក់ សុទ្ធសឹងតែតាក់តែងល្អ ឯនារីដែលជាអគ្គមហេសីនោះ ព្រះនាមនាងវិមលា ព្រះរាជបុត្របង្កើត ព្រះនាមកញ្ចនវេឡុៈ ។ ព្រះជិនស្រី ជាបុរសប្រសើរ ទ្រង់ឃើញនូវនិមិត្ត ៤ យ៉ាង ហើយស្តេចចេញទៅ ដោយយានគឺរថ ហើយទ្រង់ប្រព្រឹត្ត នូវសេចក្តីព្យាយាម អស់ ៦ ខែគត់ ។

ព្រហ្មុណា យាចិតោ សន្តោ   ពិយទស្សី មហាមុនិ
វត្តចក្កោ មហាវីរោ   ឧសភុយ្យានេ មនោរមេ ។

បាលិតោ សព្វទស្សី ច   អហេសុំ អគ្គសាវកា
សោភិតោ នាមុបដ្ឋាកោ   ពិយទស្សិស្ស សត្ថុនោ ។

សុជាតា ធម្មទិន្នា ច   អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ   ករុធោតិ បវុច្ចតិ ។

សន្ទកោ ធម្មិកោ ចេវ   អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
វិសាខា ធម្មទិន្នា ច   អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។

សោបិ ពុទ្ធោ អមិតយសោ   ទ្វត្តិំសវរលក្ខណោ
អសីតិហត្ថមុព្វេធោ   សាលរាជាវ ទិស្សតិ ។

អគ្គិយា ចន្ទសុរិយានំ   នត្ថិ តាទិសិកា បភា
យថា អហុ បភា តស្ស   អសមស្ស មហេសិនោ ។

ព្រះមហាមុនី ព្រះនាមបិយទស្សី ជាព្រះមហាវីរបុរស ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបទ្រង់ញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងឧសភឧទ្យាន ជាទីគាប់នៃចិត្ត ។ ភិក្ខុឈ្មោះបាលិតៈ ១ ឈ្មោះសព្វទស្សី ១ ជាអគ្គសាវក ភិក្ខុឈ្មោះសោភិតៈ ជាឧបដ្ឋាកនៃព្រះសាស្តា ព្រះនាមបិយទស្សី ។ ភិក្ខុនី ឈ្មោះសុជាតា ១ ឈ្មោះធម្មទិន្នា ១ ជាអគ្គសាវិកា ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹងនៃព្រះមានព្រះភាគនោះ គេហៅថា កកុធព្រឹក្ស (ដើមថ្កាន់) ។ ឧបាសកឈ្មោះសន្ទកៈ ១ ធម្មិកៈ ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ឧបាសិកាឈ្មោះនាងវិសាខា ១ ឈ្មោះនាងធម្មទិន្នា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់មានយសរាប់មិនបាន មានលក្ខណៈដ៏ប្រសើរ ៣២ ប្រការ មានកំពស់ ៨០ ហត្ថ ទ្រង់ប្រាកដដូចជាស្តេចនៃឈើ ឈ្មោះសាលព្រឹក្ស ។ រស្មីនៃភ្លើង រស្មីនៃព្រះចន្ទ្រ និងរស្មីនៃព្រះអាទិត្យ ប្រាកដដូចជារស្មីនៃព្រះពុទ្ធមហាឥសី ដែលរកបុគ្គលស្មើគ្មាននោះ មិនមានឡើយ ។

តស្សាបិ ទេវទេវស្ស អាយុ តាវតកំ អហុ

នវុតិវស្សសហស្សានិ លោកេ អដ្ឋាសិ ចក្ខុមា ។

សោភិត្វា អសមសមោ យុគានិ តានិ អតុលិយានិ

សព្វំ សមន្តរហិតំ(១) ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារា ។

បិយទស្សី មុនិវរោ អស្សត្ថារាមម្ហិ និព្វុតោ

តត្ថេវ តស្ស ជិនថូបោ តីណិ យោជនមុគ្គតោតិ ។

បិយទស្សិពុទ្ធវំសោ តេរសមោ ។

ចុទ្ទសមោ អត្ថទស្សិពុទ្ធវំសោ

(១៥) តត្ថេវ មណ្ឌកប្បម្ហិ អត្ថទស្សី មហាយសោ(២)

មហាតមំ និហន្ត្វាន បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ ។

---

១ ម. សមន្តរហិតំ ។ ២ [illegible] ។

ព្រះសម្ពុទ្ធ ជាទេវតាដ៏ប្រសើរជាងទេវតានោះ មានព្រះជន្មាយុនៅ ដរាបនោះ គឺព្រះចក្ខុសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ឋិតនៅក្នុងលោក អស់ ៩០ ពាន់ឆ្នាំ ។ ព្រះពុទ្ធដែលមិនមានបុគ្គលស្មើនោះក្តី គូនៃសាវកទាំងអម្បាលនោះក្តី មានគុណថ្លឹងពុំបាន របស់ទាំងអស់នេះ អន្តរធានទៅ ទាំងអស់ សង្ខារទាំងពួង ជារបស់សោះសូន្យទទេ ។ ព្រះពុទ្ធព្រះនាមបិយទស្សី ជាព្រះមុនីប្រសើរ ទ្រង់បរិនិព្វាន ក្នុងអស្សត្ថារាម ព្រះស្តូបនៃព្រះជិនស្រីអង្គនោះ មានកំពស់ ៣ យោជន៍ (គេបានសាងហើយ) ក្នុងអស្សត្ថារាមនោះ ។

ចប់ បិយទស្សិពុទ្ធវង្ស ទី ១៣ ។

អត្ថទស្សិពុទ្ធវង្ស ទី ១៤

(១៥) ក្នុងមណ្ឌកប្បនោះឯង មានព្រះពុទ្ធព្រះនាមអត្ថទស្សី មានយសធំ ទ្រង់កំចាត់បង់នូវងងឹតធំ សម្រេចសម្ពោធិញ្ញាណដ៏ឧត្តម ។

ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ ធម្មចក្កំ បវត្តយិ
អមតេន តប្បយី លោកំ ទសសហស្សិ សទេវកំ ។
តស្សាបិ លោកនាថស្ស អហេសុំ អភិសមយា តយោ
កោដិសតសហស្សានំ បឋមាភិសមយោ អហុ ។
យទា ពុទ្ធោ អត្ថទស្សី ចរតិ ទេវចារិកំ
កោដិសតសហស្សានំ ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។
បុនាបរំ យទា ពុទ្ធោ ទេសេសិ បិតុ សន្តិកេ
កោដិសតសហស្សានំ តតិយាភិសមយោ អហុ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ តស្សាបិ ច មហេសិនោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។
អដ្ឋនវុតិសហស្សានំ បឋមោ អាសិ សមាគមោ
អដ្ឋាសីតិសហស្សានំ ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ ។

អត្ថទស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ១៤.

ព្រះសម្ពុទ្ធ ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបទ្រង់ញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ហើយញុំាងមនុស្សនិងទេវតា ទាំងមួយហ្មឺនលោកធាតុ ឲ្យឆ្អែតដោយទឹកអម្រឹត ។ ព្រះលោកនាថអង្គនោះទ្រង់មានការត្រាស់ដឹង ៣ លើក គឺ ការត្រាស់ដឹងលើកទី ១ មានពួកសត្វចំនួនមួយសែនកោដិ ។ ការត្រាស់ដឹងលើកទី ២ មានពួកសត្វចំនួនមួយសែនកោដិ ក្នុងកាលដែលព្រះពុទ្ធ ទ្រង់ព្រះនាមអត្ថទស្សី ទ្រង់ត្រាច់ទៅកាន់ទេវចារិក ។ តមក ការត្រាស់ដឹងលើកទី ៣ មានពួកសត្វ ចំនួនមួយសែនកោដិ ក្នុងកាលដែលព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ ទ្រង់សម្តែងព្រះធម៌ ក្នុងសំណាក់ព្រះបិតា ។ ព្រះមហេសីអង្គនោះ មានសាវកសន្និបាត (ការជួបជុំសាវ័ក) ៣ លើក ដែលសុទ្ធតែជាព្រះខីណាស្រព ប្រាសចាកមន្ទិល មានព្រះទ័យស្ងប់ ប្រកបដោយតាទិគុណ គឺ សន្និបាតលើកទី ១ មានពួកព្រះខីណាស្រព ចំនួន ៩៨ ពាន់អង្គ សន្និបាតលើកទី ២ មានពួកព្រះខីណាស្រព ចំនួន ៨៨ ពាន់អង្គ ។

អដ្ឋសត្តតិសហស្សានិ ឥតិ យោ អាសិ សមាគមោ
អនុបាទាវិមុត្តានំ វិមលានំ មហេសិនំ ។
អហំ តេន សមយេន ជដិលោ ឧគ្គតាបនោ
សុសីមោ នាម នាមេន មហិយា សេដ្ឋសម្មតោ ។
ទិព្វំ មន្ទារវំ បុប្ផំ បទុមំ បារិឆត្តកំ
ទេវលោកា អាហរិត្វា សម្ពុទ្ធំ អភិបូជយឹ ។
សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ អត្ថទស្សី មហាមុនិ
អដ្ឋារសេ កប្បសតេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។

សន្និបាតលើកទី ៣ មានពួកព្រះខីណាស្រព ចំនួន ៧៨ ពាន់អង្គ សុទ្ធតែមានព្រះទ័យផុតស្រឡះ ឥតប្រកាន់ ប្រា-ចាកមន្ទិល ជាអ្នកស្វែងរកគុណដ៏ធំ ។ ក្នុងសម័យនោះ តថាគតកើតជាជដិល ឈ្មោះសុសិមៈ មានតបៈដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ ដែលគេសន្មតថា ជាបុគ្គលប្រសើរលើផែនដី ។ តថាគត បាននាំយកផ្កាមន្ទារវបុប្ផ ផ្កាឈូក និងផ្កាបារិច្ឆត្តកព្រឹក្ស ជាទិព្វ អំពីទេវលោក មកបូជាចំពោះព្រះសម្ពុទ្ធ ។ ឯព្រះពុទ្ធ ជាមហាមុនី ព្រះនាមអត្ថទស្សីអង្គនោះ ទ្រង់បានព្យាករតថាគតថា តាបសនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ក្នុងកប្បទី ១.៨០០ ។ សត្វនេះ នឹងចេញអំពីបុរី ជាទីរីករាយ ឈ្មោះកបិលពស្តុ តម្កល់ព្យាយាម ហើយធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះ នឹងអង្គុយទៀបគល់ នៃអជបាលព្រឹក្ស ទទួលមធុបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។

នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ   បាយាសំ អទិ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន   ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។
គតោ បទក្ខិណំ កត្វា   ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ   ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា   មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម   អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
អនាសវា វីតរាគា   សន្តចិត្តា សមាហិតា
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច   អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ   ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច   អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា   សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ   អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ   អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។

ការពុទ្ធវង្ស ទី ៧

ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ទ្រង់សោយបបរមធុបាយាស ទៀបច្រាំងស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយចូលទៅទៀបគល់នៃពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេតាក់តែងហើយ ។ លំដាប់នោះ ព្រះមានយសធំ ទ្រង់ធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌល ហើយត្រាស់ដឹងនូវអនុត្តរសម្មាសម្ពោធិញ្ញាណ ទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះជននីនៃព្រះពោធិសត្វនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតាព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ បុរសនេះ ទ្រង់ជាព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ។ ព្រះកោលិតៈ ១ ព្រះឧបតិស្សៈ ១ ទ្រង់ជាអគ្គសាវក ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ អស់រាគៈ មានចិត្តស្ងប់ម្ងាប់ មានចិត្តតំកល់មាំ ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាក ឈ្មោះអានន្ទ ទ្រង់បម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ ព្រះខេមាថេរី ១ ព្រះឧប្បលវណ្ណាថេរី ១ ទ្រង់ជាអគ្គសាវិកា ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ អស់រាគៈ មានចិត្តស្ងប់ម្ងាប់ មានចិត្តតំកល់មាំ ។ ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ហៅថាអស្សត្ថព្រឹក្ស គហបតីឈ្មោះចិត្តៈ ១ គហបតីឈ្មោះហត្ថាឡវកៈ ១ ទ្រង់ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។

នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ ពុទ្ធពីជង្កុរោ អយំ ។
ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។
ឯវមេវ មយំ សព្វេ យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។

នាងនន្ទមាតា ១ នាងឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះគោតម មានយសអង្គនោះ ទ្រង់មានព្រះជន្មាយុ មួយរយឆ្នាំ ។ ពួកមនុស្សនិងទេវតា បានស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកានេះ នៃព្រះមហេសី ទ្រង់ស្មើដោយព្រះពុទ្ធ ដែលមិនមានបុគ្គលស្មើហើយ ក៏ពោលថា បុរសនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។ សម្លេងហ៊ោ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ពួកមនុស្សព្រមទាំងទេវតា ទាំងមួយហ្មឺនលោកធាតុ នាំគ្នាទះដៃ អបអរ ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការថា បើយើងនឹងឃ្លាតមគ្គផល ក្នុងសាសនា នៃព្រះលោកនាថអង្គនេះ ពួកយើងគង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះគោតមនេះ ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខាន ។ ពួកមនុស្សកាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខហើយ គង់នឹងទៅកាន់កំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំបាន យ៉ាងណាមិញ ។ ពួកយើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ក៏គង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះគោតមអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត យ៉ាងនោះដែរ ។

តស្សាបិ វចនំ សុត្វា ហដ្ឋោ សំវិគ្គមានសោ
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា ។
សោភិតំ នាម នគរំ សាគរោ នាម ខត្តិយោ
សុទស្សនា នាម ជនិកា អត្ថទស្សិស្ស សត្ថុនោ ។
ទស វស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ(១)
អមរគិរិសុរគិរិគិរិវាហនា(១) តយោ បាសាទមុត្តមា ។
តេត្តឹស ច សហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
វិសាខា នាម សា នារី សេលោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា អស្សយានេន និក្ខមិ
អនូនអដ្ឋមាសានិ បធានំ បទហី ជិនោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ អត្ថទស្សី មហាយសោ
វត្តិ ចក្កំ មហាវីរោ អនោមុយ្យានេ នរាសភោ ។

១ ឱ. អមរគិរិ សុរគិរិ គិរិវាហនា ។ ម. អមរគិរិសុគិរិវាហនា ។

អត្ថទស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ១៤

លុះតថាគត បានស្តាប់ភាសិត នៃព្រះលោកនាថអង្គនោះ ហើយ ក៏មានចិត្តត្រេកអរ មានចិត្តតក់ស្លុត ទំរង់អធិដ្ឋានវត្ត តទៅទៀត ដើម្បីបំពេញបារមី ១០ ប្រការ ។ ព្រះមហាសី ព្រះនាមអត្ថទស្សី មានទីក្រុងឈ្មោះសោភណៈ មានព្រះមហាក្សត្រព្រះនាមសាគរ (ជាព្រះបិតា) មានព្រះជននី ព្រះនាមសុទស្សនា ។ ព្រះអត្ថទស្សីអង្គនោះ ទ្រង់គ្រងគេហដ្ឋាន អស់ ៩.០០០ ឆ្នាំ មានប្រាសាទប្រសើរ ៣ ខ្នង គឺ ប្រាសាទឈ្មោះអមរគិរិ ១ ប្រាសាទឈ្មោះសុរគិរិ ១ ប្រាសាទឈ្មោះគិរិវាហនៈ ១ ។ នារី ៣៣.០០០ រូប សឹងប្រដាប់យ៉ាងសមសួន ព្រះនារី (ជាអគ្គមហេសី) នោះ ព្រះនាមវិសាខា ព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមសេលៈ ។ ព្រះជិនស្រីទ្រង់ឃើញនិមិត្ត ៤ យ៉ាង ហើយទ្រង់ស្ដេចចេញទៅដោយយានសេះ តំកល់ព្យាយាម អស់ ៨ ខែគត់ ។ ព្រះអត្ថទស្សីមានយសធំ មានព្យាយាមដ៏ឧត្តមជាងជន ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបទ្រង់ញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងឧទ្យានដ៏ថ្លៃថ្លា ។

សន្តោ ច ឧបសន្តោ ច អហេសុំ អគ្គសាវកា
អភយោ នាមុបដ្ឋាកោ អត្ថទស្សិស្ស មហេសិនោ ។
ធម្មា ចេវ សុធម្មា ច អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ ចម្បកោតិ បវុច្ចតិ ។
នកុលោ ចេវ និសភោ ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
មកិលា ច សុនន្ទា ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
សោបិ ពុទ្ធោ អសមសមោ អសីតិហត្ថមុគ្គតោ
សោភតិ សាលរាជាវ ឧឡុរាជាវ បូរិតោ ។
តស្ស បាកតិកា រំសី អនេកសតកោដិយោ
ឧទ្ធំ អធោ ទសទិសា ផរន្តិ យោជនំ សទា ។
សោបិ ពុទ្ធោ នរាសភោ សព្វសត្តុត្តមោ មុនិ
វស្សសតសហស្សានិ លោកេ អដ្ឋាសិ ចក្ខុមា ។

ព្រះមហេសី ព្រះនាមអត្ថទស្សី មានអគ្គសាវកពីរអង្គ គឺ ព្រះសន្តៈ១ ព្រះឧបសន្តៈ១ មានភិក្ខុជាឧបដ្ឋាក ឈ្មោះអភយៈ ។ មានព្រះថេរីឈ្មោះធម្មា១ សុធម្មា១ ជាអគ្គសាវិកា ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគនោះ គេហៅថា ចម្បកព្រឹក្ស ។ ឧបាសកឈ្មោះនកុលៈ១ ឈ្មោះនិសភៈ១ ជាអគ្គុបដ្ឋាក នាងមកិលា១ នាងសុនន្ទា១ ជាអគ្គុបដ្ឋាយិកា ។ ឯព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់ស្មើដោយព្រះពុទ្ធ ដែលមិនមានបុគ្គលស្មើ មានកំពស់ ៨០ហត្ថ ទ្រង់រុងរឿងហាក់ដូចដើមសាលរាជព្រឹក្ស ឬដូចព្រះចន្ទពេញវង់ ។ រស្មីជាប្រក្រតី នៃព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ច្រើនរយកោដិ តែងផ្សាយទៅកាន់ទិស ទាំង១០ ទាំងខាងលើ ទាំងខាងក្រោម ចម្ងាយមួយយោជន៍ សព្វៗកាល ។ មួយទៀត ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ប្រសើរជាងជន ខ្ពង់ខ្ពស់ជាងសត្វទាំងពួង ជាអ្នកប្រាជ្ញមានបញ្ញាចក្ខុ ឋិតនៅក្នុងមនុស្សលោក អស់មួយសែនឆ្នាំ ។

អតុលំ ទស្សេត្វា ឱភាសំ វិរោចេត្វា សទេវកេ

សោបិ អនិច្ចតំ បត្តោ យថគ្គុបាទានសង្ខយា ។

អត្ថទស្សី ជិនវរោ អនោមារាមម្ហិ និព្វុតោ

ធាតុវិត្ថារិកំ អាសិ តេសុ តេសុ បទេសតោតិ ។

អត្ថទស្សីពុទ្ធវំសោ ចុទ្ទសមោ ។

បណ្ណរសមោ ធម្មទស្សីពុទ្ធវំសោ

(១៦) តត្ថេវ មណ្ឌកប្បម្ហិ ធម្មទស្សី មហាយសោ

តមន្ធការំ វិធមិត្វា អតិរោចតិ សទេវកេ ។

តស្សាបិ អតុលតេជស្ស ធម្មចក្កប្បវត្តនេ

កោដិសតសហស្សានំ បឋមាភិសមយោ អហុ ។

ព្រះពុទ្ធនោះ ទ្រង់សម្តែងពន្លឺថ្លឹងពុំបាន ញុំាងមនុស្សលោក ព្រមទាំងទេវលោក ឲ្យរុងរឿង ហើយទ្រង់ដល់នូវអនិច្ចតា-ធម៌ ដូចជាភ្លើងអស់កំញម ។ ព្រះអត្ថទស្សីជិនស្រីដ៏ប្រសើរ ទ្រង់បរិនិព្វាន ក្នុងអនោមារាម មានការសាយភាយនៃព្រះធាតុ ក្នុងប្រទេសទាំងឡាយនោះ ៗ ។

ចប់ អត្ថទស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ១៤ ។

ធម្មទស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ១៥

(១៦) ក្នុងមណ្ឌកប្បនោះឯង មានព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមធម្មទស្សី មានយសធំ ទ្រង់កំចាត់បង់ងងឹតអន្ធការ ហើយញុំាងមនុស្ស-លោក ព្រមទាំងទេវលោក ឲ្យរុងរឿង ។ ការត្រាស់ដឹង លើកទី ១ មានពួកសត្វមួយរយកោដិ ក្នុងការញុំាងធម្មចក្រ ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ នៃព្រះធម្មទស្សីនោះ ទ្រង់មានតេជះថ្លឹងពុំបាន ។

យទា ពុទ្ធោ ធម្មទស្សី វិនេសិ សញ្ជយំ ឥសឹ
តទា នវុតិកោដីនំ ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។
យទា សក្កោ ឧបគញ្ឆិ សបរិសោ វិនាយកំ
តទា អសីតិកោដីនំ តតិយាភិសមយោ អហុ ។
តស្សាបិ ទេវទេវស្ស សន្និបាតា តយោ អហុំ
ខីណាសវានំ វិមលានំ សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។
យទា ពុទ្ធោ ធម្មទស្សី សរណេ វស្សំ ឧបាគមិ
តទា កោដិសហស្សានំ បឋមោ អាសិ សមាគមោ ។
បុនាបរំ យទា ពុទ្ធោ ទេវតោ ឯតិ មានុសំ
តទាបិ សតកោដីនំ ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ ។
បុនាបរំ យទា ពុទ្ធោ បកាសេសិ ធុតេ គុណេ
តទា អសីតិកោដីនំ តតិយោ អាសិ សមាគមោ ។

ការត្រាស់ដឹងលើកទី ២ មានសត្វចំនួន ៩០ កោដិ ក្នុងកាលដែលព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមធម្មទស្សី ទ្រង់ទូន្មានឥសី ឈ្មោះសញ្ជយៈ ។ ការត្រាស់ដឹងលើកទី ៣ មានសត្វចំនួន ៨០ កោដិ ក្នុងកាលដែលសក្កទេវរាជ ព្រមទាំងបរិស័ទ ចូលទៅគាល់ព្រះធម្មទស្សី ទ្រង់ជានាយក ។ ព្រះធម្មទស្សីនោះ ជាទេវតាក្រៃលែងជាងទេវតា មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក សុទ្ធតែជាព្រះខីណាស្រព មានមន្ទិលទៅប្រាសហើយ មានព្រះទ័យស្ងប់ ប្រកបដោយតាទិគុណ ។ សន្និបាតលើកទី ១ មានព្រះខីណាស្រព មួយពាន់កោដិ ក្នុងវេលាដែលព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមធម្មទស្សី ទ្រង់ចូលទៅកាន់វស្សា ក្នុងអាកម ឈ្មោះសរណៈ ។ សន្និបាតលើកទី ២ មានព្រះខីណាស្រពចំនួន ១០០ កោដិ ក្នុងវេលាដែលព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ ស្ដេចចុះចាកទេវលោក មកកាន់មនុស្សលោក ។ មួយទៀត សន្និបាតលើកទី ៣ មានព្រះខីណាស្រព ចំនួន ៨០ កោដិ ក្នុងវេលាដែលព្រះពុទ្ធ ទ្រង់ប្រកាសនូវធុតង្គគុណទាំងឡាយ ។

អហំ តេន សមយេន សក្កោ អាសឹ បុរិន្ទទោ
ទិព្វគន្ធេន មាលេន តុរិយេន អភិបូជយឹ ។
សោបិ មំ តត្ថ(១) ព្យាកាសិ ទេវមជ្ឈេ និសីទិយ
អដ្ឋារសេ កប្បសតេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ អទ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។

---

១ ឱ.ម. ពុទ្ធោ ។

ក្នុងសម័យនោះ តថាគតកើតជាព្រះឥន្ទ្រ ឈ្មោះបុរិន្ទទៈ បានបូជាព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ ដោយគ្រឿងក្រអូប ផ្កាកម្រង និងតូរ្យតន្ត្រីទិព្វ ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់គង់ចំកណ្តាលពួកទេវតា ហើយព្យាករតថាគតថា ក្នុងកប្បទី ១.៨០០ ទៅកដ៏នេះ នឹងបានត្រាស់ដឹងជាព្រះពុទ្ធ ។ សត្វនេះ នឹងចេញពីបុរីជាទីគួរត្រេកអរ ឈ្មោះកបិលពស្តុ ទៅតំកល់ព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះ នឹងអង្គុយទៀបគល់នៃអជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅឯស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះពុទ្ធជិនស្រីអង្គនោះ បានឆាន់បាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយនឹងត្រឡប់ទៅឯគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេតាក់តែងហើយ ។ លំដាប់នោះ ព្រះជិនស្រីមានយសធំ នឹងធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌលដ៏ប្រសើរ ហើយត្រាស់ដឹង ទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។

ឥមស្ស ជនិកា មាតា មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។

កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។

ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ ពុទ្ធពីជង្កុរោ អយំ ។

ព្រះជននី នៃព្រះតថាគតនេះ ព្រះនាមមាយាទេវី ព្រះបិតា ព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ទេវកជនេះ នឹងបានជាព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ។ ព្រះថេរៈឈ្មោះកោលិតៈ ១ ឧបតិស្សៈ ១ នឹងជាអគ្គសាវក ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ មានរាគៈអស់ហើយ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាក ឈ្មោះអានន្ទ នឹងបំរើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ ព្រះខេមាថេរី ១ ព្រះឧប្បលវណ្ណាថេរី ១ នឹងជាអគ្គសាវិកា ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ មានរាគៈអស់ហើយ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ ។ ដើមឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ហៅថាអស្សត្ថព្រឹក្ស ឧបាសកឈ្មោះចិត្តៈ ១ ឈ្មោះហត្ថាឡវកៈ ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ នាងនន្ទមាតា ១ នាងឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះគោតមមានយសអង្គនោះ មានព្រះជន្មាយុ ១០០ ឆ្នាំ ។ ពួកមនុស្ស និងទេវតា លុះបានស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកានេះ នៃព្រះមហេសី ឥតមានបុគ្គលស្មើ ក៏ត្រេកអរថា ព្រះអង្គនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។

ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច

កតញ្ជលី នមស្សន្តិ ទសសហស្សី សទេវកា ។

យទិមស្ស លោកនាថស្ស វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ

អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។

យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ

ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។

ឯវមេវ មយំ សព្វេ យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ

អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។

តស្សាហំ វចនំ សុត្វា ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ

ឧត្តរឹ វត្តមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា ។

សរណំ នាម នគរំ សរណោ នាម ខត្តិយោ

សុនន្ទា នាម ជនិកា ធម្មទស្សិស្ស សត្ថុនោ ។

ពុទ្ធវង្សទី ១៤

សំឡេងហោ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ពួកមនុស្សព្រមទាំងទេវតា ទាំងមួយហ្មឺនលោកធាតុ នាំគ្នាទះដៃអបអរ ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការថា បើពួកយើងឃ្លាតមគ្គផល ក្នុងសាសនា នៃព្រះលោកនាថអង្គនេះ ពួកយើងគង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះគោតមនេះ ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខាន ។ ពួកមនុស្ស កាលនឹងឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខ គង់កាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំបាន យ៉ាងណាមិញ ។ ពួកយើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីនេះ គង់នឹងបានសម្រេចចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះគោតម ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខានយ៉ាងនោះឯង ។ តថាគត លុះបានស្ដាប់ភាសិតនៃព្រះជិនស្រីអង្គនោះហើយ ក៏ញ៉ាំងចិត្តឲ្យជ្រះថ្លាក្រៃលែង បានអធិដ្ឋានវត្តតទៅ ដើម្បីបំពេញបារមីទាំង ១០ ។ ព្រះសាស្ដាព្រះនាមធម្មទស្សី មានព្រះនគរឈ្មោះសរណៈ មានមហាក្សត្រព្រះនាមសរណៈ ជាព្រះបិតា មានព្រះជននី ព្រះនាមសុនន្ទា ។

អដ្ឋវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ
អរជោ វិរជោ សុទស្សនោ តយោ បាសាទមុត្តមា ។
ចត្តាឡីស សហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
វិចិកោលី នាម នារី អត្រជោ បុញ្ញវឌ្ឍនោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា បាសាទេនាភិនិក្ខមិ
សត្តាហំ បធានចារំ អចរិ បុរិសុត្តមោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ ធម្មទស្សី នរាសភោ
វត្តចក្កោ មហាវីរោ មិគទាយេ នរុត្តមោ ។
បទុមោ ផុស្សទេវោ ច អហេសុំ អគ្គសាវកា
សុនេត្តោ(១) នាមុបដ្ឋាកោ ធម្មទស្សិស្ស សត្ថុនោ ។
ខេមា ច សច្ចនាមា ច អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ ពិម្ពជាលោតិ(២) វុច្ចតិ ។

១ ឱ. ម. សុនេត្តោ ។ ២ ឱ. ពិម្ពជាលោតិ ។ ម. ពិម្ពិជាលោតិ ។

ព្រះធម្មទស្សីអង្គនោះ ទ្រង់គ្រប់គ្រងគេហស្ថាន អស់ ៨ ពាន់ឆ្នាំ ទ្រង់មានប្រាសាទ ៣ ខ្នង គឺប្រាសាទឈ្មោះអរជៈ ១ ប្រាសាទឈ្មោះវិរជៈ ១ ប្រាសាទឈ្មោះសុទស្សនៈ ១ ។ ពួកនារីចំនួន ៤០ ពាន់ សឹងប្រដាប់ខ្លួនយ៉ាងសមសួន នារី (ជាអគ្គមហេសី) ឈ្មោះវិចិកោលី ព្រះរាជបុត្រ ឈ្មោះបុញ្ញវឌ្ឍនៈ ។ ព្រះធម្មទស្សី ជាបុរសដ៏ប្រសើរ ទ្រង់ឃើញនូវនិមិត្ត ៤ ហើយទ្រង់ចេញទៅដោយប្រាសាទ ទៅប្រព្រឹត្តព្យាយាម អស់ ៧ ថ្ងៃ ។ ព្រះពុទ្ធព្រះនាមធម្មទស្សី ប្រសើរជាងពួកជន មានព្យាយាមធំ ឧត្តមជាងជន ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបទ្រង់ញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងមិគទាយវ័ន ។ ព្រះសាស្តា ព្រះនាមធម្មទស្សី មានព្រះបទុមត្ថេរ ១ ព្រះផុស្សទេវត្ថេរ ១ ជាអគ្គសាវក ព្រះសុនេត្តត្ថេរ ជាឧបដ្ឋាក ។ មានព្រះខេមាថេរី ១ ព្រះសច្ចនាមាថេរី ១ ជាអគ្គសាវិកា ដើមឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគនោះ គេហៅថា ពិម្ពជាលព្រឹក្ស ។

សុភទ្ទោ កតិស្សហោ ចេវ អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
សាលិសា(១) ច កាឡិស្សា(២) ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
សោបិ ពុទ្ធោ អសមសមោ អសីតិហត្ថមុគ្គតោ
អតិរោចតិ តេជេន ទសសហស្សិម្ហិ ធាតុយា ។
សុផុល្លោ សាលរាជាវ វិជ្ជុវ គគនេ យថា
មជ្ឈន្តិកេវ សុរិយោ ឯវំ សោ ឧបសោភថ ។
តស្សាបិ អតុលតេជស្ស សមកំ អាសិ ជីវិតំ
វស្សសតសហស្សានិ លោកេ អដ្ឋាសិ ចក្ខុមា ។
ឱភាសំ ទស្សយិត្វាន វិមលំ កត្វាន សាសនំ
ចវិ(៣) ចន្ទោវ គគនេ និព្វុតោ សោ សសាវកោ ។

---

១ ឱ. ម. សាលិយា ។ ២ ឱ. វិលិយា ។ ម. កឡិយា ។ ៣ ឱ. វិកេវឃ ។ ម. រវិ ។

សុភទ្ទគហបតី១ កតិស្សហគហបតី១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក នាងសាលិសា ១ នាងកឡិស្សា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។ ព្រះពុទ្ធនោះ ទ្រង់ស្មើដោយព្រះពុទ្ធ ដែលមិនមានបុគ្គលស្មើ ទ្រង់មានកំពស់ ៨០ ហត្ថ ទ្រង់រុងរឿងក្រៃលែង ដោយតេជះក្នុងមួយម៉ឺនលោកធាតុ ។ ដើមសាលរាជព្រឹក្ស មានផ្ការីកស្គុះស្គាយល្អ ផ្លេកបន្ទោរលើអាកាស ព្រះអាទិត្យនាថ្ងៃត្រង់ រុងរឿងល្អ យ៉ាងណាមិញ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់រុងរឿងល្អ យ៉ាងនោះ ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់មានតេជះថ្លឹងពុំបាន មានជីវិតជាស្មើល្អ ព្រះពុទ្ធមានបញ្ញាចក្ខុ ទ្រង់ឋិតនៅក្នុងលោក អស់មួយសែនឆ្នាំ ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ព្រមទាំងសាវ័ក ទ្រង់សម្តែងរស្មី ធ្វើសាសនាមិនឲ្យមានមន្ទិល ដូចព្រះចន្ទ្រ កាលរុងរឿងក្នុងអាកាស ហើយបរិនិព្វាន ។

ធម្មទស្សិស្ស មហេសិនោ កេសារាមម្ហិ(១) និព្វុតោ
តត្ថេវ សោ ថូបវរោ តីណិ យោជនុគ្គតោតិ ។

ធម្មទស្សិពុទ្ធវំសោ បណ្ណរសមោ ។

សោឡសមោ សិទ្ធត្ថពុទ្ធវំសោ

(១៧) ធម្មទស្សិស្ស អបរេន សិទ្ធត្ថោ លោកនាយកោ
និហន្ត្វាន តមំ សព្វំ សុរិយោ អព្ភុគ្គតោ យថា ។
សោបិ បត្វាន សម្ពោធឹ សន្តារេន្តោ សទេវកំ
អភិវស្សិ ធម្មមេឃេន និព្វាបេន្តោ សទេវកំ ។
តស្សាបិ អតុលតេជស្ស អហោសិ អភិសមយា តយោ
កោដិសតសហស្សានំ បឋមាភិសមយោ អហុ ។

១ ម. សាលារាម្ហិ ។

ព្រះធម្មទស្សី ទ្រង់មានព្យាយាមធំ ទ្រង់បរិនិព្វានក្នុងអារាម ឈ្មោះកេសរៈ ព្រះស្តូបដ៏ប្រសើរនោះ របស់ព្រះពុទ្ធអង្គនោះឯង មានកំពស់ ៣ យោជន៍ ។

ចប់ ធម្មទស្សីពុទ្ធវង្ស ទី១៥ ។

សិទ្ធត្ថពុទ្ធវង្ស ទី ១៦

(១៧) ក្រោយអំពីព្រះធម្មទស្សីមក មានព្រះលោកនាយក ព្រះនាមសិទ្ធត្ថៈ ទ្រង់កំចាត់បង់នូវងងឹតទាំងអស់ ប្រៀបដូចព្រះអាទិត្យរះឡើង ។ ព្រះសិទ្ធត្ថៈអង្គនោះ ទ្រង់ដល់នូវសម្ពោធិញ្ញាណ ហើយចម្លងមនុស្សព្រមទាំងទេវតា បង្អុរភ្លៀងគឺធម៌ ហើយញ៉ាំងមនុស្ស ព្រមទាំងទេវតា ឲ្យរលត់ទុក្ខ ។ ព្រះអង្គមានតេជះថ្លឹងពុំបាន ទ្រង់មានការត្រាស់ដឹង ៣ លើក គឺ ការត្រាស់ដឹងលើកទី ១ មានពួកសត្វមួយសែនកោដិ ។

បុនាបរំ ភីមរថេ យទា(១) អាហនិ ទុន្ទុភឹ(២)
តទា នវុតិកោដីនំ ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។
យទា ពុទ្ធោ ធម្មំ ទេសេសិ វេភារេ សោ បុរុត្តមេ
តទា នវុតិកោដីនំ តតិយាភិសមយោ អហុ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ សិទ្ធត្ថស្ស មហេសិនោ(៣)
ខីណាសវានំ វិមលានំ សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។
កោដិសតានំ នវុតីយា អសីតិយាបិ ច កោដិនំ
ឯតេ អាសុំ តយោ ឋានា វិមលានំ សមាគមេ ។
អហំ តេន សមយេន មង្គលោ នាម តាបសោ
ឧគ្គតេជោ ទុប្បសហោ អភិញ្ញាពលសមាហិតោ ។
ជម្ពុតោ ផលមាហត្វា សិទ្ធត្ថស្ស អទាសហំ
បដិគ្គហេត្វាន សម្ពុទ្ធោ ឥទំ វចនមព្រវិ ។

---

១ ទី. យទិ ។ ម. យតោ ។ ២ ទី. ទុន្ទុភឹ ។ ៣ ទី. ម. តស្មឹបិ ទិបទុត្តមេតិ ទិស្សតិ ។ ម. តស្មិម្បិ ទ្វិបទុត្តមេ ។

គមក ការត្រាស់ដឹងលើកទី ២ មានពួកសត្វ ៩០ កោដិ ក្នុងកាលព្រះសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ទូងស្គរគឺធម៌ ក្នុងដែនឈ្មោះភីមរៈ ។ ការត្រាស់ដឹងលើកទី ៣ មានពួកសត្វ ៩០ កោដិ ក្នុងកាលដែលព្រះពុទ្ធប្រសើរជាងជនឧត្តមនោះ ទ្រង់សម្តែងធម៌ ទៀបភ្នំឈ្មោះវេភារៈ ។ ព្រះមហេសី ព្រះនាមសិទ្ធត្ថៈ មានសន្និបាត ៣ លើក សុទ្ធតែព្រះខីណាស្រព ឥតមានមន្ទិល មានចិត្តស្ងប់ ខ្ជាប់ ប្រកបដោយតាទិគុណ ។ ឋានៈគឺសន្និបាតទាំង ៣ ក្នុងសមាគមនៃព្រះខីណាស្រព ដែលមិនមានមន្ទិលទាំងនោះ មានចំនួន ១០០ កោដិម្តង ៩០ កោដិម្តង ៨០ កោដិម្តង ។ សម័យនោះ តថាគតជាតាបស ឈ្មោះមង្គលៈ មានតេជះខ្ពង់ខ្ពស់ គេគ្របសង្កត់មិនបាន ជាអ្នកប្រកបដោយកម្លាំងនៃអភិញ្ញា ។ តថាគតបាននាំផ្លែព្រីងមកថ្វាយព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមសិទ្ធត្ថៈ ព្រះសម្ពុទ្ធទ្រង់ទទួលយកហើយ ទ្រង់បានត្រាស់ព្រះតម្រាស់នេះថា

បស្សថ ឥមំ តាបសំ ជដិលំ ឧគ្គតាបនំ
ចតុន្នវុតេ ឥតោ កប្បេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ អទ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។

អ្នកទាំងឡាយ ចូរមើលជដិលតាបស ដែលមានតបៈខ្ពង់ខ្ពស់នេះចុះ តាបសនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ក្នុងកប្បទី ៩៤ អំពីកប្បនេះទៅ ។ សត្វនេះ នឹងចេញពីបុរីឈ្មោះកបិលពស្តុ ជាទីរីករាយ ទៅតំកល់ព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះ នឹងអង្គុយទៀបគល់អជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ បានសោយបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយស្តេចត្រឡប់ចូលទៅឯគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវប្រសើរ ដែលគេតាក់តែងហើយ ។ លំដាប់នោះ ព្រះជិនស្រី ទ្រង់មានយសធំ ធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌៈដ៏ប្រសើរ ហើយនឹងត្រាស់ដឹង ទៀបគល់នៃអស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះជននីនៃព្រះគោតមនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតា ព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ តាបសនេះ នឹងបានជាព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ។

កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ ពុទ្ធពីជង្កុរោ អយំ ។

ព្រះកោលិតៈ ១ ព្រះឧបតិស្សៈ ១ នឹងជាអគ្គសាវក សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ មានរាគៈអស់ហើយ មានចិត្តស្ងប់ម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាក ឈ្មោះអានន្ទ នឹងបម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ ខេមាថេរី ១ ឧប្បលវណ្ណាថេរី ១ នឹងជាអគ្គសាវិកា សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ មានរាគៈអស់ហើយ មានចិត្តស្ងប់ម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ ។ ដើមឈើជាទីត្រាស់ដឹងនៃព្រះមានភាគនោះ ហៅថា អស្សត្ថព្រឹក្ស ចិត្តគហបតី ១ ហត្ថាឡវកគហបតី ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ នាងនន្ទមាតា ១ នាងឧត្តរា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះគោតមទ្រង់យសអង្គនោះ មានព្រះជន្មាយុ មួយរយឆ្នាំ ។ មនុស្សទាំងទេវតា បានស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកានេះ នៃព្រះមហេសី ឥតមានបុគ្គលស្មើ ក៏រីករាយថា តាបសនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។

ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទីតរន្តា បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន ឧត្តរន្តិ មហានទី ។
ឯវមេវ មយំ សព្វេ យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាហំ វចនំ សុត្វា ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ
ឧត្តរឹ វត្តមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា ។
វេភារំ នាម នគរំ ឧទេនោ នាម ខត្តិយោ
សុផស្សា នាម ជនិកា សិទ្ធត្ថស្ស មហេសិនោ ។

សម្លេងហ៊ោកញ្ជ្រៀវក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ពួកមនុស្សព្រមទាំងទេវតា ទាំងមួយហ្មឺនលោកធាតុ នាំគ្នាទះដៃអបអរ ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការថា បើពួកយើងនឹងឃ្លាតមគ្គផល ក្នុងសាសនានៃព្រះលោកនាថអង្គនេះ ពួកយើងគង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះតថាគតនេះ ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខាន ។ ពួកមនុស្សកាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខ គង់ទៅកាន់កំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំបាន យ៉ាងណា ។ ពួកយើងទាំងអស់ បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីអង្គនេះ គង់នឹងបានសម្រេចចំពោះព្រះភក្ត្រព្រះតថាគតនេះ ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខានយ៉ាងនោះដែរ ។ តថាគត លុះស្តាប់ភាសិតនៃព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមសិទ្ធត្ថៈនោះហើយ ក៏ញុំាងចិត្តឲ្យជ្រះថ្លាក្រៃលែង បានអធិដ្ឋានវត្តតទៅ ដើម្បីបំពេញបារមីទាំង ១០ ។ ព្រះមហេសីព្រះនាមសិទ្ធត្ថៈ មានទីក្រុងឈ្មោះវេភារៈ ព្រះមហាក្សត្រព្រះនាមឧទេនៈ ជាព្រះបិតា ព្រះជននីព្រះនាមសុផស្សា ។

សោឡសមោ សិទ្ធត្ថវំសោ

ទស វស្សសហស្សានិ   អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ
កោកាសុប្បលកោកនុទា តយោ បាសាទមុត្តមា ។
តិសោឡសសហស្សានិ   នារិយោ សមលង្កតា
សុមនា នាម សា នារី   អនុបមោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា   សិវិកាយាភិនិក្ខមិ
អនូនទសមាសានិ   បធានំ បទហី ជិនោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ សិទ្ធត្ថោ លោកនាយកោ
វត្តចក្កំ មហាវីរោ   មិគទាយេ នរុត្តមោ ។
សម្ពលោ ច សុមិត្តោ ច   អហេសុំ អគ្គសាវកា
រេវតោ នាមុបដ្ឋាកោ   សិទ្ធត្ថស្ស មហេសិនោ ។
សីវលា ច សុរាមា ច   អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ   កណិការោតិ វុច្ចតិ ។

សិទ្ធត្ថវង្ស ទី ១៦

ព្រះសិទ្ធត្ថៈនោះ គ្រប់គ្រងគេហដ្ឋាន អស់មួយម៉ឺនឆ្នាំ មានប្រាសាទដ៏ប្រសើរ ៣ ខ្នង គឺកោកាសប្រាសាទ ១ ឧប្បលប្រាសាទ ១ កោកនុទប្រាសាទ ១ ។ នារី ៤៨.០០០ រូប សឹងមានខ្លួនតាក់តែងល្អ នារីជាអគ្គមហេសី ព្រះនាមសុមនា មានព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមអនុបមៈ ។ ព្រះជិនស្រីទ្រង់ឃើញនិមិត្ត ៤ យ៉ាង ក៏ចេញទៅដោយវ តម្កល់ព្យាយាម អស់ ១០ ខែគត់ ។ ព្រះលោកនាយក ព្រះនាមសិទ្ធត្ថៈ មានព្យាយាមធំ ប្រសើរជាងជន ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងមិគទាយវ័ន ។ ព្រះមហេសី ព្រះនាមសិទ្ធត្ថៈ មានព្រះសម្ពលត្ថេរ ១ ព្រះសុមិត្តត្ថេរ ១ ជាអគ្គសាវក ភិក្ខុឈ្មោះរេវតៈ ជាឧបដ្ឋាក ។ ព្រះសីវលាថេរី ១ ព្រះសុរាមាថេរី ១ ជាអគ្គសាវិកា ដើមឈើជាទីត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថាកណិការព្រឹក្ស ។

សុម្បិយោ ច សម្ពុត្តោ ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋាកា

រម្មា ចេវ សុរម្មា ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។

សោ ពុទ្ធោ សដ្ឋិរតនំ(១) អហោសិ នភមុគ្គតោ

កញ្ចនគ្ឃិកសង្កាសោ ទសសហស្សី វិរោចតិ ។

សោបិ ពុទ្ធោ អសមសមោ អតុលោ អប្បដិបុគ្គលោ

វស្សសតសហស្សានិ លោកេ អដ្ឋាសិ ចក្ខុមា ។

វិបុលប្បភំ ទស្សយិត្វា បុប្ផាបេត្វាន សាវកេ

វិលាសេត្វា វរសមាបត្តិយា និព្វុតោ សោ សសាវកោ ។

សិទ្ធត្ថោ មុនិវរោ ពុទ្ធោ អនោមារាមម្ហិ និព្វុតោ

តត្ថេវ តស្ស ថូបវរោ ចតុយោជនមុគ្គតោតិ ។

សិទ្ធត្ថពុទ្ធវំសោ សោឡសមោ ។

១ សដ្ឋិរតនោតិ យុត្តតរំ ។

សុម្បិយគហបតី ១ សម្ពុទ្ធគហបតី ១ ជាអ្នកបម្រើដ៏ប្រសើរ រម្មាឧបាសិកា ១ សុរម្មាឧបាសិកា ១ ជាស្រីបម្រើប្រសើរ ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់មានកំពស់ ៦០ ហត្ថ ទ្រង់ខ្ពស់ដល់អាកាស ប្រាកដស្មើដោយគ្រឿងបូជាមាស ទ្រង់រុងរឿងអស់មួយម៉ឺនលោកធាតុ ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់ស្មើដោយព្រះពុទ្ធដែលមិនមានបុគ្គលស្មើ ឥតមានបុគ្គលថ្លឹងបាន ឥតមានបុគ្គលប្រៀបផ្ទឹមបាន ទ្រង់មានចក្ខុ ឋិតនៅក្នុងលោកអស់មួយសែនឆ្នាំ ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ព្រមទាំងសាវ័ក ទ្រង់សំដែងពន្លឺភ្លឺត្រចះ ហើយញុំាងសាវ័ក ឲ្យសាយភាយទៅ ទ្រង់ក្រសាលដោយសមាបត្តិដ៏ប្រសើរ ហើយបរិនិព្វាន ។ ព្រះពុទ្ធព្រះនាមសិទ្ធត្ថៈ ជាអ្នកប្រាជ្ញដ៏ប្រសើរ ទ្រង់បរិនិព្វានក្នុងអនោមារាម ព្រះស្តូបដ៏ប្រសើរ នៃព្រះអង្គនោះ មានកំពស់ ៤ យោជន៍ ប្រតិស្ឋានទៅ ក្នុងអនោមារាមនោះឯង ។

ចប់ សិទ្ធត្ថពុទ្ធវង្ស ទី ១៦ ។

សត្តរសមោ តិស្សពុទ្ធវំសោ

(១៨) សិទ្ធត្ថស្ស អបរេន អសមោ អប្បដិបុគ្គលោ
អនន្តសីលោ(១) អមិតយសោ តិស្សោ លោកគ្គនាយកោ ។

តមន្ធការំ វិធមិត្វា ឱភាសេត្វា សទេវកំ
អនុកម្បកោ មហាវីរោ លោកេ ឧប្បជ្ជិ ចក្ខុមា ។

តស្សាបិ អតុលា ឥទ្ធិ អតុលា សីលសមាធិយោ
សព្វត្ថ បារមឹ គន្ត្វា ធម្មចក្កំ បវត្តយិ ។

សោ ពុទ្ធោ ទសសហស្សម្ហិ វិញ្ញាបេសិ គិរំ សុចឹ
កោដិសតានិ អភិសមឹសុ បឋមេ ធម្មទេសនេ ។

ទុតិយោ នវុតិកោដីនំ តតិយេ សដ្ឋិកោដិយោ
ពន្ធនា សោ បមោចេសិ សម្បត្តេ នរមរូ តទា ។

១ ម. អនន្តតេជោ ។

តិស្សពុទ្ធវង្ស ទី ១៧

(១៨) ក្រោយពីព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមសិទ្ធត្ថៈមក មានព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមតិស្សៈ ជានាយកដ៏ប្រសើរ ក្នុងលោក ទ្រង់មិនមានបុគ្គលស្មើ មិនមានបុគ្គលប្រៀបផ្ទឹមបាន មានសីលរកទីបំផុតគ្មាន មានយសរាប់ពុំបាន ទ្រង់មានសេចក្ដីអាណិតករុណា មានព្យាយាមធំ មានចក្ខុ ទ្រង់កើតឡើងក្នុងលោក កំចាត់បង់នូវងងឹតអន្ធការ ញុំាងលោកនេះ ព្រមទាំងទេវលោក ឲ្យភ្លឺស្វាងហើយ ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់មានឫទ្ធិថ្លឹងពុំបាន មានសីលសមាធិថ្លឹងពុំបាន ព្រះអង្គសម្រេចនូវបារមី ក្នុងធម៌ទាំងពួង ហើយទ្រង់ញុំាងចក្រធម៌ ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ។ ព្រះពុទ្ធនោះ ទ្រង់បញ្ចេញព្រះសូរសៀងដ៏ជ្រះស្អាតល្អ ក្នុងលោកធាតុមួយហ្មឺន ពួកសត្វទាំងមួយរយកោដិ សឹងបានត្រាស់ដឹង ក្នុងការសម្ដែងធម៌លើកទី ១ ។ ការត្រាស់ដឹងលើកទី ២ មានពួកសត្វ ៩០ កោដិ ការត្រាស់ដឹងលើកទី ៣ មានពួកសត្វ ៦០ កោដិ ពេលនោះ ព្រះសម្ពុទ្ធនោះទ្រង់ដោះមនុស្សនិងទេវតា ដែលមកដល់ឲ្យរួចចាកចំណងគឺអារ ។

សន្និបាតា តយោ អាសុំ តិស្សស្ស ច មហេសិនោ(១)
ខីណាសវានំ វិមលានំ សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។
ខីណាសវសតសហស្សានំ បឋមោ អាសិ សមាគមោ
នវុតិសតសហស្សានំ ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ ។
អសីតិសតសហស្សានំ តតិយោ អាសិ សមាគមោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ បុប្ផិតានំ វិមុត្តិយា ។
អហំ តេន សមយេន សុជាតោ នាម ខត្តិយោ
មហាភោគំ ឆឌ្ឌយិត្វា បព្វជឹ ឥសិបព្វជ្ជំ ។
មយិ បព្វជិតេ សន្តេ ឧប្បជ្ជិ លោកនាយកោ
ពុទ្ធោតិ សទ្ទំ សុត្វាន បីតិ មេ ឧបបជ្ជថ ។
ទិព្វំ មន្ទារវំ បុប្ផំ បទុមំ បារិឆត្តកំ
ឧភោ ហត្ថេហិ បគ្គយ្ហ ធុនមានោ ឧបាគមឹ ។

---

១ ឱ. ម. តិស្សេ លោកគ្គនាយកេ ទិស្សន្តិ ។

ព្រះតិស្សមហេសី មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក ដែលសុទ្ធសឹងតែជាពួកព្រះខីណាស្រព មិនមានមន្ទិលគឺកិលេស មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ ប្រកបដោយតាទិគុណ ។ សន្និបាតលើកទី ១ មានព្រះខីណាស្រពមួយសែនអង្គ សន្និបាតលើកទី ២ មានព្រះខីណាស្រព ៩០ សែនអង្គ ។ សន្និបាតលើកទី ៣ មានព្រះខីណាស្រព ៨០ សែនអង្គ សុទ្ធតែជាអ្នកអស់អាសវៈ ឥតមានមន្ទិលគឺកិលេស រីកហើយដោយវិមុត្តិ ។ គ្រានោះ តថាគតជាក្សត្រនាមសុជាតៈ លះបង់ភោគៈដ៏ច្រើន ហើយទៅបួសជាឥសី ។ កាលដែលតថាគត បួសស្រេចហើយ ព្រះលោកនាយកទ្រង់កើតឡើង តថាគតកើតមានបីតិ ព្រោះបានស្តាប់សម្លេងថាព្រះពុទ្ធ ។ តថាគតបានកាន់យកផ្កាមន្ទារវព្រឹក្ស ផ្កាឈូក និងផ្កាបារិច្ឆត្តកព្រឹក្ស ជាទិព្វ ដោយដៃទាំងពីរ ផ្ទុំរលាស់ ហើយចូលទៅគាល់ ។

អដ្ឋារសមោ តិស្សពុទ្ធវំសោ

ចាតុវណ្ណបរិវុតំ(១) តិស្សំ លោកគ្គនាយកំ
តមហំ បុប្ផំ គហេត្វាន មត្ថកេ ធារយេ ជិនំ ។
សោបិ មំ ពុទ្ធោ(២) ព្យាកាសិ ជនមជ្ឈេ និសីទិយ
ឥតោ ទ្វានវុតេ កប្បេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កាបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ អទិ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។

---
១ ឱ. ម. ចតុវណ្ណបរិវុតំ ។ ២ ឱ. ពុទ្ធោ ។

តិស្សពុទ្ធវង្ស ទី ១៨

តថាគតកាន់ផ្កានោះ បាំងលើព្រះសិរ្ស នៃព្រះជិនស្រីព្រះនាមតិស្សៈ ជាលោកគ្គនាយក ដែលមានបរិស័ទ ៤(១) ហោមរោម ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់គង់កណ្តាលប្រជុំជន ហើយព្យាករតថាគតកាលនោះថា ក្នុងកប្បទី ៩២ អំពីភទ្ទ-កប្បនេះទៅ តាបសនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ។ សត្វនេះនឹងចេញចាកបុរី ឈ្មោះកបិលពស្តុ ជាទីត្រេកអរ ទៅតម្កល់ព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះ នឹងអង្គុយទៀបគល់អជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសត្រង់ទីនោះ ហើយនឹងចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ បានសោយបាយាស ទៀបច្រាំងស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយចូលទៅទៀបគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេតាក់តែងហើយ ។ លំដាប់នោះ ព្រះពុទ្ធមានយសធំ ទ្រង់ធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌលដ៏ប្រសើរ ហើយត្រាស់ដឹងទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។

---
១ បានដល់ខត្តិយបរិស័ទ ១ ព្រាហ្មណបរិស័ទ ១ គហបតិបរិស័ទ ១ សមណបរិស័ទ ១ ។ អដ្ឋកថា ។

ធម្មស្ស ជនិកា មាតា   មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម   អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច   អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អនាសវា វីតរាគា   សន្តចិត្តា សមាហិតា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ   ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច   អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា   សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ   អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ   អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា   អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស   គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ   អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ   ពុទ្ធពីជង្កុរោ អយំ ។

ព្រះជននី នៃព្រះពុទ្ធនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតាព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ តាបសនេះ នឹងបានជាព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ។ ព្រះកោលិតៈ ១ ព្រះឧបតិស្សៈ ១ នឹងជាអគ្គសាវក សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាក ឈ្មោះអានន្ទ នឹងបម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ នាងខេមាថេរី ១ នាងឧប្បលវណ្ណាថេរី ១ នឹងជាអគ្គសាវិកា សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ ។ ដើមឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ គេហៅថា អស្សត្ថព្រឹក្ស ចិត្តគហបតី ១ ហត្ថាឡវកគហបតី ១ ជាអគ្គ-ឧបដ្ឋាក ។ នន្ទមាតាឧបាសិកា ១ ឧត្តរាឧបាសិកា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះគោតម មានយសអង្គនោះ ទ្រង់មានព្រះជន្មាយុ ១០០ ឆ្នាំ ។ ពួកមនុស្សនិងទេវតា បានស្តាប់នូវព្រះពុទ្ធដីកានេះ នៃព្រះមហេសី ទ្រង់ឥតមានបុគ្គលស្មើ ហើយរីករាយថា តាបសនេះ ជាពូជពន្លក នៃព្រះពុទ្ធ ។

សត្តរសមោ តិស្សពុទ្ធវំសោ

ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ   អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ   ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស   វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ   ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទីតរន្តា   បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថំ គហេត្វាន   ឧត្តរន្តិ មហានទី ។
ឯវមេវ មយំ សព្វេ   យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ   ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាបិ វចនំ សុត្វា   ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ
ឧត្តរឹ វត្តមធិដ្ឋាសឹ   ទសបារមិបូរិយា ។
ខេមកំ នាម នគរំ   ជនសន្ធោ នាម ខត្តិយោ
បទុមា នាម ជនិកា   តិស្សស្ស ច មហេសិនោ ។

តិស្សពុទ្ធវំស ទី ១៨

សម្លេងហ៊ោ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ពួកមនុស្សព្រមទាំងទេវតា ទាំង
មួយម៉ឺនលោកធាតុ នាំគ្នាទះដៃ អបអរសាទរ ធ្វើអញ្ជលី
នមស្ការថា បើយើងឃ្លាតមគ្គផល ក្នុងសាសនាព្រះលោក-
នាថអង្គនេះ គង់យើងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះ
គោតមនេះ ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខាន ។ ពួកមនុស្សកាល
ឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខ គង់នឹងកាន់យកកំពង់ខាង
ក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំបាន យ៉ាងណា ពួកយើងទាំងអស់
គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីអង្គនេះ គង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះ
ព្រះភក្ត្រនៃព្រះគោតមនេះ ក្នុងអនាគត យ៉ាងនោះដែរ ។
តថាគត លុះបានស្តាប់នូវព្រះពុទ្ធដីកា នៃព្រះជិនស្រីអង្គនោះ
ហើយ ធ្វើចិត្តឲ្យរីករាយជ្រះថ្លាថែមទៀត ខំអធិដ្ឋានវត្ត
ទៅ ដើម្បីបំពេញបារមីទាំង ១០ ។ ព្រះមហាវីរព្រះនាម
តិស្សៈ មានទីក្រុងឈ្មោះខេមកៈ មានព្រះមហាក្សត្រ ព្រះ
នាមជនសន្ធៈ ជាព្រះបិតា មានព្រះជននី ព្រះនាមបទុមា ។

សត្តវស្សសហស្សានិ   អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ
គុណសេលោ នាទិយោ និសភោ(១) តយោ បាសាទមុត្តមា
សមត្តឹសសហស្សានិ   នារិយោ សមលង្កតា
សុភទ្ទា នាម សា នារី   អានន្ទោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា   អស្សយានេន និក្ខមិ
អនូនកំ អឌ្ឍមាសំ   បធានំ បទហី ជិនោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ តិស្សោ លោកគ្គនាយកោ
វត្តចក្កោ មហាវីរោ   យសវតីយមុត្តមេ ។
ព្រហ្មទេវោ ច ឧទយោ ច   អហេសុំ អគ្គសាវកា
សមង្គោ(២) នាមុបដ្ឋាកោ   តិស្សស្ស ច មហេសិនោ ។
ផុស្សា ចេវ សុទត្តា ច   អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ   អសនោតិ បវុច្ចតិ ។

---

១ ឱ. គុណសេលនារីនិសភា ។ ម. កុន្ទោ នារិយោ បទុមោតិ ទិស្សន្តិ ។ ២ ឱ. ម. សមង្គោ ។

ព្រះតិស្សៈនោះ ទ្រង់គ្រប់គ្រងព្រះរាជគេហស្ថាន អស់ ៧ ពាន់ឆ្នាំ មានប្រាសាទដ៏ប្រសើរ ៣ ខ្នង គឺប្រាសាទឈ្មោះគុណសេលៈ ១ ប្រាសាទឈ្មោះ នាទិយៈ ១ ប្រាសាទឈ្មោះនិសភៈ ១ ។ ពួកនារី ចំនួន ៣ ហ៊ឺននាក់ សុទ្ធសឹងតែតាក់តែងខ្លួនល្អ ឯនាងនារី ជាអគ្គមហេសីនោះ ព្រះនាមសុភទ្រា ព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមអានន្ទ ។ ព្រះជិនស្រីទ្រង់ឃើញនិមិត្តទាំង ៤ ក៏យាងចេញទៅ ដោយយានសេះ ទៅតម្កល់ព្យាយាម អស់កាលកន្លះខែគត់ ។ ព្រះលោកនាយក ព្រះនាមតិស្សៈ ប្រសើរក្នុងលោក មានព្យាយាមធំ ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបទ្រង់ញ៉ាំងចក្រគឺធម៌ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងយសវតីពាយវ័នដ៏ឧត្តម ។ ព្រះព្រហ្មទេវត្ថេរ ១ ព្រះឧទយត្ថេរ ១ ជាអគ្គសាវក ភិក្ខុឈ្មោះសមង្គៈ ជាឧបដ្ឋាកនៃព្រះមហេសី ព្រះនាមតិស្សៈ ។ នាងផុស្សាថេរី ១ នាងសុទត្តាថេរី ១ ជាអគ្គសាវិកា ដើមឈើជាទីត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថា អសនព្រឹក្ស (ដើមដុង) ។

សម្ពលោ ច សិរី(១) ចេវ អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋាកា
កិសាគោតមី ឧបសេនា អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
សោបិ ពុទ្ធោ សដ្ឋិរតនោ អហុ ឧច្ចត្តនេ ជិនោ
អនុបមោ អសទិសោ ហិមវាវិយ ទិស្សតិ ។
តស្សាបិ អតុលតេជស្ស អាយុ អាសិ អនុត្តរោ
វស្សសតសហស្សានិ លោកេ អដ្ឋាសិ ចក្ខុមា ។
ឧត្តមំ បវរំ សេដ្ឋំ អនុភោត្វា មហាយសំ
ជលិត្វា អគ្គិក្ខន្ធោវ និព្វុតោ សោ សសាវកោ ។
វលាហកោវ អនិលេន សុរិយេន វិយ ឧស្សវោ
អន្ធការោវ ទីបេន និព្វុតោ សោ សសាវកោ ។
តិស្សោ ជិនវរោ ពុទ្ធោ នន្ទារាមម្ហិ និព្វុតោ
តត្ថេវ តស្ស ជិនថូបោ តីណិ យោជនមុស្សិតោ(២) ។

តិស្សពុទ្ធវំសោ សត្តរសមោ ។

---
១ ម. សិរីមា ។ ២.ម. យោជនមុគ្គតោ ។

តិស្សពុទ្ធវង្ស ទី ១៧

សម្ពលគហបតី ១ សិរិគហបតី ១ ជាអគ្គុបដ្ឋាក កិសាគោតមីឧបាសិកា ១ ឧបសេនាឧបាសិកា ១ ជាអគ្គុបដ្ឋាយិកា ។ ព្រះជិនស្រីសម្ពុទ្ធនោះឯង ទ្រង់មានកំពស់ ៦០ ហត្ថ ឥតមានបុគ្គលប្រៀបផ្ទឹមបាន ឥតមានបុគ្គលស្មើបាន ប្រាកដដូចភ្នំហិមពាន្ត ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ទ្រង់មានតេជះថ្លឹងពុំបាន ទ្រង់មានព្រះជន្ម មួយសែនឆ្នាំ ព្រះអង្គមិនមានបុគ្គលក្រៃលែងជាង ទ្រង់មានចក្ខុ ឋិតនៅក្នុងលោក ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ព្រមទាំងសាវ័ក ទ្រង់សោយនូវយសធំដ៏ឧត្តម ប្រសើរ រុងរឿងដូចគំនរភ្លើង ហើយបរិនិព្វាន ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ព្រមទាំងសាវ័ក ទ្រង់បរិនិព្វានហើយ ដូចជាពពក (ដែលបាត់ទៅ) ព្រោះខ្យល់ ឬដូចទឹកសន្សើម (អស់ទៅ) ព្រោះព្រះអាទិត្យ ឬដូចងងឹត (បាត់ទៅ) ព្រោះប្រទីប ។ ព្រះពុទ្ធព្រះនាមតិស្សៈ ជាព្រះជិនស្រីដ៏ប្រសើរ បរិនិព្វានក្នុងនន្ទារាម ព្រះស្តូបព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ពួកមហាជនសាងទុក កំពស់ ៣ យោជន៍ ក្នុងនន្ទារាមនោះ ។

ចប់ តិស្សពុទ្ធវង្ស ទី ១៧ ។

អដ្ឋារសមោ ផុស្សពុទ្ធវំសោ

(១៩) តត្ថេវ មណ្ឌកប្បម្ហិ អាហុ សត្ថា អនុត្តរោ
អនូបមោ អសមសមោ ផុស្សោ លោកគ្គនាយកោ ។
សោបិ សព្វំ តមំ ហន្ត្វា វិជដេត្វា មហាជដំ
សទេវកំ តប្បយន្តោ អភិវស្សិ អមតម្ពុនា ។
ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ ផុស្សេ នក្ខត្តមង្គលេ
អសីតិសតសហស្សានំ បឋមាភិសមយោ អហុ ។
នវុតិសតសហស្សានំ ទុតិយាភិសមយោ អហុ
អសីតិសតសហស្សានំ តតិយាភិសមយោ អហុ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ ផុស្សស្ស ច មហេសិនោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។
សដ្ឋិសតសហស្សានំ បឋមោ អាសិ សមាគមោ
បញ្ញាសសតសហស្សានំ ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ ។

ផុស្សពុទ្ធវង្ស ទី ១៨

(១៩) ក្នុងមណ្ឌកប្បនោះឯង មានព្រះសាស្តា ព្រះនាមផុស្សៈ ទ្រង់មិនមានបុគ្គលដទៃក្រៃលែងជាង មិនមានបុគ្គលប្រៀបផ្ទឹមបាន ស្មើដោយព្រះពុទ្ធដែលមិនមានបុគ្គលស្មើ ជានាយកប្រសើរក្នុងលោក ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់កំចាត់បង់នូវងងឹតទាំងអស់ ហើយស្រាយដោះនូវចាក់ស្រែះធំ (កិលេស) ទ្រង់ញុំាងមនុស្សព្រមទាំងទេវតា ឲ្យឆ្អែតស្កប់ស្កល់ ទ្រង់បង្អុរភ្លៀងទឹកអម្រឹតចុះមក ។ កាលព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមផុស្សៈ ញុំាងចក្រគឺធម៌ ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ការត្រាស់ដឹងលើកទី ១ មានពួកសត្វ ៨០ សែន ក្នុងមង្គលនៃថ្ងៃនក្ខត្តឫក្ស ។ ការត្រាស់ដឹងលើកទី ២ មានពួកសត្វ ៩០ សែន ការត្រាស់ដឹងលើកទី ៣ មានពួកសត្វ ៨០ សែន ។ ព្រះមហេសី ព្រះនាមផុស្សៈ មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក ដែលសុទ្ធតែជាពួកព្រះខីណាស្រព ឥតមានមន្ទិលគឺកិលេស មានចិត្តស្ងប់ម្នាប់ ប្រកបដោយតាទិគុណ ។ សន្និបាតលើកទី ១ មានព្រះខីណាស្រព ៦០ សែន សន្និបាតលើកទី ២ មានព្រះខីណាស្រព ចំនួន ៥០ សែន ។

អដ្ឋារសមោ ផុស្សវំសោ

ចត្តាឡីសសតសហស្សានំ ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ

អនុពន្ធា វិមុត្តានំ　ភេច្ឆិន្នពន្ធសត្ថុនំ ។

មហាភ្ជេន សមយេន　វិជិតោ នាម(១) ខត្តិយោ

ឆឌ្ឌយិត្វា មហារជ្ជំ　បព្វជឹ តស្ស សន្តិកេ ។

សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ　ផុស្សោ លោកគ្គ-នាយកោ

ទ្វេនវុតេ ឥតោ កប្បេ　អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។

អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា　និក្ខមិត្វា តថាគតោ

បធានំ បទហិត្វាន　កត្វា ទុក្ករការិកំ ។

អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ　និសីទិត្វា តថាគតោ

តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ　នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។

នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ　បាយាសំ អទិ សោ ជិនោ

បដិយត្តវរមគ្គេន　ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។

---

១ ឱ.ម. វិជិតាវី នាម ។

ផុស្សពុទ្ធវង្ស ទី ១៨

សន្និបាតលើកទី ៣ មានពួកព្រះខីណាស្រព ៦០ សែន លោកផុតស្រឡះហើយ ព្រោះមិនប្រកាន់ មានចំណងគឺជាតិ កាត់ផ្ដាច់ហើយ ។ សម័យនោះ តថាគតជាក្សត្រ ព្រះនាមវិជិតៈ លះបង់រាជសម្បត្តិដ៏ធំ ទៅបួសក្នុងសំណាក់ព្រះពុទ្ធនោះ ។ ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ ព្រះនាមផុស្សៈ ជាលោក-គ្គនាយកនោះ បានទ្រង់ព្យាករតថាគតថា ក្នុងកប្បទី ៩២ អំពីកប្បនេះទៅ ភិក្ខុនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ។ សត្វនេះ នឹងចេញអំពីកបិលពស្តុបុរី ជាទីរីករាយ ទៅតម្កល់ព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះ នឹងអង្គុយទៀបគល់នៃអជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ បានសោយបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយស្ដេចទៅឯគល់នៃពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេតាក់តែងហើយ ។

តតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។

លំដាប់នោះ ព្រះពុទ្ធមានយសធំ ធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌៈ ដ៏ប្រសើរ ហើយត្រាស់ដឹង ទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះជននី នៃព្រះពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតាព្រះនាម សុទ្ធោទនៈ ភិក្ខុនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ។ ព្រះកោលិតៈ ១ ឧបតិស្សៈ ១ នឹងជាអគ្គសាវក សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាក ឈ្មោះអានន្ទ នឹងបម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ ខេមាភិក្ខុនី ១ ឧប្បលវណ្ណាភិក្ខុនី ១ នឹងជាអគ្គសាវិកា សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ ។ ដើមឈើជាទីត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថា អស្សត្ថព្រឹក្ស ចិត្តគហបតី ១ ហត្ថាឡវកគហបតី ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ នាងនន្ទមាតា ១ នាងឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះគោតម មានយសក្តិនោះ មានព្រះជន្មាយុ ១០០ ឆ្នាំ ។

ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ ពុទ្ធវីជង្កុរោ អយំ ៗ
ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ ទសសហស្សី សទេវកា ៗ
យទិមស្ស លោកនាថស្ស វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ៗ
តស្សាបិ វចនំ សុត្វា ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ
ឧត្តរឹ វត្តមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា ៗ
សុត្តន្តំ វិនយញ្ចាបិ នវង្គសត្ថុសាសនំ
សព្វំ បរិយាបុណិត្វាន សោភយឹ ជិនសាសនំ ៗ
តត្ថប្បមត្តោ វិហរន្តោ ព្រហ្មំ ភាវេត្វា-ភាវនំ
អភិញ្ញាសុ បារមឹ គន្ត្វា ព្រហ្មលោកមគញ្ឆហំ ៗ

ពួកមនុស្សនិងទេវតា លុះឮព្រះពុទ្ធដីកានេះ នៃព្រះមហេសី ឥតមានបុគ្គលស្មើហើយ ក៏រីករាយថា ភិក្ខុនេះ ជាពូជពន្លក នៃព្រះពុទ្ធ ។ សម្លេងហ៊ោក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ពួកមនុស្សនិងទេវតា ទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុ នាំគ្នាទះដៃអបអរ ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការថា បើពួកយើងនឹងឃ្លាតមគ្គផល ក្នុងសាសនា នៃព្រះលោកនាថ អង្គនេះ គង់នឹងសម្រេច ក្នុងចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះគោតមនេះ ក្នុងកាលអនាគតមិនខាន ។ ចំណែកខាងតថាគត បានស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកា នៃព្រះបុរសសម្ពុទ្ធនោះហើយ ក៏ញុំាងចិត្តឲ្យរឹងរឹតតែជ្រះថ្លា ហើយខំអធិដ្ឋានវត្តតទៅទៀត ដើម្បីបំពេញបារមីទាំង ១០ ប្រការ ។ តថាគត រៀនយកនូវព្រះសូត្រផង ព្រះវិន័យផង ពាក្យប្រៀនប្រដៅព្រះសាស្តា ប្រកបដោយអង្គ ៩ ទាំងអស់ផង ហើយញុំាងសាសនាព្រះជិនស្រីឲ្យរុងរឿង ។ តថាគតមិនប្រមាទ សម្រេចសម្រាន្តនៅក្នុងសាសនានោះ ខំចម្រើនភាវនា ដែលប្រកបដោយព្រហ្មវិហារ ហើយដល់នូវបារមីក្នុងអភិញ្ញាទាំងឡាយ ហើយទៅកើតក្នុងព្រហ្មលោក ។

កាសិកំ នាម នគរំ ជយសេនោ នាម ខត្តិយោ
សិរិមា នាម ជនិកា ផុស្សស្សាបិ មហេសិនោ ។
នវវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ
គរុឡហំសសុវណ្ណតារា តយោ បាសាទមុត្តមា ។
តេវីសតិសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
កិសាគោតមី នាម ភរិយា អានន្ទោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា ហត្ថិយានេន និក្ខមិ
សត្តាហំ បធានចារំ អចរិ បុរិសុត្តមោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ ផុស្សោ លោកគ្គនាយកោ
វត្តិ ចក្កំ មហាវីរោ មិគទាយេ នរុត្តមោ ។
សុរក្ខិតោ ធម្មសេនោ អហេសុំ អគ្គសាវកា
សភិយោ នាមុបដ្ឋាកោ ផុស្សស្សាបិ មហេសិនោ ។

ព្រះមហេសី ព្រះនាមផុស្សៈ មានទីក្រុង ឈ្មោះកាសិកៈ មានមហាក្សត្រ ព្រះនាមជយសេន ជាព្រះបិតា មានព្រះជននី ព្រះនាមសិរិមា ។ ព្រះផុស្សៈនោះ ទ្រង់គ្រប់គ្រងគេហដ្ឋាន អស់៩ពាន់ឆ្នាំ មានប្រាសាទដ៏ប្រសើរ ៣ ខ្នង គឺប្រាសាទឈ្មោះគរុឡ ១ ប្រាសាទឈ្មោះហំសៈ ១ ប្រាសាទឈ្មោះសុវណ្ណតារៈ ១ ។ ពួកនារី ២៣ ពាន់ សឹងមានខ្លួនតាក់តែងល្អហើយ ឯនារី ជាអគ្គមហេសី ឈ្មោះកិសាគោតមី ព្រះរាជបុត្រឈ្មោះអានន្ទ ។ ព្រះជិនស្រី ជាបុរសដ៏ប្រសើរ ទ្រង់ទតឃើញនិមិត្តទាំង ៤ យ៉ាង ហើយចេញទៅដោយយានដំរី បានប្រព្រឹត្តធ្វើព្យាយាម អស់ ៧ ថ្ងៃ ។ ព្រះលោកគ្គនាយក ព្រះនាមផុស្សៈ មានព្យាយាមធំ ទ្រង់ប្រសើរជាងជន ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបទ្រង់ញ៉ាំងចក្រធម៌ ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ នាព្រៃមិគទាយវ័ន ។ ព្រះសុរក្ខិតភិក្ខុ ១ ព្រះធម្មសេនភិក្ខុ ១ ជាអគ្គសាវក ភិក្ខុឈ្មោះសភិយៈ ជាឧបដ្ឋាក នៃព្រះមហេសី ព្រះនាមផុស្សៈ ។

ចាលា ច ឧបចាលា ច អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ អាមលកោតិ វុច្ចតិ ។
អនញ្ញោ វិសាខោ ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋាកា
បទុមា សិរិនាគា ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
អដ្ឋបណ្ណាសរតនំ សោបិ អច្ចុគ្គតោ មុនិ
សោភតិ សតរំសីវ ឧឡុរាជាវ បូរិតោ ។
នវុតិវស្សសហស្សានិ អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
ឱវទិត្វា ពហូ សត្តេ សន្តារេត្វា ពហូ ជនេ
សោបិ សត្ថា អតុលយសោ និព្វុតោ សោ សសាវកោ ។
ផុស្សោ ជិនវរោ សត្ថា សេនារាមម្ហិ និព្វុតោ
ធាតុវិត្ថារិកំ អាសិ តេសុ តេសុ បទេសតោតិ ។

ផុស្សពុទ្ធវំសោ អដ្ឋារសមោ ។

ផុស្សពុទ្ធវង្ស ទី ១៧

នាងចាលាភិក្ខុនី ១ នាងឧបចាលាភិក្ខុនី ១ ជាអគ្គសាវិកា ដើមឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ គេហៅថា អាមលកព្រឹក្ស (ដើមកន្ទួតព្រៃ) ។ អនញ្ញគហបតី ១ វិសាខគហបតី ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក នាងបទុមា ១ នាងសិរិនាគា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។ ព្រះមុនីអង្គនោះ មានកំពស់ ៥៨ ហត្ថ ទ្រង់រុងរឿងដូចព្រះអាទិត្យ ដូចព្រះចន្ទ្រពេញវង់ ។ ទ្រង់មានព្រះជន្ម ៩០ ពាន់ឆ្នាំ ព្រះអង្គកាលទ្រង់ធរមាននៅឡើយ បានចម្លងប្រជុំជនជាច្រើន ។ ព្រះសាស្តាអង្គនោះ ព្រមទាំងសាវ័ក ទ្រង់មានយសប្រៀបពុំបាន ទ្រង់ទូន្មានពួកសត្វជាច្រើន ហើយចម្លងពួកសត្វជាច្រើន រួចបរិនិព្វាន ។ ព្រះជិនស្រីដ៏ប្រសើរ ព្រះនាមផុស្សៈ ទ្រង់ជាសាស្តា បរិនិព្វានហើយក្នុងសេនារាម ការផ្សាយចេញទៅ នៃព្រះធាតុ មានក្នុងប្រទេសទាំងឡាយនោះ ៗ ។

ចប់ ផុស្សពុទ្ធវង្ស ទី ១៨ ។

ឯកូនវីសតិមោ វិបស្សីពុទ្ធវំសោ

[២០] ផុស្សស្ស អបរេន សម្ពុទ្ធោ ទ្វិបទុត្តមោ
វិបស្សី នាម នាមេន លោកេ ឧប្បជ្ជិ ចក្ខុមា ។
អវិជ្ជំ សព្វំ បទាលេត្វា បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ
ធម្មចក្កំ បវត្តេតុំ បក្កាមិ ពន្ធុមតីបុរំ ។
ធម្មចក្កំ បវត្តេត្វា ឧភោ ពោធេសិ នាយកោ
គណនាយ ន វត្តព្វោ បឋមាភិសមយោ អហុ ។
បុនាបរំ អមិតយសោ តត្ថ សច្ចំ បកាសយិ
ចតុរាសីតិសហស្សានំ ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។
ចតុរាសីតិសហស្សានិ សម្ពុទ្ធំ អនុបព្វជុំ
តេសំ អារាមបត្តានំ ធម្មំ ទេសេសិ ចក្ខុមា ។

វិបស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ១៩

(២០) ក្រោយអំពីព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមបុស្សៈមក មានព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមវិបស្សី ជាឧត្តមជាងសត្វជើងពីរ ទ្រង់មានចក្ខុ កើតឡើង ក្នុងលោក ។ ព្រះអង្គទ្រង់ទំលាយស៊ុត នូវអវិជ្ជាចេញ ហើយដល់សម្ពោធិញ្ញាណដ៏ឧត្តម ទ្រង់ចៀសចេញ ទៅកាន់ពន្ធុមតីបុរី ដើម្បីញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ។ ព្រះនាយក ទ្រង់ញុំាងធម្មចក្រ ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ រួចហើយ ញុំាងខណ្ឌកុមារនិងតិស្សកុមារទាំងពីរ ឲ្យត្រាស់ដឹង ការត្រាស់ដឹងលើកទី ១ មានចំនួនសត្វ គេមិនគប្បីពោលដោយការរាប់ឡើយ ។ តមកទៀត ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ មានយសរាប់មិនបាន ប្រកាសសច្ចៈទាំង ៤ ក្នុងបុរីនោះ ការត្រាស់ដឹងលើកទី ២ មានពួកសត្វ ចំនួន ៨ ហ្មឺន ៤ ពាន់ ។ មានមនុស្ស ៨ ហ្មឺន ៤ ពាន់ បួសតាមព្រះពុទ្ធ ព្រះពុទ្ធមានចក្ខុ ទ្រង់សំដែងធម៌ដល់បព្វជិតទាំងនោះ ដែលមកដល់អារាម ។

ឯកូនវីសតិមោ វិបស្សីពុទ្ធវំសោ

សព្វាភាវេន ភាសេត្វា វត្វា[១] ឧបនិស្សាយ ជិនោ
ទេសិ ធម្មំ កត្វា តតិយាភិសមយោ អហុ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ វិបស្សិស្ស មហេសិនោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។
អដ្ឋសដ្ឋិសតសហស្សានំ[២] បឋមោ អាសិ សមាគមោ
ភិក្ខុសតសហស្សានំ ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ ។
អសីតិភិក្ខុសហស្សានំ តតិយោ អាសិ សមាគមោ
តត្ថ ភិក្ខុគណមជ្ឈេ សម្ពុទ្ធោ អតិរោចតិ ។
អហំ តេន សមយេន នាគរាជា មហិទ្ធិកោ
អតុលោ នាម នាមេន បុញ្ញវន្តោ ជុតិន្ធរោ ។
នេកានំ នាគកោដីនំ បរិវារេត្វានហំ តទា
វជ្ជន្តោ លោកិយតុរិយេ លោកជេដ្ឋំ ឧបាគមឹ ។

១ ម. សុត្វា ។ ២ ម. អដ្ឋសដ្ឋិសហស្សានំ ។

វិបស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ១៩

ភិក្ខុទាំងនោះ អាស្រ័យព្រះជិនស្រី កាលទ្រង់សម្តែងដោយអាការទាំងពួង ក៏បានសម្រេចនូវធម៌ដ៏ប្រសើរ នេះជាការត្រាស់ដឹងលើកទី ៣ ។ ព្រះមហេសី ព្រះនាមវិបស្សី មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក ដែលសុទ្ធតែពួកព្រះខីណាស្រព ឥតមានមន្ទិលគឺកិលេស មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ ប្រកបដោយតាទិគុណ ។ គឺសន្និបាតលើកទី ១ មានពួកព្រះខីណាស្រព ចំនួន ៦៨ សែន សន្និបាតលើកទី ២ មានពួកព្រះខីណាស្រព ចំនួនមួយសែន ។ សន្និបាតលើកទី ៣ មានភិក្ខុចំនួន ៨ ហ្មឺន ព្រះសម្ពុទ្ធរុងរឿងក្នុងកណ្តាលពួកភិក្ខុនោះ ។ សម័យនោះ តថាគតកើតជាស្តេចនាគ ឈ្មោះអតុលៈ មានឫទ្ធិច្រើន មានបុណ្យ ទ្រទ្រង់ពន្លឺ ។ ក្នុងកាលនោះ តថាគត មានពួកនាគច្រើនកោដិ ចោមរោម ប្រគំតូរ្យតន្ត្រីដ៏ជាទិព្វ ហើយចូលទៅជិតព្រះលោកជេដ្ឋ ។

ឧបសង្កមិត្វាន សម្ពុទ្ធំ វិបស្សឹ លោកនាយកំ
មណិមុត្តរតនខចិតំ សព្វាភរណវិភូសិតំ
និមន្តេត្វា ធម្មរាជស្ស សុវណ្ណបីឋមទាសហំ ។
សោបិ មំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ សង្ឃមជ្ឈេ និសីទិយ
ឯកនវុតេ ឥតោ កប្បេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ អទ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។

លុះចូលទៅដល់ហើយ ក៏និមន្តព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមវិបស្សី ជាលោកនាយក ហើយថ្វាយតាំងមាស ដែលដាំដោយកែវ-មណី និងកែវមុក្តា ដ៏ស្អិតស្អាងហើយដោយអាភរណៈគ្រប់យ៉ាង ដល់ព្រះអង្គជាធម្មរាជ ។ ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់នោះ ទ្រង់គង់នៅក្នុងកណ្តាលសង្ឃ ហើយព្យាករតថាគតថា ក្នុងកប្បទី ៩១ អំពីមណ្ឌកប្បនេះ ស្តេចនាគនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ។ សត្វនេះ នឹងចេញពីកបិលពស្តុបុរី ជាទីត្រេក-អរ ទៅតម្កល់ព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះនឹងអង្គុយទៀបគល់អជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ បានសោយបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយចូលទៅឯគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេចាត់ចែងហើយ ។

ឥតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថមូលេ សម្ពោធិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។

លំដាប់នោះ ព្រះពុទ្ធមានយសធំ ធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌៈ ដ៏ប្រសើរ ហើយត្រាស់ដឹងនូវសម្ពោធិញ្ញាណ ទៀបគល់នៃ អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះជននី នៃព្រះពុទ្ធនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតា ព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ នាគរាជនេះ នឹងបានត្រាស់ ជាព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ។ ព្រះកោលិតៈ ១ ព្រះឧបតិស្សៈ ១ នឹងជាអគ្គសាវក សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតាំងមាំ ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាក ឈ្មោះអានន្ទ នឹងបម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ នាងខេមាភិក្ខុនី ១ នាងឧប្បលវណ្ណាភិក្ខុនី ១ នឹងជាអគ្គសាវិកា សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតាំងមាំ ។ ដើមឈើជាទីត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានជោគអង្គនោះ ហៅថា អស្សត្ថព្រឹក្ស ចិត្តគហបតី ១ ហត្ថាឡវកគហបតី ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ នាងនន្ទមាតា ១ នាងឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះមហេសីព្រះនាមគោតមនោះ មានព្រះជន្មាយុ ១០០ ឆ្នាំ ។

ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ ពុទ្ធពីជង្កុរោ អយំ ។
ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។
ឯវមេវ មយំ សព្វេ យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាហំ វចនំ សុត្វា ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ
ឧត្តរឹ វតមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា ។

ពួកមនុស្សនិងទេវតា លុះបានស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកានេះ នៃព្រះមហាឥសី ឥតមានបុគ្គលស្មើ ហើយរីករាយថា ទាគកជនេះជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។ សម្លេងហៅ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ពួកមនុស្សព្រមទាំងទេវតា ទាំងមួយហ្មឺនលោកធាតុ នាំគ្នាទះដៃអបអរ ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការថា បើពួកយើងឃ្លាតមគ្គផលក្នុងសាសនាព្រះលោកនាថអង្គនេះ គង់នឹងសម្រេចក្នុងទីចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះគោតមនេះ ក្នុងអនាគតកាល ជាមិនខាន ។ ពួកមនុស្សកាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខ គង់កាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំបាន យ៉ាងណាមិញ ។ ពួកយើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីអង្គនេះ គង់បានសម្រេចក្នុងទីចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះគោតមនេះ ក្នុងអនាគតកាល យ៉ាងនោះដែរ ។ តថាគតបានស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកា នៃព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ហើយញុំាងចិត្តឲ្យរីករាយជ្រះថ្លា បានខំអធិដ្ឋានវត្តតទៅ ដើម្បីបំពេញបារមីទាំង ១០ ប្រការ ។

ឯកូនវីសតិមោ វិបស្សីវង្សោ

នគរំ ពន្ធុមតី នាម ពន្ធុមោ នាម ខត្តិយោ
មាតា ពន្ធុមតី នាម វិបស្សិស្ស មហេសិនោ ។
អដ្ឋវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ
នន្ទោ សុនន្ទោ សិរិមា តយោ បាសាទមុត្តមា ។
តិចត្តារីសសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
សុទស្សនា នាម នារី សមវត្តក្ខន្ធោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា រថយានេន និក្ខមិ
អនូនអដ្ឋមាសានិ បធានំ បទហី ជិនោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ វិបស្សី លោកនាយកោ
វត្តចក្កោ មហាវីរោ មិគទាយេ នរុត្តមោ ។
ខណ្ឌោ ច តិស្សនាមោ ច អហេសុំ អគ្គសាវកា
អសោកោ នាមុបដ្ឋាកោ វិបស្សិស្ស មហេសិនោ ។

វិបស្សីវង្ស ទី ១៩

ព្រះមហាសីព្រះនាមវិបស្សី មានទីក្រុងឈ្មោះពន្ធុមតី មានមហាក្សត្រ ព្រះនាមពន្ធុមៈ ជាព្រះបិតា មានព្រះមាតា ព្រះនាមពន្ធុមតី ។ ព្រះវិបស្សីអង្គនោះ ទ្រង់គ្រប់គ្រងគេហដ្ឋាន អស់ ៨ ពាន់ឆ្នាំ មានប្រាសាទដ៏ប្រសើរ ៣ ខ្នង គឺប្រាសាទឈ្មោះនន្ទៈ ១ ប្រាសាទឈ្មោះសុនន្ទៈ ១ ប្រាសាទឈ្មោះសិរិមៈ ១ ។ ស្ត្រីនារី ចំនួន ៤ ម៉ឺន ៣ ពាន់ សុទ្ធមានខ្លួនតាក់តែងល្អ ឯនារីជាអគ្គមហេសី ព្រះនាមសុទស្សនា ព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមសមវត្តក្ខន្ធ ។ ព្រះជិនស្រីទ្រង់ឃើញនិមិត្ត ៤ ហើយចេញទៅដោយយានរថ តម្កល់ព្យាយាម អស់ ៨ ខែគត់ ។ ព្រះវិបស្សីជាលោកនាយក ទ្រង់មានព្យាយាមធំ ប្រសើរជាងជន ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបញ៉ាំងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងមិគទាយវ័ន ។ ព្រះរាជកុមារនាមខណ្ឌៈ ១ បុត្រនៃបុរោហិតនាមតិស្សៈ ១ ជាអគ្គសាវក ។ ភិក្ខុឈ្មោះអសោក ជាឧបដ្ឋាក នៃព្រះមហាសី ព្រះនាមវិបស្សី ។

ចន្ទា ច ចន្ទមិត្តា ច   អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ   បាដលីតិ បវុច្ចតិ ។
បុនព្វសុមិត្តោ នាគោ ច   អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
សិរិមា ឧត្តរា ចេវ   អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
អសីតិហត្ថមុព្វេធោ   វិបស្សី លោកនាយកោ
បភា និទ្ធាវតី តស្ស   សមន្តា សត្តយោជនេ ។
អសីតិវស្សសហស្សានិ   អាយុ ពុទ្ធស្ស តាវទេ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ   តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
ពហុទេវមនុស្សានំ   ពន្ធនំ បរិមោចយិ
មគ្គាមគ្គញ្ច អាចិក្ខិ   អវសេសបុថុជ្ជនេ ។
អាលោកំ ទស្សយិត្វាន   ទេសេត្វា អមតំ បទំ
ជលិត្វា អគ្គិក្ខន្ធោវ   និព្វុតោ សោ សសាវកោ

នាងចន្ទាភិក្ខុនី ១ នាងចន្ទមិត្តាភិក្ខុនី ១ ជាអគ្គសាវិកា ដើមឈើជាទីត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ ហៅថា បាដលិព្រឹក្ស ។ បុនព្វសុមិត្តគហបតី ១ នាគគហបតី ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក នាងសិរិមា ១ នាងឧត្តរា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។ ព្រះវិបស្សី លោកនាយក មានកំពស់ ៨០ ហត្ថ ពន្លឺព្រះអង្គផ្សាយចេញទៅជុំវិញ ៧ យោជន៍ ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់មានព្រះជន្ម ៨ ហ្មឺនឆ្នាំ ព្រះអង្គកាលទ្រង់ធរមាននៅឡើយ បានចម្លងប្រជុំជនច្រើន ចាកសំសារវដ្ត ។ ព្រះអង្គទ្រង់ដោះស្រាយនូវចំណងនៃទេវតានិងមនុស្សជាច្រើន ទាំងប្រាប់ផ្លូវត្រូវផ្លូវខុស ចំពោះពួកបុថុជ្ជនដ៏សេសទៀតផង ។ ព្រះអង្គព្រមទាំងសាវ័ក ទ្រង់សម្តែងពន្លឺ ហើយបង្ហាញឧបាយ ជាទីទៅកាន់ព្រះនិព្វានឈ្មោះអមតៈ ទ្រង់រុងរឿងដូចគំនរភ្លើង ហើយបរិនិព្វាន ។

ឥទ្ធិវរំ បុញ្ញវរំ លក្ខណញ្ច កុសុមិតំ
សព្វំ សមន្តរហិតំ ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារា ។
វិបស្សី ជិនវរោ វីរោ សុមិត្តារាមម្ហិ និព្វុតោ
តត្ថេវ តស្ស ថូបវរោ សត្តយោជនមុស្សិតោ ។

វិបស្សីពុទ្ធវំសោ ឯកូនវីសតិមោ ។

វីសតិមោ សិខិពុទ្ធវំសោ

(៦១) វិបស្សិស្ស អបរេន សម្ពុទ្ធោ ទិបទុត្តមោ
សិខិវ្ហយោ អាសិ ជិនោ អសមោ អប្បដិបុគ្គលោ ។
មារសេនំ បមទ្ទិត្វា បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ
ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ អនុកម្បាយ បាណិនំ ។
ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ សិខិម្ហិ ជិនបុង្គវេ
កោដិសតសហស្សានំ បឋមាភិសមយោ អហុ ។

ព្រះសរីរៈ ដែលមានឫទ្ធិដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ មានបុណ្យដ៏ប្រសើរ ប្រដាប់ហើយដោយលក្ខណៈគឺចក្រ គង់បាត់បង់អស់ទៅបាន ទទេរ ! សង្ខារទាំងអស់ សោះសូន្យ ទទេរ ! ព្រះវិបស្សីជិនវរៈដ៏ប្រសើរ ទ្រង់មានព្យាយាម បរិនិព្វានហើយ ក្នុងសុមិត្តារាម ព្រះស្តូបដ៏ប្រសើរ របស់ព្រះអង្គនោះ គេបានសាងទុក កំពស់ ៧ យោជន៍ ក្នុងអារាមនោះ ។

ចប់ វិបស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ១៩ ។

សិខិពុទ្ធវង្ស ទី ២០

(៦១) ក្រោយព្រះពុទ្ធវិបស្សីមក មានព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាម សិខីជិនស្រី ទ្រង់ឧត្តមជាងសត្វជើងពីរ ឥតមានបុគ្គលស្មើ ឥតមានបុគ្គលប្រៀបផ្ទឹមបាន ។ ព្រះអង្គកំចាត់បង់សេនានៃមារ ហើយដល់សម្ពោធិញ្ញាណដ៏ប្រសើរ ញ៉ាំងចក្រគឺធម៌ ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ដើម្បីសេចក្តីអនុគ្រោះដល់ពួកសត្វ ។ កាលព្រះសិខីជិនស្រីដ៏ប្រសើរ ទ្រង់ញ៉ាំងធម្មចក្រ ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ការត្រាស់ដឹងលើកទី ១ មានពួកសត្វ ចំនួនមួយសែនកោដិ ។

អបរំបិ ធម្មំ ទេសេន្តេ គណសេដ្ឋេ នរុត្តមេ
នវុតិកោដិសហស្សានំ ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។
យមកបាដិហារិយំ ទស្សយន្តេ សទេវកេ
អសីតិកោដិសហស្សានំ តតិយាភិសមយោ អហុ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ សិខិស្សាបិ មហេសិនោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។
ភិក្ខុសតសហស្សានំ បឋមោ អាសិ សមាគមោ
អសីតិភិក្ខុសហស្សានំ ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ ។
សត្តតិភិក្ខុសហស្សានំ តតិយោ អាសិ សមាគមោ
អនុបលិត្តោ បទុមំវ តោយម្ហិ សម្បវឌ្ឍិតំ ។
អហំ តេន សមយេន អរិន្ទមោ នាម ខត្តិយោ
សម្ពុទ្ធប្បមុខំ សង្ឃំ អន្នបានេន តប្បយឹ ។

កាលព្រះសិខី ប្រសើរជាងគណៈ ឧត្តមជាងជន ទ្រង់សម្តែងធម៌ដទៃទៀត ការត្រាស់ដឹងលើកទី ២ មានពួកសត្វចំនួន ៩០ ពាន់កោដិ ។ កាលព្រះសិខី ទ្រង់សម្តែងយមកបាដិហារ្យ ក្នុងមនុស្សលោក ព្រមទាំងទេវលោក ការត្រាស់ដឹងលើកទី ៣ មានពួកសត្វ ៨០ ពាន់កោដិ ។ ព្រះមហេសីព្រះនាមសិខី មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក ដែលសុទ្ធតែជាពួកព្រះខីណាស្រព ឥតមានមន្ទិល មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ ប្រកបដោយតាទិគុណ ។ សន្និបាតលើកទី ១ មានភិក្ខុចំនួនមួយសែនរូប សន្និបាតលើកទី ២ មានពួកភិក្ខុចំនួន ៨ ហ្មឺនរូប ។ សន្និបាតលើកទី ៣ មានពួកភិក្ខុចំនួន ៧ ហ្មឺនរូប ជាសមាគមមិនប្រឡាក់ (ដោយពួកបុថុជ្ជន) ដូចបទុមជាតិដែលលូតលាស់នៅក្នុងទឹក ។ សម័យនោះ តថាគតជាក្សត្រ នាមអរិន្ទមៈ បានញុំាងព្រះសង្ឃ មានព្រះសម្ពុទ្ធជាប្រធាន ឲ្យឆ្អែតស្កប់ស្កល់ ដោយបាយនិងទឹក ។

វិសេសតោ សិរិវឌ្ឍនោ

ពហុទុស្សវរំ ធត្វា ទុស្សកោដឹ អនប្បកំ
អលង្កតំ ហត្ថិយានំ សត្ថុស្ស អទាសហំ ។
ហត្ថិយានំ និម្មិនិត្វា កប្បិយំ ឧបនាមយឹ
បូរយឹ មានសំ មយ្ហំ និទ្ធិំ ធល្ហមុបដ្ឋិតំ ។
សោបិមំ ពុទ្ធោ ព្យាកាសិ សិទ្ធិ លោកគ្គនាយកោ
ឯកត្តឹសេ ឥតោ កប្បេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កាបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មិំ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ អទិ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។

សិរិវឌ្ឍ ទី ២០

តថាគត បានប្រគេនសំពត់ជាច្រើន គឺកោដិនៃសំពត់មិនតិច ហើយថ្វាយយានដំរីដែលប្រដាប់ហើយ ដល់ព្រះសម្ពុទ្ធ ។ តថាគត សាងយានដំរី ហើយបង្អោនចូលទៅជិតឲ្យជារបស់គួរ បំពេញចិត្តរបស់តថាគត ឲ្យតម្កល់នៅមាំ អស់កាលជានិច្ច ។ ព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមសិទ្ធ ជាលោកគ្គនាយកនោះ ទ្រង់ព្យាករតថាគតថា ក្នុងកប្បទី ៣១ អំពីមណ្ឌកប្បនេះ ព្រះរាជអង្គនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ។ សត្វនេះ នឹងចេញអំពីកបិលពស្តុបុរីជាទីរីករាយ ទៅតម្កល់ព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា សត្វនេះ នឹងអង្គុយទៀបគល់អជបាលព្រឹក្ស ទទួលយកបាយាសនៅទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ បានសោយបាយស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយចូលទៅគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេចាត់ចែងហើយ ។

តតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។

លំដាប់នោះ ព្រះពុទ្ធមានយសធំ ធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌ ដ៏ប្រសើរ ហើយនឹងត្រាស់ដឹង ទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះពុទ្ធនេះ នឹងមានព្រះជននី ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតា ព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ព្រះកជាអង្គនេះ នឹងបានជាព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ។ ព្រះកោលិតៈ ១ ព្រះឧបតិស្សៈ ១ នឹងជាអគ្គសាវក សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ ភិក្ខុជាឧបដ្ឋាក ឈ្មោះអានន្ទ នឹងបំរើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ នាងខេមាភិក្ខុនី ១ ឧប្បលវណ្ណាភិក្ខុនី ១ ជាអគ្គសាវិកា សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ ។ ដើមឈើជាទីត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគអង្គនេះ ហៅថា អស្សត្ថព្រឹក្ស ចិត្តគហបតី ១ ហត្ថាឡវកគហបតី ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ នាងនន្ទមាតា ១ នាងឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះគោតមមានយសនោះ មានព្រះជន្ម ១០០ ឆ្នាំ ។

ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ ពុទ្ធវីជង្កុរោ អយំ ។
ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទីតរន្តា បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។
ឯវមេវ មយំ សព្វេ យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាបិ វចនំ សុត្វា ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ
ឧត្តរឹ វត្តមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា ។

ពួកមនុស្សនិងទេវតា លុះបានស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកានេះ នៃព្រះមហេសី ឥតមានបុគ្គលស្មើ ហើយក៏ត្រេកអរថា ព្រះរាជអង្គនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។ សម្លេងហ៊ោ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ ពួកមនុស្សព្រមទាំងទេវតា ទាំងមួយហ្មឺនលោកធាតុ នាំគ្នាទះដៃអបអរ ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការថា បើពួកយើងនឹងឃ្លាតមគ្គផល ក្នុងសាសនា នៃព្រះលោកនាថអង្គនេះ គង់នឹងបានសម្រេច ក្នុងទីចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះតថាគតអង្គនេះ ក្នុងអនាគតកាលមិនខាន ។ ពួកមនុស្សកាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ខាងលើ គង់ទៅកាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងបាន យ៉ាងណាមិញ ពួកយើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីអង្គនេះ គង់នឹងបានសម្រេច ក្នុងទីចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះតថាគតអង្គនេះ យ៉ាងនោះដែរ ។ ឯតថាគត លុះបានស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកានៃព្រះអង្គនោះហើយ រឹងរឹតតែធ្វើចិត្តឲ្យជ្រះថ្លា ហើយបានអធិដ្ឋានវត្តតទៅ ដើម្បីបំពេញបារមីទាំង ១០ ប្រការ ។

នគរំ អរុណវតី នាម   អរុណោ នាម ខត្តិយោ
បភាវតី នាម ជនិកា   សិខិស្ស ច មហេសិនោ ។
សត្តវស្សសហស្សានិ   អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ
សុចន្ទកោ គិរិ វាហនោ(១) តយោ បាសាទមុត្តមា ។
ចតុវីសតិសហស្សានិ   នារិយោ សមលង្កតា
សព្វកាមា នាម សា នារី   អតុលោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា   ហត្ថិយានេន និក្ខមិ
អដ្ឋមាសំ បធានចារំ   អចរិ បុរិសុត្តមោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ   សិខី លោកគ្គនាយកោ
វត្តចក្កោ មហាវីរោ   មិគទាយេ នរុត្តមោ ។
អភិភូ សម្ភវោ នាម   អហេសុំ អគ្គសាវកា
ខេមង្ករោ នាមុបដ្ឋាកោ   សិខិស្ស ច មហេសិនោ ។

១ ម. សុចន្ទោ គិរិវាហនោតិ ទិស្សន្តិ ។ ឱ. សុចន្ទកោ សិរិវាហនោតិ ទិស្សន្តិ ។

ព្រះមហេសី ព្រះនាមសិខី មានទីក្រុងឈ្មោះអរុណវតី មាន ព្រះមហាក្សត្រ ព្រះនាមអរុណៈ ជាព្រះបិតា មានព្រះជននី ព្រះនាមបភាវតី ។ ព្រះអង្គទ្រង់គ្រប់គ្រងគេហស្ថាន អស់ ៧ ពាន់ឆ្នាំ ទ្រង់មានប្រាសាទដ៏ប្រសើរ ៣ ខ្នង គឺប្រាសាទ ឈ្មោះសុចន្ទៈ ១ ប្រាសាទឈ្មោះគិរី ១ ប្រាសាទឈ្មោះ វាហនៈ ១ ។ ពួកនារីចំនួន ២ ម៉ឺន ៤ ពាន់ ស្រីមានខ្លួន តាក់តែងល្អហើយ ឯនាងនារីជាអគ្គមហេសីនោះ ព្រះនាម សព្វកាមា ព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមអតុលៈ ។ (ព្រះតថាគត) ជាបុរសដ៏ឧត្តម ទ្រង់ឃើញនិមិត្តទាំង ៤ ហើយចេញទៅ ដោយយានដំរី បានប្រព្រឹត្តព្យាយាម អស់ ៨ ខែគត់ ។ ព្រះសិខីលោកគ្គនាយក មានព្យាយាមដ៏ធំ ប្រសើរជាងជន ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបញ៉ាំងធម្មចក្រ ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅក្នុង មិគទាយវ័ន ។ ព្រះមហេសី ព្រះនាមសិខី មានអភិភូភិក្ខុ ១ សម្ភវភិក្ខុ ១ ជាអគ្គសាវក ភិក្ខុឈ្មោះខេមង្ករៈ ជាឧបដ្ឋាក ។

វីសតិមោ សិខីពុទ្ធវំសោ

មខិលា ច(១) បទុមា ច អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ បុណ្ឌរីកោតិ វុច្ចតិ ។
សិរិវឌ្ឍោ ច នន្ទោ ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
ចិត្តា ចេវ សុចិត្តា ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
ឧព្វេធេន សោ ពុទ្ធោ សដ្ឋិហត្ថមុគ្គតោ
កញ្ចនគ្ឃិកសង្កាសោ ទ្វត្តិំសវរលក្ខណោ ។
តស្សាបិ ព្យាមប្បភា កាយា និទ្ធាវតិ(២) និរន្តរំ
ទិសោទិសំ និច្ឆរតិ តីណិ យោជនានិ(៣) សោ បភា ។
សត្តតិវស្សសហស្សានិ អាយុ តស្ស មហេសិនោ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
ធម្មមេឃំ វស្សេត្វាន តេមយិត្វា សទេវកេ
ខេមន្តំ បាបយិត្វាន និព្វុតោ សោ សសាវកោ ។

---

១ ឱ. អខិលា ចេវ ។ ម. សខិលា ច ។ ២ និច្ឆរតិ ។ ៣ យោជនសោ បភាតិ អដ្ឋ-
កថាយំ ទិស្សតិ ។

សិខីពុទ្ធវង្ស ទី ២០

នាងមខិលាភិក្ខុនី ១ នាងបទុមាភិក្ខុនី ១ ជាអគ្គសាវិកា ដើមឈើជាទីត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ គេហៅថា បុណ្ឌរីកព្រឹក្ស (ដើមស្វាយស) ។ សិរិវឌ្ឍគហបតី ១ នន្ទគហបតី ១ ជាអគ្គុបដ្ឋាក នាងចិត្តា ១ នាងសុចិត្តា ១ ជាអគ្គុបដ្ឋាយិកា ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់មានកំពស់ ៦០ ហត្ថ ប្រាកដស្មើដោយគ្រឿងមាស មានលក្ខណៈដ៏ប្រសើរ ៣២ ប្រការ ។ ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់អង្គនោះ មានពន្លឺប្រមាណមួយព្យាម ផ្សាយចេញអំពីព្រះកាយជានិច្ច ផ្សាយចេញទៅកាន់ទិសតូចទិសធំ ក៏ចេញទៅចម្ងាយ ៣ យោជន៍ ។ ព្រះមហេសីអង្គនោះ មានព្រះជន្មាយុ ៧ ហ្មឺនឆ្នាំ ព្រះអង្គកាលទ្រង់គង់នៅមាននៅឡើយ បានញុំាងប្រជុំជនជាច្រើនឲ្យឆ្លង (ត្រើយសំសារវដ្ដ) ។ ព្រះពុទ្ធនោះ ព្រមទាំងសាវ័ក បង្អុរភ្លៀងគឺធម៌ ស្រោចស្រប់ពួកមនុស្ស ព្រមទាំងទេវតា ធ្វើឲ្យដល់នូវសភាពក្សេមក្សាន្ត ហើយបរិនិព្វាន ។

អនុត្តរញ្ចសម្បុណ្ណំ ទន្តីសារវលក្ខណំ
សព្វំ សមន្តរហិតំ ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារាតិ ។
សិខី មុនិវរោ ពុទ្ធោ អស្សារាមម្ហិ និព្វុតោ
តត្ថេវ តស្ស ថូបវរោ តីណិ យោជនមុគ្គតោតិ ។

សិខិពុទ្ធវំសោ វីសតិមោ ។

ឯកវីសតិមោ វេស្សភូពុទ្ធវំសោ

(២៦) តត្ថេវ មណ្ឌកប្បម្ហិ អសមោ អប្បដិបុគ្គលោ
វេស្សភូ នាម នាមេន លោកេ ឧប្បជ្ជិ សោ ជិនោ ។
អាទិត្តំ ឥន(១) ភគ្គោ តណ្ហានំ វិជិតំ ជាតំ(២)
នាគោវ ពន្ធំ ឆេត្វា បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ ។

១ ឱ. អាទិត្តំ តិវ ។ ម. អាទិត្តំ វត ។ ២ ឱ. សទា ។ ម. តទា ។

ព្រះសរីរៈបរិបូណ៌ដោយអនុព្យញ្ជនៈ មានលក្ខណៈដ៏ប្រសើរ ៣២ ប្រការ គង់បាត់បង់សូន្យទាំងអស់ ទៅ សង្ខារទាំងពួង ជារបស់ទទេ ទទេតើ ។ ព្រះសិខីសម្ពុទ្ធ ជាអ្នកប្រាជ្ញដ៏ប្រសើរ ទ្រង់បរិនិព្វាន ក្នុងអស្សារាម ព្រះស្តូបដ៏ប្រសើរ នៃព្រះអង្គនោះ គេបានសាងទុក កំពស់ ៣ យោជន៍ ក្នុងទីនោះឯង ។

ចប់ សិខិពុទ្ធវង្ស ទី ២០ ។

វេស្សភូពុទ្ធវង្ស ទី ២១

(២៦) ក្នុងមណ្ឌកប្បនោះឯង មានព្រះជិនស្រី ព្រះនាមវេស្សភូ ព្រះអង្គមិនមានបុគ្គលស្មើ មិនមានបុគ្គលប្រៀបផ្ទឹមបាន ទ្រង់កើតឡើងក្នុងលោក ។ ព្រះជិនស្រីនោះ កាលប្រាប្បឡាស់ នូវលោកទាំង ៣ នេះ ដែលឆេះសព្វ ដោយភ្លើងគឺរាគៈផង នូវដែនដែនតណ្ហាទាំងឡាយផង ទ្រង់កាត់នូវចំណងដូចដំរីដ៏ប្រសើរ ដល់នូវសម្ពោធិញ្ញាណដ៏ឧត្តម ។

[illegible] វេស្សភូពុទ្ធវង្ស

ធម្មចក្កំ បវត្តេសិ(១)   វេស្សភូ លោកនាយកោ(២)
អសីតិកោដិសហស្សានំ   បឋមាភិសមយោ អហុ ។
បក្កន្តេ ចារិកំ រដ្ឋេ   លោកជេដ្ឋេ នរាសភេ
សត្តតិកោដិសហស្សានំ   ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។
មហាទិដ្ឋិំ វិនោទេន្តោ   បាដិហីរំ ករោតិ សោ
សមាគតា នរមរូ   ទសសហស្សី សទេវកេ ។
មហាអច្ឆរិយំ ទិស្វា   អព្ភុតំ លោមហំសនំ
ទេវា ចេវ មនុស្សា ច   ពុជ្ឈរេ សដ្ឋិកោដិយោ ។
សន្និបាតា តយោ អាសុំ   វេស្សភុស្ស មហេសិនោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ   សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។
អសីតិកោដិសហស្សានំ   បឋមោ អាសិ សមាគមោ
សត្តតិភិក្ខុសហស្សានំ   ទុតិយោ អាសិ សមាគមោ ។

---

១ ឱ.ម. បវត្តេត្វ ។ ២ ម. លោកនាយកេ ។

វេស្សភូពុទ្ធវង្ស ទី ២១

ព្រះវេស្សភូ ជាលោកនាយក ទ្រង់សម្តែងធម្មចក្រ ពួកបរិស័ទ ចំនួន ៨០ ពាន់កោដិ បានត្រាស់ដឹង ក្នុងគ្រាជាដំបូង ។ កាលដែលព្រះលោកជេដ្ឋ ប្រសើរជាទីពួកនរជន ចៀសចេញទៅកាន់ចារិកក្នុងដែន មានពួកបរិស័ទ ចំនួន ៧០ ពាន់កោដិ បានត្រាស់ដឹង ក្នុងគ្រាទី ២ ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ ទ្រង់បន្ទោបង់នូវមហាទិដ្ឋិ ហើយធ្វើនូវបាដិហារ្យ ពួកមនុស្សនិងទេវតា ក្នុងមួយម៉ឺនលោកធាតុ ព្រមទាំងទេវលោក ក៏បានមកប្រជុំគ្នា ។ ពួកទេវតានិងមនុស្ស ចំនួន ៦០ កោដិ ឃើញហេតុអស្ចារ្យ ដ៏ចំឡែក ជាទីព្រឺរោមហើយ ក៏បានត្រាស់ដឹង (ក្នុងគ្រាទី ៣) ។ ព្រះពុទ្ធព្រះនាមវេស្សភូ ស្វែងរកគុណដ៏ធំ មានសាវកសន្និបាត ៣ លើក សុទ្ធតែព្រះខីណាស្រព ប្រាសចាកមន្ទិល មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តនឹងធឹង ។ គឺសន្និបាតលើកទី ១ មានភិក្ខុចំនួន ៨០ ពាន់កោដិ សន្និបាតលើកទី ២ មានភិក្ខុចំនួន ៧០ ពាន់កោដិ ។

សដ្ឋិកោដិសហស្សានំ តតិយោ អាសិ សមាគមោ
ជរាទិភយភីតានំ ឱរសានំ មហេសិនោ ។
តស្ស ពុទ្ធស្ស អសមស្ស ចក្កំ វត្តេតុមុត្តមំ
សុត្វាន បណីតំ ធម្មំ បព្វជ្ជមភិរោចយឹ ។
អហំ តេន សមយេន សុទស្សនោ នាម ខត្តិយោ(១)
អន្នបានេន វត្ថេន សសង្ឃំ ជិនមបូជយឹ ។
មហាទានំ បវត្តេត្វា រត្តិន្ទិវមតន្ទិតោ
បព្វជ្ជំ គុណសម្បន្នំ បព្វជឹ ជិនសន្តិកេ ។
អាចារគុណសម្បន្នោ វត្តសីលសមាហិតោ
សព្វញ្ញុតំ គវេសន្តោ រមាមិ ជិនសាសនេ ។
សទ្ធាបីតឹ ឧប្បាទេត្វា(២) ពុទ្ធំ វន្ទាមិ សត្ថារំ
បីតិ ឧប្បជ្ជតិ មយ្ហំ ពោធិយាយេវ ការណា ។

---

១ ម. តតោ បរំ និមន្តេត្វា មហាវីរំ តតំ ទត្វា មហាទានំ គតិ ទិស្សតិ ។ ២ ឱ. ម. ឧបគន្ត្វា ។ អដ្ឋកថាយំ ត្តុំ ទីសោយេវ ។

សន្និបាតលើកទី ៣ មានពួកភិក្ខុចំនួន ៦០ ពាន់កោដិ ដែលភ័យតក់ស្លុតអំពីទុក្ខ មានជរាជាដើម ជាឱរសរបស់ព្រះពុទ្ធ ដែលស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ ។ កាលព្រះសម្ពុទ្ធ មិនមានបុគ្គលស្មើអង្គនោះ ទ្រង់សម្តែងធម្មចក្រដ៏ឧត្តម សម័យនោះ អាត្មាអញជាក្សត្រ ឈ្មោះសុទស្សនៈ បានស្តាប់នូវធម៌ដ៏ប្រសើរហើយ ក៏ពេញចិត្តនឹងផ្នួស យ៉ាងក្រៃលែង បានបូជានូវព្រះជិនស្រី ព្រមទាំងព្រះសង្ឃ ដោយបាយទឹកនិងសំពត់ ។ អាត្មាអញញុំាងមហាទាន ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ជាអ្នកមិនខ្ជិល ទាំងយប់ទាំងថ្ងៃ ហើយចូលទៅកាន់ផ្នួស ដែលបរិបូណ៌ដោយគុណក្នុងសំណាក់ព្រះជិនស្រី ។ អាត្មាអញបរិបូណ៌ដោយអាចារគុណ មានចិត្តតម្កល់ខ្ជាប់ក្នុងវត្តនិងសីល ស្វែងរកនូវសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ត្រេកអរក្នុងសាសនានៃព្រះជិនស្រី ។ អាត្មាអញញុំាងសទ្ធានិងបីតិ ឲ្យកើតឡើង ហើយថ្វាយបង្គំព្រះសម្ពុទ្ធជាសាស្តា បីតិរបស់អាត្មាអញ ក៏កើតឡើង ព្រោះហេតុនៃការត្រាស់ដឹង ។

អធិមុត្តមានសំ ញត្វា   សត្ថា ឯតទព្រវិ

ឯកត្តិំស ឥតោ កប្បេ   អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។

អហុ កាបិលវ្ហយា រម្មា   និក្ខមិត្វា តថាគតោ

បធានំ បទហិត្វាន   កត្វា ទុក្ករការិកំ ។

អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ   និសីទិត្វា តថាគតោ

តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ   នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។

នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ   បាយាសំ អទិ សោ ជិនោ

បដិយត្តវរមគ្គេន   ពោធិមូលមុបេហិតិ ។

តតោ បទក្ខិណំ កត្វា   ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ

អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ   ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។

ឥមស្ស ជនិកា មាតា   មាយា នាម ភវិស្សតិ

បិតា សុទ្ធោទនោ នាម   អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។

ពុទ្ធវង្ស ទី ២១

ព្រះសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ជ្រាបចិត្តមិនវិលត្រឡប់ ហើយទ្រង់ត្រាស់ថា ក្នុងកប្បទី ៣១ អំពីកប្បនេះ ក្សត្រនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ។ សត្វនេះ នឹងចេញពីក្រុងកបិលពស្តុ ជាទីរីករាយ ហើយតាំងសេចក្តីព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះ នឹងអង្គុយទៀបគល់អជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ បានឆាន់បាយាស ត្រើយស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយចូលទៅឯគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេចាត់ចែង ។ លំដាប់នោះ ព្រះសម្ពុទ្ធមានយសធំ ធ្វើប្រទក្សិណទៅពោធិមណ្ឌៈដ៏ប្រសើរ ហើយនឹងត្រាស់ដឹង ទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះមាតាព្រះពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតាព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ស្តេចនេះ នឹងបានជាព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ។

កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច   អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អនាសវា វីតរាគា   សន្តចិត្តា សមាហិតា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ   ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច   អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា   សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ   អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ   អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា   អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស   គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ   អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ   ពុទ្ធពីជង្កុរោ អយំ ។
ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ   អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ   ទសសហស្សី សទេវកា ។

ព្រះថេរៈ ២ អង្គ គឺកោលិតៈ ១ ឧបតិស្សៈ ១ ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈឈ្មោះអានន្ទ នឹងជាឧបដ្ឋាក បម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ ព្រះថេរី ឈ្មោះខេមា ១ ឧប្បលវណ្ណា ១ ជាអ្នកមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវិកា ។ ដើមឈើជាទីត្រាស់ដឹង របស់ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ គេហៅថា អស្សត្ថព្រឹក្ស ឧបាសកឈ្មោះចិត្តគហបតី ១ ហត្ថាឡវកគហបតី ១ នឹងបានជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។ ឧបាសិកា ឈ្មោះនន្ទមាតា ១ ឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម មានយសអង្គនោះ មានព្រះជន្មមួយរយឆ្នាំ ។ ពួកទេវតានិងមនុស្ស បានស្តាប់នូវព្រះពុទ្ធដីកានេះ របស់ព្រះសម្ពុទ្ធ ប្រសើររកបុគ្គលស្មើគ្មាន ស្វែងរកគុណដ៏ធំហើយ ក៏រីករាយថា ក្សត្រនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។ ពួកមនុស្សព្រមទាំងទេវតា ចំនួនមួយហ្មឺនលោកធាតុ មានសម្លេងហ៊ោ ទះដៃ អបអរសាទរ ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការថា

[illegible]គាថា វេស្សភូពុទ្ធវង្ស

យទិមស្ស លោកនាថស្ស វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។
ឯវមេវ មយំ សព្វេ យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាបិ វចនំ សុត្វា ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ
ឧត្តរឹ វត្តមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា ។
អនោមំ នាម នគរំ សុប្បតីតោ នាម ខត្តិយោ
មាតា យសវតី នាម វេស្សភុស្ស មហេសិនោ ។
ឆព្វស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ
រុចិសុរតិវឌ្ឍកា តយោ បាសាទមុត្តមា ។

វេស្សភូពុទ្ធវង្ស ទី ២១

បើពួកយើងនឹងឃ្លាតមគ្គផល ក្នុងសាសនានៃព្រះលោកនាថអង្គនេះ គង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះសាស្តាអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគតមិនខាន ។ មនុស្សទាំងឡាយកាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខ គង់នឹងកាន់យកនូវកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំបាន យ៉ាងណាមិញ ។ យើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ក៏គង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះសាស្តាអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ តថាគតបានស្តាប់នូវព្រះពុទ្ធដីកា នៃព្រះសាស្តានោះហើយ ក៏ញុំាងចិត្តឲ្យជ្រះថ្លាក្រៃលែង បានចំអធិដ្ឋានវត្តទៅ ដោយការបំពេញបារមីទាំង ១០ ។ ព្រះវេស្សភូសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ស្វែងរកគុណដ៏ធំ មាននគរឈ្មោះអនោមៈ មានព្រះមហាក្សត្រ ព្រះនាមសុប្បតីតៈ ជាព្រះបិតា មានព្រះមាតា ព្រះនាមយសវតី ព្រះអង្គគង់នៅគ្រប់គ្រងព្រះដំណាក់ អស់ ៦ ពាន់ឆ្នាំ ប្រាសាទដ៏ប្រសើរ មាន ៣ គឺ រុចិប្រាសាទ ១ សុរតិប្រាសាទ ១ វឌ្ឍកប្រាសាទ ១ ។

អត្ថុចត្តឡីសសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
សុចិត្តា នាម សា នារី សុប្បពុទ្ធោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា សិវិកាយាភិនិក្ខមិ
ឆម្មាសំ បធានចារំ អចរិ បុរិសុត្តមោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ វេស្សភូ លោកនាយកោ
វត្តចក្កោ(១) មហាវីរោ អរុណេ បុរុត្តមោ(២) ។
សោណោ ច ឧត្តរោ ចេវ អហេសុំ អគ្គសាវកា
ឧបសន្តោ នាមុបដ្ឋាកោ វេស្សភុស្ស មហេសិនោ ។
រាមា(៣) ចេវ សមាលា ច(៤) អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ មហាសាលោតិ វុច្ចតិ ។
សោត្ថិកោ ចេវ រម្មោ(៥) ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
គោតមី ច សិរិមា ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។

---

១ ឱ. ប. វត្តិចក្កំ ។ ២ ឱ. អរុណវតិយេ នគរុត្តមេតិ ទិស្សតិ ។ ម. អរុណវតិយេ នគរុត្តមេតិ ទិស្សតិ ។ ៣ ឱ. ទាមា ចេវ ។ ៤ ឱ. ម. សមាលាច ។ ៥ ម. រម្មោ ។

ពួកនារីមិនខ្វះតែ ៣០ ពាន់នាក់ ការទ្រង់ប្រដាប់ហើយ ។ នារីជាអគ្គមហេសី ព្រះនាមសុចិត្តា ព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាម សុប្បពុទ្ធ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធជាបុរសដ៏ឧត្តម បានឃើញនូវនិមិត្ត ៤ យ៉ាង ស្តេចចេញដោយយាន បានប្រព្រឹត្តព្យាយាម អស់ ៦ ខែ ។ ព្រះវេស្សភូ ជាលោកនាយក មានព្រះទ័យស្ងប់រម្ងាប់ មានចក្រគឺធម៌ប្រព្រឹត្តទៅ មានព្យាយាមធំ ឧត្តមជាងពួកជន ត្រូវមហាព្រហ្មអារាធនាហើយ ក្នុងអរុណភព ។ ព្រះវេស្សភូសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ មានព្រះថេរៈឈ្មោះសោណៈ ១ ឧត្តរៈ ១ ជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈឈ្មោះឧបសន្តៈ ជាឧបដ្ឋាក ។ ព្រះថេរីឈ្មោះរាមា ១ សមាលា ១ ជាអគ្គសាវិកា ឯឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង របស់ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ គេតែងហៅថា មហាសាលព្រឹក្ស ។ ឧបាសក ឈ្មោះសោត្ថិកៈ ១ រម្មៈ ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ឧបាសិកា ឈ្មោះគោតមី ១ សិរិមា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។

ឯកវីសតិមោ វេស្សភូពុទ្ធវំសោ

សដ្ឋិរតនមុព្វេធោ ហេមយូបសមូបមោ
កាយា និច្ឆរតិ រំសិ រត្តឹ បព្វតេ សិខី ។
សដ្ឋិវស្សសហស្សានិ អាយុ តស្ស មហេសិនោ(១)
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
ធម្មំ វិត្ថារិកំ កត្វា វិភជិត្វា មហាជនំ
ធម្មនាវំ ឋបេត្វាន និព្វុតោ សោ សសាវកោ ។
ទស្សនេយ្យំ សព្វជនំ វិហារំ ឥរិយាបថំ
សព្វំ សមន្តរហិតំ ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារាតិ ។
វេស្សភូ ជិនវរោ សត្ថា ខេមារាមម្ហិ និព្វុតោ
ធាតុវិត្ថារិកំ អាសិ តេសុ តេសុ បទេសតោតិ ។

វេស្សភូពុទ្ធវំសោ ឯកវីសតិមោ ។

---

១ ឱ. អាយុ វិជ្ជតិ តាវទេតិ ទិស្សតិ ។

វេស្សភូពុទ្ធវង្ស ទី ២១

ទ្រង់មានកំពស់ ៦០ ហត្ថ មានរូបរាងស្មើដោយប្រាសាទមាស ផ្សាយចេញពីព្រះកាយ ដូចអណ្តាតភ្លើងលើកំពូលភ្នំ ក្នុងវេលាយប់ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធ ទ្រង់ស្វែងរកគុណដ៏ធំអង្គនោះ មានព្រះជន្មាយុ ៦ ម៉ឺនឆ្នាំ ព្រះអង្គឋិតនៅអស់កាលត្រឹមនោះ ញ៉ាំងប្រជុំជនជាច្រើនឲ្យឆ្លង (ពាកសង្សារ) ។ ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ព្រមទាំងសាវ័ក ញែកធម៌ឲ្យពិស្តារ តម្កល់មហាជនក្នុងសំពៅគឺធម៌ ហើយបរិនិព្វាន ។ ជនទាំងអស់នោះ វិហារ និងឥរិយាបថ ជារបស់ដែលគេគប្បីមើលមើល របស់ទាំងអស់នេះ វិនាសសាបសូន្យអស់ទៅ ៗ សង្ខារទាំងពួង ជារបស់ទទេ ទេតើ ។ ព្រះជិនស្រីដ៏ប្រសើរ ព្រះនាមវេស្សភូ ជាសាស្តា បរិនិព្វានក្នុងខេមារាម ព្រះធាតុផ្សាយទៅ ក្នុងប្រទេសនោះៗ ។

ចប់ វេស្សភូពុទ្ធវង្ស ទី២១ ។

ទ្វាវីសតិមោ កកុសន្ធពុទ្ធវំសោ

(៦៣) វេស្សភុស្ស អបរេន សម្ពុទ្ធោ ទ្វិបទុត្តមោ
កកុសន្ធោ នាម នាមេន អប្បមេយ្យោ ទុរាសទោ ។
ឧគ្ឃាដេត្វា សព្វភវំ ចរិយាយ បារមិំ គតោ
សីហោវ បញ្ជរំ ភេត្វា បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ ។
ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ កកុសន្ធេ លោកនាយកេ
ចត្តាលីសកោដិសហស្សានំ បឋមាភិសមយោ អហុ ។
អន្តលិក្ខម្ហិ អាកាសេ យមកំ កត្វា វិកុព្វនំ
តិំសកោដិសហស្សានំ ពោធេសិ ទេវមានុសេ ។
នរទេវស្ស យក្ខស្ស ចតុសច្ចប្បកាសនេ
ធម្មាភិសមយោ តស្ស គណនាតោ អសង្ខិយោ ។
កកុសន្ធស្ស ភគវតោ ឯកោ អាសិ សមាគមោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។

កកុសន្ធពុទ្ធវង្ស ទី ២២

(៦៣) ក្នុងកាលជាក្រោយ នៃព្រះវេស្សភូសម្ពុទ្ធមក មានព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមកកុសន្ធៈ ទ្រង់ប្រសើរជាងពួកសត្វជើងពីរ មានគុណរាប់មិនបាន គេគ្របសង្កត់បានដោយកម្រ ព្រះអង្គរំលើងនូវភពទាំងពួង ដល់នូវបារមីដោយចរិយា ហើយសម្រេចនូវពោធិញ្ញាណដ៏ឧត្តម ដូចសីហៈទំលាយនូវទ្រុង ។ កាលព្រះកកុសន្ធៈ ជាលោកនាយក ញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ មានពួកបរិស័ទ ចំនួន ៤ ម៉ឺនកោដិ បានត្រាស់ដឹង ក្នុងគ្រាដំបូង ។ ព្រះកកុសន្ធៈ ទ្រង់ធ្វើនូវវិកុព្វនបាដិហារ្យ ជាគូ ។ ក្នុងអាកាស ញុំាងទេវតានិងមនុស្ស ៣ ម៉ឺនកោដិ ឲ្យត្រាស់ដឹង (នេះជាការត្រាស់ដឹងទី ២) ។ ក្នុងការប្រកាសនូវចតុសច្ចធម៌ នៃព្រះពុទ្ធនោះ មានមនុស្សទេវតានិងយក្ស ត្រាស់ដឹងនូវធម៌ គេមិនអាចរាប់បាន (នេះជាការត្រាស់ដឹងទី ៣) ។ ព្រះមានព្រះភាគព្រះនាមកកុសន្ធៈ មានសាវកសន្និបាតតែមួយដង សុទ្ធតែជាព្រះខីណាស្រព មិនមានមន្ទិល មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តនឹងធឹង ។

ទ្វាវីសតិមោ កកុសន្ធពុទ្ធវំសោ

ចត្តាឡីសសហស្សានំ តទា អាសិ សមាគមោ
ទន្តភូមិមនុប្បត្តានំ អាសវារិគណក្ខយា ។
អហន្តេន សមយេន ខេមោ នាមាសិ ខត្តិយោ
តថាគតេ ជិនបុត្តេ ទានំ ទត្វា អនប្បកំ ។
បត្តញ្ច ចីវរំ ទត្វា អញ្ជនំ មធុលដ្ឋិកំ
ឥមេតំ បត្ថិតំ សព្វំ បដិយាទេមិ វរំ វរំ ។
សោបិមំ មុនិ ព្យាកាសិ កកុសន្ធោ វិនាយកោ
ឥមម្ហិ ភទ្ទកេ កប្បេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។
អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។

កកុសន្ធពុទ្ធវង្ស ទី ២២

សាវកសមាគមក្នុងកាលនោះ មានពួកព្រះខីណាស្រព ៤ ម៉ឺន ដែលដល់នូវទន្តភូមិ (ភូមិនៃបុគ្គលអ្នកមានខ្លួនទូន្មានហើយ) ព្រោះអស់ទៅនៃកិលេសមានអាសវៈជាដើម ។ សម័យនោះ តថាគតជាក្សត្រ ឈ្មោះខេមៈ បានថ្វាយទានដ៏ច្រើន ចំពោះព្រះតថាគតនិងព្រះសង្ឃជាជិនបុត្ត ។ តថាគតបានចាត់ចែងថ្វាយបាត្រ ចីវរ ថ្នាំបន្តក់ និងដើមឈើផែម ទាំងអស់នេះ ជារបស់ប្រសើរក្រៃពេក ដែលតថាគតប្រាថ្នាហើយ ។ ព្រះមុនីកកុសន្ធៈ ជានាយកនោះ ទ្រង់ព្យាករតថាគតថា ក្នុងភទ្ទកប្បនេះ ក្សត្រនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ។ សត្វនេះ នឹងចេញចាកក្រុងកបិលពស្តុ ជាទីរីករាយ ហើយតម្កល់នូវព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។ សត្វនេះ នឹងអង្គុយទៀបគល់នៃអជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។

នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ　　បាយាសំ អទ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន　　ពោធិមូលម្ហិ អាគមិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា　　ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ　　ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា　　មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម　　អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច　　អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អនាសវា វីតរាគា　　សន្តចិត្តា សមាហិតា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ　　ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច　　អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា　　សន្តចិត្តា សមាហិតា ។
ពោធិ តស្ស ភគវតោ　　អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ　　អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។

ព្រះជិនស្រីនោះ នឹងសោយបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយស្ដេចសំដៅទៅ ឯគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេតាក់តែង ។ លំដាប់នោះ ព្រះពុទ្ធមានយសធំ ធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌលដ៏ប្រសើរ ហើយនឹងត្រាស់ដឹងទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះមាតានៃព្រះពុទ្ធនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតា ព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ក្សត្រនេះ ជាព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ។ ព្រះថេរៈឈ្មោះកោលិតៈ ១ ឧបតិស្សៈ ១ សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ ជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈឈ្មោះអានន្ទ ជាឧបដ្ឋាកបម្រើព្រះជិនស្រីនេះ ។ ព្រះថេរីឈ្មោះខេមា ១ ឧប្បលវណ្ណា ១ សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ ជាអគ្គសាវិកា ។ ឈើជាទីត្រាស់ដឹងរបស់ព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថា អស្សត្ថព្រឹក្ស ឧបាសកឈ្មោះចិត្តៈ ១ ហត្ថាឡវកៈ ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ។

ទ្វាវីសតិមោ ពុទ្ធព្យាករណោ

ឆណ្ហមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
តថំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ ។
អាមោទិតា ជនា សព្វេ ពុទ្ធវីជង្កុរោ អយំ ។
ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទី តរន្តា បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។
ឯវមេវ មយំ សព្វេ យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។

ពុទ្ធទំនាយទី ២២

ឧបាសិកា ឈ្មោះនន្ទមាតា ១ ឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គុបដ្ឋាយិកា ព្រះគោតម មានយសអង្គនោះ មានព្រះជន្មាយុ ១០០ ឆ្នាំ ។ ពួកមនុស្សទាំងនោះ បានស្ដាប់ព្រះពុទ្ធដីកានេះ របស់ព្រះសម្ពុទ្ធ ទ្រង់មិនមានបុគ្គលស្មើ ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំហើយ ក៏រីករាយថា ព្រះអង្គនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។ ពួកមនុស្ស ព្រមទាំងទេវតា ទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុ មានសម្លេងហ៊ោ ទះដៃអបអរ ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការថា បើយើងនឹងឃ្លាតផុតផល ក្នុងសាសនា នៃព្រះលោកនាថអង្គនេះ យើងគង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះសាស្ដាអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត មិនខាន ។ មនុស្សទាំងឡាយ កាលឆ្លងស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខហើយ គង់នឹងកាន់យកនូវកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងនូវស្ទឹងធំបានដែរ យ៉ាងណាមិញ ។ យើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីអង្គនេះហើយ គង់តែនឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះសាស្ដាអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគតកុំខាន ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។

តស្សាបិ វចនំ សុត្វា ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ

ឧត្តរឹ វត្តមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា ។

នគរំ ខេមវតី នាម ខេមោ នាមាសហំ តទា

សព្វញ្ញុតំ គវេសន្តោ បព្វជឹ តស្ស សន្តិកេ ។

ព្រាហ្មណោ អគ្គិទត្តោ ច អាសិ ពុទ្ធស្ស សោ បិតា

វិសាខា នាម ជនិកា កកុសន្ធស្ស មហេសិនោ ។

វសតិ តត្ថ ខេមបុរេ សម្ពុទ្ធស្ស មហាកុលំ

នរានំ បវរំ សេដ្ឋំ ជាតិមន្តំ មហាយសំ ។

ចតុវស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ

កាមវឌ្ឍកាមសុទ្ធិរតិវឌ្ឍនោ តយោ បាសាទ-

មុត្តមា ។

សមតឹសសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា

រោចិនី នាម សា នារី ឧត្តរោ នាម អត្រជោ ។

តថាគតស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកា របស់ព្រះពុទ្ធនោះហើយ ក៏ញុំាងចិត្តឲ្យជ្រះថ្លាដោយក្រៃលែង បានអធិដ្ឋានវត្តទៅ ដោយការបំពេញបារមីទាំង ១០ ។ កាលនោះ នគរឈ្មោះខេមវតី ឯតថាគត ជាបុរសឈ្មោះខេមៈ ស្វែងរកនូវសព្វញ្ញុតញ្ញាណ បានបួសក្នុងសំណាក់នៃព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ។ ព្រះពុទ្ធព្រះនាមកកុសន្ធៈ ទ្រង់ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ មានអគ្គិទត្តព្រាហ្មណ៍ជាព្រះបិតា ព្រះមាតា ព្រះនាមវិសាខា ។ មហាត្រកូលរបស់ព្រះសម្ពុទ្ធ នៅក្នុងខេមបុរនោះ ជាត្រកូលប្រសើរបំផុត មានជាតិខ្ពង់ខ្ពស់ មានយសធំ ជាងមនុស្សទាំងឡាយ ។ ព្រះកកុសន្ធៈអង្គនោះ ទ្រង់គង់នៅគ្រប់គ្រងឃរាវាស អស់ ៤ ពាន់ឆ្នាំ ប្រាសាទដ៏ប្រសើរ មាន ៣ គឺកាមវឌ្ឍប្រាសាទ ១ កាមសុទ្ធិប្រាសាទ ១ រតិវឌ្ឍនប្រាសាទ ១ ។ មាននារី ៣ ម៉ឺននាក់ មានខ្លួនប្រដាប់សមរម្យ ឯនារី ជាមហេសីនោះ ព្រះនាមរោចិនី ព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមឧត្តរៈ ។

ទ្វាវីសតិមោ កកុសន្ធពុទ្ធវំសោ

និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា　　រថយានេន និក្ខមិ
អនូនកំ អដ្ឋមាសំ　　បធានំ បទហី ជិនោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ　　កកុសន្ធោ លោក-
　　នាយកោ
វត្តចក្កោ មហាវីរោ　　មិគទាយេ នរុត្តមោ ។
វិធុរោ សញ្ជីវនាមោ ច　　អហេសុំ អគ្គសាវកា
ពុទ្ធិជោ នាមុបដ្ឋាកោ　　កកុសន្ធស្ស មហេសិនោ ។
សាមា ច ចម្បានាមា ច　　អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ　　សិរីសោតិ បវុច្ចតិ ។
អច្ចុតោ ច សុមនោ　　អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
នន្ទា ចេវ សុនន្ទា ច　　អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
ចត្តាឡីសរតនានិ　　អច្ចុគ្គតោ មហាមុនិ
កនកប្បភា និច្ឆរតិ　　សមន្តា ទសយោជនំ ។

កកុសន្ធពុទ្ធវង្ស ទី ២២

ព្រះជិនស្រី ឃើញនូវនិមិត្តទាំង ៤ ទ្រង់ចេញទៅដោយរថយាន តម្កល់ទុកនូវព្យាយាម មិនលើសពី ៨ ខែ ។ ព្រះកកុសន្ធៈ ជាលោកនាយក មានព្រះវ័យស្ងប់រម្ងាប់ មានព្យាយាមធំ ទ្រង់ឧត្តមជាងពួកជន ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបញុំាងចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងមិគទាយវ័ន ។ ព្រះកកុសន្ធៈ ស្វែងរកនូវគុណដ៏ធំ មានព្រះថេរៈឈ្មោះវិធុរៈ ១ សញ្ជីវៈ ១ ជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈឈ្មោះពុទ្ធិជៈ ជាឧបដ្ឋាក ។ ព្រះថេរី ឈ្មោះសាមា ១ ឈ្មោះចម្បា ១ ជាអគ្គសាវិកា ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង របស់ព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថា សិរីសព្រឹក្ស (ដើមព្រស) ។ ឧបាសកឈ្មោះអច្ចុតៈ ១ សុមនៈ ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ឧបាសិកា ឈ្មោះនន្ទា ១ សុនន្ទា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។ ព្រះមហាមុនីមានកំពស់ ៤០ ហត្ថ រស្មីដូចជាមាស ផ្សាយចេញទៅកាន់ទិស ចម្ងាយ ១០ យោជន៍ ជុំវិញ ។

ចត្តាឡីសសហស្សានិ អាយុ តស្ស មហេសិនោ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
ធម្មាបណំ បសារេត្វា នរនារីនំ សទេវកេ
នទិត្វា សីហនាទំវ និព្វុតោ សោ សសាវកោ ។
អដ្ឋង្គវចនសម្បន្នោ អច្ឆិទ្ទានិ និរន្តរំ
សព្វំ សមន្តរហិតំ ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារកតិ ។
កកុសន្ធោ ជិនវរោ ខេមារាមម្ហិ និព្វុតោ
តត្ថេវ តស្ស ថូបវរោ គាវុតំ នភមុគ្គតោតិ ។

កកុសន្ធពុទ្ធវំសោ ទ្វាវីសតិមោ ។

តេវីសតិមោ កោនាគមនពុទ្ធវំសោ

(៦៤) កកុសន្ធស្ស អបរេន សម្ពុទ្ធោ ទិបទុត្តមោ
កោនាគមនោ នាម ជិនោ លោកជេដ្ឋោ នរាសភោ ។

ព្រះមហាឥសីនោះ មានព្រះជន្មាយុ ៤ ម៉ឺនឆ្នាំ ព្រះអង្គគង់នៅ កំណត់ប៉ុណ្ណោះ ទ្រង់ញ៉ាំងប្រជុំជនដ៏ច្រើនឲ្យឆ្លង (ចាក-សង្សារ) ។ ព្រះសម្ពុទ្ធនោះ ទ្រង់តាំងហាង តាំងកនផ្សារ គឺព្រះសទ្ធម្ម បន្លឺឡើងដូចជាសីហនាទ ចំពោះនរនិងនារី ទាំងឡាយ ក្នុងមនុស្សលោក ព្រមទាំងទេវលោក ហើយ និព្វាន ។ ព្រះសម្ពុទ្ធបរិបូណ៌ដោយពាក្យ ប្រកបដោយអង្គ ៨ សីលទាំងឡាយមិនធ្លុះធ្លាយ ជាប់មិនដាច់ របស់ទាំងអស់ វិនាសសូន្យទៅ ទេ ។ សង្ខារទាំងពួង ជារបស់មិនទៀង ទេ តើ ។ ព្រះកកុសន្ធៈ ជាព្រះជិនស្រីដ៏ប្រសើរ និព្វានក្នុង ខេមារាម ព្រះស្តូបដ៏ប្រសើររបស់ព្រះពុទ្ធនោះ មានកំពស់ ទៅក្នុងអាកាសមួយគាវុត ក្នុងទីនោះឯង ។

ចប់ កកុសន្ធពុទ្ធវង្ស ទី ២២ ។

កោនាគមនពុទ្ធវង្ស ទី ២៣

(៦៤) កាលជាខាងក្រោយ អំពីព្រះកកុសន្ធៈមក មាន ព្រះជិនស្រីសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមកោនាគមនៈ ព្រះអង្គឧត្តមជាង សត្វជើងពីរ ជាធំក្នុងលោក ទ្រង់ប្រសើរជាងនរជន ។

ឆសដ្ឋេ បូរយិត្វាន   កន្តារំ សមតិក្កមិ
បវាហាយ(១) មលំ សព្វំ   បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ ។
ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ   កោនាគមនេ វិនាយកេ
តិំសកោដិសហស្សានំ   បឋមាភិសមយោ អហុ ។
បាដិហីរំ ករោន្តេ ច   បរវាទប្បមទ្ទនេ
វីសតិកោដិសហស្សានំ   ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។
តតោ វិកុព្វនំ កត្វា   ជិនោ ទេវបុរំ គតោ
វសតិ តត្ថ សម្ពុទ្ធោ   សិលាយ បណ្ឌុកម្ពលេ ។
បករណេ សត្ត ទេសេន្តោ   វស្សំ វសតិ សោ មុនិ
ទសកោដិសហស្សានំ   តតិយាភិសមយោ អហុ ។
តស្សាបិ ទេវទេវស្ស   ឯកោ អាសិ សមាគមោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ   សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។

---
១ ឱ. ម. បហាយ ។

ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ បានបំពេញបារមីទាំង ១០ កន្លងហួសផ្លូវគឺជាតិ លះបង់មន្ទិលទាំងអស់ ដល់នូវសម្ពោធិញ្ញាណដ៏ឧត្តម ។ ព្រះកោនាគមនសម្ពុទ្ធ ជានាយក ញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ពួកសត្វចំនួន ៣ ម៉ឺនកោដិ បានត្រាស់ដឹងដំបូង ។ កាលទ្រង់ធ្វើបាដិហារិយ៍ ញុំាញីពាក្យតិះតៀលនៃជនដទៃ ពួកសត្វចំនួន ២ ម៉ឺនកោដិ បានត្រាស់ដឹងជាលើកទី ២ ។ លំដាប់ពីនោះ ព្រះជិនស្រីធ្វើវិកុព្វនបាដិហារិយ៍ ហើយទ្រង់យាងទៅកាន់ទេវបុរី ព្រះសម្ពុទ្ធគង់នៅលើបណ្ឌុកម្ពលសិលា ក្នុងទេវលោកនោះ ។ ព្រះមុនីនោះ កាលសំដែងសត្តប្បករណាភិធម្ម គង់ចាំវស្សា (ក្នុងទេវលោក) ពួកសត្វចំនួនមួយម៉ឺនកោដិ បានត្រាស់ដឹងជាលើកទី ៣ ។ ព្រះពុទ្ធជាទេវតា ទ្រង់ប្រសើរជាងទេវតាអង្គនោះ ទ្រង់មានសាវកសន្និបាតតែមួយដង ដែលសុទ្ធតែជាពួកព្រះខីណាស្រព ប្រាសចាកមន្ទិល មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តនឹងធឹង ។

ឥសីភិក្ខុសហស្សានំ ឥធា អាគា សមាគមោ
ទិយាឧបតិក្ខត្តានំ(១) ភិជ្ជិតានញ្ច អទ្ធុយា ។
អហេន្តុន សមយេន បញ្ចេតា នាម ខត្តិយោ
មិត្តាមច្ចេហិ សម្បន្នា ពលតាហានមបត្តានិ(២) ។
សម្ពុទ្ធទស្សនំ គន្ត្វា សុត្វា ធម្មមនុត្តរំ
និមន្តេត្វា សជិនំ សង្ឃំ ទានំ ទត្វា យថិច្ឆកំ ។
បត្តុណ្ណំ(៣) ចីវរមញ្ច កោសេយ្យំ កម្ពលំបិ ច
សោវណ្ណបាទុកញ្ចេវ អទាសិ សត្ថុ សាវកេ ។
សោ ហិ មំ មុនិ ព្យាកាសិ សង្ឃមជ្ឈេ និសីទិយ
ឥមស្មិំ ភទ្ទកេ កប្បេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កាបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។

---

១ ឱ. អតិក្កន្តបត្តុកាទេនត្ថិ ទិស្សតិ ។ ២ ពលតាហានមបត្តេតិ អដ្ឋកថាយំ ទិស្សតិ ។
៣ បត្តុណ្ណន្តិ អដ្ឋកថាយំ ទិស្សតិ ។

សាវកសមាគមក្នុងកាលនោះ មានភិក្ខុ៣ម៉ឺន ដែលតាំងនៅ ផ្ចាប់បដិបត្តិ ។ សម័យនោះ តថាគតជាក្សត្រ ឈ្មោះបញ្ចកៈ ហែហមដោយមិត្តនិងអាមាត្យ មានពលនិងពាហនៈច្រើន ។ តថាគតទៅកាន់ព្រះសម្ពុទ្ធ ស្តាប់ធម៌ប្រសើរ ហើយនិមន្ត ព្រះសង្ឃព្រមទាំងព្រះជិនស្រី ថ្វាយទានតាមសេចក្ដីប្រាថ្នា ។ តថាគតបានថ្វាយវត្ថុ ៤ មុខ គឺសំពត់បីនប្រទេស ១ សំពត់ សូត្រ ១ សំពត់កម្ពល ១ ស្បែកជើងមាស ១ ចំពោះព្រះ សាស្តា ព្រមទាំងសាវ័ក ។ ព្រះមុនីនោះ ទ្រង់គង់នៅក្នុង កណ្ដាលសង្ឃ ទ្រង់ព្យាករតថាគតថា មហាបុរសនេះ នឹងបាន ត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធក្នុងភទ្ទកប្បនេះ ។ សត្វនេះ នឹងចេញពីនគរ កបិលពស្ដុ ជាទីត្រេកអរ តាំងនូវព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។

អជបាលរុក្ខមូលស្មឹ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ បគ្គយ្ហ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ អទិ សោ ជិនោ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមណ្ឌម្ហិ ឯហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថរុក្ខមូលម្ហិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។

សត្វនេះ នឹងអង្គុយទៀបគល់អជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាស គង់ទីនោះ ហើយចូលទៅកាន់ស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ បានឆាន់បាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយស្តេចសំដៅទៅឯពោធិមណ្ឌៈ តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេតាក់តែងហើយ ។ លំដាប់នោះ មហាបុរស មានយសធំ នឹងធ្វើប្រទក្សិណពោធិមណ្ឌៈដ៏ប្រសើរ ហើយបានត្រាស់ដឹងទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះមាតាបង្កើត របស់ព្រះពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតា ព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ បុគ្គលនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ។ ព្រះថេរៈ ឈ្មោះកោលិតៈ ១ ឧបតិស្សៈ ១ សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈ ឈ្មោះអានន្ទ នឹងបម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ ព្រះថេរី ឈ្មោះខេមា ១ ឧប្បលវណ្ណា ១ សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ នឹងជាអគ្គសាវិកា ។

ពោធិ តស្ស ភគវតោ   អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ   អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។
នន្ទមាតា ច ឧត្តរា   អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា
អាយុ វស្សសតំ តស្ស   គោតមស្ស យសស្សិនោ ។
ឥទំ សុត្វាន វចនំ   អសមស្ស មហេសិនោ
អាមោទិតា នរមរូ   ពុទ្ធវីជង្កុរោ អយំ ។
ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ   អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច
កតញ្ជលី នមស្សន្តិ   ទសសហស្សី សទេវកា ។
យទិមស្ស លោកនាថស្ស   វិរជ្ជិស្សាម សាសនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ   ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
យថា មនុស្សា នទី តរន្តា   បដិតិត្ថំ វិរជ្ជិយ
ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន   ឧត្តរន្តិ មហានទី ។

ឈើជាទីត្រាស់ដឹង របស់ព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថា អស្សត្ថព្រឹក្ស ឧបាសក ឈ្មោះចិត្តៈ ១ ហត្ថាឡវកៈ ១ ទាំងជាអគ្គុបដ្ឋាក ។ ឧបាសិកា ឈ្មោះនន្ទមាតា ១ ឧត្តរា ១ ទាំងជាអគ្គុបដ្ឋាយិកា ព្រះគោតមមានយសនោះ មានព្រះជន្មាយុ ១០០ ឆ្នាំ ។ ពួកមនុស្សនិងទេវតា បានស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកានេះ របស់ព្រះពុទ្ធ រកបុគ្គលស្មើគ្មាន ស្វែងរកគុណដ៏ធំហើយ ក៏មានចិត្តត្រេកអរថា មហាបុរសនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។ ពួកមនុស្សនិងទេវតា ទាំងមួយហ្មឺនលោកធាតុ មានសម្លេងហ៊ោឡើង ទះដៃអបអរ ធ្វើអញ្ជលីនមស្ការថា បើពួកយើងមិនបានមគ្គផល ក្នុងសាសនា នៃព្រះលោកនាថនេះ គង់នឹងសម្រេចចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះសាស្តាអង្គនេះ ក្នុងកាលអនាគតមិនខាន ។ មនុស្សទាំងឡាយ កាលឆ្លងទៅស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខ គង់កាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំបាន យ៉ាងណា ។

[illegible] (កោនាគមនពុទ្ធវង្ស)

ឃរេ មយំ សព្វេ យទិ ពុទ្ធោ មិមំ ជិនំ

អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។

តស្សាបិ វចនំ សុត្វា ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ

ឧត្តរឹ វត្តមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា ។

សព្វញ្ញុតំ គវេសន្តោ ទានំ ទត្វា នរុត្តមេ

ឱហាយាហំ មហារជ្ជំ បព្វជឹ ជិនសន្តិកេ ។

នគរំ សោភវតី នាម សោភោ នាមាសិ ខត្តិយោ

វសតេ តត្ថ នគរេ សម្ពុទ្ធស្ស មហាកុលំ ។

ព្រាហ្មណោ យញ្ញទត្តោ ច អាសិ ពុទ្ធស្ស សោ បិតា

ឧត្តរា នាម ជនិកា កោនាគមនស្ស សត្ថុនោ ។

តីណិ វស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ

តុសិតសន្តុសិតសន្តុដ្ឋា តយោ បាសាទមុត្តមា ។

កោនាគមនពុទ្ធវង្ស ទី ២៣

យើងទាំងអស់គ្នា បើឃ្លាតព្រះជិនស្រីនេះ គង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រនៃព្រះសាស្តាអង្គនេះ ក្នុងអនាគតកាល ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ តថាគតស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកា នៃព្រះសម្ពុទ្ធនោះហើយ ក៏ញុំាងចិត្តឲ្យជ្រះថ្លា ដោយក្រៃលែង បានអធិដ្ឋានវត្តតទៅ ដោយការបំពេញនូវបារមីទាំង ១០ ។ តថាគតប្រសើរជាងជន កាលស្វែងរកសព្វញ្ញុតញ្ញាណ បានឲ្យទាន លះបង់រាជសម្បត្តិដ៏ធំ ហើយបួសក្នុងសំណាក់ព្រះជិនស្រី ។ មាននគរឈ្មោះ សោភវតី ក្សត្រព្រះនាមសោភៈ ត្រកូលធំរបស់ព្រះពុទ្ធ នៅក្នុងនគរនោះ ។ ព្រាហ្មណ៍ ឈ្មោះយញ្ញទត្ត (ជាព្រះបិតា) នាងឧត្តរា ជាព្រះមាតា របស់ព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមកោនាគមនៈ ជាសាស្តានោះ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ទ្រង់គង់នៅគ្រប់គ្រងព្រះដំណាក់ អស់ ៣ ពាន់ឆ្នាំ ប្រាសាទដ៏ប្រសើរ មាន ៣ គឺ តុសិតប្រាសាទ ១ សន្តុសិតប្រាសាទ ១ សន្តុដ្ឋប្រាសាទ ១ ។

សុត្តន្តបិដកេ ខុទ្ទកនិកាយស្ស ពុទ្ធវំសោ

អនូនសោឡសសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
រុចិគត្តា នាម នារី សត្ថវាហោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា ហត្ថិយានេន និក្ខមិ
ឆមាសំ បធានចារំ អចរិ បុរិសុត្តមោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ កោណាគមនោ លោកនាយកោ
វត្តិ ចក្កំ មហាវីរោ មិគទាយេ នរុត្តមោ ។
ភិយ្យោសោ ឧត្តរោ នាម អហេសុំ អគ្គសាវកា
សោត្ថិជោ នាមុបដ្ឋាកោ កោណាគមនស្ស យសស្សិនោ ។
សមុទ្ទា ឧត្តរា ចេវ អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ ឧទុម្ពរោតិ វុច្ចតិ ។
ឧគ្គោ ច សោមទេវោ ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
សីវលា ចេវ សាមា ច អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។

សុត្តន្តបិដក ខុទ្ទកនិកាយ ពុទ្ធវំស

មាននារីមិនខ្វះតិចមួយម៉ឺន ៦ ពាន់នាក់ មានខ្លួនប្រដាប់ហើយ ឯនារីជាអគ្គមហេសី ព្រះនាមរុចិគត្តា ព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមសត្ថវាហៈ ។ បុរសដ៏ឧត្តមឃើញ នូវនិមិត្តទាំង ៤ យ៉ាង ហើយចេញទៅដោយយានដំរី បានប្រព្រឹត្តព្យាយាម អស់ ៦ ខែ ។ ព្រះកោនាគមនៈ ជាលោកនាយក មានព្រះទ័យស្ងប់រម្ងាប់ មានព្យាយាមធំ ប្រសើរជាងជន ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបទ្រង់ញុំាងចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងមិគទាយវ័ន ។ ព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមកោនាគមនៈ ដ៏មានយស មានព្រះថេរៈឈ្មោះភិយ្យោសៈ ១ ឧត្តរៈ ១ ជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈឈ្មោះសោត្ថិជៈ ជាឧបដ្ឋាក ។ ព្រះថេរី ឈ្មោះសមុទ្ទា ១ ឧត្តរា ១ ជាអគ្គសាវិកា ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង នៃព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ គេហៅថា ឧទុម្ពរព្រឹក្ស (ដើមល្វា) ។ ឧបាសកឈ្មោះឧគ្គៈ ១ ឈ្មោះសោមទេវៈ ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ឧបាសិកាឈ្មោះសីវលា ១ ឈ្មោះសាមា ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។

តេវីសតិមោ កោនាគមនពុទ្ធវំសោ

ឧច្ចត្តនេន សោ ពុទ្ធោ　តឹសហត្ថសមុគ្គតោ
ឧក្កាមុខេ យថា គម្ពុ[១]　ឯវំ រំសីហិ មណ្ឌិតោ ។
តឹសវស្សសហស្សានិ　អាយុ ពុទ្ធស្ស តាវទេ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ　តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
ធម្មចេតិយំ សមុស្សិត្វា　ធម្មទុស្សវិភូសិតំ
ធម្មបុប្ផគុឡំ កត្វា　និព្វុតោ សោ សសាវកោ ។
មហាវិលាសោ តស្ស ជនោ　សិរិធម្មប្បកាសនោ
សព្វំ សមន្តរហិតំ　ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារា ។
កោនាគមនោ សម្ពុទ្ធោ　បព្វតារាមម្ហិ និព្វុតោ
ធាតុវិត្ថារិកំ អាសិ　តេសុ តេសុ បទេសតោ ។

កោនាគមនពុទ្ធវំសោ តេវីសតិមោ ។

---

១ ម. កម្ពុ ។

កោនាគមនពុទ្ធវង្ស ទី ២៣

ព្រះពុទ្ធនោះ មានកំពស់ ៣០ ហត្ថ ប្រដាប់ដោយរស្មីយ៉ាងនេះ ដូចជាមាសក្នុងមាត់នៃឡ ។ ព្រះពុទ្ធមានព្រះជន្មាយុ ៣ ម៉ឺនឆ្នាំ ជាកំណត់ ព្រះអង្គឋិតនៅ កំណត់ត្រឹមនោះ ញុំាងប្រជុំជនជាច្រើនឲ្យឆ្លង (ភពសង្សារ) ។ ព្រះពុទ្ធអង្គនោះ ព្រមទាំងសាវ័ក លើកឡើងនូវធម្មចេតិយ ស្អិតស្អាងដោយសំពត់គឺធម៌ ធ្វើនូវកម្រងផ្កាគឺធម៌ ហើយបរិនិព្វាន ។ ជនជាសាវ័ក របស់ព្រះពុទ្ធនោះ សម្តែងនូវធម៌ដ៏មានសិរី ដល់នូវឫទ្ធិដ៏ធំទូលាយ របស់ទាំងអស់នេះ វិនាសសូន្យទៅ ឱ ! សង្ខារទាំងពួង ជារបស់ទទេ ទេតើ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមកោនាគមនៈ និព្វានក្នុងបព្វតារាម ព្រះធាតុផ្សាយទៅក្នុងទីនោះ ៗ តាមចំណែក ។

ចប់ កោនាគមនពុទ្ធវង្ស ទី ២៣ ។

ចតុវីសតិមោ កស្សបពុទ្ធវំសោ

(៤៩) កោណាគមនស្ស អបរេន សម្ពុទ្ធោ ទ្វិបទុត្តមោ
កស្សបោ នាម នាមេន ធម្មរាជា បភង្ករោ ។
សញ្ឆឌ្ឌិតំ កុលមូលំ ពហ្វន្នំ បានភោជនំ(១)
ទត្វាន យាចកេ(២) ទានំ បូរយិត្វាន មានសំ
ឧសភោវាឡកំ ភេត្វា បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ ។
ធម្មចក្កំ បវត្តេន្តេ កស្សបេ លោកនាយកេ
វីសតិកោដិសហស្សានំ បឋមាភិសមយោ អហុ ។
ចតុមាសំ យទា ពុទ្ធោ លោកេ ចរតិ ចារិកំ
ទសកោដិសហស្សានំ ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។
យមកំ វិកុព្វនំ កត្វា ញាណធាតុំ បកិត្តយិ
បញ្ចកោដិសហស្សានំ តតិយាភិសមយោ អហុ ។

១ ម.ប. បានភោជនំ ។ ២ យាចកេហិ អត្ថិកានំ ទត្វាន ។ យាចកេហិ យាចកានំ ទត្វាន អគ្គំ ។

កស្សបពុទ្ធវង្ស ទី ២៤

(៤៩) កាលខាងក្រោយ អំពីព្រះពុទ្ធព្រះនាមកោនាគមនៈ មកមានព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមកស្សបៈ ដ៏ឧត្តមជាងសត្វជើងពីរ ជាធម្មរាជ ទ្រង់ធ្វើពន្លឺ ។ ផ្ទះជាប្រាសាទនៃត្រកូលព្រះពុទ្ធ ទ្រង់លះបង់ហើយ ព្រះពុទ្ធនោះទ្រង់ឲ្យទាន គឺបាយនិងទឹកច្រើន ដល់យាចកទាំងឡាយ ហើយញុំាងព្រះទ័យឲ្យពេញ ដល់សម្ពោធិញាណដ៏ឧត្តម ដូចជាគោឧសភទំលាយនូវក្រោល ។ កាលព្រះកស្សបៈ ជាលោកនាយក ញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ពួកបរិស័ទ ចំនួន ២ ម៉ឺនកោដិ បានត្រាស់ដឹងជាគ្រាដំបូង ។ កាលព្រះសម្ពុទ្ធយាងទៅកាន់ចារិក ក្នុងមនុស្សលោក អស់ ៤ ខែ ពួកបរិស័ទមួយម៉ឺនកោដិ បានត្រាស់ដឹង ជាគ្រាទី ២ ។ ព្រះសាស្តាធ្វើយមកប្បាដិហារ្យ និងវិកុព្វនឫទ្ធិ សំដែងនូវញាណធាតុ ពួកបរិស័ទ ៥ ពាន់កោដិ បានត្រាស់ដឹង ជាគ្រាទី ៣ ។

ចតុត្ថសតិមោ កណ្ឌបញ្ចវីសោ

សុធម្មទេវបុរេ រម្មេ   តត្ថ ធម្មំ បកាសយិ
តីណិ កោដិសហស្សានិ   ទេវានំ ពោធយិ ជិនោ ។
នរទេវស្ស យក្ខស្ស   អបរេ ច ធម្មទេសនេ
ឯកេសានំ អភិសមយោ   គណនាតោ អសង្ខិយោ ។
តស្សាបិ ទេវទេវស្ស   ឯកោ អាសិ សមាគមោ
ខីណាសវានំ វិមលានំ   សន្តចិត្តាន តាទិនំ ។
វីសតិភិក្ខុសហស្សានំ   តទា អាសិ សមាគមោ
អភិញ្ញាពលប្បត្តានំ   ហិរីសីលេន តាទិនំ ។
អហំ តទា មាណវោ   ជោតិបាលោតិ វិស្សុតោ
អជ្ឈាយកោ មន្តធរោ   តិណ្ណំ វេទាន បារគូ ។
លក្ខណេ ឥតិហាសេ ច   សធម្មេ បារមី គតោ
ភុម្មន្តលិក្ខកុសលោ   កតវិជ្ជោ អនាមយោ ។

កណ្ឌបញ្ហាទី ២៥

ព្រះជិនស្រីសព្វញ្ញូទ្រង់ ក្នុងសុធម្មទេវបុរី ជាទីរីករាយ ក្នុងទេវតាគណនោះ ញុំាងទេវតា ៣ ពាន់កោដិឲ្យត្រាស់ដឹង ។ ក្នុងការសម្ដែងធម៌ដទៃទៀត ដល់ទេវតាមនុស្សនិងយក្ស ផងទាំងនោះ បានត្រាស់ដឹងរាប់មិនអស់ ។ ព្រះពុទ្ធជាទេវតាដ៏ប្រសើរនោះ មានសាវកសន្និបាតតែមួយដង ដែលសុទ្ធតែជាពួកព្រះខីណាស្រព មិនមានមន្ទិល មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តនឹងនឹង ។ ការប្រជុំក្នុងកាលនោះ មានភិក្ខុ ២ ម៉ឺនរូប ដែលមានតេជគុណហើយ មានចិត្តនឹងនឹង ដោយហិរិនិងសីល ។ កាលនោះ តថាគត ជាមាណព ឈ្មោះជោតិ-បាល ជាអ្នករៀនមន្ត ចេះចាំមន្ត ដល់នូវត្រើយនៃវេទទាំង ៣ ។ តថាគតដល់នូវបារមី ក្នុងគម្ពីរលក្ខណៈផង ក្នុងគម្ពីរឥតិហាសៈផង ក្នុងព្រះសទ្ធម្មផង ឈ្លាសវៃក្នុងផែនដី និងអាកាស មានវិជ្ជាធ្វើរួចហើយ ជាអ្នកមិនមានរោគ ។

កស្សបស្ស ភគវតោ ឃដិការោ នាមុបដ្ឋាកោ
សគារវោ សប្បតិស្សោ និព្វុតោ តតិយេ ផលេ ។
អាទាយ មំ ឃដិការោ ឧបគញ្ឆិ កស្សបំ ជិនំ
តស្ស ធម្មំ សុណិត្វាន បព្វជឹ តស្ស សន្តិកេ ។
អារទ្ធវិរិយោ ហុត្វា វត្តាវត្តេសុ កោវិទោ
ន ក្វចិ បរិហាយាមិ បូរេសិំ ជិនសាសនំ ។
យាវតា ពុទ្ធភណិតំ នវង្គំ ជិនសាសនំ
សព្វំ បរិយាបុណិត្វាន សោភយឹ ជិនសាសនំ ។
មម អច្ឆរិយំ ទិស្វា សោបិ ពុទ្ធោ វិយាការិ
ឥមម្ហិ ភទ្ទកេ កប្បេ អយំ ពុទ្ធោ ភវិស្សតិ ។
អហុ កបិលវ្ហយា រម្មា និក្ខមិត្វា តថាគតោ
បធានំ បទហិត្វាន កត្វា ទុក្ករការិកំ ។

ឧបាសក ឈ្មោះឃដិការៈ ជាឧបដ្ឋាក របស់ព្រះមានព្រះភាគ ព្រះនាមកស្សបៈ ប្រកបដោយសេចក្តីគោរព ប្រកបដោយសេចក្តីកោតក្រែង ទើបបានកុសលផល ៣ ឃដិការនាំតថាគត ចូលទៅគាល់ព្រះជិនស្រី ព្រះនាមកស្សបៈ តថាគតស្តាប់ធម៌ របស់ព្រះពុទ្ធនោះ ក៏បួសក្នុងសំណាក់ នៃព្រះអង្គ ។ តថាគត មានព្យាយាមក្លៀវក្លា ឈ្លាសវៃ ក្នុងវត្តតូចនិងវត្តធំ មិនមាន សេចក្តីសាបសូន្យ ក្នុងសីលនិងសមាធិណាមួយឡើយ ញុំាង សាសនានៃព្រះជិនស្រីឲ្យពេញបរិបូណ៌ ។ សាសនាព្រះសាស្តា មានអង្គ ៩ ដែលព្រះអង្គសម្តែងហើយទាំងប៉ុន្មាន តថាគតបាន រៀនឲ្យវៃធ្មិទាំងអស់នោះ ហើយញុំាងសាសនាព្រះជិនស្រី ឲ្យ រុងរឿង ។ ព្រះពុទ្ធនោះឃើញហេតុជាអស្ចារ្យ របស់តថាគត ក៏ទ្រង់ព្យាករថា ជោតិបាលមាណពនេះ នឹងបានត្រាស់ដឹងជា ព្រះពុទ្ធ ក្នុងកប្បនេះឯង ។ សត្វនេះ នឹងចេញអំពីនគរ កបិលពស្តុជាទីរីករាយ តម្កល់សេចក្តីព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា ។

ពុទ្ធវំសេ កស្សបពុទ្ធវំសោ

អជបាលរុក្ខមូលម្ហិ និសីទិត្វា តថាគតោ
តត្ថ បាយាសំ សមាទាយ នេរញ្ជរមុបេហិតិ ។
នេរញ្ជរាយ តីរម្ហិ បាយាសំ បរិភុញ្ជិយ
បដិយត្តវរមគ្គេន ពោធិមូលម្ហិ ឯហិតិ ។
តតោ បទក្ខិណំ កត្វា ពោធិមណ្ឌំ អនុត្តរំ
អស្សត្ថមូលេ សម្ពោធិ ពុជ្ឈិស្សតិ មហាយសោ ។
ឥមស្ស ជនិកា មាតា មាយា នាម ភវិស្សតិ
បិតា សុទ្ធោទនោ នាម អយំ ហេស្សតិ គោតមោ ។
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ ឧបដ្ឋិស្សតិមំ ជិនំ ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច អគ្គា ហេស្សន្តិ សាវិកា
អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា ។

កស្សបពុទ្ធវង្ស ទី ២៤

សត្វនេះ នឹងគង់នៅទៀបគល់ នៃអជបាលព្រឹក្ស ទទួលបាយាសក្នុងទីនោះ ហើយចូលទៅឯស្ទឹងនេរញ្ជរា ។ សត្វនេះ សោយបាយាស ទៀបឆ្នេរស្ទឹងនេរញ្ជរា ហើយចូលសំដៅទៅគល់ពោធិព្រឹក្ស តាមផ្លូវដ៏ប្រសើរ ដែលគេតាក់តែងហើយ ។ លំដាប់ពីនោះ ព្រះពុទ្ធមានយសធំ ទ្រង់ធ្វើប្រទក្សិណនូវពោធិមណ្ឌៈ ដ៏ប្រសើរ ហើយនឹងបានត្រាស់ដឹងនូវសម្ពោធិញាណ ទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ ព្រះមាតាបង្កើត របស់ព្រះពុទ្ធអង្គនេះ ព្រះនាមមាយា ព្រះបិតា ព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ មាណពនេះ នឹងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ។ ព្រះថេរៈ ឈ្មោះកោលិតៈ ១ ឧបតិស្សៈ ១ មិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតាំងមាំ នឹងបានជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈ ឈ្មោះអានន្ទ ជាឧបដ្ឋាក នឹងបម្រើព្រះជិនស្រីអង្គនេះ ។ ព្រះថេរី ឈ្មោះនាងខេមា ១ នាងឧប្បលវណ្ណា ១ សុទ្ធតែមិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់ស្ងាប់ មានចិត្តតាំងនៅ ។

ពោធិ តស្ស ភគវតោ អស្សត្ថោតិ បវុច្ចតិ

ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋកា ។

នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គា ហេស្សន្តុបដ្ឋិកា

អាយុ វស្សសតំ តស្ស គោតមស្ស យសស្សិនោ ។

ឥទំ សុត្វាន វចនំ អសមស្ស មហេសិនោ

អាមោទិតា នរាមរូ ពុទ្ធពីជង្កុរោ អយំ ។

ឧក្កុដ្ឋិសទ្ទា វត្តន្តិ អប្ផោដេន្តិ ហសន្តិ ច

កតញ្ជលី នមស្សន្តិ ទសសហស្សី សទេវកា ។

យទិមស្ស លោកនាថស្ស វិរជ្ឈិស្សាម សាសនំ

អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។

យថា មនុស្សា នទឹ តរន្តា បដិតិត្ថំ វិរជ្ឈិយ

ហេដ្ឋាតិត្ថេ គហេត្វាន ឧត្តរន្តិ មហានទឹ ។

ឈើជាទីត្រាស់ដឹង របស់ព្រះមានព្រះភាគអង្គនោះ គេហៅថា អស្សត្ថព្រឹក្ស ឧបាសកឈ្មោះចិត្តៈ ១ ហត្ថាឡវកៈ ១ នឹងជាអគ្គុបដ្ឋាក ។ ឧបាសិកា ឈ្មោះនន្ទមាតា ១ ឧត្តរា ១ នឹងជាអគ្គុបដ្ឋាយិកា ព្រះគោតមមានយសអង្គនោះ មានព្រះជន្មាយុ ១០០ ឆ្នាំ ។ ពួកមនុស្សនិងទេវតា បានស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីកានេះ របស់ព្រះពុទ្ធរកបុគ្គលស្មើគ្មាន ស្វែងរកគុណធំហើយ ក៏រីករាយថា មាណពនេះ ជាពូជពន្លកនៃព្រះពុទ្ធ ។ ពួកមនុស្សនិងទេវតា ទាំងមួយម៉ឺនលោកធាតុ មានសម្លេងហោះឡើង ទះដៃអបអរ ផ្គងអញ្ជលីនមស្ការថា បើពួកយើងនឹងឃ្លាតមគ្គផល ក្នុងសាសនា នៃព្រះលោកនាថអង្គនេះ គង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្ត្រ នៃព្រះសាស្តាអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត មិនខាន ។ មនុស្សទាំងឡាយ កាលឆ្លងខ្វាស្ទឹង បើឃ្លាតកំពង់ចំពោះមុខ គង់នឹងកាន់យកកំពង់ខាងក្រោម ហើយឆ្លងស្ទឹងធំបានដែរ យ៉ាងណាមិញ ។

ឯវមេវ មយំ សព្វេ យទិ មុញ្ចាមិមំ ជិនំ
អនាគតម្ហិ អទ្ធានេ ហេស្សាម សម្មុខា ឥមំ ។
តស្សាបិ វចនំ សុត្វា ភិយ្យោ ចិត្តំ បសាទយឹ
ឧត្តរឹ វត្តមធិដ្ឋាសឹ ទសបារមិបូរិយា ។
ឯវមហំ សំសរិត្វា បរិវជ្ជេន្តោ អនាចរំ
ទុក្ករំ បកតំ មយ្ហំ ពោធិយាយេវ ការណា ។
នគរំ ពារាណសី នាម កិកី នាមាសិ ខត្តិយោ
វសតេ តត្ថ នគរេ សម្ពុទ្ធស្ស មហាកុលំ ។
ព្រហ្មណោ ព្រហ្មទត្តោ ច អាសិ ពុទ្ធស្ស សោ បិតា
មាតា ធនវតី នាម កស្សបស្ស មហេសិនោ ។
ទុវេ វស្សសហស្សានិ អគារំ អជ្ឈាវសិ សោ
ហំសោ យសោ សិរិចន្ទោ តយោ បាសាទមុត្តមា ។
តិសោឡសសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
សុនន្ទា នាម សា នារី វិជិតសេនោ នាម អត្រជោ ។

កស្សបពុទ្ធវង្ស ទី ២៤

ពួកយើងទាំងអស់ បើឃ្លាងព្រះជិនស្រីអង្គនេះហើយ គង់នឹងបានសម្រេច ចំពោះព្រះភក្រ្តនៃព្រះសាស្តាអង្គនេះ ក្នុងកាលជាអនាគត ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ តថាគតបានស្តាប់ព្រះពុទ្ធដីការបស់ព្រះពុទ្ធអង្គនោះហើយ ក៏ញុំាងចិត្តឲ្យជ្រះថ្លាក្រៃលែង បានធ្វើអធិដ្ឋានវត្តតទៅទៀត ដោយការបំពេញបារមី ទាំង ១០ ។ តថាគត កាលបំពេញបារមីយ៉ាងនេះ តថាគតតែងអន្ទោលទៅ វៀរនូវមារយាទអាក្រក់ អំពើដែលបុគ្គលធ្វើបានដោយក្រ តថាគតបានធ្វើហើយ ព្រោះហេតុតែពោធិញ្ញាណ ។ នគរឈ្មោះពារាណសី ក្សត្រព្រះនាមកិកី ត្រកូលធំរបស់ព្រះសម្ពុទ្ធ នៅក្នុងនគរនោះ ។ ព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមកស្សបៈ ទ្រង់ស្វែងរកគុណដ៏ធំ មានព្រហ្មទត្តព្រាហ្មណ៍ ជាព្រះបិតា ព្រះមាតាព្រះនាមធនវតី ។ ព្រះអង្គគង់គ្រប់គ្រងព្រះដំណាក់ អស់ ២ ពាន់ឆ្នាំ ប្រាសាទដ៏ប្រសើរ មាន ៣ គឺ ហំសប្រាសាទ ១ យសប្រាសាទ ១ សិរិចន្ទប្រាសាទ ១ ។ នារី ១៦ ពាន់ ៣ ដង មានខ្លួនប្រដាប់សមរម្យ ឯនារីជាអគ្គមហេសីនោះ ព្រះនាមសុនន្ទា ព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមវិជិតសេន ។

និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា　　បាសាទេនាភិនិក្ខមិ
សត្តាហំ បធានចារំ　　អចរិ បុរិសុត្តមោ ។
ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ　　កស្សបោ លោកនាយកោ
វត្តចក្កោ មហាវីរោ　　មិគទាយេ នរុត្តមោ ។
តិស្សោ ច ភារទ្វាជោ ច　　អហេសុំ អគ្គសាវកា
សព្វមិត្តោ នាមុបដ្ឋាកោ　　កស្សបស្ស មហេសិនោ ។
អនុឡា ច ឧរុវេឡា ច　　អហេសុំ អគ្គសាវិកា
ពោធិ តស្ស ភគវតោ　　និគ្រោធោតិ បវុច្ចតិ ។
សុមង្គលោ ឃដិការោ ច　　អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋកា
វិជិតសេនា ច ភទ្ទា ច　　អហេសុំ អគ្គុបដ្ឋិកា ។
ឧច្ចត្តនេន សោ ពុទ្ធោ　　វីសតិរតនុគ្គតោ
វិជ្ជុល្លដ្ឋីវ អាកាសេ　　ចន្ទោវ គហបូរិតោ ។

ព្រះពុទ្ធជាបុរសដ៏ឧត្តម បើឃើញនូវនិមិត្តទាំង ៤ ក៏ចាកចេញទៅដោយប្រាសាទ ទ្រង់ប្រព្រឹត្តសេចក្តីព្យាយាម អស់ ៧ ថ្ងៃ (បានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ) ។ ព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមកស្សបៈ ជាលោកនាយក មានព្រះហឫទ័យស្ងប់ល្ងាប់ មានព្យាយាមច្រើន ទ្រង់ឧត្តមជាងនរជន ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ទើបទ្រង់ញ៉ាំងចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងមិគទាយវ័ន ។ ព្រះថេរៈឈ្មោះតិស្សៈ១ ភារទ្វាជៈ១ ជាអគ្គសាវក ព្រះថេរៈឈ្មោះសព្វមិត្ត ជាឧបដ្ឋាក របស់ព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមកស្សបៈ ស្វែងរកគុណដ៏ធំ ។ ព្រះថេរី ឈ្មោះអនុឡា១ ឧរុវេឡា១ ជាអគ្គសាវិកា ឈើសម្រាប់ត្រាស់ដឹង របស់ព្រះមានព្រះភាគនោះ ហៅថា និគ្រោធព្រឹក្ស (ដើមជ្រៃ) ។ ឧបាសកឈ្មោះសុមង្គលៈ១ ឃដិការៈ១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាក ឧបាសិកាឈ្មោះវិជិតសេនា១ ភទ្រា១ ជាអគ្គឧបដ្ឋាយិកា ។ ព្រះសម្ពុទ្ធនោះ មានកំពស់ ២០ ហត្ថ ដូចជាធ្នូនៃផ្លេកបន្ទោរក្នុងអាកាស ឬដូចជាព្រះចន្ទដែលផ្កាយរោមរោមហើយ ។

ចតុវីសតិមោ កស្សបពុទ្ធវំសោ

វីសតិវស្សសហស្សានិ អាយុ តស្ស មហេសិនោ
តាវតា តិដ្ឋមានោ សោ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
ធម្មតឡាកំ មាបយិត្វា សីលំ ទត្វា វិលេបនំ
ធម្មទុស្សំ និវាសេត្វា ធម្មមាលំ វិភជ្ជិយ ។
ធម្មវិមលមាទាសំ ឋបយិត្វា មហាជនេ
កេចិ និព្វានំ បត្ថេន្តា បស្សន្តុ មេ អលង្ការំ ។
សីលកញ្ចុកំ ទត្វាន ឈានកវចវម្មិតំ
ធម្មចម្មំ បារុបិត្វា ទត្វា សន្នាហមុត្តមំ ។
សតិផលកំ ទត្វាន តិខិណញាណកុន្តិមំ
ធម្មខគ្គវរំ ទត្វា សីលសង្ឃដ្ដមទ្ទនំ ។
តេវិជ្ជាភូសំ ទត្វាន អាវេឡំ ចតុរោ ផលេ
ឆឡភិញ្ញាភរណំ ទត្វា ធម្មបុប្ផបិឡន្ធនំ ។

កស្សបពុទ្ធវង្ស ទី ២៤

ព្រះមហេសីអង្គនោះ មានព្រះជន្មាយុ ២ ម៉ឺនឆ្នាំ ព្រះអង្គឋិតនៅត្រឹមណោះ ទ្រង់ញ៉ាំងប្រជុំជនដ៏ច្រើន ឲ្យឆ្លង (ពាកសង្សារ) ។ ព្រះអង្គនិម្មិតស្រះ គឺព្រះសទ្ធម្ម ទ្រង់ប្រទានគ្រឿងលាប គឺសីល ទ្រង់ញ៉ាំងសត្វឲ្យស្លៀកសំពត់ គឺព្រះធម៌ ទ្រង់ចែកកម្រងផ្កា គឺព្រះធម៌ ទ្រង់តម្កល់ទុកកញ្ចក់មិនមានមន្ទិល គឺព្រះសទ្ធម្ម ចំពោះពួកមហាជនថា ពួកជនណាមួយ កាលប្រាថ្នានិព្វាន ចូរមើលមើលគ្រឿងប្រដាប់របស់តថាគតចុះ ។ ព្រះសម្ពុទ្ធនោះ ឲ្យអាវគឺសីល ឲ្យស្បែកគ្រោះ គឺឈាន ឲ្យដណ្តប់ស្បែក គឺព្រះធម៌ ឲ្យកាំបិតស្បៀតដ៏ឧត្តម គឺព្យាយាម ។ ឲ្យខែល គឺសតិ ឲ្យកាំបិតគឺញាណដ៏មុត ឲ្យព្រះខ័នដ៏ប្រសើរគឺធម៌ ឲ្យប្រដាប់សម្រាប់ញាំញីសត្រូវ គឺសីល ។ ឲ្យគ្រឿងស្អិតស្អាង គឺវិជ្ជា ៣ ឲ្យគ្រឿងពាក់ត្រចៀក គឺផល ៤ ឲ្យគ្រឿងអាភរណៈ គឺអភិញ្ញា ៦ ឲ្យគ្រឿងប្រដាប់ជាវិការៈនៃផ្កា គឺព្រះសទ្ធម្ម ។

សទ្ធម្មបណ្ឌរច្ឆត្តំ ទត្វា តាបនិវារណំ
ធារយិត្វា អកយំ ពុទ្ធិំ និព្វុតោ សោ សសាវកោ ។
ឯសោ ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អប្បមេយ្យោ ទុរាសទោ
ឯសោ ហិ ធម្មរតនោ ស្វាក្ខាតោ ឯហិបស្សិកោ ។
ឯសោ ហិ សង្ឃរតនោ សុប្បដិបន្នោ អនុត្តរោ
សព្វំ សមន្តរហិតំ ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារាតិ ។
មហាកស្សបោ ជិនោ សត្ថា សេតព្យារាមម្ហិ និព្វុតោ
តត្ថេវ តស្ស ជិនថូបោ យោជនុព្វេធមុគ្គតោតិ ។

កស្សបពុទ្ធវំសោ ចតុវីសតិមោ ។

បញ្ចវីសតិមោ គោតមពុទ្ធវំសោ

(៦៦) អហមេតរហិ សម្ពុទ្ធោ គោតមោ សក្យវឌ្ឍនោ
បធានំ បទហិត្វាន បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ ។

ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ព្រមទាំងសាវ័ក ឲ្យទ្រទ្រង់នូវព្រះសទ្ធម្ម ជាគ្រឿងឃាត់នូវក្តៅ និម្មិតនូវផ្កាមិនមានភ័យ ហើយទើបនិព្វាន ។ ព្រះសម្មាសម្ពុទ្ធអង្គនុ៎ះ ប្រមាណមិនបាន បុគ្គលគ្រប់សង្កត់បាន ដោយកម្រ ព្រះធម្មរតនៈនុ៎ះ ដែលព្រះអង្គសំដែងហើយដោយប្រពៃ ជាធម៌គួរហៅអ្នកដទៃឲ្យចូលមកមើលបាន ។ ព្រះសង្ឃរតនៈនុ៎ះ លោកប្រតិបត្តិហើយដោយប្រពៃ ជាព្រះសង្ឃដ៏ប្រសើរ របស់ទាំងអស់នេះ វិនាសសោះសូន្យទៅ ។ សង្ខារទាំងពួង ជារបស់ទទេ ទេតើ ។ ព្រះជិនស្រីជាសាស្តា ព្រះនាមមហាកស្សបៈ ទ្រង់និព្វានក្នុងសេតព្យារាម ព្រះស្តូបរបស់ព្រះជិនស្រីអង្គនោះ មានកំពស់មួយយោជន៍ ក្នុងទីនោះ ។

ចប់ កស្សបពុទ្ធវង្ស ទី ២៤ ។

គោតមពុទ្ធវង្ស ទី ២៥

(៦៦) ក្នុងកាលឥឡូវនេះ តថាគតជាព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមគោតម ចំរើនក្នុងត្រកូលសក្យៈ តាំងព្យាយាម ដល់សម្ពោធិញ្ញាណដ៏ឧត្តម ។

បញ្ចវីសតិមោ គោតមពុទ្ធវំសោ

ព្រហ្មុនា យាចិតោ សន្តោ ធម្មចក្កំ បវត្តយឹ
អដ្ឋារសន្នំ កោដីនំ បឋមាភិសមយោ អហុ ។
តតោ បរញ្ច ទេសេន្តេ នរទេវសមាគមេ
គណនាយ ន វត្តព្វោ ទុតិយាភិសមយោ អហុ ។
ឥធេវាហំ ឯតរហិ ឱវទឹ មម អត្រជំ
គណនាយ ន វត្តព្វោ តតិយាភិសមយោ អហុ ។
ឯកោសិ សន្និបាតោ មេ សាវកានំ មហេសិនំ
អឌ្ឍតេឡសសតានំ ភិក្ខូនាសិ សមាគមោ ។
វិរោចមានោ វិមលោ ភិក្ខុសង្ឃស្ស មជ្ឈគោ(១)
ទទាមិ បត្ថិតំ សព្វំ មណីវ សព្វកាមទោ ។
ផលមាកង្ខមានានំ ភវច្ឆន្ទជហេសិនំ
ចតុសច្ចំ បកាសេសិ(២) អនុកម្បាយ បាណិនំ ។

---

១ ឱ. ឧដ្ឋិតោ ។ ២ ឱ. បកាសេមិ ។

គោតមពុទ្ធវង្ស ទី ២៥

តថាគតមានចិត្តស្ងប់ស្ងាត់ ត្រូវព្រហ្មអារាធនាហើយ ក៏ញុំាងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ពួកបរិស័ទ ១៨ កោដិ បានត្រាស់ដឹងគ្រាដំបូង ។ លំដាប់តទៅ កាលតថាគត សំដែងធម៌ដទៃទៀត ក្នុងការប្រជុំ នៃពួកមនុស្សនិងទេវតា ការត្រាស់ដឹងគ្រាទី ២ គេមិនគប្បីរាប់ ដោយការរាប់បានឡើយ ។ ឥឡូវនេះ តថាគត បានទូន្មានកូនរបស់តថាគត ក្នុងទីនេះ ការត្រាស់ដឹងគ្រាទី ៣ បុគ្គលមិនគប្បីរាប់ ដោយការរាប់បានឡើយ ។ ការប្រជុំសាវ័ក របស់តថាគត អ្នកស្វែងរកគុណដ៏ប្រសើរ មានតែម្តងប៉ុណ្ណោះ គឺប្រជុំភិក្ខុ ១.២៥០ របស់តថាគត ។ តថាគតរុងរឿង មិនមានមន្ទិល នៅក្នុងកណ្តាលនៃសង្ឃ ឲ្យសេចក្តីប្រាថ្នាទាំងពួង គឺបុគ្គលប្រាថ្នាហើយ ដូចជាកែវមណី ដែលអាចឲ្យសម្រេចសេចក្តីប្រាថ្នាគ្រប់យ៉ាង ។ តថាគតប្រកាសសច្ចៈទាំង ៤ ដើម្បីអនុគ្រោះដល់ពួកសត្វ ដែលប្រាថ្នានូវផល លះបង់នូវឆន្ទៈក្នុងភព ។

ទសវីសសហស្សានំ ធម្មាភិសមយោ អហុ

ឯកទ្វិន្នំ អភិសមយោ គណនាតោ អសង្ខិយោ ។

វិត្ថារិកំ ពាហុជញ្ញំ ឥទ្ធំ ផីតំ សុផុល្លិតំ

ឥធ មយ្ហំ សក្យមុនិនោ សាសនំ សុវិសោធិតំ ។

អនាសវា វីតរាគា សន្តចិត្តា សមាហិតា

ភិក្ខូ នេកសតា សព្វេ បរិវារេន្តិ មំ សទា ។

ឥទានិ យេ ឯតរហិ ជហន្តិ មានុសំ ភវំ

អប្បត្តមានសា សេក្ខា តេ ភិក្ខូ វិញ្ញុគរហិតា ។

អរិយញ្ជសំ ថោមយន្តា សទា ធម្មរតា ជនា

ពុជ្ឈិស្សន្តិ សតិមន្តោ សំសារសរិតា គតា(១) ។

នគរំ កបិលវត្ថុ មេ រាជា សុទ្ធោទនោ បិតា

មយ្ហំ ជនេត្តិកា មាតា មាយាទេវីតិ វុច្ចតិ ។

---

១ ម. សំសារសរិតំ គតាតិ ទិស្សតិ ។

មានពួកសត្វ ២ សែន បានត្រាស់ដឹងធម៌ ការត្រាស់ដឹងរបស់បុគ្គលមួយនាក់ ឬ ២ នាក់ គេមិនអាចរាប់បានឡើយ ។ សម័យនេះ សាសនានៃតថាគត ជាសក្យមុនី បានផ្សាយទៅ ជាសាសនា ដែលទេវតានិងមនុស្សដឹងច្រើន ជាសាសនាស្តុកស្តម្ភ មាំមួន រីកសាយភាយ តថាគតបានជំរះហើយដោយប្រពៃ ។ ពួកភិក្ខុជាច្រើនរយ មិនមានអាសវៈ ប្រាសចាករាគៈ មានចិត្តស្ងប់រម្ងាប់ មានចិត្តតម្កល់មាំ គ្រប់រូប តែងតែចោមរោមតថាគត សព្វ ៗ កាល ។ ក្នុងកាលឥឡូវនេះឯង ពួកភិក្ខុណា លះបង់ភពជារបស់មនុស្ស តែភិក្ខុទាំងនោះ មិនទាន់បានអរហត្តផល នៅជាសេក្ខបុគ្គល ពួកភិក្ខុទាំងនោះ ត្រូវអ្នកប្រាជ្ញតិះដៀលបាន ។ ជនទាំងឡាយ កាលសរសើរផ្លូវដ៏ប្រសើរ (អដ្ឋង្គិកមគ្គ) ត្រេកអរក្នុងធម៌សព្វកាល មានសេចក្តីរុងរឿង អន្ទោលទៅក្នុងសង្សារ នឹងបានត្រាស់ដឹង ។ នគររបស់តថាគត ឈ្មោះកបិលពស្តុ ស្តេចជាព្រះបិតា ព្រះនាមសុទ្ធោទនៈ ព្រះមាតាបង្កើតរបស់តថាគត ព្រះនាមមាយាទេវី ។

ឯកូនតឹសវស្សានិ អគារំ អជ្ឈហំ វសិំ
សុចន្ទោ កោកនុទោ កោញ្ចោ(១) តយោ បាសាទ-
មុត្តមា ។

ចត្តាឡីសសហស្សានិ នារិយោ សមលង្កតា
យសោធរា នាម(២) នារី រាហុលោ នាម អត្រជោ ។
និមិត្តេ ចតុរោ ទិស្វា អស្សយានេន និក្ខមិំ
ឆព្វស្សំ បធានចារំ អចរិំ ទុក្ករំ អហំ ។
ពារាណសី ឥសិបតនេ ជិនោ ចក្កំ បវត្តយី
អហំ គោតមសម្ពុទ្ធោ សរណំ សព្វបាណិនំ ។
កោលិតោ ឧបតិស្សោ ច ទ្វេ ភិក្ខូ អគ្គសាវកា
អានន្ទោ នាមុបដ្ឋាកោ សន្តិកាវចរោ មម ។
ខេមា ឧប្បលវណ្ណា ច ភិក្ខុនី អគ្គសាវិកា
ចិត្តោ ច ហត្ថាឡវកោ អគ្គុបដ្ឋាកុបាសកា ។

---

១ ឱ. ឬ. រាមោ សុរាមោ សុភគោតិ ទិស្សន្តិ ។ ២ ឱ. ម. ភទ្ទកច្ចា នាម ។

គោតមពុទ្ធវំស ទី ២៥

តថាគតនៅគ្រប់គ្រងព្រះដំណាក់ អស់ ២៩ ឆ្នាំ មានប្រាសាទដ៏ប្រសើរ ៣ គឺសុចន្ទប្រាសាទ ១ កោកនុទប្រាសាទ ១ កោញ្ចប្រាសាទ ១ ។ មាននារី ៤ ម៉ឺននាក់ តាងខ្លួនប្រដាប់សមរម្យ នារីជាអគ្គមហេសី ព្រះនាមយសោធរា ព្រះរាជបុត្រ ព្រះនាមរាហុល ។ តថាគតឃើញនិមិត្ត ៤ យ៉ាង ហើយក៏ចេញទៅ ដោយយានសេះ ប្រព្រឹត្តព្យាយាម ធ្វើទុក្ករកិរិយា អស់ ៦ ឆ្នាំ ។ តថាគត ជាព្រះជិនស្រី បានញ៉ាំងធម្មចក្រឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ក្នុងព្រៃឥសិបតនៈ ទៀបក្រុងពារាណសី តថាគត ជាគោតមសម្ពុទ្ធ ជាទីពឹងនៃសត្វទាំងពួង ។ ភិក្ខុ ២ រូប ឈ្មោះកោលិតៈ ១ ឧបតិស្សៈ ១ ជាអគ្គសាវក ភិក្ខុឈ្មោះអានន្ទ ជាឧបដ្ឋាក អ្នកបម្រើផ្ទាល់ របស់តថាគត ។ ភិក្ខុនី ឈ្មោះខេមា ១ ឧប្បលវណ្ណា ១ ជាអគ្គសាវិកា ឧបាសក ឈ្មោះចិត្តៈ ១ ហត្ថាឡវកៈ ១ ជាអគ្គុបដ្ឋាក ។

នន្ទមាតា ច ឧត្តរា អគ្គុបដ្ឋាកុបាសិកា
អហំ អស្សត្ថមូលម្ហិ បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ ។
ព្យាមប្បភា សទា មយ្ហំ សោឡសហត្ថមុគ្គតា
អប្បំ វស្សសតំ អាយុ ឥទានេតរហិ វិជ្ជតិ ។
តាវតា តិដ្ឋមានោហំ តារេសិំ ជនតំ ពហុំ
ឋបយិត្វាន ធម្មុក្កំ(១) បច្ឆិមជនពោធនំ ។
អហំបិ នចិរស្សេវ សទ្ធិំ សាវកសង្ឃតោ
ឥធេវ បរិនិព្វិស្សំ អគ្គីវាហារសង្ខយា ។
តានិ អតុលតេជានិ ឥមានិ ច ទសពលានិ ឥទ្ធិយោ
អយំ គុណធារណោ ទេហោ(២) ទ្វត្តិំសវរលក្ខណ-
វិចិត្តោ ។

ទសទិសា បភាសេត្វា សតរំសីវ ឆប្បភា
សព្វា សមន្តរហិស្សន្តិ ននុ រិត្តា សព្វសង្ខារា ។

គោតមពុទ្ធវំសោ បញ្ចវីសតិមោ ។

---

១ ម. ធម្មុក្កំ ។ ២ ឧ. អយញ្ច គុណធារណទេហោ ទិស្សន្តិ ។

ឧបាសិកា ឈ្មោះនន្ទមាតា១ ឧត្តរា១ ជាអគ្គុបដ្ឋាយិកា តថាគតបានដល់នូវសព្វញ្ញុតញ្ញាណដ៏ឧត្តម ទៀបគល់អស្សត្ថព្រឹក្ស ។ តថាគតមានរស្មីមួយព្យាម សព្វៗកាល មានកំពស់ ១៦ ហត្ថ ក្នុងកាលឥឡូវនេះ តថាគតមានអាយុតិចបានតែ ១០០ ឆ្នាំ ។ តថាគត កាលឋិតនៅ អស់កាលត្រឹមនោះ បានញុំាងប្រជុំជនដ៏ច្រើន ឲ្យឆ្លងពាកសង្សារ ហើយតម្កល់ទុកគប់ភ្លើង គឺធម៌ ដើម្បីញុំាងជនខាងក្រោយឲ្យបានត្រាស់ដឹងផង ។ មិនយូរប៉ុន្មានទេ តថាគតព្រមទាំងសង្ឃជាសាវ័ក នឹងនិព្វានក្នុងទីនេះ ដូចជាភ្លើងរលត់ ព្រោះអស់អាហារគឺឧស ។ អគ្គសាវ័កទាំងគូនេះឯង មានតេជះថ្លឹងពុំបានផង មានយសនិងកម្លាំងឫទ្ធិផង តថាគត មានកាយទ្រទ្រង់នូវគុណ វិចិត្រដោយលក្ខណៈដ៏ប្រសើរ ៣២ ប្រការ ។ ស្មើ ៦ ពណ៌ ភ្លឺទៅក្នុងទិសទាំង ១០ ដូចព្រះអាទិត្យ របស់ទាំងអស់នេះ នឹងវិនាសសូន្យទៅ ឱ ! សង្ខារទាំងពួង ជារបស់ទទេ ទេតើ ។

ចប់ គោតមពុទ្ធវំស ទី ២៥ ។

ពុទ្ធបកិណ្ណកកណ្ឌោ

[៦៧] អបរិមេយ្យិតោ កប្បេ ចតុរោ អាសុំ
វិនាយកា

តណ្ហង្ករោ មេធង្ករោ អថោបិ សរណង្ករោ
ទីបង្ករោ ច សម្ពុទ្ធោ ឯកកប្បម្ហិ តេ ជិនា ។
ទីបង្ករស្ស អបរេន កោណ្ឌញ្ញោ នាម នាយកោ
ឯកោវ ឯកកប្បម្ហិ តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
ទីបង្ករស្ស ភគវតោ កោណ្ឌញ្ញស្ស ច សត្ថុនោ
ឯតេសំ អន្តរា កប្បា គណនាតោ អសង្ខេយ្យា ។
កោណ្ឌញ្ញស្ស អបរេន មង្គលោ នាម នាយកោ
តេសំបិ អន្តរា កប្បា គណនាតោ អសង្ខេយ្យា ។
មង្គលោ ច សុមនោ ច រេវតោ សោភិតោ មុនិ
តេបិ ពុទ្ធា ឯកកប្បេ ចក្ខុមន្តោ បភង្ករា ។

ពុទ្ធបកិណ្ណកកណ្ឌ

[៦៧] ក្នុងកប្បប្រមាណមិនបាន អំពីកប្បនេះ មានព្រះពុទ្ធជានាយក ៤ ព្រះអង្គ គឺព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមតណ្ហង្ករៈ ១ មេធង្ករៈ ១ សរណង្ករៈ ១ ទីបង្ករៈ ១ ព្រះជិនស្រីទាំងនោះ ត្រាស់ក្នុងកប្បជាមួយគ្នា ។ ខាងក្រោយ អំពីព្រះពុទ្ធទីបង្ករៈមក ព្រះពុទ្ធជានាយក ព្រះនាមកោណ្ឌញ្ញៈ បានត្រាស់តែមួយព្រះអង្គ ក្នុងកប្បមួយ ញ៉ាំងប្រជុំជនជាច្រើន ឲ្យឆ្លង (ចាកសង្សារ) ។ កប្បជាចន្លោះនៃព្រះពុទ្ធ ២ ព្រះអង្គនុ៎ះ គឺព្រះពុទ្ធទីបង្ករៈ មានព្រះភាគ និងព្រះសាស្តា ព្រះនាមកោណ្ឌញ្ញៈ ជាកប្បគេមិនអាចរាប់បានឡើយ ។ ខាងក្រោយ អំពីព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមកោណ្ឌញ្ញៈមក មានព្រះពុទ្ធជានាយក ព្រះនាមមង្គលៈ (ទ្រង់ត្រាស់ឡើង) កប្បជាចន្លោះ នៃព្រះពុទ្ធទាំង ២ ព្រះអង្គនោះ បុគ្គលមិនអាចរាប់បានឡើយ ។ ព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមមង្គលៈ ១ ព្រះសុមនៈ ១ ព្រះរេវតៈ ១ និងព្រះមុនី ព្រះនាមសោភិតៈ ១ ព្រះសម្ពុទ្ធទាំងនោះ មានចក្ខុ ធ្វើនូវពន្លឺ (បានត្រាស់ឡើង) ក្នុងកប្បជាមួយគ្នា ។

សោភិតស្ស អបរេន
អនោមទស្សី មហាមុនិ(១)
តេសំបិ អន្តរា កប្បា
គណនាតោ អសង្ខិយា ។
អនោមទស្សី បទុមោ
នារទោ ចាបិ នាយកោ
តេបិ ពុទ្ធា ឯកកប្បេ
តមន្តការណា(២) មុនី ។
នារទស្ស អបរេន
បទុមុត្តរោ នាម នាយកោ
ឯកកប្បម្ហិ ឧប្បន្នោ
តារេសិ ជនតំ ពហុំ ។
នារទស្ស ភគវតោ
បទុមុត្តរស្ស សត្ថុនោ
តេសំបិ អន្តរា កប្បា
គណនាតោ អសង្ខិយា ។
កប្បសតសហស្សម្ហិ
ឯកោ អាសិ មហាមុនិ
បទុមុត្តរោ លោកវិទូ
អាហុតីនំ បដិគ្គហោ ។
តិំសកប្បសហស្សម្ហិ
ទុវេ អាសិំសុ នាយកា
សុមេធោ ច សុជាតោ ច
ឱរតោ បទុមុត្តរោ ។
អដ្ឋារសកប្បសតេ
តយោ អាសិំសុ នាយកា
បិយទស្សី អត្ថទស្សី
ធម្មទស្សី ច នាយកា ។

១ ម.ម. មហាយសោ ។ ២ ម. តមន្តការកា ។

ខាងក្រោយនៃព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមសោភិតៈមក មានព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមអនោមទស្សី ជាមហាមុនី ត្រាស់ឡើងក្នុងលោក កប្ប ជាចន្លោះ នៃព្រះពុទ្ធទាំង ៤ អង្គនោះ គេមិនអាចរាប់បានឡើយ ។ ព្រះនាយក ព្រះនាមអនោមទស្សី ១ ព្រះនាមបទុមៈ ១ ព្រះនាមនារទៈ ១ ព្រះពុទ្ធ ជាមហាមុនីទាំងនោះ ធ្វើនូវទីបំផុតនៃងងឹត (ត្រាស់ឡើង) ក្នុងកប្បជាមួយគ្នា ។ ខាងក្រោយអំពីព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមនារទៈមក មានព្រះនាយក ព្រះនាមបទុមុត្តរៈ កើតឡើងក្នុងកប្បមួយ ញ៉ាំងប្រជុំជនជាច្រើនឲ្យឆ្លង ចាកសង្សារ ។ កប្បជាចន្លោះនៃព្រះពុទ្ធទាំងពីរព្រះអង្គនោះ គឺព្រះមានព្រះភាគព្រះនាមនារទៈ និងព្រះសាស្តា ព្រះនាមបទុមុត្តរៈ គេមិនអាចរាប់បានឡើយ ។ ក្នុងកប្បដ៏មួយសែន មានតែព្រះមហាមុនីមួយព្រះអង្គ ព្រះនាមបទុមុត្តរៈ ជ្រាបច្បាស់នូវត្រៃលោក ព្រះអង្គគួរទទួលនូវគ្រឿងបូជា ដែលគេនាំមកបូជា ។ ក្នុងកប្បទី ៣ ម៉ឺន ខាងអាយព្រះពុទ្ធបទុមុត្តរៈមក មានព្រះនាយក ២ អង្គ ព្រះនាមសុមេធៈ ១ សុជាតៈ ១ ត្រាស់ឡើងក្នុងលោក ។ ក្នុងកប្បទីមួយពាន់ ៨ រយ ខាងអាយព្រះពុទ្ធ ព្រះនាមសុជាតៈមក មានព្រះនាយក ៣ អង្គ ព្រះនាមបិយទស្សី ១ អត្ថទស្សី ១ ព្រះនាយក ធម្មទស្សី ១ ត្រាស់ឡើងក្នុងលោក ។

ពុទ្ធបកិណ្ណកកណ្ឌំ

ធីរោ(១) ច សុជាតស្ស សម្ពុទ្ធា និពុទ្ធយា
ឯកកប្បម្ហិ សម្ពុទ្ធា លោកេ អប្បដិបុគ្គលា ។
ចតុន្នវុតេ ឥតោ កប្បេ ឯកោ អាសិ មហាមុនិ
សិទ្ធត្ថោ សោ លោកវិទូ សល្លកត្តោ(២) អនុត្តរោ ។
ទ្វេនវុតេ ឥតោ កប្បេ ទុវេ អាសិំសុ នាយកា
តិស្សោ ផុស្សោ ច សម្ពុទ្ធោ អសមោ អប្បដិបុគ្គលោ ។
ឯកនវុតេ ឥតោ កប្បេ វិបស្សី លោកនាយកោ
សោបិ ពុទ្ធោ ការុណិកោ សត្តេ មោចេសិ ពន្ធនា ។
ឯកត្តឹសេ ឥតោ កប្បេ ទុវេ អាសិំសុ នាយកា
សិខី ច វេស្សភូ ចេវ អសមា អប្បដិបុគ្គលា ។
ឥមម្ហិ ភទ្ទកេ កប្បេ តយោ អាសិំសុ នាយកា
កកុសន្ធោ កោនាគមនោ កស្សបោ ចាបិ នាយកោ ។

១ ម. ធីរោ ។ ២ ម. សល្លកត្តោ ។ ម. សល្លកត្តោ ។

ពុទ្ធបកិណ្ណកកណ្ឌ

ព្រះសម្ពុទ្ធទាំងនោះ ឧត្តមជាងសត្វជើងពីរ ជាព្រះសម្ពុទ្ធរកបុគ្គលប្រៀបផ្ទឹមគ្មាន ក្នុងលោក បានត្រាស់ដឹងក្នុងកប្បជាមួយគ្នា ។ ក្នុងកប្បទី ៩៤ អំពីកប្បនេះ មានព្រះមហាមុនី ព្រះនាមសិទ្ធត្ថៈតែមួយអង្គ ទ្រង់ជ្រាបច្បាស់នូវត្រៃលោក ជាពេទ្យដ៏ប្រសើរ បានត្រាស់ឡើងក្នុងលោក ។ ក្នុងកប្បទី ៩២ អំពីកប្បនេះ ព្រះសម្ពុទ្ធជានាយក ២ ព្រះអង្គ ព្រះនាមតិស្សៈ ១ ផុស្សៈ ១ គេបុគ្គលស្មើគ្មាន គេបុគ្គលប្រៀបផ្ទឹមគ្មាន បានត្រាស់ឡើងក្នុងលោក ។ ក្នុងកប្បទី ៩១ អំពីកប្បនេះ ព្រះសម្ពុទ្ធ ព្រះនាមវិបស្សី ជាលោកនាយក ព្រះអង្គប្រកបដោយសេចក្តីករុណា ទ្រង់ដោះសត្វទាំងឡាយឲ្យរួចចាកចំណង (បានត្រាស់ឡើងក្នុងលោក) ។ ក្នុងកប្បទី ៣១ អំពីកប្បនេះ ព្រះនាយក ២ អង្គ ព្រះនាមសិខី ១ វេស្សភូ ១ គេបុគ្គលស្មើគ្មាន គេបុគ្គលប្រៀបផ្ទឹមគ្មាន (បានត្រាស់ឡើងក្នុងលោក) ។ ក្នុងភទ្ទកប្បនេះ ព្រះនាយក ៣ ព្រះអង្គ ព្រះនាមកកុសន្ធៈ ១ កោនាគមនៈ ១ និងព្រះនាយក ព្រះនាមកស្សបៈ ១ (បានត្រាស់ឡើងក្នុងលោក) ។

អហមេតរហិ សម្ពុទ្ធោ   មេត្តេយ្យោ ចាបិ ហេស្សតិ
ឯតេបិមេ បញ្ច ពុទ្ធា   ធីរា លោកានុកម្បកា ។
ឯតេសំ ធម្មរាជូនំ   អញ្ញេសំ នេកកោដិនំ
អាចិក្ខិត្វាន តំ មគ្គំ   និព្វុតា តេ សសាវកា ។

ពុទ្ធបកិណ្ណកកណ្ឌំ និដ្ឋិតំ ។

ធាតុភាជនីយកថា

(២៨) មហាគោតមោ ជិនវរោ   កុសិនារម្ហិ និព្វុតោ
ធាតុវិត្ថារិកំ អាសិ   តេសុ តេសុ បទេសតោ ។
ឯកោ អជាតសត្តុស្ស   ឯកោ វេសាលិយា បុរេ
ឯកោ កបិលវត្ថុស្មឹ   ឯកោ ច អល្លកប្បកេ ។
ឯកោ ច រាមគាមម្ហិ   ឯកោ ច វេឋទីបកេ
ឯកោ បាវេយ្យកេ មល្លេ   ឯកោ ច កោសិនារកេ ។

ក្នុងកាលឥឡូវនេះ មានតថាគតនេះ ជាព្រះសម្ពុទ្ធ ទៅក្នុងអនាគតកាល នឹងមានព្រះសម្ពុទ្ធព្រះនាមមេត្តេយ្យ ព្រះសម្ពុទ្ធទាំង ៥ អង្គនេះ ជាអ្នកប្រាជ្ញ អនុគ្រោះស្រង់សត្វលោក ។ ព្រះសម្ពុទ្ធអង្គនោះ ព្រមទាំងសាវ័ក លុះប្រាប់ផ្លូវ របស់ព្រះពុទ្ធ ជាធម្មរាជទាំងនុ៎ះ ដល់ពួកសត្វដទៃជាច្រើនកោដិហើយ ក៏បរិនិព្វាន ។

ចប់ពុទ្ធបកិណ្ណកកណ្ឌ ។

ធាតុភាជនីយកថា

(២៨) ព្រះមហាគោតម ជាព្រះជិនស្រីប្រសើរ ទ្រង់និព្វានក្នុងនគរកុសិនារា ព្រះធាតុផ្សាយទៅក្នុងប្រទេសនោះ ៗ តាមចំណែក គឺ ព្រះធាតុមួយចំណែក បានទៅព្រះបាទអជាត-សត្តុ មួយចំណែក បានទៅក្រុងវេសាលី មួយចំណែក បានទៅក្រុងកបិលពស្តុ មួយចំណែក បានទៅដែនអល្លកប្បកៈ មួយចំណែក បានទៅក្រុងរាមគ្រាម មួយចំណែក បានទៅក្រុងវេដ្ឋទីបកៈ មួយចំណែក បានទៅក្រុងបាវេយ្យកមល្លៈ ឯព្រះធាតុមួយចំណែកទៀត បានទៅក្នុងក្រុងកុសិនារា ។

ធាតុភាជនីយកថា

តុម្ពស្ស(១) ថូបំ ការេសិ ព្រាហ្មណោ ទោណសវ្ហយោ
អង្គារថូបំ ការេសុំ មោរិយា តុដ្ឋមានសា ។
អដ្ឋ សារីរិកា ថូបា នវមោ តុម្ពចេតិយោ
អង្គារថូបោ ទសមោ តទាយេវ បតិដ្ឋិតោ(២) ។
ឯកា ទាឋា តិទសបុរេ ឯកា នាគបុរេ អហុ
ឯកា គន្ធារវិសយេ ឯកា កាលិង្គរាជិនោ ។
ចត្តាលីសសមា ទន្តា កេសា លោមា ច សព្វសោ
ទេវា ហរឹសុ ឯកេកំ ចក្កវាឡបរម្បរា ។

---

១ ទ. ម. កុម្ភស្ស ។ ២ ម. តំពោ បះ

ឧណ្ហីសំ ចតស្សោ ទាឋា អក្ខកា ទ្វេ ច ធាតុយោ
អសម្ភិន្នា ឥមា សត្ត សេសា ភិន្នា វ ធាតុយោ ។
មហន្តា មុគ្គមត្តា វ មជ្ឈិមា ភិន្នតណ្ឌុលា
ខុទ្ទកា សាសបមត្តា ច នានាវណ្ណា ច ធាតុយោ ។
មហន្តា សុវណ្ណវណ្ណា ច មុត្តវណ្ណា ច មជ្ឈិមា
ខុទ្ទកា មកុលវណ្ណា ច សោឡស ទោណមត្តិកា ។
មហន្តា បញ្ច នាឡិយោ នាឡិយោ បញ្ច មជ្ឈិមា
ខុទ្ទកា ឆ នាឡី ហោន្តិ ឯតា សព្វាបិ ធាតុយោ ។
ឧណ្ហីសំ សីហឡេ ទីបេ ព្រហ្មលោកេ ច វាមកំ
សីហឡេ ទក្ខិណក្ខកំ សព្វាបេតា បតិដ្ឋិតាតិ ឥមេ គាថា ទិស្សន្តិ ។

ធាតុភាជនីយកថា

ព្រាហ្មណ៍ឈ្មោះទោណៈ បានធ្វើស្តូបបញ្ចុះតុម្ព (ទាវ) ពួកមោរិយជន មានចិត្តជ្រះថ្លា បានធ្វើស្តូបបញ្ចុះព្រះអង្គារ (ធ្យូង) ។ ព្រះស្តូបបញ្ចុះព្រះសារីរិកធាតុ មាន ៨ បើរាប់តុម្ពចេតិយមួយផង ជា ៩ បើគិតទាំងព្រះស្តូបបញ្ចុះព្រះអង្គារមួយទៀត ត្រូវជា ១០ ដែលមហាជនស្ថាបនាទុក ក្នុងកាលនោះ ។ ព្រះទន្ត ១ តម្កល់ក្នុងឋានតាវត្តិង្ស ព្រះទន្ត ១ តម្កល់ក្នុងនាគបុរី ព្រះទន្ត ១ នៅក្នុងដែនគន្ធារៈ ព្រះទន្ត ១ នៅក្នុងដែនកាលិង្គរាជ ។ ព្រះទន្ត ទាំង ៤០ គត់ ព្រះកេសា និងព្រះលោមាទាំងអស់ ពួកទេវតារៀងខ្លួន បាននាំទៅមួយ ៗ កាន់ចក្រវាឡដទៃ ៗ ។

វជិរាយំ ភគវតោ   បត្តោ ទណ្ឌោ ច ចីវរំ
និវាសនំ កុលឃរេ   បច្ចត្ថរណំ កបិលវ្ហយេ ។
បាដលិបុត្តនគរេ   ករកំ កាយពន្ធនំ
ចម្បាយំ ឧទកសាដកា ឧណ្ណាលោមញ្ច កោសលេ ។
កាសាវកំ ព្រហ្មលោកេ   វេឋនំ តិទសេ បុរេ
បាសាណកេ បទំ សេដ្ឋំ   យថាបិ កាដ្ឋកំ បុរំ
និសីទនំ អវន្តីសុ   ទេវរដ្ឋេ អត្ថរណំ តទា ។
អរណី ច មិថិលាយំ   វិទេហេ បរិសាវនំ
វាសី សូចិឃរញ្ចាបិ   ឥន្ទបត្ថបុរេ តទា ។
បរិក្ខារា អវសេសា   ជនបទន្តកេ តទា
បរិភុត្តានិ មុនិនា   ហោសុដ្ឋិ មនុជា តទា ។
ធាតុវិត្ថារិកំ អាសិ   គោតមស្ស មហេសិនោ
បាណីនំ អនុកម្បាយ   អហុ បោរាណកំ តទាតិ ។

ធាតុភាជនីយកថា និដ្ឋិតា ។

ពុទ្ធវំសោ និដ្ឋិតោ ។

បាត្រ ឈើច្រត់ និងចីវររបស់ព្រះមានព្រះភាគ តម្កល់ទុកនៅក្នុងដែនវជិរ ស្បង់ តម្កល់ទុកនៅក្នុងផ្ទះនៃត្រកូល គ្រឿងក្រាល តម្កល់ទុកនៅក្នុងក្រុង ឈ្មោះកបិលៈ ។ ធម្មក្រក និងកាយពន្ធ (វត្ថពន្ធចង្កេះ) តម្កល់ទុកនៅក្នុងក្រុងបាដលីបុត្ត ទឹកសាដក តម្កល់ទុកនៅក្រុងចម្បា ព្រះឧណ្ណាលោម (រោមចិញ្ចើម) តម្កល់ទុកនៅក្នុងដែនកោសល ។ សំពត់កាសាវៈ តម្កល់ទុកក្នុងព្រហ្មលោក ឈ្នួត តម្កល់ទុកក្នុងឋាននៃត្រៃត្រិង្ស ស្នាមព្រះបាទដ៏ប្រសើរ ដែលមិនបាត់ទៅ តម្កល់ទុកលើថ្ម សំពត់និសីទនៈ តម្កល់ទុកក្នុងអវន្តិជនបទ គ្រឿងក្រាល តម្កល់ទុកក្នុងដែនឈ្មោះទេវៈ ក្នុងកាលនោះ ។ កាលនោះ ដែកកេះភ្លើង តម្កល់ទុកក្នុងក្រុងមិថិលា តម្រងទឹក តម្កល់ទុកក្នុងដែនវិទេហៈ កាំបិតកោរ និងបំពង់ម្ជុល តម្កល់ទុកនៅក្នុងឥន្ទបត្តបុរី ។ កាលនោះ គ្រឿងបរិក្ខារដ៏សេសទាំងឡាយ តម្កល់ទុកក្នុងជនបទជាទីបំផុត ពួកមនុស្ស តែងបូជាចំពោះគ្រឿងបរិក្ខារទាំងឡាយ ដែលព្រះមុនីទ្រង់ប្រើប្រាស់ ។ ការផ្សាយទៅនៃព្រះធាតុ របស់ព្រះមហេសី ព្រះនាមគោតម ក្នុងកាលនោះ ជាប្រវេណីតំបូរាណ (នៃព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ) សម្រាប់ទុកអនុគ្រោះ ស្រោចស្រង់សត្វទាំងឡាយ ជាខាងក្រោយ ។

ចប់ ធាតុភាជនីយកថា ។

ចប់ ពុទ្ធវំស ។

ចរិយាបិដកំ

នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស ។

ទានបារមិតា

បឋមំ អកិត្តិចរិយំ

(១) កប្បេ ច សតសហស្សេ ចតុរោ ច អសង្ខិយេ
ឯត្ថន្តរេ យំ ចរិតំ សព្វំ តំ ពោធិបាចនំ ។
អតីតកប្បេ ចរិតំ ឋបយិត្វា ភវាភវេ
ឥមម្ហិ កប្បេ ចរិតំ បវក្ខិស្សំ សុណោហិ មេ ។
យទា អហំ ព្រហារញ្ញេ សុញ្ញេ វិបិនកាននេ
អជ្ឈោគាហេត្វា វិហរាមិ អកិត្តិ នាម តាបសោ ។

ខុទ្ទកនិកាយ ចរិយាបិដក

សូមនមស្ការចំពោះព្រះដ៏មានព្រះភាគ ជាអរហន្តសម្មាសម្ពុទ្ធ ព្រះអង្គនោះ ។

ទានបារមិតា

អកិត្តិចរិយា ទី ១

(១) អំពើ(១)ណា ដែលតថាគត បានប្រព្រឹត្តហើយ ក្នុងកាលនេះ អស់ ៤ អសង្ខេយ្យ កំរៃមួយសែនកប្ប អំពើទាំងអស់នោះ ជាគ្រឿងញុំាងពោធិញ្ញាណឲ្យសម្រេច ។ តថាគត លើកទុកនូវអំពើ ដែលតថាគតបានប្រព្រឹត្ត ក្នុងភពតូចនិងភពធំ ក្នុងកប្បដែលកន្លងទៅហើយ នឹងសំដែងនូវតែអំពើ ដែលតថាគតបានប្រព្រឹត្តហើយក្នុងភទ្ទកប្បនេះ អ្នកចូរស្តាប់តថាគតចុះ ។ កាលដែលតថាគត ជាតាបស ឈ្មោះអកិត្តិ ចូលទៅនៅក្នុងព្រៃធំនិងព្រៃតូច ជាព្រៃស្ងាត់សូន្យឈឹង ។

១ ពាក្យថា អំពើ ក្នុងទីនេះ បានដល់សេចក្តីប្រតិបត្តិ មានទានជាដើម ដែលសង្រ្គោះចូលក្នុងបារមីទាំង ៣០ ។ អដ្ឋកថា ។

តតោ មំ តបតេជេន   សន្តត្តោ តិទិវាភិភូ
ធារេន្តោ ព្រាហ្មណវណ្ណំ   ភិក្ខាយ មំ ឧបាគមិ ។
បវនា អាភតំ បណ្ណំ   អតេលញ្ច អលោណិកំ
មម ទ្វារេ ឋិតំ ទិស្វា   សកដាហេន អាកិរឹ ។
តស្ស ទត្វានហំ បណ្ណំ   និក្កុជ្ជិត្វាន ភាជនំ
បុនេសនំ ជហិត្វាន   បាវិសឹ បណ្ណសាលកំ ។
ទុតិយំ ទិវសំ តតិយំបិ(១)   ឧបគច្ឆិ មមន្តិកេ
អកម្បិតោ អនោលគ្គោ   ឯវមេវមទាសហំ ។
ន មេ តប្បច្ចយា អត្ថិ   សរីរស្មឹ វិវណ្ណិយំ
បីតិសុខេន រតិយា   វីតិនាមេមិ តំ ទិវំ ។
យទិ មាសំបិ ទិមាសំ   ទក្ខិណេយ្យំ វរំ លភេ
អកម្បិតោ អនោលីនោ   ទទេយ្យំ ទានមុត្តមំ ។

១ ឱ. ម. ទុតិយម្បិ តតិយម្បិ ទិស្សតិ ។

កាលនោះ ព្រះឥន្ទ្រ អ្នកគ្របសង្កត់ទេវលោក ក្ដៅក្រហាយ ដោយតេជះ នៃតបធម៌នៃតថាគត ក៏ប្លែងភេទជាព្រាហ្មណ៍ ចូលមករកតថាគតដើម្បីសូមភិក្ខា ។ តថាគតឃើញព្រាហ្មណ៍ ឈរនៅទៀបទ្វារបណ្ណសាលា របស់តថាគត ក៏ឲ្យស្លឹកផ្ញៀបក្ដាមទាំងអស់ ដែលតថាគតនាំមកពីព្រៃ ជាស្លឹកមិនមានប្រេង មិនមានអំបិល ព្រមទាំងភាជន៍ ។ លុះតថាគត ឲ្យស្លឹកផ្ញៀបក្ដាមដល់ព្រាហ្មណ៍ហើយ ក៏ផ្កាប់ភាជន៍លះបង់នូវការស្វែងរកទៀត ហើយចូលទៅក្នុងបណ្ណសាលា ។ ក្នុងថ្ងៃទី២ និងថ្ងៃទី ៣ ព្រាហ្មណ៍ចូលមកក្នុងសំណាក់តថាគតទៀត តែតថាគតមិនញាប់ញ័រ មិនជាប់ជំពាក់ បានឲ្យយ៉ាងនុះទៀត សរីរៈរបស់តថាគត មិនមានវិការទេ ព្រោះហេតុទាននោះ តថាគតញុំាងកាលឲ្យប្រព្រឹត្តកន្លងទៅ អស់ថ្ងៃនោះ ព្រោះសេចក្ដីត្រេកអរ ដោយសុខដែលកើតអំពីបីតិ ។ បើតថាគតបានទក្ខិណេយ្យបុគ្គលដ៏ប្រសើរ អស់ ១ ខែ ឬ ២ ខែទៀត តថាគតមិនញាប់ញ័រ មិនរួញរា នឹងឲ្យទានដ៏ឧត្តមឡើយ ។

ន តស្ស ទានំ ទទមានោ យសំ លាភញ្ច បត្ថយឹ
សព្វញ្ញុតំ បត្ថយានោ តានិ កម្មានិ អាចរឹ ។

អកិត្តិចរិយំ បឋមំ ។

ទុតិយំ សង្ខព្រាហ្មណចរិយំ

(២) បុនាបរំ យទា ហោមិ ព្រាហ្មណោ សង្ខសវ្ហយោ
មហាសមុទ្ទំ តរិតុកាមោ ឧបគច្ឆាមិ បដ្ដនំ ។
តត្ថទ្ទសាមិ បដិបថេ សយម្ភុំ អបរាជិតំ
កន្តារមទ្ធានំ(១) បដិបន្នំ តត្តាយ កឋិនភូមិយា ។
តមហំ បដិបថេ ទិស្វា ឥមមត្ថំ វិចិន្តយឹ
ឥទំ ខេត្តំ អនុប្បត្តំ បុញ្ញកាមស្ស ជន្តុនោ ។
យថាបិ កស្សកោ បុរិសោ ខេត្តំ ទិស្វា មហាគមំ(២)
ន តត្ថ ពីជំ រោបេតិ ន សោ ធញ្ញេន អត្ថិកោ ។

១ ឱ. ម. កន្តារទ្ធានំ ។ ២ ឱ. ម. មហាគមំ ។

តថាគត កាលឲ្យទានដល់នូវព្រាហ្មណ៍នោះ ទាំងបាន ប្រព្រឹត្តនូវកំពើទាំងឡាយនោះ មិនប្រាថ្នានូវយសនិងលាភទេ តថាគតប្រាថ្នាចំពោះសព្វញ្ញុតញ្ញាណតែម្យ៉ាង ។

ចប់ អកិត្តិចរិយា ទី ១ ។

សង្ខព្រាហ្មណចរិយា ទី ២

(២) មានរឿងដទៃទៀត កាលដែលតថាគត កើតជាព្រាហ្មណ៍ ឈ្មោះសង្ខៈ មានប្រាថ្នាដើម្បីឆ្លងមហាសមុទ្រ សំដៅទៅកាន់កំពង់ (តម្លិត្តិ) ។ កាលនោះ តថាគតបាន ឃើញព្រះបច្ចេកពុទ្ធដែលត្រាស់ដឹងឯង ទ្រង់ឈ្នះមារ កំពុងនិមន្តទៅកាន់ផ្លូវលំបាក លើផែនដីដែលក្ដៅ ត្រង់ផ្លូវជួបគ្នានោះ ។ លុះតថាគត ឃើញព្រះបច្ចេកពុទ្ធ ត្រង់ផ្លូវជួបគ្នានោះ ក៏គិតនូវសេចក្ដីនេះថា ស្រែបុណ្យនេះ រមែងសម្រេចដល់សត្វអ្នកប្រាថ្នានូវបុណ្យ ប្រៀបដូចបុរសអ្នកភ្ជួរ ឃើញស្រែ ថ្មីសួនឧឡារធំ មិនព្រោះពូជក្នុងស្រែនោះទេ បុរសនោះ ឈ្មោះថាជាអ្នកមិនត្រូវការដោយស្រូវ យ៉ាងណាមិញ ។

ទុតិយំ សង្ខព្រាហ្មណចរិយំ

ឯវមេវាហំ បុញ្ញកាមោ ទិស្វា ខេត្តំ វរុត្តមំ
យទិ(១) តាវំ ន ការេមិ នាហំ បុញ្ញេន អត្ថិកោ ។
យថា អមច្ចោ មុទ្ទិកាមោ(២) រញ្ញោ អន្តេបុរេ ជនេ
ន ទេតិ តេសំ ធនធញ្ញំ មុទ្ទិតោ បរិហាយតិ ។
ឯវមេវាហំ បុញ្ញកាមោ វិបុលំ ទិស្វាន ទក្ខិណំ
យទិ តស្ស ទានំ ន ទទាមិ បរិហាយិស្សាមិ បុញ្ញតោ ។
ឯវាហំ ចិន្តយិត្វាន ឱរោហិត្វា ឧបាហនា
តស្ស បាទានិ វន្ទិត្វា អទាសិំ ឆត្តុបាហនំ ។
តេនាហំ សតគុណតោ សុខុមាលោ សុខេធិតោ
អបិច ទានំ បរិបូរេន្តោ ឯវំ តស្ស អទាសហន្តិ ។

សង្ខព្រាហ្មណចរិយំ ទុតិយំ ។

---

១ ឱ. ម. ឧគ្គន្ធេ ឥច្ឆតិ ចិត្តេតិ ។ ២ ឱ. ម. មុទ្ទិកាមោ ។

សង្ខព្រាហ្មណចរិយា ទី ២

តថាគត ជាអ្នកចង់បានបុណ្យ លុះឃើញស្រែបុណ្យដ៏ប្រសើរថ្លៃថ្លាហើយ មិនធ្វើសក្ការៈទេ តថាគត ឈ្មោះថាជាអ្នកមិនត្រូវការដោយបុណ្យ យ៉ាងនោះឯង ។ មួយវិញទៀត ប្រៀបដូចអាមាត្យ មានត្រាចាំជាធំក្នុងក្រសួងត្រា (ហើយបណ្តេញ) ពួកជនក្នុងវាំងរបស់ស្តេច មិនឲ្យទ្រព្យនិងស្រូវដល់ជនទាំងនោះ អាមាត្យនោះ រមែងសាបសូន្យចាកត្រា យ៉ាងណាមិញ តថាគត ជាអ្នកត្រូវការបុណ្យ បានឃើញទក្ខិណេយ្យបុគ្គលដ៏ធំទូលាយ ហើយមិនឲ្យទាន ដល់ទក្ខិណេយ្យបុគ្គលនោះ តថាគត រមែងសាបសូន្យចាកបុណ្យ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ តថាគត លុះគិតឃើញយ៉ាងនេះហើយ ក៏ដោះស្បែកជើង ថ្វាយបង្គំព្រះបាទា នៃព្រះបច្ចេកពុទ្ធនោះ រួចប្រគេនឆត្រនិងស្បែកជើង ។ ហេតុនោះ បានជាតថាគត ចម្រើនដោយសេចក្តីសុខ ដល់នូវសេចក្តីសុខ ដោយរយគុណ មួយវិញទៀត តថាគតកាលបំពេញទាន ក៏បានឲ្យទាន ដល់ព្រះបច្ចេកពុទ្ធ យ៉ាងនេះឯង ។

ចប់ សង្ខព្រាហ្មណចរិយា ទី ២ ។

តតិយំ កុរុធម្មចរិយំ

(៣) បុនាបរំ យទា ហោមិ ឥន្ទបត្ថេ បុរុត្តមេ
រាជា ធនញ្ជយោ នាម កុសលេ ទសហុបាគតោ ។
កាលិង្គរដ្ឋវិសយា ព្រាហ្មណា ឧបគញ្ឆុ មំ
អាយាចុំ មំ ហត្ថិនាគំ ធញ្ញំ មង្គលសម្មតំ ។
អវុដ្ឋិកោ ជនបទោ ទុព្ភិក្ខោ ឆាតកោ មហា
ទទាហិ បវរំ នាគំ នីលំ អញ្ជនសវ្ហយំ ។
ន មេ យាចកមនុប្បត្តេ បដិក្ខេបោ អនុច្ឆវោ
មា មេ ភិជ្ជិ សមាទានំ ទស្សាមិ វិបុលំ គជំ ។
នាគំ គហេត្វា សោណ្ឌាយ ភិង្ការេ រតនាមយេ
ជលំ ហត្ថេ អាកិរិត្វា ព្រាហ្មណានំ អទំ គជំ ។
តស្ស(១) នាគេ បទិន្នម្ហិ អមច្ចា ឯតទព្រវុំ
កឹ នុ តុយ្ហំ វរំ នាគំ យាចកានំ បទស្សសិ ។

១ ម. តស្មឹ ។

កុរុធម្មចរិយា ទី ៣

(៣) ចរិយាដទៃទៀត កាលតថាគតជាស្តេច ឈ្មោះធនញ្ជ័យ នៅក្នុងឥន្ទបត្តបុរី ដ៏ឧត្តម ប្រកបដោយកុសលធម៌ ១០ ។ ព្រាហ្មណ៍ទាំងឡាយ នៅក្នុងដែនកាលិង្គៈ ចូលទៅរកតថាគត សូមដំរីដ៏ប្រសើររបស់តថាគត ជាដំរីនាំឲ្យបានទ្រព្យ ដែលគេសន្មតថាជាសត្វមង្គល ដោយពាក្យថា ជនបទ (នៃយើងខ្ញុំ ព្រះអង្គ) មិនមានភ្លៀង ទុរ្ភិក្សអត់ឃ្លានខ្លាំងណាស់ សូមព្រះអង្គប្រទានដំរីប្រសើរ ដែលមានសម្បុរខៀវ ឈ្មោះអញ្ជន ។ បើសូមមកដល់ហើយ តថាគតមិនគួរប្រកែក ការសមាទានរបស់តថាគត កុំបែកធ្លាយឡើយ ដូច្នេះ តថាគតនឹងឲ្យដំរីប្រសើរ ។ តថាគតចាប់ដំរីត្រង់ប្រមោយ ច្រួចទឹកកុណ្ឌី ជាវិការៈនៃកែវលើដៃព្រាហ្មណ៍ ហើយឲ្យដំរីដល់ព្រាហ្មណ៍ ។ កាលតថាគត បានឲ្យដំរី ដល់ពួកព្រាហ្មណ៍ហើយ មានពួកអាមាត្យក្រាបទូលពាក្យនេះថា ហេតុដូចម្តេច បានជាព្រះអង្គ

ធញ្ញំ បត្តលសម្បន្នំ អក្ខោភំ សុខាវហំ

តស្ស(១) ឆាតេ ឧទ្ទិស្សំ ទិន្នេ វដ្ឋិ តាវសុន្តិ ។

ន មេ ទេស្សំ ធនធញ្ញំ នបិ នត្ថិ និចយោ

សព្វញ្ញុតំ បិយំ មយ្ហំ តស្មា សារំ ទទាមហន្តិ ។

គោវិន្ទចរិយំ តតិយំ ។

ចតុត្ថំ មហាសុទស្សនចរិយំ

(៤) កុសាវតិម្ហិ នគរេ យទា អាសិំ មហីបតិ

មហាសុទស្សនោ នាម ចក្កវត្តិ មហព្វលោ ។

តត្ថាហំ ទិវសេ តិក្ខត្តុំ ឃោសាបេមិ តហឹ តហឹ

កោ កឹ ឥច្ឆតិ បត្ថេតិ កស្ស កឹ ទិយ្យតុ ធនំ ។

---

១ ឱ. ម. សញ្ញុំ ។

ប្រាកដដ៏ប្រសើរ របស់ក្សត្រ ៗ ដែលជាធំ ពីក្សត្រ ៧ អង្គ ប្រកបដោយមន្ត្រី ជាដើមក្នុងក្សត្រទាំង ៧ ដល់ពួកព្រាហ្មណ៍ កាលបើព្រះរាជក្សត្រ ប្រាកដដ៏ប្រសើរ ដល់ពួកសមណព្រាហ្មណ៍ហើយ ព្រះអង្គសោយរាជសម្បត្តិ ។ តថាគតបាន តថាគតតាំងទីន ឲ្យរាជ្យទាំងអស់ របស់តថាគត ដល់ស្មូមកបាន ឬធនធ្យសារៈ របស់ខ្លួន ដល់ពួកស្មូមកបាន ដ្បិតសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ជាទី ស្រឡាញ់ របស់តថាគត ព្រោះហេតុនោះ បានជាតថាគត ឲ្យដ៏ដ៏ប្រសើរ ។

ចប់ គោវិន្ទចរិយា ទី ៣ ។

មហាសុទស្សនចរិយា ទី ៤

(៤) កាលតថាគត ជាក្សត្រចក្រពត្តិ ឈ្មោះមហាសុទស្សនៈ មានកំលាំងច្រើន នៅក្នុងនគរកុសាវតី ។ ក្នុងនគរនោះ តថា-គត បានឲ្យគេឃោសនា ក្នុងមួយថ្ងៃ ៣ ដង គឺក្នុងទីនោះ ៗ ថា អ្នកណាត្រូវការទ្រព្យអ្វី ប្រាថ្នាអ្វី ដល់អ្នកណា ។

កោ ឆាតកោ កោ តសិតោ   កោ មាលំ កោ
វិលេបនំ
នានារត្តានិ វត្ថានិ   កោ នគ្គោ បរិទហិស្សតិ
កោ បថេ ឆត្តមាទេតិ   កោបាហនា មុទូ សុភា(១)។
ឥតិ សាយញ្ច បាតោ ច   ឃោសាបេមិ តហិំ តហិំ
ន តំ ទសសុ ឋានេសុ   នបិ(២) ឋានសតេសុ វា ។
អនេកសតឋានេសុ   បដិយត្តំ យាចកេ ធនំ
ទិវា វា យទិ វា រត្តិំ   យទិ ឯតិ វណិព្វកោ ។
លទ្ធា យទិច្ឆកំ ភោគំ   បូរហត្ថោវ គច្ឆតិ
ឯវរូបំ មហាទានំ   អទាសិំ យាវជីវិកំ ។
នបាហំ ទេស្សំ ធនំ ទម្មិ   នបិ នត្ថិ និចយោ មយិ
យថាបិ អាតុរោ នាម   រោគតោ បរិមុត្តិយា ។
ធនេន វេជ្ជំ តប្បេត្វា   រោគតោ បរិមុច្ចតិ
តថេវាហំ ជានមានោ   បរិបូរេតុំ អសេសតោ ។

---

១ ឱ. សភា ។ ២ ឱ. ម. បិសទ្ទោ ទិស្សតិ ។

អ្នកណាឃ្លាន អ្នកណាស្រេក អ្នកណា (ត្រូវការ) ផ្កាកម្រងផ្កា អ្នកណា (ត្រូវការ) ខ្លះគ្រឿងលាប អ្នកណា អាក្រាត នឹងស្លៀកដណ្តប់នូវសំពត់ទាំងឡាយ ដែលជ្រលក់ដោយពណ៌ផ្សេងៗ អ្នកណាយកឆត្រ (ដើម្បីបាំង) ក្នុងផ្លូវ អ្នកណា យកស្បែកជើងដ៏ទន់ល្អ (ដើម្បីពាក់ក្នុងផ្លូវ) ។ តថាគតឲ្យគេឃោសនា ក្នុងវេលាព្រឹក (ថ្ងៃត្រង់) ល្ងាច ក្នុងទីនោះៗ ដូចបានពោលហើយ ក្នុងពានលើ ពាននោះ តថាគត មិនមែនដាក់ចែងតែក្នុងទី ១០ កន្លែង មិនមែនដាក់ចែងតែក្នុងទី មួយរយកន្លែងទេ ។ ទ្រព្យដែលតថាគតដាក់ចែងចាំទុកស្មើ ក្នុងទីច្រើនរយកន្លែង សម្រាប់ពួកវណិព្វកៈដែលមកក្នុងវេលាថ្ងៃ ឬមកក្នុងវេលាយប់ ។ ពួកស្មូមសុំនោះបានភោគៈតាមសេចក្តីប្រាថ្នា ពេញក្នុងដៃហើយ ទើបបានដើរចេញទៅ តថាគតបានឲ្យមហាទានបែបនេះ ដរាបដល់អស់ជីវិត ។ តថាគតមិនឲ្យទ្រព្យ ដែលមិនជាទីគាប់ចិត្តទេ ម្យ៉ាងទៀត តថាគតមិនមែនជាអ្នកមិនសន្សំទ្រព្យទុកទេ ដូចបុរសកើតរោគក្តៅក្រហាយ ចង់ជារោគ ញ៉ាំងពេទ្យឲ្យស្កប់ស្កល់ដោយទ្រព្យ រមែងរួចចាករោគ យ៉ាងណាមិញ តថាគតកាលដឹងច្បាស់ថា (ការឲ្យទានជាឧបាយ) ដើម្បីបំពេញ[illegible] របស់ខ្លួន ដោយមិនមានសេសសល់

ឩនមនំ(១) បូរយិតុំ ទេមិ ទានំ វណិព្វកេ
និរាលយោ អបច្ចាសោ(២) សម្ពោធិមនុប្បត្តិយាតិ ។

មហាសុទស្សនចរិយំ ចតុត្ថំ ។

បញ្ចមំ មហាគោវិន្ទចរិយំ

(៥) បុនាបរំ យទា ហោមិ សត្តរាជបុរោហិតោ
បូជិតោ នរទេវេហិ មហាគោវិន្ទព្រាហ្មណោ ។
តទាហំ សត្តរជ្ជេសុ យំ មេ អាសិ ឧបាយនំ
តេន ទេមិ មហាទានំ អក្ខោភំ សាគរូបមំ ។
ន មេ ទេស្សំ ធនធញ្ញំ នបិ នត្ថិ និចយោ មយិ
សព្វញ្ញុតំ បិយំ មយ្ហំ តស្មា ទេមិ វរំ ធនន្តិ ។

មហាគោវិន្ទចរិយំ បញ្ចមំ ។

---

១ ម. ឩនធនំ ។ ២ ម. អបច្ចាទេក ។

តថាគតឲ្យទាន ចំពោះស្មូម ដើម្បីបំពេញចិត្តស្មូម ដែលខ្វះកន្ទះ តថាគតជាអ្នកមិនមានអាល័យ មិនមានសេចក្ដីប៉ុនប៉ង (ចំពោះផលនៃទាននោះទេ តថាគតឲ្យទាន) ដើម្បីបានត្រាស់ដឹង នូវសព្វញ្ញុតញ្ញាណ យ៉ាងនេះឯង ។

ចប់ មហាសុទស្សនចរិយា ទី ៤ ។

មហាគោវិន្ទចរិយា ទី ៥

(៥) ចរិយាដទៃទៀត កាលតថាគតកើតជាមហាគោវិន្ទព្រាហ្មណ៍ បានជាបុរោហិតនៃស្ដេច ៧ អង្គ ជាបុរោហិតដែលមនុស្សនិងទេវតាបូជាហើយ ។ សួយសារអាករណា ដែលកើតដល់តថាគត ក្នុងរាជ្យនៃស្ដេចទាំង ៧ អង្គ ក្នុងកាលនោះ តថាគតបានឲ្យនូវមហាទាន ជាទានមិនកម្រើក ដូចជាសាគរ ដោយសួយសារអាករនោះ ។ ទ្រព្យនិងស្រូវ មិនមែនជាទីស្អប់ខ្ពើមរបស់តថាគតទេ ទាំងការសន្សំទ្រព្យនៃតថាគត មិនមែនជាមិនមានទេ តែសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ជាទីស្រឡាញ់របស់តថាគត ព្រោះហេតុនោះ បានជាតថាគតឲ្យទ្រព្យដ៏ប្រសើរ ។

ចប់ មហាគោវិន្ទចរិយា ទី ៥ ។

និមិរាជចរិយំ

បុនាបរំ យទា ហោមិ មិថិលាយំ បុរុត្តមេ
និមិ នាម មហារាជា បណ្ឌិតោ កុសលត្ថិកោ ។
តទាហំ មាបយិត្វាន ចតុស្សាលំ ចតុម្មុខំ
តត្ថ ទានំ បវត្តេសឹ មិគបក្ខិនរាទិនំ ។
អច្ឆាទនញ្ច សយនញ្ច អន្នំ បានញ្ច ភោជនំ
អព្វោច្ឆិន្នំ ករិត្វាន មហាទានំ បវត្តយឹ ។
យថាបិ សេវកោ សាមឹ ធនហេតុមុបាគតោ
កាយេន វាចា មនសា អារាធនីយមេសតិ ។
តថេវាហំ សព្វភវេ បរិយេសិស្សាមិ ពោធិជំ
ទានេន សត្តេ តប្បេត្វា ឥច្ឆាមិ ពោធិមុត្តមំ ។

និមិរាជចរិយំ ឆដ្ឋំ ។

នេមិរាជចរិយា ទី ៦

(៦) ម្យ៉ាងវិញទៀត កាលដែលតថាគតកើតជាស្ដេច ឈ្មោះនេមិ ជាបណ្ឌិត អ្នកត្រូវការដោយកុសល នៅក្នុងក្រុងមិថិលាដ៏ប្រសើរ ។ កាលនោះ តថាគតបានឲ្យគេស្ថាបនាសាលាជុំខ្លួន មានមុខ ៤ ហើយញុំាងទានឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ដល់ពួកម្រឹគ បក្សីនិងមនុស្សជាដើម ក្នុងសាលានោះ ។ តថាគតបានធ្វើនូវសំពត់សម្រាប់ស្លៀកដណ្ដប់ ទីដេក បាយ ទឹកនិងភោជន ឲ្យជារបស់ប្រព្រឹត្តទៅមិនដាច់ ហើយញុំាងមហាទាន ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ។ សេវកាមាត្យ ចូលទៅគាល់ចៅហ្វាយនាយ ព្រោះហេតុចង់បានទ្រព្យ ហើយស្វែងរកហេតុដែលគួរត្រេកអរ ដោយកាយ ឬដោយវាចាចិត្ត (ផ្គាប់ចិត្តចៅហ្វាយនាយ) យ៉ាងណា ។ តថាគតនឹងស្វែងរក នូវធម៌ដែលជាពោធិញ្ញាណក្នុងភពទាំងពួង ញុំាងសត្វឲ្យឆ្អែតស្កប់ស្កល់ ដោយទាន ហើយប្រាថ្នានូវពោធិញ្ញាណដ៏ឧត្តម យ៉ាងនេះឯង ។

ចប់ នេមិរាជចរិយា ទី ៦ ។

គាថា ព្រហ្មភាសិត

តេ សុខកាមំ សណ្ឋានេហិ ជិនភាសិតំ អក្រោធ

ធនោ កុសលតាយ សុមានោ ចន្ទសត្តិយោ ។

ឧតាហំ យសលា បុរត្តា និត្យគ្គា យញ្ញាក់សោ

សំវេគំ ផលយិត្វាន មហាជនំ ហត្ថយី ។

ពាលា មិកំ ចាតាមិ ឆតិ កុញ្ញរំ ភោជនំ

ពន្ធុំ វេលាយេយ្យ កាមត្វាន អថ ចតុក្ខ ក្ខយោ ។

យថាក កាលកំ ជោ តាប កាត្វាន គណ្ឋសញ្ញយំ

អន្តុ លោកា មហា លោកំ សត្តុ ករោតិ គណ្ហយំ ។

ឥមេ សេតាកុតំចិ ឋាន ធិដ្ឋំ មហារូបំ

គណ្ឋ សាសនំ ធាតុំ សមាគតោ កវិសត្តិ ។

ឯកាដ្ឋាសំ ញត្វា ពេធ ជាតិ ភកការ

ឆ បរិញ្ញាតាបំ ជាតតោ សន្តានំ ធនុបត្តិយោតិ ។

ចប់ព្រហ្មភាសិត ។

ប្រស្នាពលិកាទី ៨

(៧) មានចៅហ្វាយម្នាក់ទៀត ការងារដែលគេហៅ ជាមួយ ឈ្មោះបច្ចន្តរាជ របស់ស្តេច ព្រះរាជាណាចក្រ នៅប្រទេសស្រុក ប្រុងតឹង ។ គាលនោះ គាត់គិតប្រាកដថាខែដែលគេត្រូវសម្រាប់ ចេញផុតពីទីប្រជុំនោះហើយ ក៏កើតសេចក្តីសង្ស័យ បាន ញាំងមហាជន ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ។ គាត់គិត បើមិនទាន់បាន ឲ្យនូវយុត្តិធម៌ ចំពោះទ្រព្យណាមួយបុគ្គលនេះ គាត់គិតកំបាំងផឹក មិនទាំងស៊ី មិនបរិភោគភោជន អស់ចំនួន ៨ ថ្ងៃ ក្រោយ ។ ការណ៍ធ្វើការសន្សំទ្រព្យ (ប៉ើដីនោះ) ទីណា មានលាភ ច្រើន ក៏នាំគ្នាទៅកន្លែងនោះ យ៉ាងណា ។ ថ្ងៃដែលត្រូវ បរិភោគទូទៅ បើឲ្យផលបរិភោគជាដើម ហាក់ត្រូវមានផល ច្រើន ហេតុនោះ ត្រូវតែឲ្យផលបុគ្គលដទៃវិញ ទីដែលមានផល ១០០ ភាគ ក៏យ៉ាងនោះដែរ ។ គាត់គិតដឹងនូវកំណាចនៃហេតុ នោះហើយ ទើបឲ្យមានកន្លែងតូចនិងតម្លៃ ប៉ុន្តែចេញ ភាគភាគ ដើម្បីបានត្រាស់ដឹងនូវសម្ពោធិញ្ញាណ ។

ចប់ ប្រស្នាពលិកាទី ៨ ។

អដ្ឋមំ សិវិរាជចរិយំ

(៨) អរិដ្ឋសវ្ហយេ នគរេ   សិវិនាមាសិ ខត្តិយោ
និសជ្ជ បាសាទវរេ   ឯវំ ចិន្តេសហំ តទា ។
យំ កិញ្ចិ មានុសំ ទានំ   អទិន្នំ មេ ន វិជ្ជតិ
យោបិ យាចេយ្យ មំ ចក្ខុំ   ទទេយ្យំ អវិកម្បិតោ ។
មម សង្កប្បមញ្ញាយ   សក្កោ ទេវានមិស្សរោ
និសិន្នោ ទេវបរិសាយ   ឥទំ វចនមព្រវិ ។
និសជ្ជ បាសាទវរេ   សិវិរាជា មហិទ្ធិកោ
ចិន្តេន្តោ វិវិធំ ទានំ   អទេយ្យំ សោ ន បស្សតិ ។
តថំ នុ វិតថំ នេតំ   ហន្ទ វីមំសយាមិ តំ
មុហុត្តំ អាគមេយ្យាថ   យាវ ជានាមិ តំ មនំ ។
បវេធមានោ បលិតសិរោ   វលិតគត្តោ ជរាតុរោ
អន្ធវណ្ណោវ ហុត្វាន   រាជានំ ឧបសង្កមិ ។

សិវិរាជចរិយា ទី ៨

(៨) កាលតថាគត ជាក្សត្រឈ្មោះសិវិ សោយរាជ្យក្នុងនគរអរិដ្ឋៈ គង់លើប្រាសាទដ៏ប្រសើរ តថាគតគិតយ៉ាងនេះថា ទានណាមួយ ជារបស់មនុស្ស ទាននោះ ដែលអញមិនដែលឲ្យហើយ មិនមានឡើយ បើមានយាចកណាមកសូមភ្នែកអញ អញនឹងមិនញាប់ញ័រ ឲ្យភ្នែក (ដល់យាចកនោះ) ។ សក្កៈជាធំជាងពួកទេវតា ជ្រាបដឹងនូវសេចក្តីត្រិះរិះរបស់តថាគត គង់ក្នុងកណ្ដាលទេវបរិស័ទ ក៏ពោលនូវពាក្យនេះថា ស្ដេចសិវិមានឫទ្ធិច្រើន គង់ក្នុងប្រាសាទដ៏ប្រសើរ កំពុងគិតរកនូវទានផ្សេងៗ (ដែលខ្លួនឲ្យហើយ) ស្ដេចនោះមិនឃើញនូវវត្ថុ ដែលខ្លួនមិនគួរឲ្យសោះឡើយ ។ ការណ៍នុះពិត ឬមិនពិតនេះ បើដូច្នេះ អញនឹងល្បងស្ដេចនោះមើល អ្នកទាំងឡាយ ចូររង់ចាំមួយរំពេច ទំរាំយើងជ្រាបដឹងនូវព្រះហឫទ័យនៃស្ដេចនោះ (ព្រះឥន្ទ្រក៏ក្លែងខ្លួនជាព្រាហ្មណ៍) មានសក់ស្កូវ មានខ្លួនជ្រួញជ្រីវ ខ្លួនខ្លូតដោយជរា ញាប់ញ័រ មានសម្បុរដូចគេខ្វាក់ ហើយញាក់ញ័រ ចូលទៅគាល់ព្រះរាជា ។

សេតោ ធរោ បត្តមេត្តាយ   ភវំ ឧត្តូសា ការបុត្ត

សិរស្មិំ អញ្ជលី កត្វា   ឥទំ វចនមព្រវិ

យាចាមិ តំ មហារាជ   ឧបត្តុ វដ្ឋនុ

តវ ធាបោតា ទាត្តំ   ទុក្ខតា ទេវមានុសេ ។

ទុះកាបិ ខេត្តា ឆយោ   អក្ខុតុបហាតា មេ

ឯកំ មេ នយនំ ទេហិ   ត្វំបិ ឯកេន យាបយ ។

តស្សាហំ វចនំ សុត្វា   ហដ្ឋោ សំវិគ្គមានសោ

កតញ្ជលី វេទជាតោ   ឥទំ វចនមព្រវិ ។

ឥធាបាហិ ចិន្តយិត្វាន   ពាហ្មណោ ឥធាគតោ

ទំ មម ចិត្តមញ្ញាយ   នេត្តំ យាចិតុមាគតោ ។

អហោ មេ មានសំ សិទ្ធំ   សង្កប្បោ មេ បរិបូរិតោ

អទិន្នបុព្វំ ទានំ   អជ្ជ ទស្សាមិ យាចកេ ។

សេចក្ដីប្រែ ទី ៤

គ្រានោះ ព្រាហ្មណ៍នោះ លុះបានស្ដាប់ហើយ ក៏ផ្គង អញ្ជលីលើសិរសា ពោលពាក្យនេះថា ព្រះអង្គជាអ្នក ជាអ្នកញុំាងផែនដីប្រែប្រួល ខ្ញុំព្រះអង្គសូមអង្វរព្រះអង្គ កិត្តិ-ស័ព្ទរបស់ព្រះអង្គ ជាព្រះគុណអក្ខរដ៏ពាន ល្បីខ្ចរខ្ចាយទៅក្នុងទីទេ-វលោកនិងមនុស្សលោក ។ ភ្នែកទាំងពីរនៃខ្លួនព្រះបង្គំ ត្រូវងងឹតបៀតបៀនហើយ សូមព្រះអង្គប្រទានឲ្យព្រះនេត្រមួយ ដល់ខ្លួនព្រះបង្គំ ចំណែកព្រះអង្គ សូមញុំាងអត្តភាពឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ដោយព្រះនេត្រតែមួយ ៗ កាលបានឮពាក្យនៃព្រាហ្មណ៍នោះហើយ ក៏ត្រេកអរ មានចិត្តសោមនស្ស ត្រេកញាណ មានសេចក្ដីត្រេកអរ ហើយពោលថា ខ្ញុំនឹងឲ្យនូវនេត្របើកប្រាកដមិញនេះ ហើយទុកពីព្រាហ្មណ៍មកពីទីនេះ អ្នកចូរដឹងជាដំណឹងខ្ញុំ ហើយអ្នកសូមនេត្រខ្ញុំ ១ ច្បាប់ សេចក្ដីប្រាថ្នានៃចិត្តនៃខ្ញុំ សម្រេចហើយ សេចក្ដីត្រិះរិះនៃខ្ញុំ ពេញហើយ តាមដែលព្រាហ្មណ៍ដែលមកសូមនេត្រ ខ្ញុំនឹងឲ្យផលសេចក្ដីប្រាថ្នានេះ ។

ឧដ្ឋេហិ សម្ម សិវក មា និសីទ មា វេធយិ
ឧភោបិ នយនេ ទត្វា ព្រាហ្មណស្ស ទទាហិ មេ ។
តតោ សោ ចោទិតោ មយ្ហំ សិវកោ វចនំករោ
ឧទ្ធរិត្វាន បាទាសិ តាលមិញ្ជំវ យាចកេ ។
ទទមានស្ស ទេន្តស្ស ទិន្នទានស្ស មេ សតោ
ចិត្តស្ស អញ្ញថា នត្ថិ ពោធិយាយេវ ការណា ។
ន មេ ទេស្សា ឧភោ ចក្ខុ អត្តានំ មេ ន ទេស្សិយំ
សព្វញ្ញុតំ បិយំ មយ្ហំ តស្មា ចក្ខុំ អទាសហំ ។

សិវិរាជចរិយំ អដ្ឋមំ ។

ម្នាលពេទ្យឈ្មោះសិវកៈ អ្នកចូរក្រោក កុំអង្គុយ កុំញាប់ ឲ្យយឺតយូរឡើយ ចូរញាប់ញ័រខ្វេះភ្នែកទាំងពីរ (របស់អញ) ហើយឲ្យដល់ស្មូម ។ លំដាប់នោះ ពេទ្យសិវកៈនោះ ដែលតថាគតដាស់តឿនហើយ ក៏ធ្វើតាមពាក្យតថាគត បានខ្វេះភ្នែក (នៃតថាគត) ហើយប្រគល់ឲ្យដល់ស្មូម ដូចជាឲ្យស្លាបត្នោត ។ កាលតថាគតកំពុងឲ្យក្តី កំពុងនឹងឲ្យក្តី ឲ្យរួចហើយក្តី ចិត្តរបស់តថាគត ឥតមានការប្រែប្រួលឡើយ ព្រោះហេតុតែពោធិញ្ញាណប៉ុណ្ណោះ ។ ភ្នែកទាំងពីរ មិនមែនជាទីស្អប់ របស់តថាគតទេ ទាំងខ្លួនសោតទៀត ក៏មិនមែនជាទីស្អប់របស់តថាគតដែរ តែសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ជាទីស្រឡាញ់របស់តថាគត ព្រោះហេតុនោះ បានជាតថាគតឲ្យចក្ខុ ។

ចប់ សិវិរាជចរិយា ទី ៨ ។

៥៤៧ វេស្សន្តរជាតក

(៩) ឯកាទេ អហោសិ ធីតា ផុស្សតី នាម ខត្តិយា
សា អតីតាសុ ជាតីសុ សក្កស្ស មហេសី បិយា(១) ។
តស្សា អាយុក្ខយំ ញត្វា(២) ទេវិន្ទោ ឯតទព្រវិ

ទទាមិ តេ ទស វរេ វរភទ្ទេ យទិច្ឆសិ ។
ឯវំ វុត្តា ច សា ទេវី សក្កំ បុនិទមព្រវិ
កឹ នុ មេ អបរាធត្ថិ កឹ នុ ទេស្សា អហំ តវ
រម្មា ចាវេសិ មំ ឋានា វាតោវ ធរណីរុហំ ។
ឯវំ វុត្តា(៣) ច សោ សក្កោ បុន តស្សិទមព្រវិ
ន ចេវ តេ កតំ បាបំ ន ច មេ ត្វមសិ អប្បិយា
ឯត្តកាយេវ តេ អាយុ ចវនកាលោ ភវិស្សតិ
បដិគ្គណ្ហ មយា ទិន្នេ វរេ ទស វរុត្តមេ ។

---

១ ឱ. ឆ. មហេសិយា ។ ម. មហេសី បិយា ។ ២ ម. ញត្វា ។ ៣ ឱ. វុត្តោ ។

វេស្សន្តរជាតក ទី ៩

[៩] ព្រះនាងផុស្សតី ខត្តិយកញ្ញា ជាព្រះជននីរបស់ តជាតក ព្រះនាងផុស្សតីនោះ ជាព្រះមហេសីនៃសក្កទេវរាជ ក្នុងកាលកន្លងជាតិទាំងឡាយ ។ ព្រះឥន្ទ្រទ្រង់ជ្រាប នូវការអស់ទៅនៃអាយុ របស់ព្រះនាងហើយ ទ្រង់ត្រាស់ពាក្យនេះថា ម្នាលនាងដ៏ចំរើន យើងនឹងឲ្យនូវពរ ១០ ប្រការ ដល់នាង បើនាងប្រាថ្នានូវពរណា ចូរទទួលយក នូវពរនោះចុះ ។ ព្រះនាងទេវីនោះ កាលបើព្រះឥន្ទ្រពោលយ៉ាងនេះហើយ ក៏ពោលពាក្យនេះ តបនឹងព្រះឥន្ទ្រវិញថា ខ្ញុំមានទោសកំហុស ដូចម្តេច ខ្ញុំជាទីស្អប់របស់ព្រះអង្គ យ៉ាងណាទៅ បានជាព្រះអង្គញ៉ាំងខ្ញុំឲ្យឃ្លាតចាករមណីយដ្ឋាន ដូចជាខ្យល់បក់បោក រំលំនូវរុក្ខជាតិ ដែលដុះលើផែនដីដូច្នោះ ។ សក្កទេវរាជនោះ លុះឮព្រះនាងផុស្សតី ពោលយ៉ាងនេះហើយ ក៏ត្រាស់ពាក្យនេះ តបនឹងព្រះនាងវិញថា អំពើដ៏លាមក នាងមិនបានធ្វើទេ នាងមិនមែនជាទីស្អប់នៃយើងទេ ។ អាយុរបស់នាងត្រឹមតែប៉ុណ្ណោះ កាលជាទីច្យុតនឹងមាន (ដល់នាង) ចូរនាង ទទួលយកនូវពរដ៏ប្រសើរ ឧត្តម ១០ ប្រការ ដែលយើងឲ្យនេះចុះ ។

សក្កេន សា ទិន្នវរា   តុដ្ឋហដ្ឋា បមោទិតា
មមំ អត្តនំ កត្វា   ផុស្សតី ទស វរេ វរិ ។
តតោ ចុតា សា ផុស្សតី   ខត្តិយេ ឧបបជ្ជថ
ជេតុត្តរម្ហិ នគរេ   សញ្ជយេន សមាគមិ ។
យទាហំ ផុស្សតិយា កុច្ឆឹ   ឱក្កន្តោ បិយមាតុយា
មម តេជេន មេ មាតា   សទា ទានរតា អហុ ។
អធនេ អាតុរេ ជិណ្ណេ   យាចកេ អទ្ធិកេ ជនេ
សមណេ ព្រាហ្មណេ ខីណេ   ទេតិ ទានំ អកិញ្ចនេ ។
ទស មាសេ ធារយិត្វា   ករោន្តេ បុរំ បទក្ខិណំ
វេស្សានំ វីថិយា មជ្ឈេ   ជនេសិ ផុស្សតី មមំ ។
ន មយ្ហំ មត្តិកំ(១) នាមំ   នបិ បេត្តិកសម្ភវំ
ជាតេត្ថ(២) វេស្សវីថិយំ   តស្មា វេស្សន្តរោ អហុ ។

១ ម. មេត្តិកំ ។ ២ ម. ម. ជាតោម្ហិ វេស្សេតិ ។

ព្រះនាងផុស្សតីនោះ បានទទួលពរដែលសក្កទេវរាជប្រទានហើយ ក៏មានព្រះហឫទ័យ ត្រេកអររីករាយ ធ្វើតថាគតឲ្យនៅខាងក្នុង (ពរទាំងនោះ) ហើយទទួលយកពរទាំង ១០ ប្រការ ។ ព្រះនាងផុស្សតីនោះ លុះច្យុតចាកឋានទេវលោកនោះហើយ មកកើតក្នុងត្រកូលក្សត្រ ហើយមករួមប្រសព្វនឹងសញ្ជយកុមារ ក្នុងជេតុត្តរនគរ ។ កាលណា តថាគតចុះមកកាន់ផ្ទៃនៃនាងផុស្សតីជាពុទ្ធមាតា ដែលជាទីស្រឡាញ់ ក្នុងកាលនោះ ដោយតេជានុភាពរបស់តថាគត មាតានៃតថាគត ក៏ត្រេកអរក្នុងទានសព្វ ៗ កាល ។ ព្រះនាងផុស្សតីនោះ ទ្រង់បរិច្ចាគទាន ដល់ពួកជនអ្នកឥតទ្រព្យ ពួកជនឈឺថ្កាត់ ពួកជនចាស់ជរា ពួកយាចក ពួកអ្នកដំណើរនិងពួកសមណព្រាហ្មណ៍ ដែលមានអាសវៈអស់ហើយ មិនមានកិលេសជាគ្រឿងកង្វល់ ។ កាលព្រះនាងផុស្សតីទេវីនោះ ទ្រង់គភ៌គ្រប់ ១០ ខែហើយ ព្រះបាទសញ្ជយមហារាជ ទ្រង់នាំព្រះនាងទៅធ្វើប្រទក្សិណបុរី ព្រះនាងប្រសូតតថាគត ត្រង់កណ្ដាលថ្នល់នៃអ្នកជំនួញ ។ ឈ្មោះរបស់តថាគត មិនមែនជាប់មកអំពីមាតា មិនមែនជាប់មកអំពីបិតាទេ គឺព្រោះតែតថាគត កើតត្រង់កណ្ដាលថ្នល់អ្នកជំនួញ ហេតុនោះបានជាឈ្មោះថាវេស្សន្តរ ។

៩ វេស្សន្តរចរិយំ

យទាហំ ទារកោ ហោមិ ជាតិយា អដ្ឋវស្សិកោ
តទា និសជ្ជ បាសាទេ ទានំ ទាតុំ វិចិន្តយឹ ។
ហទយំ ទទេយ្យំ ចក្ខុំ មំសម្បិ រុធិរម្បិ ច
ទទេយ្យំ កាយំ សាវេត្វា យទិ កោចិ យាចយេ មមំ ។
សភាវំ ចិន្តយន្តស្ស អកម្បិតមសណ្ឋិតំ
អកម្បិ តត្ថ បថវី សិនេរុវនវដំសកា ។
អន្វឌ្ឍមាសេ បន្នរសេ បុណ្ណមាសេ ឧបោសថេ
បច្ចយំ នាគមារុយ្ហ ទានំ ទាតុំ ឧបាគមឹ ។
កាលិង្គរដ្ឋវិសយា ព្រាហ្មណា ឧបគញ្ឆុ មំ
អយាចុំ មំ ហត្ថិនាគំ ធញ្ញំ មង្គលសម្មតំ ។
អវុដ្ឋិកោ ជនបទោ ទុព្ភិក្ខោ ឆាតកោ មហា
ទទាហិ បវរំ នាគំ សព្វសេតំ គជុត្តមំ ។

វេស្សន្តរចរិយា ទី ៩

កាលណា តថាគតជាទារក មានអាយុ ៨ ឆ្នាំ អំពីកំណើត ក្នុងកាលនោះ តថាគតអង្គុយក្នុងប្រាសាទ ត្រិះរិះដើម្បីឲ្យនូវអជ្ឈត្តិកទានថា បើអ្នកណា មកសូមតថាគត តថាគតគប្បីឲ្យបេះដូង ឲ្យភ្នែក ឲ្យសាច់និងឈាម ឬក៏គេញ៉ាំងតថាគតឲ្យដឹងឮថា (អ្នកចូរធ្វើជាទាសៈរបស់ខ្ញុំ) តថាគតនឹងព្រមប្រគល់កាយ (ដល់អ្នកនោះ) ។ កាលតថាគត កំពុងគិតនូវភាព ដែលមិនញាប់ញ័រ ដែលមិនរួញរា មហាប្រថពីមានភ្នំសិនេរុ និងព្រៃជាគ្រឿងប្រដាប់ ក៏ញាប់ញ័រក្នុងខណៈនោះ ។ តថាគតឡើងជិះដំរីឈ្មោះបច្ច័យ ចូលទៅ (កាន់សាលាទាន) ដើម្បីឲ្យទានក្នុងថ្ងៃឧបោសថ ខែពេញបូណ៌មី ទី ១៥ ក្នុងកន្លះខែជាលំដាប់ ។ ព្រាហ្មណ៍ទាំងឡាយ ដែលនៅក្នុងដែនកាលិង្គៈ ចូលទៅរកតថាគត សូមដំរីដ៏ប្រសើររបស់តថាគត ជាដំរីនាំឲ្យបានទ្រព្យ ដែលគេសន្មតជាសត្វមង្គលថា ជនបទ (របស់យើងខ្ញុំព្រះអង្គ) មិនមានភ្លៀង ទុរ្ភិក្សអត់ឃ្លានខ្លាំង សូមព្រះអង្គព្រះរាជទានដំរីប្រសើរ មានសរីរៈសសុទ្ធជាដំរីឧត្តម ។

ទទាមិ ន វិកម្បាមិ   យំ មំ យាចន្តិ ព្រាហ្មណា
សន្តំ នប្បដិគុយ្ហាមិ   ទានេ មេ រមតី មនោ ។
ន មេ យាចកមនុប្បត្តេ   បដិក្ខេបោ អនុច្ឆវោ
មា មេ ភិជ្ជិ សមាទានំ   ទស្សាមិ វិបុលំ គជំ ។
នាគំ គហេត្វា សោណ្ឌាយ   ភិង្គារេ រតនាមយេ
ជលំ ហត្ថេ អាកិរិត្វា   ព្រាហ្មណានំ អទំ គជំ ។
បុនាបរំ ទទន្តស្ស   សព្វសេដ្ឋំ គជុត្តមំ
តទាបិ បឋវី កម្បិ   សិនេរុវនវដំសកា ។
តស្ស នាគស្ស ទានេន   សិវយោ កុទ្ធា សមាគតា
បព្វាជេសុំ សកា រដ្ឋា   វង្កំ គច្ឆតុ បព្វតំ ។
តេសំ និច្ឆុភមានានំ   អកម្បិត្ថមសណ្ឋិតំ
មហាទានំ បវត្តេតុំ   ឯកំ វរមយាចិហំ ។

ព្រាហ្មណ៍ទាំងឡាយ សូមដំរីណា ចំពោះតថាគត តថាគតឲ្យដំរីនោះ ឥតញាប់ញ័រឡើយ តថាគតមិនលាក់លៀមនូវទេយ្យធម៌ដែលមាន ព្រោះចិត្តរបស់តថាគត ត្រេកអរក្នុងទាន ។ កាលបើយាចកមកដល់ហើយ ការប្រកែកក៏មិនសមគួរដល់តថាគត ការសមាទានរបស់តថាគត កុំបីបែកធ្លាយឡើយ ដូច្នេះ តថាគតនឹងឲ្យដំរីប្រសើរ ។ តថាគតចាប់ដំរីត្រង់ប្រមោយ រួចជ្រួចទឹកក្នុងកុណ្ឌី ជាវិការៈនៃកែវ ដាក់លើដៃព្រាហ្មណ៍ ហើយឲ្យដំរីដល់ព្រាហ្មណ៍ ។ កាលតថាគតឲ្យដំរីដ៏ឧត្តមសព្វ ដទៃទៀត ក្នុងកាលនោះ មហាប្រថពីដែលមានភ្នំសិនេរុ និងព្រៃជាគ្រឿងប្រដាប់ ក៏ញាប់ញ័រ ។ ព្រោះតែការឲ្យដំរីនោះ ជាហេតុឲ្យពួកអ្នកដែនសិវិ ខឹងខ្ញាំង ក៏មកប្រជុំគ្នា ហើយបណ្តេញតថាគតចាកដែនរបស់ខ្លួនដោយពាក្យថា សូមព្រះអង្គទៅនៅវង្កបព៌តទៅ ។ កាលពួកអ្នកដែនសិវិនោះ បណ្តេញតថាគតឲ្យចេញចាកដែន ចិត្តរបស់តថាគតមិនញាប់ញ័រ មិនតក់ស្លុត តថាគតបានសូមពរមួយដ៏ប្រសើរ ពីជនទាំងនោះ ដើម្បីញុំាងមហាទានឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ ។

ចរិយំ វេស្សន្តរចរិយំ

យាចិតា សិវយោ សព្វេ ឯកំ វរមទំសុ មេ
សាវយិត្វា(១) កណ្ណភេរី មហាទានំ ទទាមហំ ។
អថេត្ថ វត្តតី សទ្ទោ តុមុលោ(២) ភេរវោ មហា
ទានេនិមំ នីហរន្តិ បុន ទានំ ទទាតុយំ(៣) ។
ហត្ថី អស្សេ រថេ ទត្វា ទាសី ទាសំ គវំ ធនំ
មហាទានំ ទទិត្វាន នគរា និក្ខមី តទា ។
និក្ខមិត្វាន នគរា និវត្តិត្វា វិលោកិតេ
តទាបិ បឋវី កម្បិ សិនេរុវនវដំសកា ។
ចតុវាហិរថំ ទត្វា ឋត្វា ចាតុម្មហាបថេ
ឯកាកិយោ អទុតិយោ មទ្ទិទេវឹ ឥទមព្រវិ ។
ត្វំ មទ្ទិ កណ្ហំ គណ្ហាហិ លហុកា ឯសា កនិដ្ឋកា
អហំ ជាលឹ គហេស្សាមិ គរុកោ ភាតិកោ ហិ សោ ។

១ ឱ. សាវយិត្វា ។ ២ ឱ. ម. តុមុលោ ។ ៣ ឱ. ទទាមហំ ម. ទទេ យំ ។

វេស្សន្តរចរិយា ទី ៩

ពួកអ្នកដែនសិវិទាំងអស់ ដែលតថាគតសូមហើយ ក៏ឲ្យពរ ពរមួយដ៏ប្រសើរ ដល់តថាគត ។ ញ៉ាំងគេឲ្យវាយស្គរ មានត្រចៀកហើយឲ្យមហាទាន ។ គ្រានោះ សម្លេងកោលាហល ដែលនាំឲ្យភ័យធំ ក៏ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងនគរនោះថា (ពួកអ្នកដែនសិវិ) បណ្តេញព្រះបាទវេស្សន្តរនេះ ព្រោះតែទាន សូម្បីព្រះបាទវេស្សន្តរនេះ នៅតែឲ្យទានទៀត ។ កាលនោះ តថាគតឲ្យដំរី សេះ រថ ខ្ញុំស្រី ខ្ញុំប្រុស មេគោ និងទ្រព្យ លុះឲ្យមហាទានហើយ ក៏ចេញអំពីនគរ ។ លុះតថាគតចេញចាកនគរហើយ ក៏ត្រឡប់មើលទៅព្រះនគរវិញ កាលនោះមហាប្រថពី ដែលមានភ្នំសិនេរុនិងព្រៃជាគ្រឿងប្រដាប់ ក៏ញាប់ញ័រ ។ តថាគតឲ្យរថដែលទឹម ដោយសេះសិន្ធព ៤ ហើយឋិតនៅក្នុងផ្លូវធំ ៤ ជាបុគ្គលតែម្នាក់ឯង មិនមានបុគ្គលជាគំរប់ពីរ និយាយនូវពាក្យនេះ នឹងនាងមទ្រីទេវីថា ម្នាលនាងមទ្រី នាងចូរពកណ្ហាជិនាចុះ ព្រោះកណ្ហាជិនាជាប្អូននេះ ស្រាល បងនឹងពជាលីកុមារ ព្រោះជាលីកុមារជាបងធ្ងន់ ។

បទុមំ បុណ្ឌរីកានិ មទ្ទី កណ្ហាជិនំ កហំ
អហំ សុវណ្ណតិន្តិរ ជាលី ខត្តិយមព្រវិ ។
អភិជាតា សុខុមាលា ខត្តិយា ចតុរោ ជនា
វិសមសមំ អក្កមន្តា វង្កំ គច្ឆាម បព្វតំ ។
យេ កេចិ មនុជា យន្តិ អនុមគ្គេ បដិបថេ
មគ្គន្តេ បដិបុច្ឆាម កហំ វង្កតបព្វតោ ។
តេ តត្ថ អម្ហេ បស្សិត្វា ករុណំ គិរមុទីរយុំ(១)
ទុក្ខន្តេ បដិវេទេន្តិ ទូរេ វង្កតបព្វតោ ។
យទិ បស្សន្តិ បវនេ ទារកា ផលិនេ ទុមេ
តេសំ ផលានំ ហេតុម្ហិ ឧបរោទន្តិ ទារកា ។
រោទន្តេ ទារកេ ទិស្វា ឧព្វិទ្ធា វិបុលា ទុមា
សយមេវោនមិត្វាន ឧបគច្ឆន្តិ ទារកេ ។

១ ស. គិរមុទីរយុំ ។

នាងមទ្រីទេវី គឺកណ្ហាជិនា ដូចជាផ្កាឈូកស [illegible] ក្រហមផង ដូចជារូបភាព ជាវិការៈនៃមាស ។ ខត្តិយជនទាំង ៤ អង្គ ធ្លាប់ចរទៅដោយសេចក្តីសុខ មានជាតិខ្ពង់ខ្ពស់ កាលស្តេចទៅក្នុងផ្លូវ មិនរាបស្មើ រាបស្មើ (ដោយគិតថា) យើងនឹងទៅកាន់វង្កតបព៌ត ។ បើមនុស្សណាមួយដើរមកក្នុងផ្លូវបណ្តោយគ្នា ឬផ្លូវទទឹងគ្នា យើងនឹងសាកសួរផ្លូវនឹងមនុស្សទាំងនោះថា វង្កតបព៌តនៅក្នុងទីណា ។ មនុស្សទាំងនោះ ឃើញនូវយើងក្នុងទីនោះ នឹងប្រាប់ (នូវផ្លូវដែលទៅ) កាន់ភ្នំ ដោយសេចក្តីករុណា មនុស្សទាំងនោះ នឹងទូលទុក្ខ (របស់យើង នឹងប្រាប់ថា) វង្កតបព៌ត នៅក្នុងទីឆ្ងាយអំពីទីនេះ ។ បើទារកទាំងពីរ ឃើញឈើមានផ្លែក្នុងព្រៃធំ ព្រោះហេតុនៃផ្លែឈើទាំងនោះ ទារកទាំងពីរនឹងយំទារ ។ ដើមឈើខ្ពស់ទាំងឡាយ ព្រោះឃើញទារកទាំងពីរយំ ក៏ទាបទន់ ចូលមកជិតទារកដោយខ្លួនឯង ។

គាថា វេស្សន្តរជាតក

ឥទំ អច្ឆរិយំ ទិស្វា អព្ភុតំ លោមហំសនំ
សាធុការំ បវត្តេសិ មទ្ទី សព្វង្គសោភណា ។
អច្ឆេរំ វត លោកស្មឹ អព្ភុតំ លោមហំសនំ
វេស្សន្តរស្ស តេជេន សយមោណតា ទុមា ។
សង្ខិបិំសុ បថំ យក្ខា អនុកម្បាយ ខត្តិយេ
និក្ខន្តទិវសេនេវ ចេតរដ្ឋមុបាគមុំ ។
សដ្ឋិរាជសហស្សានិ តទា វសន្តិ មាតុលា(១)
សព្វេ បញ្ជលិកា ហុត្វា រោទមានា ឧបាគមុំ ។
តត្ថ វត្តេត្វា សល្លាបំ ចេតេហិ ចេតបុត្តេហិ
តេ តតោ និក្ខមិត្វាន វង្កំ អគមុ បព្វតំ ។
អាមន្តយិត្វា ទេវិន្ទោ វិស្សុកម្មំ មហិទ្ធិកំ
អស្សមំ សុកតំ រម្មំ បណ្ណសាលំ សុមាបយ ។

---

១ មាតុលេតិ អដ្ឋកថាយំ ទិស្សតិ ។

វេស្សន្តរជាតកទី ៤

នាងមទ្រីមានសេចក្តីអរណាស់ ឃើញរឿងហេតុអស្ចារ្យចំឡែកគួរព្រឺរោម ក៏ញ៉ាំងសាធុការឲ្យប្រព្រឹត្តទៅថា ឧហ្ន៎ ! ហេតុអស្ចារ្យចំឡែក គួរព្រឺរោមកើតឡើងហើយ ក្នុងលោកនេះ ដោយតេជះនៃព្រះវេស្សន្តរ ដើមឈើទាំងឡាយ ក៏ទោរទន់ចុះមកដោយខ្លួនឯង ។ ពួកទេវតាបានបង្រួញផ្លូវ ដោយសេចក្តីអនុគ្រោះចំពោះក្សត្រ ញ៉ាំងផ្លូវទាំងនោះឲ្យដល់ដែនចេតៈ ក្នុងថ្ងៃដែលខ្លួនចេញទៅ ។ កាលនោះ ស្តេចទាំងអស់ ៦០.០០០ អង្គ ដែលនៅក្នុងមាតុលនគរ ក៏ប្រណម្យអញ្ជលីទួញយំ ដើរចូលមកជិត ។ ក្សត្រទាំង ៤ ព្រះអង្គនោះ និយាយចរចាជាមួយ នឹងស្តេចចេតៈទាំងឡាយ នឹងពួកបុត្របស់ស្តេចចេតៈ ក្នុងទីនោះ ហើយលាចេញពីទីនោះទៅ បែរទិសទៅកាន់វង្កតបព៌ត ។ ព្រះឥន្ទ្រទ្រង់ហៅ វិស្សុកម្មទេវបុត្រ ដែលមានឫទ្ធិច្រើនមកត្រាស់ថា អ្នកចូរនិម្មិតអាស្រម និងបណ្ណសាលាដ៏ល្អ ជាទីរីករាយ ថ្វាយព្រះបាទវេស្សន្តរ ព្រមទាំងភរិយានិងបុត្រ ។

សក្កស្ស វចនំ សុត្វា　　វិស្សុកម្មោ មហិទ្ធិកោ
អស្សមំ សុកតំ រម្មំ　　បណ្ណសាលំ សុមាបយិ ។
អជ្ឈោគាហេត្វា បវនំ　　អប្បសទ្ទំ និរាកុលំ
ចតុរោ ជនា មយំ តត្ថ　　វសាម បព្វតន្តរេ ។
អហញ្ច មទ្ទី ទេវី ច　　ជាលី កណ្ហាជិនា ចុភោ
អញ្ញមញ្ញំ សោកនុទា　　វសាម អស្សមេ តទា ។
ទារកេ អនុរក្ខន្តោ　　អសុញ្ញោ ហោមិ អស្សមេ
មទ្ទី ផលំ អាហរិត្វា　　បោសេតិ សា តយោ ជនេ ។
បវនេ វសមានស្ស　　អទ្ធិកោ(១) មំ ឧបាគមិ
អាយាចិ បុត្តកេ មយ្ហំ　　ជាលី កណ្ហាជិនំ(២) ចុភោ ។
យាចកំ ឧបគតំ ទិស្វា　　ហាសោ មេ ឧបបជ្ជថ
ឧភោ បុត្តេ គហេត្វាន　　អទាសឹ ព្រាហ្មណេ តទា ។

១ អទ្ធិកោតិ គត្ថិកាយំ ទិស្សតិ ។ ២ ឱ. ជាលិកណ្ហាជិនេ ។

វិស្សុកម្មទេវបុត្រ ដែលមានឫទ្ធិច្រើន លុះបានស្តាប់ពាក្យរបស់សក្កទេវិន្ទហើយ ក៏បានមកនិម្មិតអាស្រមនិងបណ្ណសាលាដ៏ល្អគួរនឹងរីករាយ ។ ក្សត្រ ៤ ព្រះអង្គ បានចូលទៅកាន់ព្រៃធំ ដែលមិនមានសំឡេង មិនមានសេចក្តីកោរ ហើយ (និយាយគ្នាថា) យើងនឹងនៅក្នុងចន្លោះនៃភ្នំនោះ កាលនោះ តថាគត នាងមទ្រីទេវី កូនទាំងពីរ គឺជាលីនិងកណ្ហាជិនាបានបន្ទោបង់សេចក្តីសោក ដល់គ្នានិងគ្នា ហើយនៅក្នុងអាស្រម កាលនោះ តថាគត រក្សាទារកក្នុងអាស្រម មិនសូន្យស្ងាត់ នាងមទ្រីនោះ តែងនាំផ្លែឈើមកចិញ្ចឹមជនទាំង ៣ នាក់ ។ កាលតថាគតនៅក្នុងព្រៃធំ មានអ្នកដំណើរម្នាក់ ចូលមករកតថាគត សូមកូនទាំងពីរនៃតថាគត គឺជាលីនិងកណ្ហាជិនា ។ កាលនោះ តថាគតកើតសេចក្តីរីករាយ ព្រោះបានឃើញយាចកដើរចូលមក បានយកកូនទាំងពីរឲ្យដល់ព្រាហ្មណ៍ ។

៩ វេស្សន្តរចរិយំ

សកេ បុត្តេ ចជន្តស្ស   ជូជកោ ព្រាហ្មណោ យទា
តទាបិ បថវី កម្បិ   សិនេរុវនវដំសកា ។
បុនទេវ សក្កោ ឱរុយ្ហ   ហុត្វា ព្រាហ្មណសន្និភោ
អយាចិ មំ មទ្ទិំ ទេវិំ   សីលវតិំ បតិព្វតំ ។
មទ្ទិំ ហត្ថេ គហេត្វាន   ឧទកញ្ជលិ បូរិយ
បសន្នមនសង្កប្បោ   តស្ស មទ្ទិំ អទាសហំ ។
មទ្ទិយា ទីយមានាយ   គគនេ ទេវា បមោទិតា
តទាបិ បថវី កម្បិ   សិនេរុវនវដំសកា ។
ជាលិំ កណ្ហាជិនំ ធីតំ   មទ្ទិំ ទេវិំ បតិព្វតំ
ចជមានោ ន ចិន្តេសិំ   ពោធិយាយេវ ការណា ។
ន មេ ទេស្សា ឧភោ បុត្តា   មទ្ទី ទេវី ន ទេស្សិយា
សព្វញ្ញុតំ បិយំ មយ្ហំ   តស្មា បិយេ អទាសហំ ។

វេស្សន្តរចរិត ទី ៩

កាលតថាគតបរិច្ចាគបុត្តទាំងពីររបស់ខ្លួន ដល់ជូជកព្រាហ្មណ៍ កាលនោះ ប្រថពី ដែលមានភ្នំសិនេរុនិងព្រៃជាគ្រឿងប្រដាប់ ក៏ញាប់ញ័រ ។ ព្រះឥន្ទ្រក្លែងភេទ ជាព្រាហ្មណ៍ម្នាក់ទៀត ចុះមកសូមនាងមទ្រីទេវី ដែលមានសីល មានវត្តចំពោះប្ដី និងតថាគត ។ តថាគត មានសេចក្ដីត្រេកអរក្នុងចិត្ត ដោយជ្រះថ្លា ចាប់នាងមទ្រីទេវីត្រង់ដើមដៃ ហើយស្រូចទឹក ដាក់លើអញ្ជលីនៃព្រាហ្មណ៍ ឲ្យនាងមទ្រីដល់ព្រាហ្មណ៍ ។ កាលដែលតថាគតឲ្យនាងមទ្រី ទេវតាក្នុងអាកាស ក៏ត្រេកអរពេកក្រៃ ប្រថពីដែលមានភ្នំសិនេរុ និងព្រៃជាគ្រឿងប្រដាប់ ក៏ញាប់ញ័រ ក្នុងកាលនោះ ។ កាលតថាគត បរិច្ចាគជាលីកុមារ កណ្ហាជិនាធីតា និងនាងមទ្រីទេវី ដែលមានវត្តចំពោះប្ដី ឥតគិតក្ដៅក្រហាយសោះឡើយ ក៏ព្រោះហេតុនៃពោធិញ្ញាណតែម្យ៉ាង ។ បុត្រទាំងពីរមិនមែនជាទីស្អប់ របស់តថាគតទេ ទាំងនាងមទ្រីទេវី ក៏មិនមែនជាទីស្អប់របស់តថាគតដែរ តែសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ជាទីស្រឡាញ់របស់តថាគត បានជាតថាគតឲ្យបុត្រនិងភរិយាជាទីស្រឡាញ់ ។

បុនាបរំ ព្រហារញ្ញា មាតាបិតុ សមាគមេ
ការុញ្ញំ បរិទេវេត្វា សល្លបន្តេ សុខំ ទុក្ខំ ។
ហិរោត្តប្បេន គរុនា ឧភិន្នំ ឧបសង្កមិំ
តទាបិ បថវី កម្បា សិនេរុវនវដំសកា ។
បុនាបរំ ព្រហារញ្ញា និក្ខមិត្វា សញ្ញាតកេ
បវិស្សាមិ បុរំ រម្មំ ជេតុត្តរបុរុត្តមំ ។
រតនានិ សត្ត វស្សឹសុ មហាមេឃោ បវស្សថ
តទាបិ បថវី កម្បា សិនេរុវនវដំសកា ។
អចេតនាយំ បថវី អវិញ្ញាយ សុខំ ទុក្ខំ
សាបិ ទានពលា មយ្ហំ សត្តក្ខត្តុំ បកម្បថាតិ ។

វេស្សន្តរចរិយំ នវមំ ។

កាលពួកជនមកជួបជុំគ្នា ក្នុងសំណាក់នៃមាតានិងបិតា ក្នុងព្រៃធំ គឺខ្សឹកខ្សួល ដោយសេចក្តីករុណា ចរចាសួរសុខនិងទុក្ខគ្នា ។ កាលមហាជនចូលទៅរកជនទាំងពីរ ជាអ្នកគួរ ដោយហិរិនិងឱត្តប្បៈ កាលនោះ ប្រថពីដែលមានភ្នំសិនេរុនិងព្រៃជាគ្រឿងប្រដាប់ ក៏កក្រើកញាប់ញ័រ ។ មួយទៀត តថាគតចេញអំពីព្រៃធំ ជាមួយនឹងពួកញាតិ ចូលទៅកាន់បុរី គួរជាទីសប្បាយ ឈ្មោះជេតុត្តរ ដែលជាទីក្រុងដ៏ឧត្តម ក្នុងកាលនោះ មហាមេឃក៏បង្អុរចុះ ឡើងភ្លៀងជារតនៈនៃកែវ ៧ ប្រការ ប្រថពីដែលមានភ្នំសិនេរុនិងព្រៃ ជាគ្រឿងប្រដាប់ ក៏កក្រើក ។ ប្រថពី មិនមានចេតនាទេ មិនដឹងសុខនិងទុក្ខទេ តែមហាប្រថពីនោះ បានកក្រើកញាប់ញ័រអស់វារៈ ៧ដង ព្រោះកម្លាំងទានរបស់តថាគត ។

ចប់ វេស្សន្តរចរិយា ទី ៩ ។

ទសមំ សសបណ្ឌិតចរិយំ

(១០) បុនាបរំ យទា ហោមិ សសកោ បវនចារកោ
តិណបណ្ណសាកផលភក្ខោ បរហេឋនវិវជ្ជិតោ ។
មក្កដោ ច សិង្គាលោ ច សុត្តបោតោ(១) ចហំ តទា
វសាម ឯកសាមន្តា(២) សាយំ បាតោ ច ទិស្សរេ ។
អហំ តេ អនុសាសាមិ កិរិយេ កល្យាណបាបកេ
បាបានិ បរិវជ្ជេថ កល្យាណេ អភិនិវិស្សថ ។
ឧបោសថម្ហិ ទិវសេ ចន្ទំ ទិស្វាន បូរិតំ
ឯតេសំ តត្ថ អាចិក្ខិំ ទិវសោ អជ្ជុបោសថោ ។
ទានានិ បដិយាទេថ ទក្ខិណេយ្យស្ស ទាតវេ
ទត្វា ទានំ ទក្ខិណេយ្យេ ឧបវស្សថុបោសថំ ។

១ ឱ. ម. ឧទ្ទបោតោ ។ ២ ឱ. ម. ឯកសាមន្តា ។

សសបណ្ឌិតចរិយា ទី ១០

(១០) ចរិយាដទៃទៀត កាលតថាគត កើតជាទន្សាយ ត្រាច់ទៅក្នុងព្រៃ មានស្មៅ ស្លឹកឈើ បន្លែនិងផ្លែឈើជាអាហារ វៀរចាកការបៀតបៀនសត្វដទៃ ។ កាលនោះស្វា ចចក ភេ និងតថាគត ព្រមព្រៀងនៅជាមួយគ្នា តាំងព្រឹកតាំងល្ងាច ។ តថាគតប្រៀនប្រដៅសំឡាញ់តាំង ៣ នោះ ដែលមានកិរិយាល្អ និងកិរិយាអាក្រក់ថា អ្នកទាំងឡាយ ចូរវៀរនូវអំពើអាក្រក់ ហើយចូរតម្កល់ខ្ជាប់ក្នុងអំពើល្អ ។ តថាគតឃើញព្រះចន្ទ្រពេញវង់ ក្នុងថ្ងៃឧបោសថ ក៏ប្រាប់ដល់សំឡាញ់ទាំង ក្នុងទីនោះថា ថ្ងៃនេះជាថ្ងៃឧបោសថ ។ អ្នកទាំងឡាយ ចូរចាត់ចែងទាន ដើម្បីឲ្យដល់ទក្ខិណេយ្យបុគ្គល លុះបានឲ្យទានដល់ទក្ខិណេយ្យបុគ្គលរួចហើយ ចូររក្សាឧបោសថ ។

តេ មេ សាធូតិ វត្វាន   យថាសត្តិ យថាពលំ
ទានានិ បវត្តយិត្វា   ទក្ខិណេយ្យំ គវេសិសុំ ។
អហំ និសជ្ជ ចិន្តេសិំ   ទានំ ទក្ខិណានុច្ឆវិំ
យទិហំ លភេ ទក្ខិណេយ្យំ   កឹ មេ ទានំ ភវិស្សតិ ។
ន មេ អត្ថិ តិលមុគ្គា(១)   មាសា វា តណ្ឌុលា ឃតំ
អហំ តិណេន យាបេមិ   ន សក្កា តិណ ទាតវេ ។
យទិ កោចិ ឯតិ ទក្ខិណេយ្យោ   ភិក្ខាយ មម សន្តិកេ
ទជ្ជាហំ សកមត្តានំ   ន សោ តុច្ឆោ គមិស្សតិ ។
មម សង្កប្បមញ្ញាយ   សក្កោ ព្រាហ្មណវណ្ណិនា
អាសយំ មេ ឧបគច្ឆិ   ទានំ វីមំសនាយ មេ ។
តមហំ ទិស្វាន សន្តុដ្ឋោ   ឥទំ វចនមព្រវឹ
សាធុ ខោសិ អនុប្បត្តោ   ឃាសហេតុ មមន្តិកេ ។

---

១ ឱ, ម. តិលាមុគ្គា ។

សក្កជាសំឡាញ់នោះ បានទទួលពាក្យតថាគតថា សាធុ ហើយចាត់ចែងទាន តាមសេចក្តីអាច តាមកម្លាំង ហើយស្វែងរកទក្ខិណេយ្យបុគ្គល ។ ឯតថាគត ដេកគិតនូវទានដែលសមគួរដល់ទក្ខិណេយ្យបុគ្គលថា បើអញបានទក្ខិណេយ្យបុគ្គល តើអញនឹងឲ្យទានដូចម្តេច ។ ល្ងនិងសណ្តែកបាយនៃអញគ្មានទេ សណ្តែកកផមាស អង្ករនិងខ្ទឹមនៃអញ ក៏គ្មានដែរ អញញ៉ាំងអត្តភាពឲ្យប្រព្រឹត្តទៅដោយស្មៅ អញមិនអាចនឹងឲ្យស្មៅបានទេ ដូច្នេះ បើមានទក្ខិណេយ្យបុគ្គលណាមួយ ដើរមកក្នុងសំណាក់អញ ដើម្បីភិក្ខា អញនឹងឲ្យខ្លួនជារបស់ខ្លួន នឹងមិនឲ្យទក្ខិណេយ្យ-បុគ្គលនោះ មានដៃទទេ ទៅវិញឡើយ ព្រះឥន្ទ្រដឹងនូវសេចក្តីត្រិះរិះរបស់តថាគត ហើយក្លែងភេទជាព្រាហ្មណ៍ ចូលមកកាន់សំណាក់តថាគត ដើម្បីល្បងទានរបស់តថាគត ។ តថាគតឃើញឥន្ទព្រាហ្មណ៍នោះ ហើយក៏ត្រេកអរ បានពោលពាក្យនេះថា លោកជាល្អមែនអ្នកមកក្នុងសំណាក់ខ្ញុំ ព្រោះហេតុតែអាហារ ។

១០ សសបណ្ឌិតចរិយំ

អទិន្នបុព្វំ ទានវរំ អជ្ជ ទស្សាមិ តេ អហំ
តុវំ សីលគុណូបេតោ អយុត្តន្តេ បរហេឋនំ ។
ឯហិ អគ្គិំ បទីបេហិ នានាកដ្ឋេ សមានយ
អហំ បចិស្សមត្តានំ បក្កំ ត្វំ ភក្ខយិស្សសិ ។
សាធូតិ សោ ហដ្ឋមនោ នានាកដ្ឋេ សមានយិ
មហន្តំ អកាសិ ចិតកំ កត្វាន ង្គារគព្ភកំ ។
អគ្គិំ តត្ថ បទីបេសិ យថា សោ ខិប្បំ មហា ភវេ
ផោដេត្វា រជគតេ គត្តេ ឯកមន្តំ ឧបាវិសិំ ។
យទា មហាកដ្ឋបុញ្ជោ អាទិត្តោ ធមធមាយតិ(១)
តទុប្បតិត្វា បបតិំ មជ្ឈេ ជាលសិខន្តរេ ។
យថា សីតោទកំ នាម បវិដ្ឋំ យស្ស កស្សចិ
សមេតិ ទរថបរិឡាហំ អស្សាទំ ទេតិ បីតិ ច ។

---

១ ឱ. ម. ធូមាយតិ ។

សសបណ្ឌិតចរិយា ទី ១០

ក្នុងថ្ងៃនេះ ខ្ញុំនឹងឲ្យនូវទានដ៏ប្រសើរដល់អ្នក ជាទានដែលខ្ញុំមិនធ្លាប់ឲ្យឡើយ អ្នកប្រកបដោយគុណ គឺសីល ការបៀតបៀនសត្វដទៃ មិនគួរដល់អ្នកឡើយ អ្នកចូរមក ចូរទៅនាំយកឧសផ្សេងៗ មកបង្កាត់ភ្លើងឲ្យឆេះឡើង ខ្ញុំនឹងដុតខ្លួន អ្នកនឹងបានបរិភោគសាច់ឆ្អិន ។ ឥន្ទព្រាហ្មណ៍នោះ មានចិត្តត្រេកអរ ទទួលថា សាធុ ហើយទៅនាំឧសផ្សេងៗ យកមកធ្វើជើងថ្ករយ៉ាងធំ ហើយធ្វើឲ្យមានផ្ទៃពេញដោយរងើកភ្លើង ។ គំនរភ្លើងធំនោះឆេះឆាប យ៉ាងណា ឥន្ទព្រាហ្មណ៍នោះ ក៏ដុតភ្លើងឆេះសន្ធោក្នុងទីនោះ យ៉ាងនោះ តថាគតរលាស់ខ្លួនដែលប្រឡាក់ដោយធូលី ហើយអង្គុយក្នុងទីដ៏សមគួរនោះ ។ កាលណា គំនរឧសធំត្រូវភ្លើងនេះ ឆួសឆេះម្ងើងធំៗ កាលនោះ តថាគតគ្រលាតខ្លួន ទៅក្នុងកណ្ដាលចន្លោះអណ្ដាតភ្លើង ធម្មតាទឹកត្រជាក់ ដែលបុគ្គលណាមួយចុះទៅហើយ រមែងញុំាងសេចក្ដីក្រវល់ក្រវាយ ក្ដៅក្រហាយ ឲ្យស្ងប់រម្ងាប់ បានញុំាងសេចក្ដីត្រេកអរ និងបីតិឲ្យកើតឡើង យ៉ាងណា ។

តថេវ ជលិតំ អគ្គឹ បវិដ្ឋស្ស មមំ តទា
សព្វំ សមេតិ ទរថំ យថា សីតោទកំ វិយ ។
ឆវិ ចម្មំ មំសំ ន្ហារុំ អដ្ឋឹ ហទយពន្ធនំ
កេវលំ សកលំ កាយំ ព្រាហ្មណស្ស អទាសហន្តិ ។

សសបណ្ឌិតចរិយំ ទសមំ ។

ឧទ្ទានំ

អកិត្តិ ព្រាហ្មណោ សង្ខោ កុរុរាជា ធនញ្ចយោ
មហាសុទស្សនោ រាជា មហាគោវិន្ទព្រាហ្មណោ ។
នេមិ ចន្ទកុមារោ ច សិវិ វេស្សន្តរោ សសោ
អហមេវ តទា អាសឹ យោ តេ ទានវរេ អទា ។
ឯតេ ទានបរិក្ខារា ឯតេ ទានស្ស បារមី
ជីវិតំ យាចកេ ទត្វា ឥមំ បារមិ បូរយឹ ។

កាលតថាគត ចូលទៅក្នុងភ្លើង ដែលកំពុងឆេះសន្ធោសន្ធៅ ក៏ញុំាងសេចក្តីក្រវល់ក្រវាយទាំងអស់ ឲ្យស្ងប់រម្ងាប់ ដូចជាទឹកត្រជាក់ ដូច្នោះឯង ។ តថាគតបានឲ្យសម្បុរថ្ងៃ ស្បែក សាច់ សរសៃ ឆ្អឹង បេះដូង និងកាយទាំងមូល មិនឲ្យមានសេសសល់ ដល់ព្រាហ្មណ៍ ។

ចប់ សសបណ្ឌិតចរិយា ទី ១០ ។

ឧទ្ទាននៃចរិយានោះ

អកិត្តិចរិយា ១ សង្ខព្រាហ្មណចរិយា ១ ស្តេចក្នុងដែនកុរុព្រះនាមធនញ្ជ័យ (កុរុធម្មចរិយា) ១ មហាសុទស្សនរាជ (សុទស្សនចរិយា) ១ មហាគោវិន្ទចរិយា ១ នេមិរាជចរិយា ១ ចន្ទកុមារចរិយា ១ សិវិរាជចរិយា ១ វេស្សន្តរចរិយា ១ សសបណ្ឌិតចរិយា ១ បុគ្គលណា បានឲ្យទានដ៏ប្រសើរទាំងឡាយនោះ ក្នុងកាលនោះ បុគ្គលនោះ គឺតថាគតហ្នឹងឯង ។ ការបរិច្ចាគនូវទេយ្យធម៌ទាំងឡាយនុ៎ះ ជាបរិក្ខារនៃទាន ការបរិច្ចាគនូវទានដ៏ប្រសើរទាំងឡាយនុ៎ះ ជាបារមីនៃទាន (ហេតុនោះ) បានជាតថាគត ឲ្យនូវជីវិតដល់យាចក ហើយបំពេញនូវបារមីនេះ ។

ទសមំ សសបណ្ឌិតចរិយំ

ភិក្ខាយ ឧបគតំ ទិស្វា សកត្តានំ បរិច្ចជឹ
ទានេន មេ សមោ នត្ថិ ឯសា មេ ទានបារមីតិ ។

ទានបារមិតា និដ្ឋិតា ។

សីលបារមិតា

បឋមំ សីលវនាគចរិយំ

[១១] យទា អហោសឹ បវនេ កុញ្ជរោ មាតុបោសកោ
ន តទា អត្ថិ មហិយា គុណេន មម សាទិសោ ។
បវនេ ទិស្វា វនចរោ រញ្ញោ មំ បដិវេទយិ
តវានុច្ឆវោ មហារាជ គជោ វសតិ កាននេ ។
ន តស្ស បរិក្ខាយត្ថោ នបិ អាឡកកាសុយា[១]
សហ គហិតេ សោណ្ឌាយ សយមេវ ឥធេហិតិ ។
តស្ស តំ វចនំ សុត្វា រាជាបិ តុដ្ឋមានសោ
បេសេសិ ហត្ថិទមកំ ឆេកាចរិយំ សុសិក្ខិតំ ។

---

១ ឱ. ម. អាឡកកាសុយា ។

សសបណ្ឌិតចរិយា ទី ១០

តថាគតឃើញយាចក ចូលមកដើម្បីភិក្ខា ក៏បានលះបង់ខ្លួន ជារបស់ខ្លួន បុគ្គលអ្នកឲ្យទាន ស្មើដោយទានរបស់តថាគត មិនមានឡើយ នេះជាទានបារមី របស់តថាគត ។

ចប់ ទានបារមី ។

សីលបារមិតា

សីលវនាគចរិយា ទី ១

[១១] កាលដែលតថាគតកើតជាដំរី ជាសត្វចិញ្ចឹមមាតា នៅក្នុងព្រៃធំ កាលនោះ ទីកន្លែងណា លើផែនដីនេះ ស្មើនឹងតថាគត ដោយសីលគុណ មិនមានឡើយ ។ មានព្រានព្រៃម្នាក់ ឃើញតថាគតក្នុងព្រៃ ក៏ក្រាបទូលដល់ស្តេចពារាណសីថា បពិត្រមហារាជ គជសារមួយ នៅក្នុងព្រៃធំ ជាសត្វមានសភាពសមគួរ ដល់ព្រះអង្គ ដំរីនោះ មិនមានសេចក្តីត្រូវការដោយស្នាមភ្លោះទេ មិនមានសេចក្តីត្រូវការដោយខ្សែប្រកាំនិងរណ្តៅទេ ដំរីនោះគ្រាន់តែបុគ្គលចាប់ទាញប្រមោយ នឹងមកក្នុងទីនេះ ដោយខ្លួនឯង ។ ចំណែកខាងព្រះរាជា ទ្រង់បានព្រះសណ្តាប់នូវពាក្យ របស់ព្រានព្រៃនោះហើយ ក៏មានព្រះរាជហឫទ័យត្រេកអរ ទើបទ្រង់ប្រើហ្មដំរី ដែលជាហត្ថាចារ្យឈ្លាសវៃ បានសិក្សាវិជ្ជាចាប់ដំរីយ៉ាងល្អិតល្អ ។

កញ្ញា សោ ហន្តិនយតោ   អត្ថស្ស បទុបស្សរ

កិសប្បុឡាលំ ឧទ្ធន្តំ   យាបនត្ថាយ មាតុយា ៕

វិញ្ញាយ មេ សីលគុណំ   លក្ខណំ ឧបធារយិ

ឯហិ បុត្តាតិ វត្វាន   សោណ្ណាយ បម អត្ថហិ ៕

យំ មេ គធា ចាគតិកំ   សរីកទុគតិ ពលំ

អជ្ជ ជាតសហស្សានំ   ពលេន សមសាធិសំ ៕

យទិ ហន្តេសំ បក្កុប្បយុំ   ឧបេតិ គហណាយ មំ

បជិតោ ហោ ករវតេសំ   យាវ វឌ្ឍន្តំ មាតុសំ ៕

អបិចាហំ សីលវន្តាយ   សីលចារមិត្ថិយា

ន គាហេមិ ចិត្តេ អញ្ញជន្តិ   បត្តិបត្តិ មមាទូហោ(១) ៕

យទិតេ បំគន្ធ គោជយុំ   ជាសូហិ នោមរេហិ ច

នេវ គេសំ បក្កុប្បយុំ   សីលខណ្ឌាភយា មមាតិ ៕

សីលវីមំសជាតកំ បឋមំ ៕

---

១ ទី. ម. មមាវោហេ ៕

ហ្វូងដំរីនោះចុះទៅដល់ ក៏ឃើញតថាគត កំពុងដើររើព្រួត ក្រៅឈូកក្នុងបទុមស្រះ ដើម្បីចិញ្ចឹមមាតា ។ នាយហត្ថាចារ្យនោះ លុះដឹងច្បាស់សីលគុណនៃតថាគត ក៏ពិចារណាឃើញលក្ខណៈ (នៃតថាគត) ហើយពោលថា ម្នាលកូនអ្នកចូរមក ហើយចាប់ដឹកតថាគតត្រង់ប្រមោយ ។ កាលនោះ កម្លាំងណា ប្រព្រឹត្តទៅក្នុងសរីរៈនៃតថាគត ដែលតាំងនៅដោយប្រក្រតី កម្លាំងនោះ ប្រាកដស្មើដោយកម្លាំងនៃដំរីច្រើនពាន់ ក្នុងថ្ងៃនេះ ។ បើតថាគត ខឹងចំពោះជនទាំងឡាយនោះ ដែលចូលមកចាប់តថាគត តថាគតអាច (ទំញ៉ាំញីនូវជីវិត) នៃមនុស្សនោះ រហូតដល់កង្ស ជារបស់មនុស្សក៏បាន ។ តែតថាគតរក្សាសីល (សូម្បីឃើញ) នូវជនកាលដាក់តថាគត ក្នុងពេន ក៏មិនធ្វើចិត្តឲ្យកាយមាយ ដើម្បីបំពេញនូវសីលបារមី ។ ប្រសិនបើជនទាំងឡាយនោះ កាប់ចាក់តថាគត ដោយពូថៅ និងលំពែងស្នងគ្រប់ ក្នុងទីនោះ ក៏តថាគត មិនក្រោធខឹងចំពោះជនទាំងនោះ ព្រោះតថាគតខ្លាចដាច់សីល ។

ចប់ សីលវីមំសជាតកទី ១ ៕

ទុតិយំ ភូរិទត្តចរិយំ

(១៤) បុនាបរំ យទា ហោមិ ភូរិទត្តោ មហិទ្ធិកោ
វិរូបក្ខេន មហារញ្ញា ទេវលោកមគច្ឆហំ ។
តត្ថ បស្សិត្វាហំ ទេវេ ឯកន្តំ សុខសមប្បិតេ
តំ សគ្គគមនត្ថាយ សីលព្វតំ សមាទិយឹ ។
សរីរកិច្ចំ កត្វាន ភុត្វា[១] យាបនមត្តកំ
ចតុរោ អង្គេ អធិដ្ឋាយ សេមិ វម្មិកមុទ្ធនិ ។
ឆវិយា ចម្មេន មំសេន ន្ហារូហិ អដ្ឋិកេហិ វា
យស្ស ឯតេន ករណីយំ ទិន្នំយេវ ហរាតុ សោ ។
សំសិតោ អកតញ្ញុនា អាលម្ពានោ មមគ្គហិ
បេឡាយ បក្ខិបិត្វាន កីឡេតិ មំ តហឹ តហឹ ។

១ ម. សុត្វា ។

ភូរិទត្តចរិយា ទី ៣

(១៦) មានរឿងដទៃទៀត កាលដែលតថាគត កើតជានាគ ឈ្មោះភូរិទត្ត មានឫទ្ធិច្រើន កាលនោះ តថាគតបានទៅកាន់តាវត្តិង្សទេវលោក ជាមួយនឹងមហារាជ ព្រះនាមវិរូបក្ខៈ ។ តថាគត បានឃើញទេវតាទាំងឡាយ ដែលឆ្អែតស្កប់ស្កល់ ដោយសេចក្ដីសុខ យ៉ាងក្រៃលែង ក្នុងតាវត្តិង្ស-ទេវលោកនោះ បានជាតថាគតសមាទាន នូវសីលវិវត្ត ដើម្បីទៅកាន់ឋានសួគ៌នោះ ។ តថាគតធ្វើនូវកិច្ចថែទាំសរីរៈ បរិភោគគ្រាន់តែញ៉ាំងអត្តភាពឲ្យប្រព្រឹត្តទៅ អធិដ្ឋាននូវអង្គ ៤ ហើយដេករលីក្បាលដំបូក ។ កិច្ចដែលបុគ្គលណា គួរធ្វើដោយសម្បុរថ្ងៃ ស្បែក សាច់ សរសៃ និងឆ្អឹង បុគ្គលនោះ ចូរនាំយកនូវសម្បុរថ្ងៃ ស្បែក ដែលតថាគតឲ្យហើយនោះចុះ ។

អាលម្ពានព្រាហ្មណ៍ លុះនេសាទព្រាហ្មណ៍ ជាអកតញ្ញូ ប្រាប់កន្លែងហើយ ក៏ទៅចាប់យកតថាគត ដាក់ក្នុងកំប្រុក ហើយប្រើតថាគតឲ្យលេង ក្នុងស្រុក និគម ជនបទនោះៗ ។

បេឡាយ បក្ខិបន្តម្បិ   មំ មទ្ទន្តម្បិ(១) បាណិនា

អាលម្ពានេ ន កុប្បាមិ   សីលខណ្ឌភយា មម ។

សកជីវិតបរិច្ចាគោ   តិណតោបិ លហុកោ មម

សីលវីតិក្កមោ មយ្ហំ   បឋវី ឧព្វត្តនា វិយ ។

និរន្តរំ ជាតិសតំ   ចជេយ្យំ មម ជីវិតំ

នេវ សីលំ បភិន្ទេយ្យំ   ចតុទ្ទីបាន ហេតុបិ ។

អបិចាហំ សីលរក្ខាយ   សីលបារមិបូរិយា

ន ករោមិ ចិត្តេ អញ្ញថត្តំ   បក្ខិបន្តម្បិ បេឡកេតិ ។

ភូរិទត្តចរិយំ ទុតិយំ ។

តតិយំ ចម្បេយ្យចរិយំ

(១៣) បុនាបរំ យទា ហោមិ   ចម្បេយ្យកោ មហិទ្ធិកោ

តទាបិ ធម្មិកោ អាសិ   សីលព្វតសមប្បិតោ ។

---

១ ឱ. ម. សម្មទ្ទន្តម្បិ ។

កាលកាលម្ពានព្រាហ្មណ៍ ដាក់តថាគតក្នុងកំប្រោងក្តី ច្របាច់តថាគតដោយដៃក្តី តថាគតមិនខឹងនឹងអាលម្ពានព្រាហ្មណ៍ ព្រោះតថាគតខ្លាចដាច់សីល ។ ការបរិច្ចាគជីវិតនៃខ្លួន របស់តថាគត ជាធម្មជាតិស្រាលជាងចុងស្មៅទៅទៀត ឯការប្រព្រឹត្តកន្លងសីលនៃតថាគត ធ្ងន់ដូចជាការប្រែត្រឡប់ផែនដី ។ តថាគតលះបង់ជីវិត នៃតថាគត អស់រយជាតិមិនមានចន្លោះ តថាគតមិនដែលទំលាយសីល ព្រោះហេតុតែបានជាស្តេចចក្រពត្តិ ក្នុងទ្វីបទាំង ៤ ទេ ។ ចំណែកខាងតថាគតរក្សាសីល (សូម្បីឃើញ) នូវអាលម្ពានព្រាហ្មណ៍ ដាក់តថាគតក្នុងកំប្រោង ក៏មិនធ្វើចិត្តឲ្យរាយមាយ ដើម្បីបំពេញនូវសីលបារមី ។

ចប់ ភូរិទត្តចរិយា ទី ២ ។

ចម្បេយ្យចរិយា ទី ៣

(១៣) ចរិយាដទៃទៀត កាលដែលតថាគត កើតជាស្តេចនាគ ឈ្មោះចម្បេយ្យ(១) មានឫទ្ធិច្រើន កាលនោះ តថាគតជាអ្នកប្រកបដោយធម៌ ជាអ្នកខ្ជាប់ខ្ជួនដោយសីលនិងវ័ត ។

---

១ មានស្ទឹងមួយឈ្មោះចម្បា នៅចន្លោះដែនអង្គៈ និងដែនមគធៈ នៅខាងក្រោមស្ទឹងនោះ មានភពនាគមួយ ឈ្មោះចម្បា ស្តេចនាគដែលកើតក្នុងភពនោះ ឈ្មោះចម្បេយ្យ ។ អដ្ឋកថា ។

តតិយំ ចម្បេយ្យចរិយំ

តទាបិ មំ ធម្មចារឹ ឧបវុដ្ឋំ ឧបោសថំ
អហិតុណ្ឌិកោ គហេត្វាន រាជទ្វារម្ហិ កីឡតិ ។
យំ យំ សោ វណ្ណំ ចិន្តយិ នីលំ វ បីតលោហិតំ
តស្ស ចិត្តានុវត្តេន្តោ ហោមិ ចិន្តិតសន្និភោ ។
ថលំ ករេយ្យំ ឧទកំ ឧទកម្បិ ថលំ ករេ
យទិហំ តស្ស កុប្បេយ្យំ ខណេន ឆារិកំ ករេ ។
យទិ ចិត្តវសី ហេស្សំ បរិហាយិស្សាមិ សីលតោ
សីលេន បរិហីនស្ស ឧត្តមត្ថោ ន សិជ្ឈតិ ។
កាមំ ភិជ្ជតុយំ កាយោ ឥធេវ វិកិរីយតុ
នេវ សីលំ បភិន្ទេយ្យំ វិកិរន្តេ ភុសំ វិយ ។

ចម្បេយ្យចរិយំ[1] តតិយំ ។

---

១ ឱ. ម. ចម្បេយ្យនាគចរិយំ ។

ចម្បេយ្យចរិយា ទី ៣

កាលនោះ ហ្មពស់ចាប់តថាគត ដែលជាអ្នកប្រព្រឹត្តធម៌រក្សាឧបោសថ យកទៅឲ្យលេងល្បែង ទៀបទ្វារក្រុងនៃស្តេច ។ ហ្មពស់នោះ គិតឲ្យមានពណ៌ណា ខៀវ លឿង ក្រហម តថាគតធ្វើតាមចិត្តហ្មពស់ ឲ្យសម្រេចដូចគំនិតដែលគិត ។ តថាគតអាចនឹងធ្វើទីទួលឲ្យជាទឹក ធ្វើទឹកឲ្យជាទីទួល បើតថាគតខឹងចំពោះហ្មពស់នោះ តថាគតធ្វើឲ្យខ្ទេចជាផេះមួយរំពេច ។ បើតថាគត បណ្តោយតាមអំណាចចិត្ត តថាគតនឹងសាបសូន្យចាកសីល ប្រយោជន៍ដ៏ឧត្តម គឺភាពជាព្រះពុទ្ធ នឹងមិនសម្រេចដល់តថាគត ដែលសាបសូន្យចាកសីលឡើយ ។ កាយនេះ ទោះបែកធ្លាយខ្ចាត់ខ្ចាយលើផែនដីនេះ ឲ្យដូចជាបុគ្គលរោយអង្កាមស្រូវ គឺតថាគតមិនទំលាយសីលឡើយ ។

ចប់ ចម្បេយ្យចរិយា ទី ៣ ។

ចតុត្ថំ ចូឡពោធិចរិយំ

(១៤) បុនាបរំ យទា ហោមិ ចូឡពោធិ សុសីលវា
ភវំ ទិស្វាន ភយតោ នេក្ខម្មំ អភិនិក្ខមឹ ។
យា មេ ទុតិយិកា អាសិ ព្រាហ្មណី កនកសន្និភា
សាបិ វដ្ដេ អនបេក្ខា នេក្ខម្មំ អភិនិក្ខមិ ។
និរាលយា ឆិន្នពន្ធូ អនបេក្ខា កុលេ គណេ
ចរន្តា គាមនិគមំ ពារាណសឹ ឧបាគមុំ ។
តត្ថ វសាម និបកា អសំសដ្ឋា កុលេ គណេ
និរាកុលេ អប្បសទ្ទេ រាជុយ្យានេ វសាមុភោ ។
ឧយ្យានទស្សនំ គន្ត្វា រាជា អទ្ទស ព្រាហ្មណឹ
ឧបសង្កម្ម មំ(១) បុច្ឆិ តុយ្ហេសា កា(២) កស្ស ភរិយា ។

---
១ ឱ. ម. ឧបគន្ត្វា មំ ។ ២ ឱ. ម. កាតិ បទំ នត្ថិ ។

ចូឡពោធិចរិយា ទី៤

(១៤) បរិយាយដទៃទៀត កាលដែលតថាគត ជាបរិព្វាជក ឈ្មោះចូឡពោធិ ជាអ្នកមានសីលល្អ ឃើញនូវភពជាទីគួរខ្លាចហើយ ក៏ចេញទៅសាងអភិនេស្ក្រម ។ នាងព្រាហ្មណីមានសម្បុរដូចមាស នាងជាភរិយារបស់តថាគត នាងមិនមានអាល័យក្នុងវដ្ដៈ ក៏បានចេញទៅសាងអភិនេស្ក្រមដែរ នាងមិនមានអាល័យ លះបង់នូវផៅពង្ស មិនជាប់ចិត្ត ពួកត្រកូល តថាគតនិងព្រាហ្មណីនោះ ដើរទៅកាន់ស្រុកនិងនិគម ក៏បានចូលទៅកាន់ក្រុងពារាណសី ។ យើងទាំងពីរនាក់ ជាអ្នកមានបញ្ញា នៅក្នុងក្រុងពារាណសីនោះ មិនទៅច្រឡូកច្រឡំក្នុងពួកត្រកូលនិង នៅក្នុងឧទ្យានស្ដេច ជាទីមិនមានសំឡេង មិនមានកើរ ។ ព្រះរាជាទ្រង់ស្ដេចទៅទតឧទ្យាន បានឃើញព្រាហ្មណី ទ្រង់ចូលទៅសួរតថាគតថា ស្រីនេះ ជាភរិយារបស់លោក ឬជាភរិយារបស់អ្នកណា ។

ចតុត្ថំ ចូឡពោធិចរិយំ

ឯវំ វុត្តេ អហំ តស្ស ឥទំ វចនមព្រវឹ
ន មយ្ហំ ភរិយា ឯសា សហធម្មា(១) ឯកសាសនី ។
តិស្សា សារត្តគធិតោ គាហាបេត្វាន ចេដកេ
និប្បីឡយន្តោ ពលសា អន្តេបុរំ បវេសយិ ។
ឱទបត្តកិយា មយ្ហំ សហជាតា(២) ឯកសាសនី
អាកឌ្ឍិត្វា នយន្តិយា កោបោ មេ ឧបបជ្ជថ ។
សហ កោបេ សមុប្បន្នេ សីលព្វតមនុស្សរឹ
តត្ថេវ កោបំ និគ្គណ្ហឹ នាទាសឹ វឌ្ឍិតូបរិ ។
យទិ នំ ព្រាហ្មណឹ កោចិ កោដ្ដេយ្យ តិណ្ហសត្តិយា
នេវ សីលំ បភិន្ទេយ្យំ ពោធិយាយេវ ការណា ។
ន មេសា ព្រាហ្មណី ទេស្សា នបិ មេ ពលំ ន វិជ្ជតិ
សព្វញ្ញុតំ បិយំ មយ្ហំ តស្មា សីលានុរក្ខិសំ ។

ចូឡពោធិចរិយំ ចតុត្ថំ ។

១ ម. សហជា ។ ២ ឱ. ម. សហធា ។

ចូឡពោធិចរិយា ទី ៤

កាលព្រះរាជា ទ្រង់ត្រាស់សួរយ៉ាងនេះហើយ តថាគតក្រាបទូលព្រះរាជាថា ស្រីនេះ មិនមែនជាភរិយារបស់ទូលព្រះបង្គំទេ គ្រាន់តែជាស្រីមានធម៌ត្រូវគ្នា មានសាសនាត្រូវគ្នាប៉ុណ្ណោះ ។ ព្រះរាជា មានព្រះទ័យប្រតិព្ធ ចំពោះបព្វជិតានោះ ក៏ប្រើរាជបុរសឲ្យចាប់ សង្កត់សង្កិនដោយកម្លាំង យកចូលទៅខាងក្នុងព្រះរាជវាំង ។ កាលភរិយា មានជាតិជាមួយគ្នា មានសាសនាត្រូវគ្នា របស់តថាគត ដែលរាជបុរសទាញអូសនាំទៅនោះ សេចក្ដីក្រោធ ក៏កើតឡើងដល់តថាគត ។ កាលសេចក្ដីក្រោធកើតឡើង តថាគតពិចារណា នូវសីលវ័ត ផ្ចាញ់ផ្ចាល់នូវសេចក្ដីក្រោធក្នុងទីនោះ មិនឲ្យចំរើនឡើងបាន បើប្រសិនជាអ្នកណាមួយ ចាក់ព្រាហ្មណីនោះ ដោយលំពែងដ៏មុត តថាគតក៏មិនទំលាយសីល ព្រោះហេតុនៃពោធិញ្ញាណ ព្រាហ្មណីនោះ មិនមែនជាទីស្អប់របស់តថាគតទេ ទាំងកម្លាំងតថាគត ក៏មិនមែនជាមិនមានឡើយ តែសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ជាទីស្រឡាញ់របស់តថាគត ព្រោះហេតុនោះ បានជាតថាគតរក្សាសីលតែម្យ៉ាង ។

ចប់ចូឡពោធិចរិយា ទី ៤ ។

បញ្ចមំ មហិសរាជចរិយំ

(១៥) បុនាបរំ យទា ហោមិ មហិសោ(១) បវនចារកោ
បវឌ្ឍកាយោ ពលវា មហន្តោ ភីមទស្សនោ ។
បព្ភារេ គិរិទុគ្គេ ច រុក្ខមូលេ ទកាសយេ
ហោតេត្ថ ឋានំ មហិសានំ កោចិ កោចិ តហឹ តហឹ ។
វិចរន្តោ ព្រហារញ្ញេ ឋានំ អទ្ទស ភទ្ទកំ
តំ ឋានំ ឧបគន្ត្វាន តិដ្ឋាមិ ច សយាមិ ច ។
អថេត្ថ កបិមាគន្ត្វា បាបោ អនរិយោ លហុ
ខន្ធេ នលាដេ ភមុកេ មុត្តេតិ ឱហទេតិ តំ ។
សកិម្បិ ទិវសំ ទុតិយំ តតិយំ ចតុត្ថម្បិ ច
ទូសេតិ មំ សព្វកាលំ តេន ហោមិ ឧបទ្ទុតោ ។
មមំ ឧបទ្ទុតំ ទិស្វា យក្ខោ មំ ឥទមព្រវិ
នាសេហេតំ ឆវំ បាបំ សិង្គេហិ ច ខុរេហិ ច ។

---

១ ឱ. ម. មហិំសោ វនចារកោ ។ ម. មហិសោ បវនចារកោ ។

មហិសរាជចរិយា ទី ៥

(១៥) មានចរិយាដទៃទៀត កាលតថាគតកើតជាក្របីព្រៃ ត្រាច់ទៅក្នុងព្រៃធំ មានកាយចំរើន មានកម្លាំងច្រើន មានសរីរៈធំធាត់ ទើបគេឃើញហើយគួរតែខ្លាច ។ ទីនៅនៃក្របីទាំងឡាយ មានក្នុងទីនោះ គឺជ្រកភ្នំ ផ្លូវដើរភ្នំដែលបុគ្គលទៅបានដោយកម្រ គល់ឈើទឹកបឹង សត្វមួយ ៗ កាលត្រាច់ទៅក្នុងទីនោះ ៗ តែងបានឃើញទីដ៏ល្អក្នុងព្រៃធំ ឯតថាគតក៏ចូលទៅកាន់ទីនោះ ឈរផង ដេកផង ។ គ្រានោះ មានស្វាមួយក្នុងព្រៃធំនោះ ជាសត្វលាមក ថោកទាប ឡេះឡោះ មកកាន់ទីនោះ នោម ជុះ ដាក់តថាគត ត្រង់ក ថ្ងាស និងចិញ្ចើម ។ ពានរនោះ ប្រទូស្តនឹងតថាគត អស់មួយថ្ងៃ ពីរថ្ងៃ បីថ្ងៃ បួនថ្ងៃ តថាគតត្រូវពានរនោះ បៀតបៀនសព្វ ៗ កាល ។ ទេវតាឃើញតថាគត ដែលត្រូវស្វានោះបៀតបៀនហើយ ក៏ពោលពាក្យនេះនឹងតថាគតថា (ម្នាលក្របី) អ្នកចូរញាំញីស្វាលាមកអាក្រក់នេះ ឲ្យវិនាសដោយស្នែងនិងក្រចកទៅ ។

ឯវំ វុត្តេ តទា យក្ខោ អហំ តំ ឥទមព្រវឹ
កឹ ត្វំ មក្ខេសិ កុណបេន បាបេន អសុចិយេន មំ ។
យទិហន្តស្ស បកុប្បេយ្យំ តតោ ហីនតរោ ភវេ
សីលញ្ច មេ បភិជ្ជេយ្យ វិញ្ញូ ច គរហេយ្យុំ មំ ។
ហីឡិតា ជីវិតា វាបិ បរិសុទ្ធេន មតំ វរំ
ក្យាហំ ជីវិតហេតុបិ កាហាមិ បរហេឋនំ ។
ហីនមជ្ឈិមឧក្កដ្ឋេ សហន្តោ អវមានិតំ
ឯវំ លភតិ សប្បញ្ញោ មនសា យថា បត្ថិតន្តិ ។

មហិសរាជចរិយំ បញ្ចមំ ។

ឆដ្ឋមំ រុរុមិគចរិយំ

(១៦) បុនាបរំ យទា ហោមិ សុតត្តកនកសន្និភោ[១]
មិគរាជា រុរុ នាម បរមសីលសមាហិតោ ។

---

១ ម. សុទត្តកនកសន្និភោ ។

កាលទេវតានោះពោលយ៉ាងនេះហើយ តថាគតក៏បានពោលនឹងទេវតានោះវិញថា (ម្នាលទេវតា) បើទុកជាអ្នកប្រមាថខ្ញុំ ដោយសាកសព លាមក អាក្រក់ ដូចម្តេចក៏ដោយ ក៏ខ្ញុំមិនធ្វើតាមពាក្យអ្នកឡើយ ។ ព្រោះថា បើខ្ញុំខឹងនឹងស្វានេះ ខ្ញុំជាបុគ្គលអាក្រក់ ជាងស្វានោះទៅទៀត សីលរបស់ខ្ញុំនឹងបែកធ្លាយផង វិញ្ញូជនទាំងឡាយ នឹងតិះដៀលដល់ខ្ញុំផង ។ ការស្លាប់ដោយសេចក្តីបរិសុទ្ធ ប្រសើរជាងការរស់នៅ ដែលពួកអ្នកប្រាជ្ញតិះដៀល បើយ៉ាងនេះ ឲ្យខ្ញុំធ្វើនូវការបៀតបៀនអ្នកដទៃ ព្រោះហេតុតែជីវិត (របស់ខ្លួន) ដូចម្តេចកើត ។ បុគ្គលប្រកបដោយប្រាជ្ញា កាលអត់ទ្រាំ ចំពោះសេចក្តីមើលងាយ (របស់ពួកជនដទៃ) ក្នុងហេតុយ៉ាងទន់ មធ្យម និងឧក្រិដ្ឋ រមែងបានសម្រេច ដូចសេចក្តីប្រាថ្នាក្នុងចិត្ត យ៉ាងនេះឯង ។

ចប់ មហិសរាជចរិយា ទី ៥ ។

រុរុមិគចរិយា ទី ៦

(១៦) មានចរិយាដទៃទៀត កាលតថាគតកើតជាស្តេចម្រឹគ ឈ្មោះរុរុ សម្បុរស្បែកដូចមាសដែលដាំដុតល្អ ប្រកបដោយសីលដ៏ឧត្តម ។

រម្មេ បទេសេ រមណីយេ វិវិត្តេ អមនុស្សកេ
តត្ថ វាសំ ឧបគញ្ឆិំ គង្គាកូលេ មនោរមេ ។
អថ ឧបរិ គង្គាយ ធនិកេហិ បរិបីឡិតោ
បុរិសោ គង្គាយ បតតិ ជីវាមិ វា មរាមិ វា ។
រត្តិន្ទិវំ សោ គង្គាយ វុយ្ហមានោ មហោទកេ
រវន្តោ ករុណំ រវំ មជ្ឈេ គង្គាយ គច្ឆតិ ។
តស្សាហំ សទ្ទំ សុត្វាន ករុណំ បរិទេវតោ
គង្គាយ តីរេ ឋត្វាន អបុច្ឆិំ កោសិ ត្វំ នរោ ។
សោ មេ បុដ្ឋោ ព្យាកាសិ អត្តនោ ករណំ តទា
ធនិកេហិ ភីតោ តសិតោ បក្ខន្ទោហំ មហានទឹ ។
តស្ស កត្វាន ការុញ្ញំ ចជិត្វា មម ជីវិតំ
បវិសិត្វា នីហរិំ តស្ស អន្ធការម្ហិ រត្តិយា ។

កាលនោះ ប្រទេសដែលគួរឲ្យត្រេកអរ គួរឲ្យរីករាយ ជាប្រទេសស្ងាត់ស្ងៀម មិនមានមនុស្ស នៅជិតច្រាំងទន្លេគង្គា គួរជាទីរីករាយនៃចិត្ត តថាគតបានចូលទៅនៅក្នុងទីនោះ ។ កាលនោះ មានបុរសម្នាក់ (ជំពាក់បំណុលគេ) ត្រូវពួកម្ចាស់ទ្រព្យតឹងទារទ្រាំង ក៏លោតចម្លងខ្លួនចុះ ក្នុងទឹកធំលើខ្សែទឹកទន្លេគង្គា ដោយគិតថា អញរស់ក៏ដោយ ស្លាប់ក៏ដោយ ។ បុរសនោះ ត្រូវខ្សែទឹកទន្លេគង្គា កួចទៅក្នុងទឹកជំ អស់មួយយប់មួយថ្ងៃ ស្រែកខ្សឹកខ្សួលគួរអាណិត អណ្តែតទៅក្នុងកណ្តាលទន្លេ ។ តថាគតឮសម្លេងនៃបុរសនោះ កំពុងខ្សឹកខ្សួល គួរអាណិត ឋិតនៅរវៀងឆ្នេរនៃស្ទឹង ក៏ស្រែកសួរថា អ្នកជាមនុស្សឬ ។ បុរសនោះ ដែលតថាគតសួរហើយ ក៏ប្រាប់ហេតុរបស់ខ្លួន ក្នុងកាលនោះថា ខ្ញុំក៏យកតស៊ូទ្រាំងទ្រ ពួកម្ចាស់បំណុល ហើយស្ទុះមកក្នុងស្ទឹងធំនេះ ។ តថាគតមានសេចក្តីអាណិត ចំពោះបុរសនោះ ក៏ប្រថុយលះបង់ជីវិតរបស់ខ្លួន ចូលទៅនាំយកបុរសនោះមក ក្នុងរាត្រីដ៏ងងឹត ។

ឆដ្ឋំ រុរុមិគចរិយំ

អស្សត្ថកាលមញ្ញាយ តស្សាហំ ឥទមព្រវឹ
ឯកំ តំ វរំ យាចាមិ មា មំ កស្សចិ បាវទ ។
នគរំ គន្ត្វាន អាចិក្ខិ បុច្ឆិតោ ធនហេតុកោ
រាជានំ សោ គហេត្វាន ឧបគញ្ឆិ មមន្តិកំ ។
យាវតា ការណំ សព្វំ រញ្ញោ អារោចិតំ មយា
រាជា សុត្វាន វចនំ ឧសុំ តស្ស បកប្បយិ ។
ឥធេវ ឃាតយិស្សាមិ មិត្តទុព្ភឹ អនរិយំ
តមហំ អនុរក្ខន្តោ និម្មិនឹ មម អត្តនា ។
តិដ្ឋតេ សោ មហារាជ កាមការោ ភវាមិ តេ
អនុរក្ខឹ មម សីលំ នារក្ខឹ មម ជីវិតំ
សីលវា ហិ តទា អាសឹ ពោធិយាយេវ ការណាតិ ។

រុរុមិគចរិយំ ឆដ្ឋំ ។

រុរុមិគចរិយា ទី ៦

តថាគតដឹងនូវកាលនៃបុរសនោះ បាត់សេចក្ដីលំបាកហើយ ក៏ពោលពាក្យនេះ នឹងបុរសនោះថា ខ្ញុំសូមពរមួយនឹងអ្នកថា ចូរអ្នកកុំប្រាប់រូបខ្ញុំ ដល់អ្នកណាមួយឡើយ ។ បុរសនោះទៅកាន់នគរវិញ ស្ដេចសួរ ហេតុតែចង់បានទ្រព្យ ក៏ក្រាបទូល (ដល់ស្ដេច) ហើយនាំស្ដេចចូលទៅកាន់សំណាក់តថាគត ។ តថាគត ប្រាប់ហេតុសព្វគ្រប់ដល់ស្ដេច ស្ដេចលុះបានស្ដាប់ពាក្យនោះហើយ ក៏បានសម្រេចព្រះទ័យថា ត្រូវសម្លាប់បុរសនេះ ដោយកូនសរ (ទ្រង់ត្រាស់ថា) អញនឹងសម្លាប់បុរសទ្រុស្តមិត្ត ដ៏អាក្រក់ ក្នុងទីនេះ ។ តថាគតកាលរក្សាទុកបុរសនោះ ក៏ប្ដូរខ្លួនបុរសនោះ ដោយខ្លួនរបស់តថាគត (ក្រាបទូលថា) បពិត្រមហារាជ បុរសនុ៎ះ ចូរស្ថិតនៅចុះ សូមព្រះអង្គធ្វើខ្ញុំព្រះអង្គតាមប្រាថ្នាវិញ ។ តថាគតរក្សាសីល របស់តថាគត មិនរក្សាជីវិត របស់តថាគតឡើយ បានជាក្នុងកាលនោះ តថាគតមានសីលមាំមួន ព្រោះហេតុតែពោធិញ្ញាណ ។

ចប់ រុរុមិគចរិយា ទី ៦ ។

សត្តមំ មាតង្គចរិយំ

(១៧) បុនាបរំ យទា ហោមិ ជដិលោ ឧគ្គតាបនោ
មាតង្គោ នាម នាមេន សីលវា សុសមាហិតោ ។
អហញ្ច ព្រាហ្មណោ ឯកោ គង្គាកូលេ វសាមុភោ
អហំ វសាមិ ឧបរិ ហេដ្ឋា វសតិ ព្រាហ្មណោ ។
វិចរន្តោ អនុកូលម្ហិ ឧទ្ធំ មេ អស្សមទ្ទស
តត្ថ មំ បរិភាសេត្វា អភិសបិ មុទ្ធផាលនំ ។
យទិហំ តស្ស បកុប្បេយ្យំ យទិ សីលំ ន គោបយេ
ឱលោកេត្វានហំ តស្ស ករេយ្យំ ឆារិកំ វិយ ។
យំ សោ តទា មំ អភិសបិ កុបិតោ ទុដ្ឋមានសោ
តស្សេវ មត្ថកេ និបតិ យោគេន តំ បមោចយឹ ។
អនុរក្ខឹ មម សីលំ នារក្ខឹ មម ជីវិតំ
សីលវា ហិ តទា អាសឹ ពោធិយាយេវ ការណាតិ ។

មាតង្គចរិយំ សត្តមំ ។

មាតង្គចរិយា ទី ៧

(១៧) ម្នាលសារីបុត្រ ដទៃទៀត កាលតថាគត កើតជាជដិលតាបស ឈ្មោះមាតង្គៈ មានតបៈខ្ពង់ខ្ពស់ មានសីលបរិសុទ្ធ មានចិត្តតម្កល់មាំល្អ ។ ជនពីរនាក់ គឺតថាគត និងព្រាហ្មណ៍ នៅជិតឆ្នេរទន្លេគង្គា តថាគតនៅខាងលើខ្សែទឹក ឯព្រាហ្មណ៍នៅខាងក្រោមខ្សែទឹក ។ ព្រាហ្មណ៍ កាលដើរទៅតាមឆ្នេរទន្លេ បានឃើញអាស្រមតថាគត នៅខាងលើខ្សែទឹក ក៏ប្រទេចផ្ដាសាតថាគតក្នុងទីនោះ ហើយដាក់សម្បថថា (ឲ្យក្បាលអ្នក បែកជា ៧ ភាគ ក្នុងថ្ងៃទី ៧) ។ បើតថាគតខឹងនឹងព្រាហ្មណ៍ មានតែតថាគតមិនរក្សាសីល តថាគតនឹងក្រឡេកមើលព្រាហ្មណ៍នោះ ហើយធ្វើឲ្យឆេះទៅជាផេះក៏បាន ។ កាលណោះ ព្រាហ្មណ៍នោះ មានចិត្តប្រទូស្តខឹង ដាក់សម្បថដល់តថាគត ដោយឧបាយណា សម្បថនោះ បែរជាធ្លាក់លើក្បាលព្រាហ្មណ៍នោះវិញ តថាគតក៏ដោះព្រាហ្មណ៍នោះ ឲ្យរួចចាកសម្បថ ដោយឧបាយនោះ ។ តថាគតរក្សាសីល របស់តថាគត មិនរក្សាជីវិត របស់តថាគតឡើយ បានជាក្នុងកាលនោះ តថាគតកាន់សីលមាំមួន ព្រោះហេតុនៃពោធិញ្ញាណ ។

ចប់ មាតង្គចរិយា ទី ៧ ។

អដ្ឋមំ ធម្មទេវបុត្តចរិយំ

(១៨) បុនាបរំ យទា ហោមិ មហាសក្ខោ(១) មហិទ្ធិកោ
ធម្មោ នាម មហាយក្ខោ សព្វលោកានុកម្បកោ ។
ទសកុសលកម្មបថេ សមាទបេន្តោ មហាជនំ
ចរាមិ គាមនិគមំ សមិត្តោ សបរិជនោ ។
បាបោ កទរិយោ យក្ខោ ទីបេន្តោ ទស បាបកេ
សោបេត្ថ មហិយា ចរតិ សមិត្តោ សបរិជនោ ។
ធម្មវាទី អធម្មោ ច ឧភោ បច្ចនិកា មយំ
ធុរេ ធុរំ ឃដយន្តា សមិម្ហា បដិបថេ ឧភោ ។
កលហោ វត្តតី ភេស្មា(២) កល្យាណបាបកស្ស ច
មគ្គា ឧក្កមនត្ថាយ មហាយុទ្ធោ ឧបដ្ឋិតោ ។
យទិហំ តស្ស បកុប្បេយ្យំ យទិ ភិន្ទេ តបោគុណំ
សហ បរិជនតស្ស រជភូតំ ករេយ្យហំ ។

១ ឱ. មហាយក្ខោ ។ ម. មហាបក្ខោ ។ ២ ឱ. ភស្មា ។

ធម្មទេវបុត្តចរិយា ទី ៨

(១៨) មានចរិយាដទៃទៀត កាលតថាគត កើតជាទេវបុត្ត មានអានុភាពធំ ឈ្មោះធម្មៈ មានសក្តិធំ មានឫទ្ធិច្រើន ជាអ្នកអនុគ្រោះដល់សត្វលោកទាំងពួង ។ កាលនោះ តថាគត ញុំាងមហាជនឲ្យតម្កល់នៅក្នុងកុសលកម្មបថ ១០ ត្រាច់ទៅក្នុងស្រុកនិងនិគម ជាមួយនឹងមិត្រ ជាមួយនឹងជនជាបរិវារ ។ មានទេវបុត្តមួយអង្គ មានធម៌លាមក កំណាញ់ស្វិតស្វាញ សំដែងនូវធម៌លាមក ១០ ប្រការ ទេវបុត្តនោះត្រាច់ទៅលើផែនដីធំ ក្នុងជម្ពូទ្វីបនេះ ជាមួយនឹងមិត្ត ជាមួយនឹងជនជាបរិវារ ។ យើងជាទេវបុត្តទាំងពីរនាក់ គឺទេវបុត្តអ្នកពោលនូវធម៌ និងទេវបុត្តអ្នកពោលនូវអធម៌ ទៅជាសត្រូវនឹងគ្នា យើងទាំងពីរនាក់ ត្រូវបររថប៉ះនឹមជាយនឹម ក្នុងផ្លូវជួបគ្នា ។ ជម្លោះជាហេតុញុំាងភ័យឲ្យកើត ប្រព្រឹត្តទៅដល់កល្យាណទេវបុត្តនិងបាបទេវបុត្ត មហាសង្គ្រាមក៏តាំងឡើង ដើម្បីប្រផែនផ្លូវគ្នា ។ បើតថាគតខឹងនឹងអធម្មទេវបុត្ត មានតែតថាគត ទំលាយតបោគុណ គឺសីលដ៏ប្រសើរ តថាគតគប្បីធ្វើនូវអធម្មទេវបុត្តនោះ ព្រមទាំងជនជាបរិវារឲ្យទៅជាធូលីភក់បាន ។

តទាហំ សីលរក្ខាយ និព្វាបេត្វាន មានសំ
សហ ជនេនោក្កមិត្វា បថំ បាបស្ស ទាសហំ ។
សហ បថតោ ឱក្កន្តេ កត្វា ចិត្តស្ស និព្វុតឹ
វិវរំ អទាសិ បថវី បាបយក្ខស្ស តាវទេ ។

ធម្មទេវបុត្តចរិយំ អដ្ឋមំ ។

នវមំ ជយទិសចរិយំ

(១៩) បញ្ចាលរដ្ឋេ នគរវរេ កបិលាយំ បុរុត្តមេ
រាជា ជយទិសោ នាម សីលគុណមុបាគតោ ។
តស្ស រញ្ញោ អហំ បុត្តោ សុតធម្មោ សុសីលវា
អលីនសត្តោ គុណវា អនុរក្ខបរិជនោ សទា ។
បិតា មេ មិគវំ គន្ត្វា បោរិសាទំ ឧបាគមិ
សោ មេ បិតុមគ្គហេសិ ភក្ខោសិ មម មា ចលិ ។

ប៉ុន្តែតថាគតរំលត់ចិត្ត ដើម្បីរក្សាសីល តថាគតព្រមទាំងជនជាបរិស័ទគឺបែរចៀស បើកផ្លូវឲ្យបាបទេវបុត្ត ។ កាលតថាគតព្រមទាំងជនជាបរិស័ទ រំលត់ចិត្ត បែរចៀសអំពីផ្លូវហើយ មហាប្រថពី ក៏ស្រូបបាបទេវបុត្ត ក្នុងខណៈនោះ ។

ចប់ ធម្មទេវបុត្តចរិយា ទី ៨ ។

ជយទិសចរិយា ទី ៩

(១៩) មានស្តេចមួយអង្គ ព្រះនាមជយទិស ប្រកបដោយសីលគុណ ក្នុងក្រុងដ៏ឧត្តម ឈ្មោះកបិលា ជាក្រុងដ៏ប្រសើរក្នុងដែនបញ្ចាល ។ តថាគត កើតជាព្រះរាជបុត្ត របស់ស្តេចនោះ ឈ្មោះអលីនសត្តកុមារ ជាអ្នកស្ទាត់ស្ទាញក្នុងធម៌ មានសីលដ៏ល្អ ប្រកបដោយមហាបុរិសគុណ ជាអ្នករក្សាទុកជនជាបរិវារ សព្វកាល ។ បិតារបស់តថាគត បានទៅប្រមាញម្រឹគ (ក្នុងព្រៃ) ក៏ចូលទៅកាន់សំណាក់យក្ស ឈ្មោះបោរិសាទ យក្សនោះចាប់ស្តេចជយទិស ជាបិតានៃតថាគត (ហើយនិយាយថា) អ្នកត្រូវជាអាហាររបស់យើងហើយ អ្នកកុំកម្រើកឡើយ ។

តស្ស តំ វចនំ សុត្វា គិរោ ឥសិការេងិតោ
ឧព្វិគ្គោ អហុ តស្ស ទិស្វាន បោរិសាទកំ ។
មិគំ គហេត្វា មុញ្ចស្សុ កត្វា អាគមនំ បុន
ព្រាហ្មណស្ស ធនំ ទត្វា បិតា អាមន្តយី មមំ ។
រជ្ជំ បុត្ត បដិបជ្ជ មា បមជ្ជិ បុរំ ឥទំ
កតំ មេ បោរិសាទេន មម អាគមនំ បុន ។
មាតាបិតូ ច វន្ទិត្វា និម្មិនិត្វាន អត្តនំ
និក្ខិបិត្វា ធនុំ ខគ្គំ បោរិសាទមុបាគមឹ ។
សសត្ថហត្ថូបគតំ កទាចិ សោ តសិស្សតិ
តេន ភិជ្ជិស្សតិ សីលំ បរិត្តាសំ កតេ មយិ ។
សីលខណ្ឌភយា មយ្ហំ តស្ស ទេស្សំ ន ព្យាហរឹ
មេត្តចិត្តោ ហិតវាទី ឥទំ វចនមព្រវឹ ។

បិតារបស់គថាគតនោះ លុះឮពាក្យរបស់យក្ខិនីបុត្តនោះ ហើយក៏ភ័យ តក់ស្លុត ញ័រខ្លួន ដើរក្បែរដំណើរ បិតានៃគថាគតនោះឈរនៅស្ងៀម មិនអាចនឹងតបញ្ញត្តបាន ព្រោះឃើញស្ដេចទៅរិហា ។ ព្រះកុមារទ្រង់ត្រាស់ថា សូមអ្នកយកសាច់ម្រឹគនេះចុះ សូមលែងខ្ញុំ ខ្ញុំនឹងឲ្យទ្រព្យដល់ព្រាហ្មណ៍ រួចហើយនឹងត្រឡប់មកវិញ ។ បិតារបស់គថាគតមកប្រាប់ថា ម្នាលកូន អ្នកចូរត្រឡប់ត្រឹមនេះ ចូរកុំប្រមាទប្រហែសឡើយ ដែលអញបានត្រឡប់មកវិញនេះ ព្រោះតែអញបានសម្ដីជាមួយនឹងយក្សបោរិសាទ ។ គថាគត ថ្វាយបង្គំព្រះមាតានិងព្រះបិតា ហើយនិមន្តខ្លួនកាន់ជុំ និងពះខាន់ ចេញអំពីនគរ ដើរចូលទៅរកបោរិសាទយក្ស ។ (គថាគតគិតថា យក្សនោះបើឃើញគថាគត) មាននគ្រឿងសាស្ត្រាក្នុងដៃ ក៏នឹងតក់ស្លុត កាលបើគថាគតជួបយក្សនោះឲ្យតក់ស្លុត សីលរបស់គថាគត នឹងបែកធ្លាយ ដោយការញ៉ាំងសេចក្ដីតក់ស្លុត ឲ្យកើតដល់យក្សនោះ ។ (លុះគិតឃើញយ៉ាងនេះ) គថាគតមិនពោលពាក្យជាទីស្អប់ ទៅកាន់យក្សនោះទេ ព្រោះការខ្លាចដាច់សីល នៃគថាគត គថាគតមានមេត្តាចិត្ត ពោលតែពាក្យមានប្រយោជន៍ ហើយបានពោលនូវពាក្យនេះថា

ឧជ្ជលេហិ មហាអគ្គិ បបតិស្សាម្ហិ រុក្ខតោ
សុបក្កកាលមញ្ញាយ(១) ភក្ខាយ ត្វំ បិតាមហា ។
ឥតិ សីលវតំ ហេតុ នារក្ខឹ មម ជីវិតំ
បព្វាជេសិំ ចាហំ តស្ស សទា បាណាតិបាតិកន្តិ ។

ជយទ្ទិសចរិយំ នវមំ ។

ទសមំ សង្ខបាលចរិយំ

(៦០) បុនាបរំ យទា ហោមិ សង្ខបាលោ មហិទ្ធិកោ
ទាឋាវុធោ(២) ឃោរវិសោ ទ្វិជិវ្ហោ ឧរគាធិភូ ។
ចតុប្បថេ មហាមគ្គេ នានាជនសមាកុលេ
ចតុរោ អង្គេ អធិដ្ឋាយ តត្ថ វាសមកប្បយឹ ។
ឆវិយា ចម្មេន មំសេន នហារុអដ្ឋិកេហិ វា
យស្ស ឯតេន ករណីយំ ទិន្នំយេវ ហរាតុ សោ ។
អទ្ទសំសុ ភោជបុត្តា ខរា លុទ្ទា អការុណា
ឧបគច្ឆុំ មមំ តត្ថ ទណ្ឌមុគ្គរបាណិនោ

១ ឱ. សុបក្កកាលមព្ភេយ ។ ម. សុបក្កកាលមញ្ញាយ ។ ២ ឱ. ម. ទាឋាវុធោ ។

ចូរលោកតាដុតភ្លើងឲ្យឆេះខ្លាំងឡើង ខ្ញុំនឹងលោតពីលើដើមឈើនេះទម្លាក់ទៅ (ក្នុងភ្លើងនោះ) បពិត្រជីតា បើលោកតាដឹងថា កាលនៃសាច់នោះឆ្អិនល្អហើយ ចូរបរិភោគសាច់នោះចុះ ។ ព្រោះហេតុបិតាមានសីល ដូចរៀបរាប់មកនេះ តថាគតមិនរក្សាជីវិត របស់តថាគតទេ តថាគតញុំាងបុរិសាទ ជាអ្នកធ្វើអំពើបាណាតិបាត ឲ្យវៀរចេញអំពើអាក្រក់ សព្វកាល ។

ចប់ជយទ្ទិសចរិយា ទី ៩ ។

សង្ខបាលចរិយា ទី ១០

(៦០) មានចរិយាដទៃទៀត កាលតថាគតកើតជាស្តេចនាគ ឈ្មោះសង្ខបាល មានឫទ្ធិច្រើន មានចង្កូមជាអាវុធ មានពិសដ៏ពន្លឹក មានអណ្តាតពីរ ជាស្តេចគ្របសង្កត់ពួកនាគជាតិ ។ តថាគត អធិដ្ឋានអង្គទាំង ៤ និងផ្លូវធំ ៤ ជាកន្លែងទៅមកនៃជនផ្សេង ៗ ហើយសម្រេចទីលំនៅក្នុងទីនោះ ។ បុគ្គលណា មានកិច្ចគួរធ្វើដោយអវយវៈនេះ គឺសម្បុរ ស្បែក សាច់ សរសៃ និងឆ្អឹង បុគ្គលនោះ ចូរនាំយកអវយវៈដែលអញឲ្យហើយចុះ ។ ពួកព្រានព្រៃកាន់ឡោយ ជាមនុស្សរឹងត្អឹងអាក្រក់ ឥតមានសេចក្តីករុណាករស្ស មានដំបងនិងញញួរក្នុងដៃ បានឃើញតថាគត ហើយដើរចូលមកក្នុងទីនោះ ។

នាសាយ វិនិវិជ្ឈិត្វា នង្គុដ្ឋេ បិដ្ឋិកណ្ដកេ
កាជេ អារោបយិត្វាន ភោជបុត្តា ហរន្តិ មំ ។
សសាគរន្តំ បឋវឹ សកាននំ សបព្វតំ
ឥច្ឆមានោ ចហំ តត្ថ នាសាវាតេន ឈាបយេ ។
សូលេហិ វិជ្ឈិយន្តោបិ កោដ្ដយន្តោបិ សត្តិភិ
ភោជបុត្តេ ន កុប្បាមិ ឯសា មេ សីលបារមីតិ ។

សង្ខបាលចរិយំ ទសមំ ។

តស្សុទ្ទានំ

ហត្ថិនាគោ ភូរិទត្តោ ចម្បេយ្យោ ពោធិ មហិំសោ
រុរុមាតង្គធម្មា ច អត្រជោ ច ជយទ្ទិសោ ។
ឯតេ សត្តា សីលពលា បរិក្ខារ បទេសិកា
ជីវិតំ បរិរក្ខិត្វា សីលានិ អនុរក្ខិស្សំ ។
សង្ខបាលស្ស មេ សតោ សព្វកាលំបិ ជីវិតំ
យស្ស កស្សចិ និយ្យត្តំ តស្មា សា សីលបារមីតិ ។

សីលបារមីនិទ្ទេសោ និដ្ឋិតោ ។

កូនក្រោមព្រៃទាំងឡាយ បានចោះតថាគតក្រង់ច្រមុះ កន្ទុយ ខ្នង និងក ហើយលើកតថាគតដាក់ក្នុងសែងរែក រែកយកទៅ ៗ តថាគត បើប្រាថ្នានឹងធ្វើនូវមហាប្រថពី ដែលមានសមុទ្រជាទីបំផុត ព្រមទាំងឈើព្រៃ ព្រមទាំងភ្នំ ឲ្យឆេះខ្លោចទៅជាផេះ ដោយខ្យល់តាមច្រមុះ ក្នុងទីនោះ ក៏បាន ។ (ប៉ុន្តែ) តថាគត មិនខឹងនឹងកូនក្រោមព្រៃទាំងឡាយ ដែលចោះដោយដែកស្រួច និងចាក់ដោយលំពែងទាំងឡាយឡើយ នេះជាសីលបារមីរបស់តថាគត ។

ចប់ សង្ខបាលចរិយាទី ១០ ។

ឧទ្ទាននៃចរិយានោះ

សីលវនាគចរិយា ១ ភូរិទត្តចរិយា ១ ចម្បេយ្យចរិយា ១ ចូឡពោធិចរិយា ១ មហិំសរាជចរិយា ១ រុរុមិគចរិយា ១ មាតង្គចរិយា ១ ទេវធម្មបុត្តចរិយា ១ ជយទ្ទិសចរិយា ១ សង្ខបាលចរិយា ១ ។ ចរិយាទាំងអស់នោះ តថាគតសំដែងហើយថា មានសីលជាកម្លាំង ជាបរិក្ខារ តថាគតបានគ្រប់គ្រងជីវិត រក្សាសីល ។ កាលតថាគត ជាសង្ខបាលនាគរាជ បានប្រគល់ជីវិតឲ្យដល់បុគ្គលណាមួយ សព្វ ៗ កាល ហេតុនោះ បារមីនោះ ជាសីលបរមត្ថបារមី (នៃតថាគត) ។

ចប់ សីលបារមីនិទ្ទេស ។

នេក្ខម្មបារមិតា

បឋមំ យុធញ្ជយចរិយំ

(៦១) យទាហំ អមិតយសោ រាជបុត្តោ យុធញ្ជយោ
ឧស្សាវពិន្ទុំ សុរិយាតបេ បតិតំ ទិស្វាន សំវិជឹ ។
តមេវាធិបតឹ កត្វា សំវេគមនុព្រូហយឹ
មាតុបិតុញ្ច វន្ទិត្វា បព្វជ្ជមនុយាចហំ ។
យាចន្តិ មំ បញ្ជលិកា សនេគមា សរដ្ឋកា
អជ្ជេវ បុត្ត បដិបជ្ជ ឥទ្ធំ ផីតំ មហាមហឹ ។
សរាជកេ សហោរោធេ(១) សនេគមេ សរដ្ឋកេ
ករុណំ បរិទេវន្តេ អនបេក្ខោ បរិច្ចជឹ ។
កេវលំ បថវឹ រជ្ជំ ញាតិបរិជនំ យសំ
ចជមានោ ន ចិន្តេសឹ ពោធិយាយេវ ការណា

---

១ ឱ. សហោរោធេ ។

នេក្ខម្មបារមី

យុធញ្ជយចរិយា ទី ១

(៦១) កាលដែលតថាគត កើតជារាជបុត្រ (នៃស្ដេចសព្វទត្ត) ឈ្មោះយុធញ្ជ័យ ជារាជកុមារមានបរិវារនិងយស រាប់មិនបាន ក្នុងកាលនោះ តថាគតកើតសេចក្ដីសង្វេគ ព្រោះឃើញដំណក់ទឹកសន្សើម ដែលរីងហួតដោយកំដៅព្រះអាទិត្យ ។ តថាគតយកដំណក់ទឹកសន្សើមនោះជាអធិបតី ចំរើនឲ្យសេចក្ដីសង្វេគ ថ្វាយបង្គំព្រះមាតានិងព្រះបិតា ហើយសូមបព្វជ្ជា ។ ពួករាជបុរសព្រមទាំងអ្នកនិគម អ្នកនៅក្នុងដែន ផ្គងអញ្ជលីអង្វរតថាគតថា បពិត្រព្រះរាជបុត្រ សូមព្រះអង្គម្ចាស់គ្រប់គ្រងមហាប្រថពី ដែលសំបូរណ៍ដោយសម្បត្តិដ៏ស្ដុកស្ដម្ភ ក្នុងថ្ងៃនេះចុះ ។ តថាគតមិនមានអាល័យ លះបង់រាជបុរស ព្រមទាំងស្ដេច ស្រីស្នំ អ្នកនិគម និងអ្នកនៅក្នុងដែន ដែលកំពុងខ្សឹកខ្សួលគួរឲ្យអាណិត ។ តថាគតលះបង់រាជ្យលើផែនដី ញាតិ ជនជាបរិវារ និងយសទាំងអស់ ឥតមានគិតដល់ ព្រោះហេតុតែពោធិញ្ញាណតែម្យ៉ាង ។

មាតា បិតា ន មេ ទេស្សា នបិ មេ ទេស្សំ មហាយសោ(១)
សព្វញ្ញុតំ បិយំ មយ្ហំ តស្មា រជ្ជំ បរិច្ចជឹ ។

យុធញ្ជយចរិយំ បឋមំ ។

ទុតិយំ សោមនស្សចរិយំ

(៦៦) បុនាបរំ យទា ហោមិ ឥន្ទបត្ថេ(២) បុរុត្តមេ
កាមិតោ ទយិតោ បុត្តោ សោមនស្សោតិ វិស្សុតោ ។
សីលវា គុណសម្បន្នោ កល្យាណបដិភានវា
វុឌ្ឍាបចាយី ហិរិមា សង្គហេសុ ច កោវិទោ ។
តស្ស រញ្ញោ បដិករោ អហោសិ កុហកតាបសោ
អារាមំ មាលាវច្ឆញ្ច រោបយិត្វាន ជីវតិ ។
តមហំ ទិស្វាន កុហកំ ថុសរាសឹវ អតណ្ឌុលំ
ទុមំវ អន្តោ សុសិរំ កទលឹវ អសារកំ ។

១ ឱ. នបិ មេ ទេស្សោ មហាយសោ ។ ឧ. នបិ មេ ទេស្សំ មហាយសំ ។ ២ ម. ឥន្ទបត្តេ ។

មាតាបិតា មិនមែនជាទីស្អប់របស់តថាគតទេ ទាំងយសដ៏ធំ ក៏មិនមែនជាទីស្អប់ របស់តថាគតដែរ តែសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ជាទីស្រឡាញ់ របស់តថាគត ព្រោះហេតុនោះ ទើបតថាគតលះបង់រាជ្យ ។

ចប់ យុធញ្ជយចរិយា ទី ១ ។

សោមនស្សចរិយា ទី ២

(៦៦) មានចរិយាដទៃទៀត កាលដែលតថាគត កើតជារាជបុត្ត (នៃស្តេចក្រុងឥន្ទបត្ត) ក្នុងឥន្ទបត្តបុរីដ៏ឧត្តម មានឈ្មោះប្រាកដជា សោមនស្សកុមារ ជារាជបុត្រដែលជនទាំងឡាយ មានមាតាបិតាជាដើម ស្រឡាញ់ ពេញចិត្តក្រៃលែង ជាអ្នកមានសីល ប្រកបដោយគុណ មានសំដីពីរោះ គោរពកោតក្រែងចាស់ព្រឹទ្ធាចារ្យ មានហិរិ ទាំងមានសេចក្តីឈ្លាសវៃ ក្នុងសង្គហធម៌ (៤យ៉ាង) ។ មានតាបសកុហកម្នាក់ ជាអ្នកស្និទ្ធស្នាលនៃស្តេចក្រុងនោះ ដាំសួនច្បារ និងគម្ពផ្កាចិញ្ចឹមជីវិត ។ តថាគតឃើញកុហកតាបសនោះ ដូចគំនរអង្កាមមិនមានគ្រាប់អង្ករ ដូចឈើមានប្រហោងក្នុង ដូចដើមចេកមិនមានខ្លឹម

សុត្តន្តបិដកេ ខុទ្ទកនិកាយស្ស ចរិយាបិដកំ

ឆត្តិ មស្ស សតំ ជម្មា សាមញ្ញាបកតោ អយំ
ហិរសុត្តាធម្មជហិតោ ជីវិតវុត្តិ ការណា ។
តាបិតោ អាសិ បច្ចន្តា អដវីហិ ចរន្តិហិ
តំ និសេធេតុំ គច្ឆន្តោ អនុសាសិ បិតា មម ។
មា បមជ្ជិ តុវំ តាត ជដិលេ ឧក្កាបទេ
យនិក្ខិតំ បវេត្តហិ សព្វកាមទទោ ហិ សោ ។
តមហំ គន្ត្វា ឧបដ្ឋានំ វនំ វេទមព្រវី
កច្ចិ តេ គហបតិ កុសលំ កឹ តេ អាហរិយតុ ។
តេន សោ កុបិតោ អាសិ កុហកោ មាននិស្សិតោ
ឃាតាបេមិ តុវំ អជ្ជ រដ្ឋា បព្វាជយាមិ វា ។
និសេធយិត្វា បច្ចន្តំ រាជា កុហកមព្រវី
កច្ចិ ទមនីយំ តា(១) សម្មានោ តេ បវត្តិតោ ។

១ ឱ. ម. កច្ចិ តេ គន្តុ ទមនីយន្តិ ទិស្សន្តិ ។

សុត្តន្តបិដក ខុទ្ទកនិកាយ ចរិយាបិដក

គឺត្រឹមតែជា សម្បុរិសោពាក្យ មានរោមកាប់ជើង ដែលកាកាកាន់ មិនមានទេ តាបសនោះ ជាបុគ្គលប្រាសចាកភាពជាសមណៈ លះបង់សក្កម្មិនហិរិនិងឱត្តប្បៈ ព្រោះហេតុតែការចិញ្ចឹមជីវិត ។ ក្នុងបច្ចន្តប្រទេស មានពួកចោរទៅក្នុងព្រៃជំរះផ្លូវ បិតារបស់តថាគត ទៅបង្ក្រាបបច្ចន្តប្រទេសនោះ បានផ្ដាំ (តថាគតថា) ម្នាលកូន ចូរបាកុំធ្វេសប្រហែស ចំពោះជដិលដែលមានតបៈដ៏ខ្ពង់ខ្ពស់ ចូរបាញ៉ាំងជដិលនេះ ឲ្យប្រព្រឹត្តទៅតាមសេចក្ដីប្រាថ្នាចុះ ព្រោះតាបសនោះ ជាអ្នកឲ្យនូវសេចក្ដីប្រាថ្នាគ្រប់យ៉ាង ។ តថាគត ទៅកាន់ទីបរិកាបសនោះ បានពោលនូវពាក្យនេះថា ម្នាលគហបតី អ្នកសុខសប្បាយទេឬ ពួកអ្នកជំនួញនាំ (មាសនិងប្រាក់) មកឲ្យអ្នកដែរឬ ។ ព្រោះពាក្យដែលតថាគត ពោលថា គហបតី កុហកតាបសនោះ ការស្រ័យឲ្យមានទះ ក៏ខឹង (និយាយថា) ក្នុងថ្ងៃនេះ ពេញភាពទីនេឲ្យស្ដេចសម្លាប់ខ្លួន ឬឲ្យបំបាបង់ខ្លួនចាកដែន ។ លុះព្រះរាជាបង្ក្រាបបច្ចន្តប្រទេសរួចហើយ (ត្រឡប់មកនគរវិញ ស្ដេចចូលទៅកាន់ឧទ្យាន) ទ្រង់ត្រាស់សួរកុហកតាបសថា (បពិត្រលោកម្ចាស់ដ៏ចម្រើន) ចុះលោកល្អមកគ្រាំបានទេឬ ពរកុមារបំភានលោកស្រួលបួលទេឬ ។

ទុតិយំ សោឡសសុបិនំ

តស្ស អាចិក្ខតី តាតោ   កុមារេ យថា តាសិយោ(១)

តស្ស តំ វចនំ សុត្វា   អាណាបេសិ មហីបតិ ។

សីសំ តស្ស ឆិន្ទិត្វា   ករោថ ចតុខណ្ឌិកំ

វេឡយា វេឡយំ ឧស្សេថ   សា កតិ ជដិលហីឡិតា ។

តត្ថ តេ ការណី(២) កត្វា   ចណ្ឌា លុទ្ទា អការណា

មាតុ អង្កេ និសិន្នស្ស   អាកឌ្ឍិត្វា នយន្តិ មំ ។

តេសាហំ ឃាតេចំ   ពន្ធំ កាឡពន្ធនំ

វេញោ នស្សេថ មំ ទិស្វា   រាជកិរិយានិ អត្ថិ មេ ។

តេ មំ វេញោ នស្សយិំសុ   តាបសស្ស តាបសេវិនោ

និស្សាន តំ អញ្ញាបេសី   មម ច វេសមានយិ ។

---

១ ឱ. តាសិតោ ។ ២ ឱ. គត្ថ ការុណិកា ។

សោឡសសុបិន ទី ២

តាបសឮបរនោះ ក្រាបទូលព្រះរាជាមេរោះ តាមដែលខ្ញុំបានឲ្យ

ព្រះរាជកុមារនោះស ព្រះរាជាជាម្ចាស់ផែនដី ទ្រង់ព្រះសណ្ដាប់

ពាក្យនេះ របស់តាបសនោះ ហើយត្រាស់បង្គាប់ពួកពេជ្ឈ-

ឃាតថា អ្នកទាំងឡាយ (ហើយញកុមារក្នុងទីណា) ចូរកាត់

ក្បាលចិញ្ច្រាំជាបួនកំណាត់ ហើយកប់ក្នុងផ្លូវច្រក បង្គាញដល់

ជនទាំងឡាយថា នេះជាគតិដែលបៀតបៀនជដិល ។ ពួកពេជ្ឈ-

ឃាតទាំងនោះ កាច សាហាវ មិនមានសេចក្ដីករុណា ទៅក្នុង

ទីនោះ ហើយទាញគថាគត ដែលអង្គុយលើភ្លៅមាតាទាំយក

ទៅ ។ តថាគតនិយាយទីនជនទាំងនោះ ដែលកំពុងចងដោយ

ចំណងដ៏មាំថា រាជកិច្ចមានដល់ខ្ញុំ សូមអ្នកទាំងឡាយនាំខ្ញុំទៅ

ជួបនឹងស្ដេច មួយពេលសិន ។ ពួកពេជ្ឈឃាតទាំងនោះ នាំ

តថាគតទៅជួបនឹងស្ដេច ដែលសេពគប់នឹងតាបសលាមក លុះ

តថាគតបានជួប ក៏ញ៉ាំងស្ដេចឲ្យជឿនូវពាក្យ នូវការប្រព្រឹត្តនៃ

តាបសនោះ ព្រមទាំងញ៉ាំងស្ដេចឲ្យលុះក្នុងអំណាចតថាគត ។

សោ មំ តត្ថ ចវារេសិ មហារជ្ជំ អនាសិ មេ
សោហំ តំ នាលយិត្វា បព្វជឹ អនគារិយំ ។
ន មេ ទេស្សំ មហារជ្ជំ កាមភោគោ ន ទេស្សិយោ
សព្វញ្ញុតំ បិយំ មយ្ហំ តស្មា រជ្ជំ បរិច្ចជឹ ។

សោមនស្សចរិយំ ទុតិយំ ។

តតិយំ អយោឃរចរិយំ

(២៣) បុនាបរំ យទា ហោមិ កាសិរាជស្ស អត្រជោ
អយោឃរម្ហិ សំវឌ្ឍោ នាមេនាសិ អយោឃរោ ។
ទុក្ខេន ជីវិតោ(១) លទ្ធោ សម្បីឡេ បតិបោសិតោ
អជ្ជេវ បុត្ត បដិបជ្ជ កេវលំ វសុន្ធរំ(២) ឥមំ ។
សរដ្ឋកំ សនិគមំ សជនំ វន្ទិត្វា ខត្តិយំ
អញ្ជលឹ បគ្គហេត្វាន ឥទំ វចនមព្រវិ ។

១ ឱ. ជីវិកោ ។ ២ ឱ. ម. វសុធំ ។

ព្រះរាជាជាបិតារបស់តថាគតនោះ ស្តាប់ពាក្យតថាគតក្នុងទីនោះ ហើយប្រទាននូវរាជសម្បត្តិធំដល់តថាគត តែតថាគតនោះឯង ទំលាយនូវទឹក ចូលទៅកាន់ផ្នួសវិញ ។ ភាពនៃខ្លួនជាស្តេចធំ មិនមែនជាទីស្អប់របស់តថាគតទេ ទាំងការបរិភោគកាម ក៏មិនមែនជាទីស្អប់នៃតថាគតដែរ តែសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ជាទីស្រឡាញ់របស់តថាគត បានជាតថាគតលះបង់រាជ (ចូលទៅកាន់ផ្នួស) ។

ចប់ សោមនស្សចរិយា ទី ២ ។

អយោឃរចរិយា ទី ៣

(២៣) មានចរិយាដទៃទៀត កាលដែលតថាគត កើតជារាជកុមារ ឈ្មោះអយោឃរៈ ជាបុត្រនៃព្រះបាទកាសិករាជ ចំរើនហើយឡើងនាក្នុងផ្ទះជាវិការៈនៃដែក ។ ព្រះរាជបិតារបស់តថាគត ទ្រង់ត្រាស់នឹងតថាគតថា ម្នាលកូន ជីវិត (របស់កូន) ដែលទៅបានដោយលំបាក បិតាចិញ្ចឹមថែរក្សាកូនក្នុងផ្ទះជាវិការៈនៃដែក ដ៏ចង្អៀត ចូរកូនគ្រប់គ្រងមហាប្រឋពី ទាំងមូលនេះ ព្រមទាំងដែន និគមនិងពួកជន ក្នុងថ្ងៃនេះ ។ តថាគតថ្វាយបង្គំ ប្រណម្យអញ្ជលី នូវព្រះមហាក្សត្រ ហើយពោលនូវពាក្យនេះថា

គាថា ភាសាបាលី

យេ កេចិ មហិយា សត្តា ហីនឧក្កដ្ឋមជ្ឈិមា
និភន្ទ្វា សកេ គេហេ វឌ្ឍន្តិ សកញាតិហិ(១)។
ឥទំ លោកេ ឧត្តរិយំ សម្បុទ្ធ មម គោសំ
អយោឃរម្ហិ សំវឌ្ឍោ អប្បភេ ចន្ទសុរិយេ ។
បូតិកុណបសម្បុណ្ណា មុញ្ចិត្វា មាតុកុច្ឆិតោ
តតោ ឃោរតរេ ទុក្ខេ បុន បក្ខិត្តាយោឃរេ ។
យទិហំ តាទិសំ បត្វា ទុក្ខំ បរមទារុណំ
រជ្ជេយ្យំ យទិ កាមេសុ តតោ បាបតរំ សិយា ។
ឧក្កណ្ឋិតោម្ហិ កាយេន រជ្ជេនម្ហិ អនត្ថិកោ
និព្វុតឹ បរិយេសិស្សំ យត្ថ មំ មច្ចុ ន មទ្ទិយេ ។
ឯវាហំ ចិន្តយិត្វាន វិរវន្តេ មហាជនេ
នាគោវ ពន្ធនំ ឆេត្វា បាវិសឹ កាននំ វនំ ។

---

១ ឱ.ប. សេហញាតិភិ ។

[illegible] ទី ៣

ពពួកសត្វណាមួយ ទោះជាតិជាសត្វថោកទាប ឬខ្ពង់ខ្ពស់ និងកណ្ដាល សត្វទាំងនោះ ពុំមានការក្រោះឡើយ តែងចម្រើនឡើង ក្នុងផ្ទះរបស់ខ្លួន ជាមួយនឹងពួកញាតិរបស់ខ្លួន ចំឡែកតែខ្ញុំព្រះអង្គ មានការចំរើនក្នុងផ្ទះជាវិការៈនៃដែក ដ៏ចង្អៀតនេះ ពាក់ទុកជាការខ្ពង់ខ្ពស់ក្នុងលោក ខ្ញុំចម្រើនវ័យក្នុងផ្ទះជាវិការៈនៃដែក ដែលពុំមានពន្លឺព្រះចន្ទនិងព្រះអាទិត្យ ។ ខ្ញុំប្រសូតចេញពាក់ផ្ទៃមាតា ដែលពេញដោយសាកសព មានក្លិនស្អុយ ហើយត្រូវគេដាក់ក្នុងផ្ទះជាវិការៈនៃដែកទៀត បានសេចក្ដីទុក្ខយ៉ាងខ្លាំង ជាងកាលដែលនៅក្នុងផ្ទៃមាតានោះទៅទៀត ។ ខ្ញុំបានសេចក្ដីទុក្ខ អាក្រក់ក្រៃលែង ព្រោះជ្រួលច្រាល បើខ្ញុំទោះត្រកាលនឹងកដ្ឋ ខ្ញុំជាបុគ្គលដោតទាបបំផុត ជាងបុរសដ៏លាមកទៅទៀត ។ ខ្ញុំជាបុគ្គលឡើយណាយ ទីដ៏ការស្អុយ ពុំត្រូវការដោយកដ្ឋឡើយ ខ្ញុំស្ងួតក ខ្លួនដែលមក្ខពក ញុំាញុំមិនបាននោះ ដែលជាទីលេតខ្លួនទុក ។ គល់គត់ សូមគិតយ៉ាងនេះហើយ ពួកមហាជនក៏យកស្រែក គប់គនកាត់ខ្សែចំណង (ក៏តណ្ហា) ហើយចូលកាន់ព្រៃធំ ដូចដំរីដ៏ប្រសើរកាត់ផ្ដាច់ខ្សែចន្ទីង ។

មាតា បិតា ន មេ ទេស្សា នបិ ទេស្សា មហាយសា

សព្វញ្ញុតំ បិយំ មយ្ហំ តស្មា រជ្ជំ បរិច្ចជិំ ។

អយោឃរចរិយំ តតិយំ ។

ចតុត្ថំ ភិសចរិយំ

(៦៤) បុនាបរំ យទា ហោមិ កាសីនំ បុរវុត្តមេ

ភគិនី ច ភាតរោ សត្ត និព្វត្តា សោត្ថិយេ កុលេ ។

ឯតេសំ បុព្វជោ អាសិំ ហិរិសុក្កមុបាគតោ

ភវំ ទិស្វាន ភយតោ នេក្ខម្មាភិរតោ អហំ ។

មាតាបិតូហិ បហិតា សហាយា ឯកមានសា

កាមេហិ មំ និមន្តេន្តិ កុលវំសំ ធារេហិតិ ។

យំ តេសំ វចនំ វុត្តំ គិហិធម្មេ សុខាវហំ

តំ មេ អហោសិ កឋិនំ តត្តផាលសមំ វិយ ។

មាតាបិតា មិនមែនជាទីស្អប់របស់តថាគតទេ ទាំងយសដ៏ធំ ក៏មិនមែនជាទីស្អប់របស់តថាគតដែរ តែសព្វញ្ញុតញ្ញាណជាទីស្រឡាញ់នៃតថាគត ព្រោះហេតុនោះ បានជាតថាគតលះបង់រាជ្យ ។

ចប់ អយោឃរចរិយា ទី ៣ ។

ភិសចរិយា ទី ៤

(៦៤) មានចរិយាដទៃទៀត កាលដែលតថាគត កើតក្នុងត្រកូលព្រាហ្មណ៍ក្នុងក្រុងពារាណសី ដែនកាសី មានបងប្អូនស្រីនិងបងប្អូនប្រុស ៧ នាក់ ។ តថាគតជាច្បងនៃជនទាំង ៧ នាក់នុ៎ះ ប្រកបដោយសុក្កធម៌គឺហិរិ ឃើញនូវភព (មានកាមភពជាដើម) ជាគួរខ្លាច ហើយត្រេកអរ ក្នុងនេក្ខម្មៈ ។ ពួកសម្លាញ់មានអធ្យាស្រ័យត្រូវគ្នា ដែលមាតាបិតាប្រើឲ្យទៅអញ្ជើញតថាគត ដោយកាមទាំងឡាយថា អ្នកចូរទ្រទ្រង់វង្សត្រកូលចុះ ។ ពាក្យណា ដែលពួកសម្លាញ់ទាំងនុ៎ះបាននោលហើយ ជាពាក្យនាំមកនូវសេចក្ដីសុខ ក្នុងគិហិភាព ពាក្យនោះ ជាពាក្យអាក្រក់ សម្រាប់ខ្ញុំ ដូចជាផាលដែកក្ដៅ ។

តេ មំ តទា ឧក្ខិបន្តិ បុច្ឆឹសុ បត្ថិតំ មម
កឹ ត្វំ បត្ថយសិ សម្ម យទិ កាមេ ន ភុញ្ជសិ ។
តេសាហំ ឯតមវចំ អត្ថកាមោ ហិតេសិនំ
នាហំ បត្ថេមិ គិហិភាវំ នេក្ខម្មាភិរតោ អហំ ។
តេ មយ្ហំ វចនំ សុត្វា បិតុ មាតុញ្ច សាវយុំ
មាតា បិតា ឯវមាហុ សព្វេបិ បព្វជាម ភោ ។
ឧភោ មាតា បិតា មយ្ហំ ភគិនី សត្ត ភាតរោ
អមិតំ ធនំ ឆឌ្ឌយិត្វា បាវិសិម្ហា មហាវនំ ។

ភិសចរិយំ[១] ចតុត្ថំ ។

បញ្ចមំ សោណនន្ទបណ្ឌិតចរិយំ

(៤៥) បុនាបរំ យទា ហោមិ នគរេ ព្រហ្មវឌ្ឍនេ
តត្ថ កុលវរេ សេដ្ឋេ មហាសាលេ អជាយហំ ។

១ ឱ. ម. ភិសចរិយំ ។

កាលនោះ ពួកសម្លាញ់ទាំងនោះ សួរសេចក្ដីប្រាថ្នារបស់តថាគត នឹងតថាគត ដែលជាអ្នកបោះបង់នូវកាមថា ម្នាលសម្លាញ់ បើអ្នកមិនបរិភោគកាមទេ អ្នកចង់បានអ្វីទៅវិញ ។ តថាគត ជាអ្នកប្រាថ្នាប្រយោជន៍ខ្លួន បានពោលពាក្យនេះ ប្រាប់ពួកសម្លាញ់ទាំងនោះ ដែលស្វែងរកប្រយោជន៍ (ដល់តថាគត) ថា ខ្ញុំត្រេកអរក្នុងនេក្ខម្មៈ ខ្ញុំមិនប្រាថ្នានូវគិហិ-ភាវទេ ។ សម្លាញ់ទាំងនោះ ស្ដាប់ពាក្យរបស់តថាគតបានហើយ ទៅជំរាបមាតាបិតា (នៃតថាគត) ឯមាតាបិតាបាននិយាយនឹងតថាគត យ៉ាងនេះថា ម្នាលព្រាហ្មណ៍ដ៏ចំរើន យើងទាំងអស់គ្នានឹងបួសដែរ ។ មាតាបិតាទាំងគូ នឹងបងប្អូនប្រុសស្រីទាំង ៧ នាក់ របស់តថាគត លះបង់ទ្រព្យរាប់មិនអស់ ចូលទៅកាន់ព្រៃធំ ជាមួយនឹងតថាគត) ។

ចប់ ភិសចរិយា ទី ៤ ។

សោណនន្ទបណ្ឌិតចរិយា ទី ៥

(៤៥) មានចរិយាដទៃទៀត កាលតថាគតកើតក្នុងត្រកូលព្រាហ្មណមហាសាល ដ៏ប្រសើរថ្លៃថ្លាក្នុងនគរព្រហ្មវឌ្ឍនៈ ។

តទាសិ(១) លោកំ ទិស្វាន អន្ធីភូតំ តមោត្ថដំ
ចិត្តំ ភវតោ បដិកុដតិ តុត្តវេគហតំ វិយ ។
ទិស្វាន វិវិធេ បាបេ ឯវំ ចិន្តេសហំ តទា
កទាហំ គេហា និក្ខម្ម បវិសិស្សាមិ កាននំ ។
តទាបិ មំ និមន្តឹសុ កាមភោគេហិ ញាតយោ
តេសំបិ ឆន្ទមាចិក្ខឹ មា និមន្តេថ តេហិ មំ ។
យោ មេ កនិដ្ឋកោ ភាតា នន្ទោ នាមាសិ បណ្ឌិតោ
សោបិ មំ អនុសិក្ខន្តោ បព្វជ្ជំ សមរោចយិ ។
អហំ សោណោ ច នន្ទោ ច ឧភោ មាតាបិតា មម
តទាបិ ភោគេ ឆឌ្ឌេត្វា បាវិសិម្ហា មហាវនន្តិ ។

សោណនន្ទបណ្ឌិតចរិយំ ចតុត្ថំ ។

១ ឱ. ម. តទាបិ ។

កាលនោះឯង តថាគតបានឃើញសត្វលោក ដែលលង់ទៅអន្ធការ ត្រូវងងឹតគឺអវិជ្ជាគ្របសង្កត់ ចិត្តរបស់តថាគត ក៏ខ្ញាល់ញាក់តក់ត ដូចជាហត្ថាជាទេយ្យ ដែលគេចាក់ទីចន្លុញ ដោយកង្វាន់ ។ កាលនោះ តថាគតឃើញបាបផ្សេងៗ ក៏គិតយ៉ាងនេះថា កាលណាហ្ន៎ អញនឹងបានចេញចាកផ្ទះ ចូលទៅកាន់ព្រៃ ។ គ្រានោះ ពួកញាតិអញ្ជើញតថាគតដោយភោគៈគឺកាមទាំងឡាយ តថាគតប្រាប់នូវឆន្ទៈ (របស់ខ្លួន) ដល់ពួកញាតិទាំងនោះថា សូមអ្នកទាំងឡាយកុំអញ្ជើញខ្ញុំ ដោយកាមទាំងនោះឡើយ ។ ប្អូនប្រុសណារបស់តថាគត ឈ្មោះនន្ទបណ្ឌិត ប្អូនប្រុសនោះ ក៏សិក្សាតាមតថាគត ពេញចិត្តនឹងបព្វជ្ជា ។ កាលនោះ តថាគតឈ្មោះសោណៈ ប្អូននៃតថាគតឈ្មោះនន្ទៈ និងមាតាបិតានៃតថាគតទាំងពីរ លះបង់ភោគៈទាំងឡាយ ហើយចូលទៅកាន់ព្រៃធំក្នុងកាលនោះ ។

ចប់ សោណនន្ទបណ្ឌិតចរិយា ទី ៤ ។

ឆដ្ឋមំ មូគបក្ខចរិយំ

[៦២] បុនាបរំ យទា ហោមិ កាសិរាជស្ស អត្រជោ
មូគបក្ខោតិ(១) នាមេន តេមិយោតិ វទន្តិ មំ ។
សោឡសិត្ថិសហស្សានំ ន វិជ្ជតិ បុមោ តទា
អហោរត្តានមច្ចយេន និព្វត្តោ អហមេកកោ ។
កិច្ឆា លទ្ធំ បិយំ បុត្តំ អភិជាតំ ជុតិន្ធរំ
សេតច្ឆត្តំ ធារយិត្វាន សយនេ បោសេសិ មំ បិតា ។
និទ្ទាយមានោ សយនវរេ បពុជ្ឈិត្វានហំ តទា
អទ្ទសំ បណ្ឌរំ ឆត្តំ យេនាហំ និរយំ គតោ ។
សហ ទិដ្ឋស្ស មេ ឆត្តំ តាសោ ឧប្បជ្ជិ ភេរវោ
វិនិច្ឆយំ សមាបន្នោ កថាហំ ឥមំ មុញ្ចិស្សំ ។

១ ឱ. ម. មូគបក្ខាតិ ។

មូគបក្ខចរិយា ទី ៦

[៦៦] មានចរិយាដទៃទៀត កាលដែលតថាគត កើតជាកូនប្រុស នៃព្រះបាទកាសិករាជ ជនទាំងឡាយមានមាតាបិតាជាដើម តែងហៅតថាគតថា មូគបក្ខៈផង ថាតេមិយៈផង ។ កាលនោះ ពួកស្រីស្នំ (របស់ព្រះបាទកាសិករាជ) ចំនួន ១៦.០០០ មិនមានកូនប្រុស អស់កាលកន្លងទៅនៃថ្ងៃនិងយប់ជាច្រើន គឺអស់ច្រើនឆ្នាំ កើតបានតែកូនប្រុសមួយគឺតថាគត ។ ដោយបិតារបស់តថាគត បានដោយកម្រនូវតថាគតជាកូនជាទីស្រឡាញ់ ជាកូនមានជាតិខ្ពស់ ទ្រទ្រង់សេចក្តីរុងរឿង ព្រះរាជាក៏យកនូវស្វេតច្ឆត្រ បាំងតថាគតចិញ្ចឹមឲ្យផ្ទំលើសិរីសយនា ។ កាលនោះ តថាគតដេកលក់លើសយនា ហើយភ្ញាក់ឡើង បានឃើញស្វេតច្ឆត្រ គិតថា អញទៅនរក ព្រោះតែស្វេតច្ឆត្រណា ។ សេចក្តីភ័យតក់ស្លុតកើតឡើង ដល់តថាគត ជាមួយនឹងការឃើញ នូវស្វេតច្ឆត្រនោះ ពេលនោះ តថាគតពិចារណាមើលថា ក្នុងកាលណាហ្ន៎ អញនឹងដោះខ្លួន ឲ្យរួចពីស្វេតច្ឆត្រនេះ ។

ទុក្ខូបនីតោបិ មយ្ហំ ៖ ទេវតា អនុកម្បិនី
សាមំ និសេធ ធុត្តានំ និស្សុ ហំ ទេស្សុ យោធយិ ។
នា បណ្ឌិច្ចយំ(១) វិភាវយ តាលមូលា គវំ សត្-
តាណាមិនំ(២)

សព្វោ តញ្ញោ ឆិច្ចិនាយតុ យំ វត អត្តា កវិស្សតិ ។
យំ វុត្តាយហំ តស្ស តំ វេទនមព្រវី
តាវកម៉ិ តេ ទត្វេទនំ យំ មំ(៣) ភណសិ ទេវតេ ។
អនុកម្បាសិ មេ អម្ម ហិតកាមាសិ ទេវតេ
តស្សាហំ វេទនំ សុត្វា សាគរេ ថលំ លភឹ ។
ហន្ទ សំវិគ្គមានស្សា ទុយោ អត្ថំ អធិដ្ឋហំ
មូគោ អហោសឹ តតិកោ ធនុត្តា(៤) គតិ វិជ្ជតោ ។
យត អត្ថំ អធិដ្ឋាយ វស្សានិ សោឡសំ វសឹ
តតោ មេ ហត្ថេ បាទេ ច ជីវំ សោតញ្ញ មទ្ទិយ
អច្ចុទនំ មេ បស្សិត្វា កាឡកណ្ណីតិ និន្ទិសុំ ។

---

១ ទ. បណ្ឌិច្ចំ ។ ២ ឱ. ពយុមតំ សញ្ញាណនម្លី វិស្សុត្តិ ។ ៣ ខ. ម. តុំ ។ ៤ ទ. ម. បដ្ឋា ។

ទេវតាជាមាតាបិតាក្នុងកាលមុន ជាអ្នកប្រាថ្នាប្រយោជន៍ដល់តថាគត ទេវតានោះឃើញតថាគតបាទទុក្ខ ក៏ប្រាប់តថាគត ប្រកបដោយហេតុ ៣ ប្រការ ដូច្នេះថា ចូរអ្នកកុំសម្ដែងនូវការរបស់ខ្លួនជាបណ្ឌិត ១ ចូរឲ្យសព្វសត្វទាំងឡាយ ដឹងថាអ្នកជាពាលវិញ ១ ឲ្យពួកជនទាំងពួងមើលងាយអ្នកវិញ ១ ប្រយោជន៍នឹងមានដល់អ្នក ដោយវិធីយ៉ាងនេះ ។ កាលទេវតានោះ ពោលយ៉ាងនេះហើយ តថាគតពោលនូវពាក្យនេះថា ម្នាលទេវតា អ្នកពោលនូវពាក្យណាដល់ខ្ញុំ ខ្ញុំនឹងធ្វើតាមពាក្យនៃអ្នកនោះ ម្នាលទេវតាជាមេ អ្នកឈ្មោះថាប្រាថ្នានូវសេចក្ដីចម្រើន ប្រាថ្នានូវប្រយោជន៍ដល់ខ្ញុំ ។ លុះតថាគតស្ដាប់ពាក្យទេវតានោះហើយ ក៏បាននូវទីពឹងទីពំនាក់ ដូចជាបុរស កាលលិចក្នុងសាគរ ហើយបាននូវទីទួល ។ តថាគតមានចិត្តត្រេកអរ មានចិត្តសង្វេគ បានអធិដ្ឋាននូវអង្គ ៣ យ៉ាង គឺអធិដ្ឋានជាគ ថ្លង់ និងខ្វិន វៀរចាកដំណើរធម្មតា ។ តថាគត អធិដ្ឋាននូវអង្គទាំង ៣ នុ៎ះហើយ នៅអស់ ១៦ ឆ្នាំ តាំងពីនោះមក ជនទាំងឡាយច្របាច់ដៃជើង អណ្ដាតនិងត្រចៀករបស់តថាគតមើល ឃើញថាសរីរៈតថាគត មិនខ្វះខាត ហើយតិះដៀលតថាគត ថាជាបុរសកាឡកណ្ណី ។

តតោ ជានបទា សព្វេ　សេនាបច្ចុក្កបាតិតា
សព្វេ បិតាយជា ហុត្វា　ឆន្ទំ អនុមោទិសុំ ។
សោហំ តេសំ មតិំ សុត្វា　ហដ្ឋោ សំវិគ្គមានសោ
យស្សត្ថាយ ឥតោ ចិណ្ណោ　សោ មេ អត្ថោ សមិជ្ឈថ ។
ន្ហាបេត្វា អនុលិម្បេត្វា　វេឋេត្វា រាជវេឋនំ
ឆត្តេន អភិសិញ្ចិត្វា　ការេសុំ បុរំ បទក្ខិណំ ។
សត្តាហំ ធារយិត្វាន　ឧគ្គតេ រវិមណ្ឌលេ
រថេន មំ នីហរិត្វា　សារថី វនមុបាគមិ ។
ឯកោកាសេ រថំ កត្វា　សជ្ជស្សំ ហត្ថមុញ្ចតោ
សារថី ខណតិ កាសុំ　និខាតុំ បថវិយា មមំ ។
អធិដ្ឋិតមធិដ្ឋានំ　តជ្ជេន្តោ វិវិធការណា
ន ភិន្ទឹ តមធិដ្ឋានំ　ពោធិយាយេវ ការណា ។

លំដាប់នោះ ពួកអ្នកជនបទទាំងអស់ មានសេនាបតីនិង បុរោហិតជាប្រធាន ពួកជនទាំងអស់នោះ ស្រុះចិត្តគ្នាត្រេក-អរ ក្នុងការលះបង់នៃតថាគត ។ លុះតថាគតស្តាប់នូវសេចក្តីយល់ឃើញ របស់ពួកជនទាំងនោះ ក៏មានចិត្តត្រេកអរ មានចិត្តសង្វេគ តបះដែលតថាគតប្រព្រឹត្តហើយ ដើម្បីជាប្រយោជន៍ណា ប្រយោជន៍នោះ ទើបសម្រេចដល់តថាគតមិនខាន ។ ជនទាំងឡាយមានមាតាបិតាជាដើម ផ្ងូតទឹកក្រអូប លាបគ្រឿងក្រអូប ហើយឲ្យពាក់ភួងមកុដ អភិសេកដោយស្វេតច្ឆត្រ ធ្វើប្រទក្សិណបុរី ឲ្យតថាគតត្រេកអរ អស់ ៧ ថ្ងៃ លុះមណ្ឌលព្រះអាទិត្យរះឡើង សារថីនាំតថាគតដោយរថ ចេញអំពីនគរ ចូលទៅកាន់ព្រៃ ។ សារថីបានចតរថ ក្នុងឱកាសមួយ ចងសេះផុតពីរថតថាគត ហើយជីករណ្តៅ ដើម្បីកប់តថាគត ក្នុងផែនដី ។ តថាគតគ្រាន់តែគម្រាមនូវ អធិដ្ឋានដែលខ្លួនអធិដ្ឋានហើយ ដោយហេតុផ្សេង ៗ តែមិនទំលាយនូវអធិដ្ឋាននោះទេ ព្រោះហេតុនៃពោធិញ្ញាណ ។

មាតា បិតា ន មេ ទេស្សា អត្តា មេ ន ច ទេស្សិយោ
សព្វញ្ញុតំ បិយំ មយ្ហំ តស្មា វតមធិដ្ឋហឹ ។
ឯតេ អង្គេ អធិដ្ឋាយ វស្សានិ សោឡសំ វសឹ
អធិដ្ឋានេន សមោ នត្ថិ ឯសា មេ អធិដ្ឋានបារមីតិ ។

ភូរិទត្តចរិយំ ឆដ្ឋំ ។

សត្តមំ កបិលរាជចរិយំ

[៦៧] យទា អហំ កបិ អាសឹ នទីកូលេ ទរីសយេ
បីឡិតោ សុំសុមារេន គមនំ ន លភាមហំ ។
យម្ហោកាសេ អហំ ឋត្វា ឱរា បារំ បតាមហំ
តត្ថច្ឆិ សត្តុវធកោ កុម្ភីលោ លុទ្ទទស្សនោ ។
សោ មំ អសំសិ ឯហីតិ អហម្បេមីតិ តំ វតិ
តស្ស មត្ថកមក្កម្ម បរកូលេ បតិដ្ឋហឹ ។

មាតាបិតាមិនមែនជាទីស្អប់របស់តថាគតទេ ទាំងខ្លួនក៏មិនមែនជាទីស្អប់របស់តថាគតដែរ តែសព្វញ្ញុតញ្ញាណជាទីស្រឡាញ់របស់តថាគត ព្រោះហេតុនោះ បានជាតថាគតតម្កល់នូវអធិដ្ឋាននោះ ។ តថាគតអធិដ្ឋានឧបោសថអង្គទាំង ៣ នុ៎ះ ហើយនៅអស់ ១៦ ឆ្នាំ អធិដ្ឋានដទៃស្មើដោយអធិដ្ឋាននេះ មិនមានឡើយ នេះជាអធិដ្ឋានបារមីរបស់តថាគត ។

ចប់ ភូរិទត្តចរិយា ទី ៦ ។

កបិលរាជចរិយា ទី ៧

[៦៧] កាលដែលតថាគតកើតជាស្តេចស្វា សម្រេចទីលំនៅជិតឆ្នេរនៃស្ទឹងមួយ កាលណោះ តថាគតត្រូវក្រពើបៀតបៀន ហើយមិនបាននូវដំណើរចេញទៅ ។ តថាគតឋិតនៅលើខ្នងថ្មណា ដែលតាំងនៅក្នុងស្ទឹង ក៏បានលោតអំពីត្រើយអាយ ទៅកាន់ត្រើយនាយ ហើយចុះលើខ្នងថ្មនោះ ដែលមានក្រពើនៅ ជាសត្រូវឃើញគួរខ្លាច ។ ក្រពើនោះនិយាយនឹងតថាគតថា អ្នកចូរមកវិញ តថាគតនិយាយតបនឹងក្រពើនោះថា អើខ្ញុំនឹងមកវិញ ហើយតថាគតលោតជាន់លើក្បាលក្រពើនោះ ទៅឋិតនៅលើត្រើយនាយវិញ ។

ន តស្សាលិកំ ភណិតំ   យថា វាចំ អភាសហំ
សច្ចេន មេ សមោ នត្ថិ   ឯសា មេ សច្ចបារមី ។

កបិលរាជចរិយំ សត្តមំ ។

អដ្ឋមំ សច្ចសវ្ហយបណ្ឌិតចរិយំ

(២៨) បុនាបរំ យទា ហោមិ   តាបសោ សច្ចសវ្ហយោ
សច្ចេន លោកំ បាលេសិំ   សមគ្គំ ជនមកាសហំ ។

សច្ចសវ្ហយបណ្ឌិតចរិយំ អដ្ឋមំ ។

នវមំ វដ្តកបោតកចរិយំ

(២៩) បុនាបរំ យទា ហោមិ   មគធេ វដ្តបោតកោ
អជាតបក្ខោ តរុណោ   មំសបេសិ កុលាវកេ ។
មុខតុណ្ឌេនាហរិត្វា   មាតា បោសយតី មមំ
តស្សា ផស្សេន ជីវាមិ   នត្ថិ មេ កាយិកំ ពលំ ។

តថាគតពោលនូវពាក្យសច្ច មិនពោលពាក្យមុសាទេ ដល់ក្រោះនោះ កុសលធម៌ដទៃ ស្មើនឹងសច្ចៈ របស់តថាគត ពុំមានឡើយ នេះជាសច្ចបារមី របស់តថាគត ។

ចប់ កបិលរាជចរិយា ទី ៧ ។

សច្ចសវ្ហយបណ្ឌិតចរិយា ទី ៨

(២៨) មានចរិយាដទៃទៀត កាលដែលតថាគតជាតាបស ឈ្មោះសច្ចៈ តថាគតបានរក្សាសត្វលោកដោយសច្ច ធ្វើមហាជនឲ្យព្រមព្រៀងគ្នា ។

ចប់ សច្ចសវ្ហយបណ្ឌិតចរិយា ទី ៨ ។

វដ្តកបោតកចរិយា ទី ៩

(២៩) ចរិយាដទៃទៀត កាលដែលតថាគតកើតជាកូនសត្វក្រួច ក្នុងអញ្ញប្រទេសមួយ ទៀបដែនមគធៈ ជាសត្វតូចស្តួចជាដុំសាច់ មិនទាន់ដុះស្លាបនៅក្នុងសំបុក ។ កាលនោះ មាតា (របស់តថាគត) នាំយក (ចំណី) ដោយចំពុះ មកចិញ្ចឹមតថាគត តថាគតរស់នៅដោយសារសម្ផស្សរបស់មាតានោះ តថាគត មិនទាន់មានកម្លាំងកាយនៅឡើយ ។

សំវច្ឆរេ គិម្ហសមយេ ទវឌាហោ បទិប្បតិ
ឧបគច្ឆតិ អម្ហាកំ បាវកោ កណ្ហវត្តនិ ។
ធមធមា ឥតិ ឯវំ(១) សទ្ទាយន្តោ មហាសិខី
អនុបុព្វេន ឈាបេន្តោ អគ្គិ មមមុបាគមិ ។
អគ្គិវេគភយាតីតា តសិតា មាតា បិតា មម
កុលាវកេ មំ ឆឌ្ឌេត្វា អត្តានំ បរិមោចយុំ ។
បាទេ បក្ខេ បជហាមិ នត្ថិ មេ កាយិកំ ពលំ
សោហំ អគតិកោ តត្ថ ឯវំ ចិន្តេសហំ តទា ។
យេសាហំ ឧបធាវេយ្យំ ភីតា តសិតវេធិតា
តេ មំ ឱហាយ បក្កន្តា កថំ មេ អជ្ជ កាតវេ ។
អត្ថិ លោកេ សីលគុណោ សច្ចំ សោចេយ្យនុទ្ទយា
តេន សច្ចេន កាហាមិ សច្ចកិរិយមុត្តមំ ។

១ ឱ. [illegible] ទិស្សតិ ។

ភ្លើងព្រៃ ឆេះព្រៃក្នុងគិម្ហសម័យ រាល់ ១ ឆ្នាំ អណ្តាតភ្លើង ក៏រាលចូលមកជិតសំនៅ នៃតថាគត ។ អណ្តាតភ្លើងដ៏ធំ កាលឆ្លើសម្លេងជាធុំធុំយ៉ាងនេះ ភ្លើងនោះ ឆេះរាលចូលមករកតថាគត ជាលំដាប់ ៗ មាតាបិតានៃតថាគត ក៏ភ័យតក់ស្លុតព្រោះខ្លាចសន្ទុះភ្លើង ក៏លះបង់ចោលតថាគត ក្នុងសំបុក ហើយដោះខ្លួនចេញរួចទៅ ។ តថាគត លះបង់នូវជើងនិងស្លាប តថាគតមិនមានកម្លាំងកាយ តថាគតជាសត្វមិនមានដំណើរទៅ ក្នុងទីនោះ កាលនោះ គិតយ៉ាងនេះថា អញភ័យតក់ស្លុតញាប់ញ័រស្ទុះទៅរកមាតាបិតាណា បើមាតាបិតាទាំងនោះ លះបង់អញចេញទៅហើយ តើក្នុងថ្ងៃនេះ អញត្រូវធ្វើ ដូចម្តេច ។ ព្រះសព្វញ្ញុតញ្ញាណ ប្រកបដោយសីលគុណ សច្ចៈ សោចេយ្យៈ (សេចក្តីស្អាត) និងសេចក្តីករុណា សឹងមានក្នុងលោក (បើដូច្នោះ) អញនឹងធ្វើនូវសច្ចកិរិយា ដ៏ឧត្តម ដោយសច្ចៈនោះ ។

| | |

អាវជ្ជិត្វា ធម្មពលំ   សរិត្វា បុព្វកេ ជិនេ
សច្ចពលមវស្សាយ   សច្ចកិរិយមកាសហំ ។
សន្តិ បក្ខា អបតនា   សន្តិ បាទា អវញ្ចនា
មាតា បិតា ច និក្ខន្តា   ជាតវេទ បដិក្កម ។
សហ សច្ចេ កតេ មយ្ហំ   មហាបជ្ជលិតោ សិខី
វជ្ជេសិ សោឡសករីសានិ   ឧទកំ បត្វា យថា សិខី
សច្ចេន មេ សមោ នត្ថិ   ឯសា មេ សច្ចបារមី ។

វដ្ដកបោតកចរិយំ នវមំ ។

ទសមំ មច្ឆរាជចរិយំ

(៣០) បុនាបរំ យទា ហោមិ   មច្ឆរាជា មហាសរេ
ឧណ្ហេ សូរិយសន្តាបេ   សរេ ឧទកំ ខីយថ ។

តថាគតពិចារណាកម្លាំងធម៌ ហើយរឭកព្រះជិនស្រីកន្លងកាលមុន ធ្វើសច្ចកិរិយា ព្រោះអាស្រ័យកម្លាំងសច្ចធម៌ (នោះ) ថា ស្លាបទាំងឡាយរបស់ខ្ញុំមាន តែហើរមិនរួច ជើងទាំងឡាយរបស់ខ្ញុំមាន តែដើរមិនបាន មាតាបិតា (របស់ខ្ញុំចេញ) ចាកទៅហើយ ម្នាលភ្លើងព្រៃ អ្នកចូរចៀសចេញទៅ ។ ព្រោះសច្ចកិរិយា ដែលតថាគតបានធ្វើហើយ ភ្លើងដែលឆេះសន្ធោសន្ធៅ ក៏ចៀសចម្ងាយ ១៦ ករីសៈ (ហើយរលត់ក្នុងទីនោះ) ដូចជាគប់ភ្លើងដែលបុគ្គល ជ្រលក់ទៅក្នុងទឹក កុសលធម៌ដទៃ ស្មើនឹងសច្ចៈ នៃតថាគត គ្មានឡើយ នេះជាសច្ចបារមី របស់តថាគត ។

ចប់ វដ្ដកបោតកចរិយា ទី ៩ ។

មច្ឆរាជចរិយា ទី ១០

(៣០) មានចរិយាដទៃទៀត កាលដែលតថាគត កើតជាស្តេចត្រី នៅក្នុងមហាស្រះ លុះដល់គិម្ហសម័យ ដែលមានកំដៅព្រះអាទិត្យយ៉ាងខ្លាំង ទឹកក្នុងស្រះក៏រីងហួតអស់ ។

តតោ កាកា ច គិជ្ឈា ច   កង្កា កុលលសេនកា
ភក្ខយន្តិ ទិវា រត្តិំ   មច្ឆេ ឧបនិសីទិយ ។
ឯវំ ចិន្តេសហំ តត្ថ   សហ ញាតីហិ បីឡិតោ
កេន នុ ខោ ឧបាយេន   ញាតី ទុក្ខា បមោចយេ ។
វិចិន្តយិត្វាន ធម្មត្ថំ   សច្ចំ អទ្ទសំ បស្សយំ
សច្ចេ ឋត្វា បមោចេសិំ   ញាតីនំ តំ អតិក្ខយំ ។
អនុស្សរិត្វា សតំ ធម្មំ   បរមត្ថំ វិចិន្តយំ
អកាសិំ សច្ចកិរិយំ   យំ លោកេ ធុវសស្សតំ ។
យតោ សរាមិ អត្តានំ   យតោ បត្តោស្មិ វិញ្ញុតំ
នាភិជានាមិ សញ្ចិច្ច   ឯកបាណម្បិ ហឹសិតំ ។
ឯតេន សច្ចវជ្ជេន   បជ្ជុន្នោ អភិវស្សតុ
អភិត្ថនយ បជ្ជុន្ន   និធិំ កាកស្ស នាសយ ។

លំដាប់នោះ ក្អែក ត្មាត ខ្លែងក្រហម ខ្លែងខ្មៅ និងខ្លែងធំ ចុះចាំ (លើកក់) ស៊ីនូវត្រីទាំងឡាយ ទាំងយប់ទាំងថ្ងៃ ។ តថាគតព្រមទាំងពួកញាតិ ត្រូវពួកសត្វមានក្អែកជាដើមបៀតបៀនក្នុងទីនោះហើយ ក៏គិតយ៉ាងនេះថា ញាតិទាំងឡាយ (របស់អញ) នឹងរួចចាកទុក្ខដោយឧបាយ ដូចម្ដេចហ្ន៎ ។ តថាគតគិតនូវធម៌និងអត្ថ ហើយបានឃើញសច្ចៈ ការឃើញហើយ ឋិតនៅក្នុងសច្ចៈនោះ ដោះញាតិឲ្យរួច ចាកសេចក្ដីវិនាសធំពេកបាន ។ តថាគត រឭកនូវធម៌ របស់សប្បុរសទាំងឡាយ ហើយពិចារណានូវបរមត្ថសច្ចៈ ធ្វើនូវសច្ចកិរិយា ដែលជាធម្មជាតិទៀងទាត់ក្នុងលោកថា តថាគតរឭកឃើញខ្លួន ក្នុងកាលណា តថាគតបានដល់នូវភាពជាអ្នកដឹងក្ដី ក្នុងកាលណា ក្នុងកាលនោះ តថាគតមិនដែលក្លែងបៀតបៀន សូម្បីនូវសត្វណាមួយឡើយ ។ ដោយពាក្យសច្ចៈនេះ សូមឲ្យមេឃបង្អុរភ្លៀងចុះ ម្នាលមេឃ ចូរអ្នកបង្អុរភ្លៀងចុះមក ចូរអ្នកញ៉ាំងកំណប់ទ្រព្យ របស់ក្អែកឲ្យវិនាសអស់ទៅ ។

កាកំ សោកាយ រន្ធេហិ មច្ឆេ សោកា បមោចយ
សហ កតេ សច្ចវរេ បជ្ជុន្នោ អភិគជ្ជិយ ។
ថលំ និន្នញ្ច បូរេន្តោ ខណេន អភិវស្សថ
ឯវរូបំ សច្ចវរំ កត្វា វីរិយមុត្តមំ ។
វស្សាបេសិំ មហាមេឃំ សច្ចតេជពលស្សិតោ
សច្ចេន មេ សមោ នត្ថិ ឯសា មេ សច្ចបារមីតិ ។

មច្ឆរាជចរិយំ ទសមំ ។

ឯកាទសមំ កណ្ហទីបាយនចរិយំ

(៣១) បុនាបរំ យទា ហោមិ កណ្ហទីបាយនោ ឥសិ
បរោបញ្ញាស វស្សានិ អនភិរតោ ចរឹ អហំ ។
ន កោចិ ឯតំ ជានាតិ អនភិរតិមនំ មម
អហំហិ កស្សចិ នាចិក្ខឹ អរតិ មេ ចរតិ មានសេ ។

ចូរអ្នកញុំាងពួកក្អែកឲ្យសោយសោក ចូរអ្នកញុំាងពួកត្រីឲ្យរួចចាកសោក ។ មេឃក៏បង្អុរភ្លៀងចុះមក ដំណាលនឹងពាក្យសច្ចៈដ៏ប្រសើរ ដែលតថាគតធ្វើហើយ ។ តថាគតធ្វើនូវសច្ចៈដ៏ប្រសើរ មានសភាពយ៉ាងនេះ ឲ្យជាព្យាយាមដ៏ឧត្តម ភ្លៀងក៏ធ្លាក់ចុះមក បំពេញនូវទីទួល ទីទាប មួយរំពេច ។ តថាគត អាស្រ័យកម្លាំងតេជះនៃសច្ចៈ បានញុំាងមហាមេឃ ឲ្យបង្អុរភ្លៀង គុណធម៌ដទៃ ស្មើនឹងសច្ចៈ នៃតថាគត ពុំមានឡើយ នេះជាសច្ចបារមី របស់តថាគត ។

ចប់ មច្ឆរាជចរិយា ទី ១០ ។

កណ្ហទីបាយនចរិយា ទី ១១

(៣១) មានចរិយាដទៃទៀត កាលតថាគតជាឥសី ឈ្មោះកណ្ហទីបាយនៈ អផ្សុកហើយ នៅតែប្រព្រឹត្តព្រហ្មចរិយៈ អស់ ៥០ ឆ្នាំធ្លាយ ។ អ្នកណាមួយ មិនដឹងនូវសេចក្តីអផ្សុក ក្នុងចិត្តរបស់តថាគតនុ៎ះទេ ព្រោះតថាគតសោត ក៏មិនប្រាប់នូវសេចក្តីមិនត្រេកអរនឹងសេចក្តីត្រេកអរក្នុងចិត្ត ដល់អ្នកណាមួយឡើយ ។

សព្រហ្មចារី មណ្ឌព្យោ   សហាយោ មេ មហាឥសិ
បុញ្ញកម្មសមាយុត្តោ   សូលមារោបនំ លភិ ។
តមហំ ឧបដ្ឋហិត្វាន   អារោគ្យមនុបាបយឹ
អាបុច្ឆិត្វាន អាគញ្ឆឹ   យំ មយ្ហំ សកមស្សមំ ។
សហាយោ ព្រាហ្មណោ មយ្ហំ   ករិយំ អាទាយ បុត្តកំ
តយោ ជនា សមាគន្ត្វា   អាគច្ឆុំ បាហុនាគតំ ។
សម្មោទមានោ តេហិ សហ   និសិន្នោ សកអស្សមេ
ទារកោ វដ្ដមនុក្ខិបំ   អាសីវិសមកោបយិ ។
តតោ សោ វដ្ដគតំ មគ្គំ   អន្វេសន្តោ កុមារកោ
អាសីវិសស្ស ហត្ថេន   ឧត្តមង្គំ បរាមសិ ។
តស្ស អាមសនេ កុទ្ធោ   សប្បោ វិសពលស្សិតោ
កុបិតោ បរមកោបេន   អឌំសិ ទារកំ ខណេ ។

មហាឥសី ឈ្មោះមណ្ឌព្យៈ អ្នកប្រព្រឹត្តព្រហ្មចារីប្រាសចាកស្ត្រី ជាសម្លាញ់របស់តថាគត ប្រកបដោយបុញ្ញកម្ម ហើយបាននូវការឡើងកាន់ដែកស្រួច ។ តថាគតបំរើមណ្ឌព្យតាបសនោះ ឲ្យគេបាននូវភាព ជាបុគ្គលជាកេត ហើយលាមកកាន់អាស្រមនៃខ្លួន របស់តថាគតវិញ ។ ព្រាហ្មណ៍ ជាសំឡាញ់ នាំប្រពន្ធនិងកូនមក ជនទាំង ៣ នាក់ ចួបជុំគ្នា ចូលទៅកាន់ទីដែលភ្ញៀវមកហើយ ។ តថាគតអង្គុយ ក្នុងអាស្រមរបស់ខ្លួន សំណេះសំណាលជាមួយនឹងជនទាំងនោះ ឯទារកបោះកូនឃ្លីលេង បានញ៉ាំងអាសិរពិសឲ្យខឹង ។ លំដាប់នោះ កុមារនោះស្វែងរកផ្លូវ ដែលកូនឃ្លីនោះរមៀល ក៏យកដៃស្ទាបក្បាលអាសិរពិស ។ ឯពស់ក៏ខឹងនឹងការស្ទាបត្រូវនៃទារកនោះ អាស្រ័យកម្លាំងនៃពិសកម្រើក ក៏ចឹកទារក ក្នុងខណៈនោះ ដោយសេចក្តីក្រោធយ៉ាងខ្លាំង ។

ចតុត្ថំ កណ្ហទីបាយនចរិយំ

សហ ទដ្ឋោ អតិវិសេន ធារតោ បបតិ ភូមិយំ

តេនាហំ ទុក្ខិតោ អាសិំ មម វា ហសិតំ ទុក្ខំ ។

ត្យាហំ អស្សាសយិត្វាន ទុក្ខិតេ សោកសល្លិតេ

បឋមំ អកាសិំ កិរិយំ អគ្គំ សច្ចវរុត្តមំ ។

សត្តាហមេវាហំ បសន្នចិត្តោ

បុញ្ញត្ថិកោ អចរឹ ព្រហ្មចរិយំ

អថាបរំ យំ ចរិតំ មមំ ឥទំ

វស្សានិ បញ្ញាស សមាធិកានិ ។

អកាមកោ វ ហិ អហញ្ចរាមិ

ឯតេន សច្ចេន សុវត្ថិ ហោតុ

ហតំ វិសំ ជីវតុ យញ្ញទត្តោ ។

កណ្ហទីបាយនចរិយា ទី ១១

ទារកដែលត្រូវពស់ចឹកហើយ ក៏ដួលលើផែនដី ដោយពិស ដ៏ខ្លាំង មួយរំពេច ព្រោះហេតុនោះ បានជាតថាគតមាន ទុក្ខ ទុក្ខនោះផ្សាយមកដល់តថាគត ។ តថាគតលួងលោម ជនទាំងនោះ ដែលដល់នូវសេចក្ដីទុក្ខ មានសរ គឺសេចក្ដី សោក បានធ្វើសច្ចកិរិយា ដ៏ថ្លៃថ្លាប្រសើរ ឧត្តមជាដំបូងថា

តថាគត មានចិត្តជ្រះថ្លា ត្រូវការដោយបុណ្យ

បានប្រព្រឹត្តព្រហ្មចរិយៈ អស់ ៧ ថ្ងៃ លំដាប់

តទៅ តថាគតប្រព្រឹត្តព្រហ្មចរិយៈណា អស់

៥០ ឆ្នាំក្ដាយ ។ តថាគតប្រព្រឹត្តព្រហ្មចរិយៈ

នោះទាំងអផ្សុក ដោយពាក្យសច្ចៈនេះ សូមសិរី-

សួស្ដីកើតមាន (ដល់យញ្ញទត្តកុមារ) ពិសចូរ

សាបសូន្យទៅ យញ្ញទត្តកុមារ ចូររស់ឡើង ។

សហ សច្ចេ កតេ មយ្ហំ   វិសវេគោ ច ភិជ្ជថ
អពុជ្ឈិត្វាន វុដ្ឋាសិ   អរោគោ ចាសិ មាណវោ
សច្ចេន មេ សមោ នត្ថិ   ឯសា មេ សច្ចបារមីតិ ។

កណ្ហទីបាយនចរិយំ ឯកាទសមំ ។

សុតសោមចរិយំ

(៣២) បុនាបរំ យទា ហោមិ   សុតសោមោ មហីបតិ
គហិតោ បោរិសាទេន   ព្រាហ្មណេ សង្គរំ សរឹ ។
ខត្តិយានំ ឯកសតំ   អាវុណិត្វា ករត្តលេ
ឯតេ សម្មិលាបេត្វា   យញ្ញត្ថេ ឧបនយី មមំ ។
អបុច្ឆិ មំ បោរិសាទោ   កឹ ត្វំ ឥច្ឆសិ និស្សជ្ជំ
យថាមតី តេ កាហាមិ   យទិ មេ ត្វំ បុនេហិសិ ។

យញ្ញទត្តមាណព ដែលញាប់ញ័រដោយកម្លាំងពិស មិនដឹងខ្លួននោះ ស្រាប់តែក្រោកឡើងរួច តាំងជាបុគ្គលសះស្បើយរោគ ដំណាលនឹងពាក្យសច្ចៈដែលតថាគតធ្វើហើយ គុណធម៌ដទៃ ស្មើនឹងសច្ចៈ នៃតថាគត គ្មានឡើយ នេះជាសច្ចបារមី របស់តថាគត ។

ចប់ កណ្ហទីបាយនចរិយា ទី ១១ ។

សុតសោមចរិយា ទី ១២

(៣២) មានចរិយាដទៃទៀត កាលដែលតថាគត ឈ្មោះសុតសោម ជាម្ចាស់ផែនដី ត្រូវស្តេចបុរិសាទចាប់ តថាគត ក៏បាននឹកឃើញនូវពាក្យប្តេជ្ញា ដែលខ្លួនបានធ្វើចំពោះនូវព្រាហ្មណ៍ ។ ស្តេចបុរិសាទ ដោតក្សត្រ ១០១ អង្គត្រង់បាតដៃ ហើយញ៉ាំងស្តេចទាំងនោះ ឲ្យស្វិតស្រពោន ហើយចូលទៅនាំយកតថាគត ក្នុងពេលសម្រេចយញ្ញ ។ ស្តេចបុរិសាទ សួរតថាគតថា អ្នកឯងចង់រួចខ្លួន (អំពីដៃយើង) ឬទេ បើអ្នកអាចត្រឡប់មក (កាន់សំណាក់) យើងវិញ យើងនឹងព្រមធ្វើតាមសេចក្តីពេញចិត្ត របស់អ្នក ។

តស្ស បដិស្សុណិត្វាន   បញ្ហេ អាគមនំ មម
ឧបគន្ត្វា បុរំ រម្មំ   រជ្ជំ និយ្យាតយិំ តទា ។
អនុស្សរិត្វា សតំ ធម្មំ   បុព្វកំ ជិនសេវិតំ
ព្រាហ្មណស្ស ធនំ ទត្វា   បោរិសាទំ ឧបាគមិំ ។
នត្ថិ មេ សំសយោ តត្ថ   ឃាតយិស្សតិ វា ន វា
សច្ចវាចានុរក្ខន្តោ   ជីវិតំ ចជិតុមុបាគមិំ
សច្ចេន មេ សមោ នត្ថិ   ឯសា មេ សច្ចបារមីតិ ។

សុតសោមចរិយំ ទ្វាទសមំ ។

តេរសមំ សុវណ្ណសាមចរិយំ

(៣៣) សាមោ យទា វនេ អាសិំ   សក្កេន អភិនិម្មិតោ
បវនេ សីហព្យគ្ឃេហិ   មេត្តាយ មុបនាមយិំ ។

កាលនោះ តថាគតទទួល (ពាក្យ) ស្ដេចបុរិសាទនោះ ហើយ ចូលទៅកាន់បុរីជាទីរីករាយ ប្រគល់រាជ្យ (ដល់មាតាបិតា) មិនបាច់និយាយថ្វី ដល់ការត្រឡប់មកនៃតថាគតវិញ ។ តថាគតរឭកឃើញធម៌ របស់សប្បុរសទាំងឡាយ ដែលព្រះជិនស្រីទាំងឡាយ ធ្លាប់សេពក្នុងកាលមុន ឲ្យទ្រព្យដល់ព្រាហ្មណ៍ ហើយចូលទៅកាន់ស្ដេចបុរិសាទ ។ តថាគតមិនមានសេចក្ដីសង្ស័យថា ស្ដេចបុរិសាទនេះ នឹងសំឡាប់ ឬមិនសម្លាប់នូវអញ ក្នុងទីនោះឡើយ តថាគតរក្សាពាក្យសច្ចៈ ចូលទៅ (កាន់សំណាក់ស្ដេចបុរិសាទ) ដើម្បីលះបង់នូវជីវិត គុណធម៌ដទៃ ស្មើនឹងសច្ចៈ នៃតថាគត ពុំមានឡើយ នេះជាសច្ចបារមី របស់តថាគត ។

ចប់ សុតសោមចរិយា ទី ១២ ។

សុវណ្ណសាមចរិយា ទី ១៣

(៣៣) កាលដែលតថាគតជាតាបស ឈ្មោះសាមៈ នៅក្នុងអាស្រម ដែលព្រះឥន្ទ្រនិម្មិតឲ្យក្នុងព្រៃ តថាគតញុំាងសីហៈ និងខ្លាធំទាំងឡាយក្នុងព្រៃ ឲ្យចូលមកជិតដោយមេត្តាបាន ។

សីហព្យគ្ឃេហិ ទីបិហិ អច្ឆេហិ មហិសេហិ ច

បសទមិគវរាហេហិ បរិវារេត្វា វនេ វសឹ ។

ន មំ កោចិ ឧត្តសតិ នបិ ភាយាមិ កស្សចិ

មេត្តាពលេនុបត្ថទ្ធោ រមាមិ បវនេ តទា ។

សុវណ្ណសាមចរិយំ ទសមំ ។

ចុទ្ទសមំ ឯករាជចរិយំ

(៣៤) បុនាបរំ យទា ហោមិ ឯករាជាតិ វិស្សុតោ

បរមំ សីលំ អធិដ្ឋាយ បសាសាមិ មហាមហឹ ។

ទស កុសលកម្មបថេ វត្តាមិ អនវសេសតោ

ចតូហិ សង្គហវត្ថូហិ សង្គណ្ហាមិ មហាជនំ ។

ឯវំ មេ អប្បមត្តស្ស ឥធ លោកេ បរត្ថ ច

ទព្វសេនោ ឧបាគន្ត្វា អច្ឆិន្ទន្តោ បុរំ មម ។

សត្វសីហៈ ខ្លាធំ ខ្លាដំបង ខ្លាឃ្មុំ ក្របី ក្តាន់ និងជ្រូកព្រៃ មកចោមរោមតថាគត ដែលនៅក្នុងព្រៃ ។ សត្វណាមួយ មិនធ្វើតថាគតឲ្យតក់ស្លុតទេ ចាំងតថាគត ក៏មិនខ្លាចសត្វណាមួយឡើយ កាលនោះ កម្លាំងមេត្តាឧបត្ថម្ភតថាគត ឲ្យតថាគតនៅក្នុងព្រៃ ដោយសួស្តី ។

ចប់ សុវណ្ណសាមចរិយា ទី ១៣ ។

ឯករាជចរិយា ទី ១៤

(៣៤) មានចរិយាដទៃទៀត កាលដែលតថាគត កើតជាស្តេច ឈ្មោះឯករាជ បានអធិដ្ឋានសីលដ៏ក្រៃលែង ហើយគ្រប់គ្រងមហាប្រឋពី ក្នុងកាសិករដ្ឋ ។ តថាគតបានប្រព្រឹត្តកុសលកម្មបថ ១០ ឥតមានសេសសល់ សង្គ្រោះមហាជនដោយសង្គហវត្ថុទាំង ៤ ។ តថាគតមិនប្រមាទ ក្នុងលោកនេះ និងបរលោកយ៉ាងនេះ វេលានោះ ស្តេចក្នុងដែនកោសល ឈ្មោះទព្វសេន ចូលមកដណ្តើមរាជបុរី របស់តថាគត ។

រាជូបជីវេ និគមេ សពលដ្ឋេ សរដ្ឋកេ
សព្វំ ហត្ថគតំ កត្វា កាសុយា និខណី មមំ ។
អមច្ចមណ្ឌលំ រជ្ជំ ផីតំ អន្តេបុរំ មម
អច្ឆិន្ទិត្វាន គហិតំ បិយបុត្តំ បស្សហំ
មេត្តាយ មេ សមោ នត្ថិ ឯសា មេ មេត្តាបារមីតិ ។

ឯករាជចរិយំ ចុទ្ទសមំ ។

បណ្ណរសមំ មហាលោមហំសចរិយំ

(៣៩) សុសានេ សេយ្យំ កប្បេមិ ឆវដ្ឋិកំ ឧបនិធាយ
គាមមណ្ឌលា ឧបាគន្ត្វា រូបំ ទស្សេន្តិ នប្បកំ ។
អបរេ គន្ធញ្ច មាលញ្ច ភោជនំ វិវិធំ ពហុំ
ឧបាយនានិ ឧបនេន្តិ(១) ហដ្ឋា សំវិគ្គមានសា ។

១ ឱ. ម. ឧបាយនានូបនេន្តិ ទិស្សតិ ។

ស្តេចទព្វសេន ធ្វើនូវអ្នកនិគម ព្រមទាំងពួកពល និងអ្នកដែនដែលរស់នៅព្រោះអាស្រ័យស្តេចទាំងអស់ ឲ្យតាំងនៅក្នុងដៃ ហើយជីកកប់តថាគតក្នុងរណ្ដៅ ។ តថាគតបានឃើញនូវមណ្ឌលនៃអមាត្យ រាជ្យ និងវាំងដ៏ស្តុកស្តម្ភ របស់តថាគត ដូចកូនជាទីស្រឡាញ់ ដែលត្រូវស្តេចទព្វសេនដណ្តើមយកហើយ (ក៏ផ្សាយមេត្តាចំពោះស្តេចទព្វសេននោះ) គុណធម៌ដទៃ ស្មើនឹងមេត្តា នៃតថាគត គ្មានឡើយ នេះជាមេត្តាបារមី របស់តថាគត ។

ចប់ ឯករាជចរិយា ទី ១៤ ។

មហាលោមហំសចរិយា ទី ១៥

(៣៩) តថាគតសម្រេចសេយ្យាសន៍ កើយឆ្អឹងសាកសពក្នុងព្រៃស្មសាន ពួកក្មេងអ្នកស្រុកចូលមកជិត (តថាគត) ហើយសម្តែងនូវប្រការដ៏ប្លែក ច្រើនយ៉ាង ។ ពួកក្មេងដទៃ ជាអ្នកដឹងការណ៍ (ឃើញថាគេតាំងឡាយ) ក៏សប្បាយរីករាយ មានចិត្តសង្វេគ នាំយកគ្រឿងក្រអូប ផ្កាកម្រង ភោជនផ្សេងៗ ដ៏ច្រើន និងគ្រឿងបណ្ណាការ មកឲ្យតថាគត ។

យេ មេ ទុក្ខំ ឧបហរន្តិ(១) យេ ច ទេន្តិ សុខំ មម

សព្វេសំ សមកោ ហោមិ ទយា កោបោ ន វិជ្ជតិ ។

សុខទុក្ខេ តុលាភូតោ យសេសុ អយសេសុ ច

សព្វត្ថ សមកោ ហោមិ ឯសា មេ ឧបេក្ខាបារមីតិ ។

មហាលោមហំសចរិយំ បណ្ណរសមំ ។

តស្សុទ្ទានំ

យុធញ្ជយោ សោមនស្សោ អយោឃរភិសេន ច

សោណនន្ទោ មូគផក្ខោ(២) កបិរាជា សច្ចសវ្ហយោ ។

វដ្តកោ មច្ឆរាជា ច កណ្ហទីបាយនោ ឥសិ

សុតសោមោ បុន អាសិំ(៣) សាមោ ច ឯករាជា ច

ឧបេក្ខាបារមី អាសិ ឥតិ វុត្ថំ មហេសិនា ។

១ ឱ. ប. ឧបទហន្តិ ។ ២ ឱ. ឆ. មូគបក្ខោ ។ ៣ ឱ. ម. បុន អាសិ ។

ពួកជនអ្នកស្រុកណា នាំយកសេចក្តីទុក្ខមកឲ្យតថាគត ពួកជនអ្នកស្រុកណា ឲ្យសេចក្តីសុខដល់តថាគត តថាគតមានចិត្តស្មើ ចំពោះពួកជនទាំងអស់នោះ មិនអាណិត មិនក្រោធ ។ តថាគត មានចិត្តជាកណ្តាល ក្នុងសុខនិងទុក្ខ ក្នុងយសនិងអយស តថាគត មានចិត្តស្មើក្នុងលោកធម៌ទាំងពួង នេះជាឧបេក្ខាបារមី របស់តថាគត ។

ចប់ មហាលោមហំសចរិយា ទី ១៥ ។

ឧទ្ទាននៃចរិយានោះ

យុធញ្ជយចរិយា ១ សោមនស្សចរិយា ១ អយោឃរចរិយា ១ ភិសចរិយា ១ សោណនន្ទបណ្ឌិតចរិយា ១ មូគផក្ខចរិយា ១ កបិរាជចរិយា ១ សច្ចសវ្ហយបណ្ឌិតចរិយា ១ វដ្តកបោតក-ចរិយា ១ មច្ឆរាជចរិយា ១ កណ្ហទីបាយនចរិយា ១ សុត-សោមចរិយា ១ សុវណ្ណសាមចរិយា ១ ឯករាជចរិយា ១ លោមហំសចរិយា ១ ព្រះមហេសីសព្វញ្ញូ ទ្រង់សម្តែងហើយ ដោយប្រការដូច្នេះ ។

[illegible]

ឃរំ ពាហុំធំ ទត្វាំ សម្បត្តិញ្ច ពហុំធំ
កាកករេ អនុកត្វា បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ ។
ទត្វា ទានគ្គកំ ទានំ សីលំ បូរេត្វា អសេសតោ
និក្ខម្ម បារមី គត្វា បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ ។
បណ្ឌិតេ បរិបុច្ឆិត្វា វីរិយំ កត្វាន ឧត្តមំ
ខន្តិយា បារមី គត្វា បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ ។
កត្វា ទឡ្ហមធិដ្ឋានំ សច្ចវាចានុរក្ខិយ
មេត្តាយ បារមី គត្វា បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ ។
លាភាលាភេ យសាយសេ សម្មានាវមានេ
សព្វត្ថ សមកោ(១) ហុត្វា បត្តោ សម្ពោធិមុត្តមំ ។

---

១ ឱ. សមកោ ។

[illegible]នៃបរិយាយនោះ

តថាគត លះផ្ទះច្រើនប្រការ ហើយសម្បត្តិច្រើនប្រការ ក្នុងភពតូចភពធំ ដូចបានរៀបរាប់ មកយ៉ាងនេះ ហើយបានសម្រេច នូវសម្ពោធិញ្ញាណដ៏ឧត្តម ។ តថាគតបានឲ្យទាន ដែលព្រះពោធិសត្វគប្បីឲ្យ តាំងបំពេញសីលមិនមានសេសសល់ ហើយចេញទៅកាន់មហាភិនិក្ខមន៍ បានដល់បារមី សម្រេចនូវសម្ពោធិញ្ញាណ ជាញាណដ៏ឧត្តម ។ តថាគត បានសាកសួរបណ្ឌិតទាំងឡាយ បានធ្វើព្យាយាមដ៏ឧត្តម បានដល់ខន្តិបារមី ហើយសម្រេចសម្ពោធិញ្ញាណដ៏ឧត្តម ។ តថាគត បានធ្វើអធិដ្ឋានយ៉ាងមាំ បានរក្សាសច្ចៈ បានដល់មេត្តាបារមី ហើយសម្រេចសម្ពោធិញ្ញាណដ៏ឧត្តម ។ តថាគតមានចិត្តស្មើ ក្នុងលោកធម៌ទាំងពួង គឺលាភ អលាភ យស អយស សេចក្តីរាប់អាន និងសេចក្តីមើលងាយ ហើយបានសម្រេចសម្ពោធិញ្ញាណដ៏ឧត្តម ។

កោសជ្ជំ ភយតោ ទិស្វា វីរិយារម្ភញ្ច ខេមតោ
អារទ្ធវីរិយា ហោថ ឯសា ពុទ្ធានុសាសនី ។
វិវាទំ ភយតោ ទិស្វា អវិវាទញ្ច ខេមតោ
សមគ្គា សខិលា ហោថ ឯសា ពុទ្ធានុសាសនី ។
បមាទំ ភយតោ ទិស្វា អប្បមាទញ្ច ខេមតោ
ភាវេថដ្ឋង្គិកំ មគ្គំ ឯសា ពុទ្ធានុសាសនី ។

ឥត្ថំ សុទំ ភគវា អត្តនោ ពុទ្ធចរិយំ សម្ភាវយមានោ ពុទ្ធាបទានិយំ នាម ធម្មបរិយាយំ អភាសិត្ថាតិ ។

ចរិយាបិដកំ និដ្ឋិតំ ។

សមោធានកថា

(៣៦) ទសេវ បារមី ហោន្តិ ទសេវ ឧបបារមី
បរមត្ថា ទស ហោន្តិ ពោធិយា បរិទីបនា ។

អ្នកទាំងឡាយគួរឃើញនូវកោសជ្ជៈ ថាជាភ័យ គួរឃើញនូវការប្រារព្ធព្យាយាម ថាជាសេចក្ដីក្សេម ហើយប្រឹងប្រែងព្យាយាមចុះ នេះជាពាក្យប្រៀនប្រដៅ របស់ព្រះពុទ្ធ ។ អ្នកទាំងឡាយ គួរឃើញនូវការទាស់ទែង ថាជាភ័យ គួរឃើញនូវការមិនទាស់ទែង ថាជាសេចក្ដីក្សេម ហើយចូរព្រមព្រៀងគ្នា ទាំងជាបុគ្គលមានពាក្យពីរោះនឹងគ្នាចុះ នេះជាពាក្យប្រៀនប្រដៅរបស់ព្រះពុទ្ធ ។ មួយទៀត អ្នកទាំងឡាយ គួរឃើញនូវសេចក្ដីប្រមាទ ថាជាភ័យ គួរឃើញនូវសេចក្ដីមិនប្រមាទ ថាជាសេចក្ដីក្សេម ហើយចូរចម្រើនមគ្គ ប្រកបដោយអង្គ ៨ ចុះ នេះជាពាក្យប្រៀនប្រដៅ របស់ព្រះពុទ្ធ ។

បានឮថា ព្រះមានព្រះភាគ ទ្រង់ត្រាស់សរសើរ នូវពុទ្ធចរិយារបស់ព្រះអង្គ ហើយសំដែងនូវធម្មបរិយាយ ឈ្មោះពុទ្ធាបទាន ដោយប្រការដូច្នេះ ។

ចប់ ចរិយាបិដក ។

សមោធានកថា

(៣៦) បារមី ១០ ឧបបារមី ១០ បរមត្ថបារមី ១០
បារមីទាំងនេះ ជាគ្រឿងញ៉ាំងពោធិញ្ញាណ ឲ្យបានសម្រេច

សរូបជាតកថា

សិវិរាជស្ស សេដ្ឋស្ស ទានបារមិតា គតេ
វេស្សន្តរេ ច វេលាមេ ភវន្តិ ឧបបារមី ។
អកិត្តិវិសយ្ហទានេន ហោន្តិ តា ឧបបារមី
កុក្កុដសីលសសោ ក្ខតោ បរមត្ថា ទានបារមី ។
មហាកបិ ច ឆទ្ទន្តោ នាគោ ច មាតុបោសកោ
សីលបារមិតា យន្តិ ឥតិ វុត្តំ មហេសិនា ។
ធម្មយក្សោ ភូរិទត្តោ សីលេន ឧបបារមី
សង្ខបាលោ ច យោ នាគោ បរមត្ថា សីលបារមី ។
យុធញ្ជយោ ច គោវិន្ទោ ហត្ថិបាលោ ចយោឃរោ
កណ្ហាតិយោ សុសាមោ ច
ឧទយភទ្ទោ និមិ ចេវ ហោន្តិ តា ឧបបារមី ។

សរុបជាតកថា

គឺព្រះបាទសិវិរាជដ៏ប្រសើរ បានបំពេញទានបារមី ព្រះបាទវេស្សន្តរ និងវេលាមព្រាហ្មណ៍ បានបំពេញទានឧបបារមី អកិត្តិតាបស បានបំពេញទាន ដ៏មានកម្លាំង ហៅថាទានឧបបារមី កាលតថាគត កើតជាមាន់ និងទន្សាយដ៏ប្រសើរ បានបំពេញទានបរមត្ថបារមី ។ កាលតថាគត កើតជាស្តេចស្វាក្តី ជាដំរីឆទ្ទន្តក្តី ជាដំរីចិញ្ចឹមមាតាក្តី បានបំពេញសីលបារមី ពាក្យដូច្នេះនេះ ព្រះមហាសីទ្រង់សម្តែងហើយ ។ កាលតថាគតកើតជាស្តេច ឈ្មោះធម្មយក្ស និងជាស្តេចនាគឈ្មោះភូរិទត្ត បានបំពេញសីលឧបបារមី កាលតថាគតកើតជាសង្ខបាលនាគរាជ ជាអ្នកប្រាជ្ញ បានបំពេញសីលបរមត្ថបារមី ។ កាលតថាគត កើតជារាជបុត្រ ឈ្មោះយុធញ្ជយក្តី ជាមហាគោវិន្ទក្តី ជាហត្ថិបាលក្តី ជាកូនព្រាហ្មណ៍មហាសាល ឈ្មោះអយោឃរៈក្តី ជាកណ្ហាតិយៈក្តី ជាសុវណ្ណសាមក្តី ជាឧទយភទ្ទក្តី ជានេមិរាជក្តី បានបំពេញទានឧបបារមី ។

មហោសធោ ធនរដ្ឋោ កុណ្ឌលោ ចាបិ តណ្ឌិលោ

តិត្តិរោ ច សកុណោ ច មហេត្តា ឧបបារមី ។

វិធុរំ សម្ភវំ បញ្ញាយ ឧក្កដ្ឋា ហោន្តិ បារមី

យោ សិស្សោ អាចរិយំ ពោធ សុរិយព្រាហ្មណោ

មាតង្គោ ។

សត្តិកស្សត្តុ បរមត្ថា ឯតា ៤ បញ្ញាបារមី

សីលវា វីរិយោ កជា ជាតកំ ជនកោ វិទូ ។

ធម្មបក្កមោ អាសី បរមត្ថា វីរិយបារមី

មហាគរិ ពក្ក តរុកា វីរិយា ហោន្តិ បារមី ។

ធម្មបាលោ កុមារកោ ច ខន្តិយា ហោន្តិ បារមី

ឧបបារមីតិ វុទ្ធិ ធម្មធម្មិកាមធុក ។

ខន្តិវាទេន បរមត្ថា ខន្តិបារមិបូរិយា

ចុន្ទកុម្ពី កប្បសន្តោ អភាសិ ធុន្តារំ ពាហុំ ។

កាលតថាគត កើតជាមហោសថបណ្ឌិតក្តី ធនរដ្ឋបណ្ឌិតក្តី កុណ្ឌលបណ្ឌិតក្តី តណ្ឌិលបណ្ឌិតក្តី តិត្តិរៈក្តី សកុណៈក្តី ទុំ បានបំពេញបញ្ញាឧបបារមី ។ កាលតថាគត កើតជាវិធុរបណ្ឌិតក្តី ជាសម្ភវកុមារក្តី តាំងពីទុំ បានបំពេញបញ្ញាបារមី កាលតថាគត កើតជាសុរិយព្រាហ្មណ៍ក្តី ជាមាតង្គបណ្ឌិតក្តី ដែលជាសិស្សអាស្រ័យនូវអាចារ្យ ក្នុងកាលមុន ក៏បានបំពេញនូវបញ្ញាបារមីដែរ ។ ឯបញ្ញាបរមត្ថបារមីទុំឯង (តថាគតបានបំពេញ ក្នុងកាលយោនយកកំណើតកើត) ជាសេនកបណ្ឌិត កាលតថាគត កើតព្រះជនក ជាស្តេចជនក មានសីល មានព្យាយាម មានការប្រឹងប្រែងយ៉ាងមាំ បានបំពេញវីរិយបរមត្ថបារមី កាលតថាគតកើតជាស្តេចស្វា ជាអ្នកគោរពធម៌ ៥ ប្រការ បានបំពេញវីរិយបារមី ។ កាលតថាគត កើតជាធម្មបាលកុមារ បានបំពេញខន្តិបារមី ជាគ្រឿងញាំញីដោយធម៌ នូវបុគ្គលមិនប្រកបដោយធម៌ ហៅជា ខន្តិឧបបារមី ។ កាលតថាគត កើតជាខន្តិវាទីតាបស ស្វែងរកពុទ្ធភូមិ តថាគតបានធ្វើ នូវអំពើដ៏កម្រ ជាច្រើនយ៉ាង ដើម្បីបំពេញ នូវខន្តិបរមត្ថបារមី ដោយខន្តិវាទ ។

សម្ភារគាថា

កដ្យបរិ សត្តុកុលំ | សសវដ្ដកជាតកំ
សុទ្ធេនត្តិនិញ្ញាវិតោ | ឯសា បារមិតា កវេ ។
ឧទកេ មច្ឆោ ករិត្វាន | អកាសិ សច្ចមុត្តមំ
មហាមេឃំ បវស្សេសិ | ឯសា មេ សច្ចបារមី ។
សច្ចេន នាវំ តារេសិ | ធីរោ សុប្បារបណ្ឌិតោ
វិសំ សច្ចេន ឃាតេសិ | កណ្ហទីបាយនោ ឥសិ ។
សច្ចេន វានរោ ហុត្វា | គង្គាសោតំ តរិ តទា
ឯសា បារមិតា សច្ច | ហោន្តិ តា ឧបបារមី ។
សុតសោមោ នាម រាជា | រក្ខន្តោ សច្ចមុត្តមំ
មោចេតិ ឯកសតំ ខត្តិយេ | បរមត្ថា សច្ចបារមី ។
អធិដ្ឋានេន កឹ ដេត្វា | បារមី ករី តទា
មូគោ អាតុរ្លយោ ពេរ | អធិដ្ឋានឧបបារមី ។

សម្ភារគាថា

កាលតថាគតកើតជាទន្សាយ និងជាសត្វក្រួច អាស្រ័យនូវគុណគឺសច្ចៈ ដូចមានខាងលើនោះ បានញុំាងភ្លើងឲ្យរលត់ដោយសច្ចៈ នេះក៏ជាសច្ចបារមី ។ កាលតថាគត កើតជាត្រី នៅក្នុងទឹក បានធ្វើនូវសច្ចៈដ៏ឧត្តម ញុំាងមហាមេឃឲ្យបង្អុរចុះ នេះជាសច្ចបារមីរបស់តថាគត ។ កាលតថាគតកើតជាសុប្បារបណ្ឌិត ជាអ្នកប្រាជ្ញ បានញុំាងទូកឲ្យឆ្លងដោយសច្ចៈ កាលកើតជាឥសី ឈ្មោះកណ្ហទីបាយនៈ បានញុំាងពិសឲ្យសាបរលាបដោយសច្ចៈ កាលកើតជាស្វា បានឆ្លងនូវទឹកគង្គាដោយសច្ចៈ នេះជាបារមី របស់តថាគតជាសាស្តាក្នុងកាលនោះ បារមីនោះ ជាសច្ចឧបបារមី ។ កាលតថាគត កើតជាស្តេចសុតសោម រក្សាសច្ចៈដ៏ឧត្តម ដោះក្សត្រ ១០១ អង្គឲ្យរួច (នេះ) ជាសច្ចបរមត្ថបារមី ។ កាលតថាគតកើតជា[illegible] កាលនោះ មានបារមីឈ្មោះអធិដ្ឋាន កាលកើតជាមូគៈ និង[illegible] បានបំពេញអធិដ្ឋានឧបបារមី ។

មូគផក្ខេន បរមត្ថា   អធិដ្ឋានំ អាសិ បារមី

មហាកណ្ហេ ច មេត្តាយ   តត្ថ ច កងសោណនេ ។

ឯសា ឧទិតា អក្ខាតា   មេត្តា បារមិតា តវេ

សីលេន ព្រហ្មទត្តោ ច   យោ កាយំ គណ្ឌិតិណ្ឌកោ ។

អតោសិ ឧទ្ធោ បិយស្ស   ហោន្តិ តា ឧបបារមី

ឯកករាជេន បរមត្ថា   ខន្តិ មេត្តាយ ឡូនិសោ ។

ទ្វេ សុកា ឧបបារមី   បរមត្ថា លោមហំសនំ

ឯតា ទស បារមី មយ្ហំ   បដិវេសា អគ្គពោធិយា ។

ទសតោ បរមា នត្ថិ   ទសតោ នត្ថិ ឩនកា

អនូនានធិកា សព្វា   បូរិតា ទសបារមីតិ ។

សមោធានកថា និដ្ឋិតា ។

ចរិយាបិដកំ សមត្តំ ។

កាលតថាគត កើតជាមូគផក្ខពោធិសត្វ បានបំពេញអធិដ្ឋាន-បរមត្ថបារមី កាលកើតជាមហាកណ្ហ: ប្រព្រឹត្តទៅ ដោយមេត្តា កាលកើតជាកងសោណនន្ទ: (ក៏ប្រព្រឹត្តទៅ) ដោយមេត្តានោះដែរ បារមីទាំងពីរនេះ ហៅថា មេត្តាបារមី ។ កាលតថាគត កើតជាស្តេចព្រហ្មទត្ត (ប្រព្រឹត្តទៅ) ដោយសីល កាលកើតជាគណ្ឌិតិណ្ឌក: នេះ (ក៏បានប្រព្រឹត្តទៅ) ដោយសីលដែរ ។ កាលតថាគត កើតជាទន្ធ: បានធ្វើឲ្យសេចក្តីស្រឡាញ់ (ក្នុងសព្វញាតញាណ) បារមីទាំងនោះ ជាឧបបារមី ឯបរមត្ថបារមី បានបំពេញហើយ ក្នុងកាលតថាគតកើតជាស្តេចឯករាជ បារមីនៅ ប្រាកដស្មើ ដោយមេត្តាបារមីនេះ កុំមានឡើយ ។ កាលតថាគតកើតជាសេកទាំងពីរ បានបំពេញឧបបារមី កាលកើតជាលោមហំសៈ បានបំពេញបរមត្ថបារមី ឯបារមី ១០ របស់តថាគតនេះ ជាចំណែកនៃពោធិញ្ញាណដ៏ប្រសើរ ។ បារមីទាំងឡាយ មិនលើសអំពី ១០ មិនខ្វះអំពី១០ បារមីទាំងអស់ពេញត្រឹម ១០ មិនខ្វះមិនលើស ។

ចប់ សមោធានកថា ។

ចប់ ចរិយាបិដក ។

ពុទ្ធវំសោ

មាតិកាបត្តនិ

មាតិកា	អង្ក
រតនចង្កមនកណ្ឌោ	១
បឋមោ ទីបង្ករពុទ្ធវំសោ	២១
ទុតិយោ កោណ្ឌញ្ញពុទ្ធវំសោ	៤៩
តតិយោ មង្គលពុទ្ធវំសោ	៦៦
ចតុត្ថោ សុមនពុទ្ធវំសោ	៧៤
បញ្ចមោ រេវតពុទ្ធវំសោ	៨៦
ឆដ្ឋោ សោភិតពុទ្ធវំសោ	៨៩
សត្តមោ អនោមទស្សិពុទ្ធវំសោ	៩៧
អដ្ឋមោ បទុមពុទ្ធវំសោ	១០៤
នវមោ នារទពុទ្ធវំសោ	១១៦
ទសមោ បទុមុត្តរពុទ្ធវំសោ	១២០
ឯកាទសមោ សុមេធពុទ្ធវំសោ	១២៩
ទ្វាទសមោ សុជាតពុទ្ធវំសោ	១៣៩

ពុទ្ធវង្ស

សន្លឹកប្រាប់មាតិកា

មាតិកា	ទំព័រ
រតនចង្កមកណ្ឌ	១
ទីបង្ករពុទ្ធវង្ស ទី ១	២១
កោណ្ឌញ្ញពុទ្ធវង្ស ទី ២	៤៩
មង្គលពុទ្ធវង្ស ទី ៣	៦៦
សុមនពុទ្ធវង្ស ទី ៤	៧៤
រេវតពុទ្ធវង្ស ទី ៥	៨៦
សោភិតពុទ្ធវង្ស ទី ៦	៨៩
អនោមទស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ៧	៩៧
បទុមពុទ្ធវង្ស ទី ៨	១០៤
នារទពុទ្ធវង្ស ទី ៩	១១៦
បទុមុត្តរពុទ្ធវង្ស ទី ១០	១២០
សុមេធពុទ្ធវង្ស ទី ១១	១២៩
សុជាតពុទ្ធវង្ស ទី ១២	១៣៩

មាតិកាបត្តានិ

មាតិកា	អង្កេ
តេរសមោ បិយទស្សីពុទ្ធវំសោ	១៤៣
ចុទ្ទសមោ អត្ថទស្សីពុទ្ធវំសោ	១៥០
បណ្ណរសមោ ធម្មទស្សីពុទ្ធវំសោ	១៥៧
សោឡសមោ សិទ្ធត្ថពុទ្ធវំសោ	១៦៤
សត្តរសមោ តិស្សពុទ្ធវំសោ	១៧១
អដ្ឋារសមោ ផុស្សពុទ្ធវំសោ	១៧៨
ឯកូនវីសតិមោ វិបស្សីពុទ្ធវំសោ	១៨៤
វីសតិមោ សិខីពុទ្ធវំសោ	១៩១
ឯកវីសតិមោ វេស្សភូពុទ្ធវំសោ	១៩៨
ទ្វាវីសតិមោ កកុសន្ធពុទ្ធវំសោ	២០៦
តេវីសតិមោ កោនាគមនពុទ្ធវំសោ	២១២
ចតុវីសតិមោ កស្សបពុទ្ធវំសោ	២២០
បញ្ចវីសតិមោ គោតមពុទ្ធវំសោ	២២៨
ពុទ្ធប្បកិណ្ណកកណ្ឌោ	២៣៣
ធាតុភាជនីយកថា	២៣៦

សន្លឹកប្រាប់មាតិកា

មាតិកា	ទំព័រ
បិយទស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ១៣	១៤៣
អត្ថទស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ១៤	១៥០
ធម្មទស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ១៥	១៥៧
សិទ្ធត្ថពុទ្ធវង្ស ទី ១៦	១៦៤
តិស្សពុទ្ធវង្ស ទី ១៧	១៧១
ផុស្សពុទ្ធវង្ស ទី ១៨	១៧៨
វិបស្សីពុទ្ធវង្ស ទី ១៩	១៨៤
សិខីពុទ្ធវង្ស ទី ២០	១៩១
វេស្សភូពុទ្ធវង្ស ទី ២១	១៩៨
កកុសន្ធពុទ្ធវង្ស ទី ២២	២០៦
កោនាគមនពុទ្ធវង្ស ទី ២៣	២១២
កស្សបពុទ្ធវង្ស ទី ២៤	២២០
គោតមពុទ្ធវង្ស ទី ២៥	២២៨
ពុទ្ធប្បកិណ្ណកកណ្ឌ	២៣៣
ធាតុភាជនីយកថា	២៣៦

ចរិយាបិដកំ

មាតិកាបត្តំ

មាតិកា អង្ក

ទានបារមិតា

បឋមំ អកិត្តិចរិយំ ៦៤០
ទុតិយំ សង្ខព្រាហ្មណចរិយំ ៦៤២
តតិយំ កុរុធម្មចរិយំ ៦៤៤
ចតុត្ថំ មហាសុទស្សនចរិយំ ៦៤៥
បញ្ចមំ មហាគោវិន្ទចរិយំ ៦៤៧
ឆដ្ឋំ នេមិរាជចរិយំ ៦៤៨
សត្តមំ ចន្ទកុមារចរិយំ ៦៤៩
អដ្ឋមំ សិវិរាជចរិយំ ៦៥០
នវមំ វេស្សន្តរចរិយំ ៦៥៣
ទសមំ សសបណ្ឌិតចរិយំ ៦៦៣

ចរិយាបិដក

សន្លឹកប្រាប់មាតិកា

មាតិកា ទំព័រ

ទានបារមិតា

អកិត្តិចរិយា ទី ១ . . . . ៦៤០
សង្ខព្រាហ្មណចរិយា ទី ២ . . . . ៦៤២
កុរុធម្មចរិយា ទី ៣ . . . . ៦៤៤
មហាសុទស្សនចរិយា ទី ៤ . . . . ៦៤៥
មហាគោវិន្ទចរិយា ទី ៥ . . . . ៦៤៧
នេមិរាជចរិយា ទី ៦ . . . . ៦៤៨
ចន្ទកុមារចរិយា ទី ៧ . . . . ៦៤៩
សិវិរាជចរិយា ទី ៨ . . . . ៦៥០
វេស្សន្តរចរិយា ទី ៩ . . . . ៦៥៣
សសបណ្ឌិតចរិយា ទី ១០ . . . . ៦៦៣

ពាក្យបត្តរ

មាតិកា

អង្ក

សីលបារមិតា

បឋមំ សីលវនាគចរិយំ ២៦៧

ទុតិយំ ភូរិទត្តចរិយំ ២៦៩

តតិយំ ចម្បេយ្យចរិយំ ២៧០

ចតុត្ថំ ចូឡពោធិចរិយំ ២៧២

បញ្ចមំ មហិសរាជចរិយំ ២៧៤

ឆដ្ឋមំ រុរុមិគចរិយំ ២៧៥

សត្តមំ មាតង្គចរិយំ ២៧៨

អដ្ឋមំ ធម្មាធម្មទេវបុត្តចរិយំ ២៧៩

នវមំ ជយទ្ទិសចរិយំ ២៨០

ទសមំ សង្ខបាលចរិយំ ២៨២

នេក្ខម្មបារមិតា

បឋមំ យុធញ្ជយចរិយំ ២៨៤

ទុតិយំ សោមនស្សចរិយំ ២៨៥

តតិយំ អយោឃរចរិយំ ២៨៨

សេចក្ដីប្រែបាលី

មាតិកា ទំព័រ

សីលបារមិតា

សីលវនាគចរិយា ទី ១ . . . . ២៦៧

ភូរិទត្តចរិយា ទី ២ . . . . ២៦៩

ចម្បេយ្យចរិយា ទី ៣ . . . . ២៧០

ចូឡពោធិចរិយា ទី ៤ . . . . ២៧២

មហិសរាជចរិយា ទី ៥ . . . . ២៧៤

រុរុមិគចរិយា ទី ៦ . . . . ២៧៥

មាតង្គចរិយា ទី ៧ . . . . ២៧៨

ធម្មាធម្មទេវបុត្តចរិយា ទី ៨ . . . . ២៧៩

ជយទ្ទិសចរិយា ទី ៩ . . . . ២៨០

សង្ខបាលចរិយា ទី ១០ . . . . ២៨២

នេក្ខម្មបារមិតា

យុធញ្ជយចរិយា ទី ១ . . . . ២៨៤

សោមនស្សចរិយា ទី ២ . . . . ២៨៥

អយោឃរចរិយា ទី ៣ . . . . ២៨៨

[illegible]

មាតិកា	អង្គ

នេក្ខម្មបារមិតា

ចតុត្ថំ ភិសចរិយំ ២៩០
បញ្ចមំ សោណនន្ទបណ្ឌិតចរិយំ ២៩១
ឆដ្ឋំ មូគបក្ខចរិយំ ២៩៣
សត្តមំ កបិលរាជចរិយំ ២៩៦
អដ្ឋមំ សច្ចសវ្ហយបណ្ឌិតចរិយំ ២៩៧
នវមំ វដ្ដបោតកចរិយំ ២៩៧
ទសមំ មច្ឆរាជចរិយំ ២៩៩
ឯកាទសមំ កណ្ហទីបាយនចរិយំ ៣០១
ទ្វាទសមំ សុតសោមចរិយំ ៣០៤
តេរសមំ សុវណ្ណសាមចរិយំ ៣០៥
ចុទ្ទសមំ ឯករាជចរិយំ ៣០៦
បណ្ណរសមំ មហាលោមហំសចរិយំ ៣០៧
សមោធានគាថា ៣១០

[illegible]

មាតិកា	ទំព័រ

នេក្ខម្មបារមិតា

ភិសចរិយា ទី ៤ . . . . ២៩០
សោណនន្ទបណ្ឌិតចរិយា ទី ៥ . . . . ២៩១
មូគបក្ខចរិយា ទី ៦ . . . . ២៩៣
កបិលរាជចរិយា ទី ៧ . . . . ២៩៦
សច្ចសវ្ហយបណ្ឌិតចរិយា ទី ៨ . . . . ២៩៧
វដ្ដបោតកចរិយា ទី ៩ . . . . ២៩៧
មច្ឆរាជចរិយា ទី ១០ . . . . ២៩៩
កណ្ហទីបាយនចរិយា ទី ១១ . . . . ៣០១
សុតសោមចរិយា ទី ១២ . . . . ៣០៤
សុវណ្ណសាមចរិយា ទី ១៣ . . . . ៣០៥
ឯករាជចរិយា ទី ១៤ . . . . ៣០៦
មហាលោមហំសចរិយា ទី ១៥ . . . . ៣០៧
សមោធានគាថា ៣១១

វិសុទ្ធាវិសុទ្ធបត្តំ

វិសុទ្ធបាឋោ	អវិសុទ្ធបាឋោ	អង្កេ	បង្តិលេខាយំ
ធាតុណិស្សិត	ធាតុណិស្សិ	៤៩	១១
អតិទ្ធិស្ស	អតិទ្ធិស្ស	៥២	៣
គហុស្ស គល្ហិកា នាម	គហុស្សគល្ហិកា នាម	៥៥	៦
អមោទិតា	អាមោទិតា	៦៦	១៤
វិជ្ជិស្សាម	វិជ្ជិស្សាម	៦៣	៤
រម្មោតិ នាម	រម្មោតិ នាម	៥៧	៤
យថា សុខំ	យថាសុខំ	៧៤	១៤
សន្តិចិត្តេន	សន្តចិត្តេន	៧៥	១១
គុជ្ឈិស្សតិ	គុជ្ឈិស្សតិ	៧៧	៧
វិជ្ជិស្សាម	វិជ្ជិស្សាម	៧៨	១២
គោដិសតសហស្សានំ	គោជិសតសហស្សានំ	៨៣	៩
ហេស្សុត្តុបដ្ឋកា	ហេស្សុត្តុបដ្ឋិកា	៩៣	៩
វិជ្ជិស្សាម	វិជ្ជិស្សាម	១១៦	១០
អគ្គុបដ្ឋិកា	អគ្គុបដ្ឋកា	១២៦	១២
មន្តាវេត្តា	សន្តាវេត្តា	៥៥	១៣
អមិតយសា	អមិតយៈសោ	១២៩	២

វិសុទ្ធាវិសុទ្ធបត្តំ

វិសុទ្ធបាឋោ	អវិសុទ្ធបាឋោ	អង្កេ	បង្តិលេខាយំ
តីសកប្បសហស្សម្ហិ	តីសកប្បសហស្សម្ហិ	១៣០	៥
ធម្មទេសនេ	ធម្មទេសនេ	១៣៦	៣
អរហត្តំ អគ្គសាវិកា	អរហត្តំ អគ្គសាវិកា	១៤១	១០
កណ្ហា	កណ្ហា	១៤២	៤
សោកគ្គំ នាម	សោកគណំ នាម	១៥៥	៤
ខេមាមេធិយា	ខេមាមេធិយា	១៦១	១១
សិទ្ធត្ថស្ស	សិទ្ធត្តស្ស	១៦៥	៦
ធាតុវណ្ណហរិត្តំ	តាតុវណ្ណហរិត្តំ	១៧៣	២
មហានេទិ	អហានេទិ	១៧៩	៤
ទុក្ករការិកំ	ទុក្ករការិកំ	១៧៩	១០
មិគ្គទាយេ	មិគទាយេ	១៨២	១២
ជាតុកិត្តាកំ	ជាតុកិត្តាកំ	១៨៣	១៣
វិបស្សិស្ស	វិបស្សិស្ស	១៨៥	៤
មហានេទិ	អហានេទិ	១៨៥	១០
សមាណា នាម	សមាណា ប	២០៤	១០
និព្វត្តិ	និព្វត្តិ	២០៥	៣

វិរុទ្ធាវិរុទ្ធបត្តំ

វិរុទ្ធបាឋោ	អវិរុទ្ធបាឋោ	អង្កេ	ឧជុលេខាយំ
វិកដ្ឋិតា	វិកដិត្វា	២០៩	៦
កោនាគមត្ថុវំសោ	កោនាគមនត្ថុវំសោ	២១៩	១
នាមជនិក	នាម ជនិក	២១៧	១១
ឥន្ទបត្ថបុរេ	ឥន្ទបត្ថបុរេ	២៣៨	១០
ព្រាហ្មណោ	ព្រាហ្មណា	២៤៤	៩
អាយាចុំ	អយាចុំ	២៤៤	៦
ឥន្ទបត្តេ	ឥន្ទបត្តេ	២៤៤	៣
ចូជិ តា	បូជិតោ	២៤៧	៧
នវមំ វស្សន្តរចរិយំ	នវមំ វស្សន្តរចរិយំ	២១៩	១
នវមំ វស្សន្ត ចរិយំ	នវមំ វស្សន្តរចរិយំ	២៩៧	១
ទុតិយំ ទុបត្តិមំ	ទុតិយំ ទុបសគ្គិមំ	២៥៤	៤
ជីវិតវុត្តិ ការណា	ជីវិតវុត្តិការណា	២៨៦	៣
ហត់ វែរំ	ហត់ វែរំ	៣០៣	១២
បរបត្វា	បរមត្វា	៣១០	១៣
មុត្តផលកូន	មូតផលកូន	៣១៤	២

សន្លឹកប្រាប់ពាក្យខុស–ត្រូវ

ពាក្យខុស	ពាក្យត្រូវ	ទំព័រ	បន្ទាត់
បតិគ្រព្រហ្ម	ម្ចាលព្រហ្ម	២	១៣
ពួកកុមង្គករទេវតា	ពួកកុម្ភណ្ឌករទេវតា	១១	១១
ផ្កាមន្ទាររបុស្ស	ផ្កាមន្ទារវៈ	១០	៩
យ៉ាងណាវិញ	យ៉ាងណាមិញ	៣៤	៨
និម្មិត	និមិត្ត	៣៥	១៣
និម្មិត	និមិត្ត	៣៦	២៩
កិតន៍	កំពុង	៤២	១៤
យ៉ាងណា	យ៉ាងណា	៤៩	៣
មយុរព្រាសាទ	មាយុរព្រាសាទ	៥៧	៨
១០០ យោជន៍ជុំវិញ	១០ យោជន៍ជុំវិញ	៥៨	១០
ព្រមតាំងវេតា	ព្រមតាំងទេវតា	៧៨	១១
គទៅទៅទៀត	គទៅទៀត	៧៩	៦
ទីពឹងពុំនាក់	ទីពឹងពំនាក់	១២៩	៤
ជាអ្នកមិនមានប្រមាទ	ជាអ្នកប្រមាទ	១៤០	១១
ឈ្មោះកេណមុខៈ	ឈ្មោះតោណមុខៈ	១៤៤	១២

សន្លឹកប្រាប់ពាក្យខុស - ត្រូវ

ពាក្យខុស	ពាក្យត្រូវ	ទំព័រ	បន្ទាត់
ទីនីបរប្រើ	ទីនីបម្រើ	១៨៣	១១
នាវេទត្តវង្ស ទី ៤	អត្តទស្សិត្តវង្ស ទី ១៤	១៥៣	១
ព្រះសុទត្តតេរ	ព្រះសុទត្តត្ថេរ	១៦៦	១៣
ឧប្បដ្ឋាក	ឧបដ្ឋាក	១៧៤	៦
ព្រះនាមវិបុស្សី	ព្រះនាមវិបស្សី	១៨៤	៤
សមាធា ១	សមាណា ១	២០៤	១១
ចេញជាយវ	ចេញទៅទ្រង់ព្រះផ្នួសជាយវ	២០៤	៨
មានចិត្តតាំងមាំ ។	មានចិត្តតាំងមាំ ទីនីបានជា		
	អគ្គសាវិកា ។	២២៣	១៦
ឥន្ទបត្តបុរី	ឥន្ទបត្តបុរី	២៣៨	១២
ឥន្ទបត្តបុរី	ឥន្ទបត្តបុរី	២៤៤	៤
ជាក្សត្របក្រពត្តិ	ជាក្សត្រចក្រពត្តិ	២៤៥	១២
ទូរវិស្សុកម្មទេវបុត្រ	ទូវិស្សុកម្មទេវបុត្រ	២៨៩	១៤
សព្វញ្ញុតញ្ញាណ	សព្វញ្ញុតញ្ញាណ	២៦១	១៨
មានរិយាដវែងទៀត	មានចរិយាដវែងទៀត	២៦៩	២

សន្លឹកប្រាប់ពាក្យខុស - ត្រូវ

ពាក្យខុស	ពាក្យត្រូវ	ទំព័រ	បន្ទាត់
នេះជាតតិ	នោះជាគតិ	២៨៧	៧
ចង់រជោយ	ចង់គជាគតជោយ	២៨៧	១០
លះបង់កជ	លះបង់កជ្យ	២៨៨	៧
ព្រះចន្ទ្រះ	ព្រះចន្ទ្រ	២៨៩	៧
ខ្ទឹង	ខ្ទីង	២៨៩	១៨
គឺហិរិ	គឺហិរិនិងឱត្តប្បៈ	២៩០	១១
សិរិសយនា	សិរិសេយនា	២៩៣	១១
ទីនីរួចពាកទុក	ទីនីរួចពាកទុក្ខ	៣០០	៦
បរត្ថបារមី	បរមត្ថបារមី	៣១៤	៣
បរមត្ថបារមិ	បរមត្ថបារមី	៣១៤	១០
កាលតគត	កាលកជាគត	៣១៤	១២